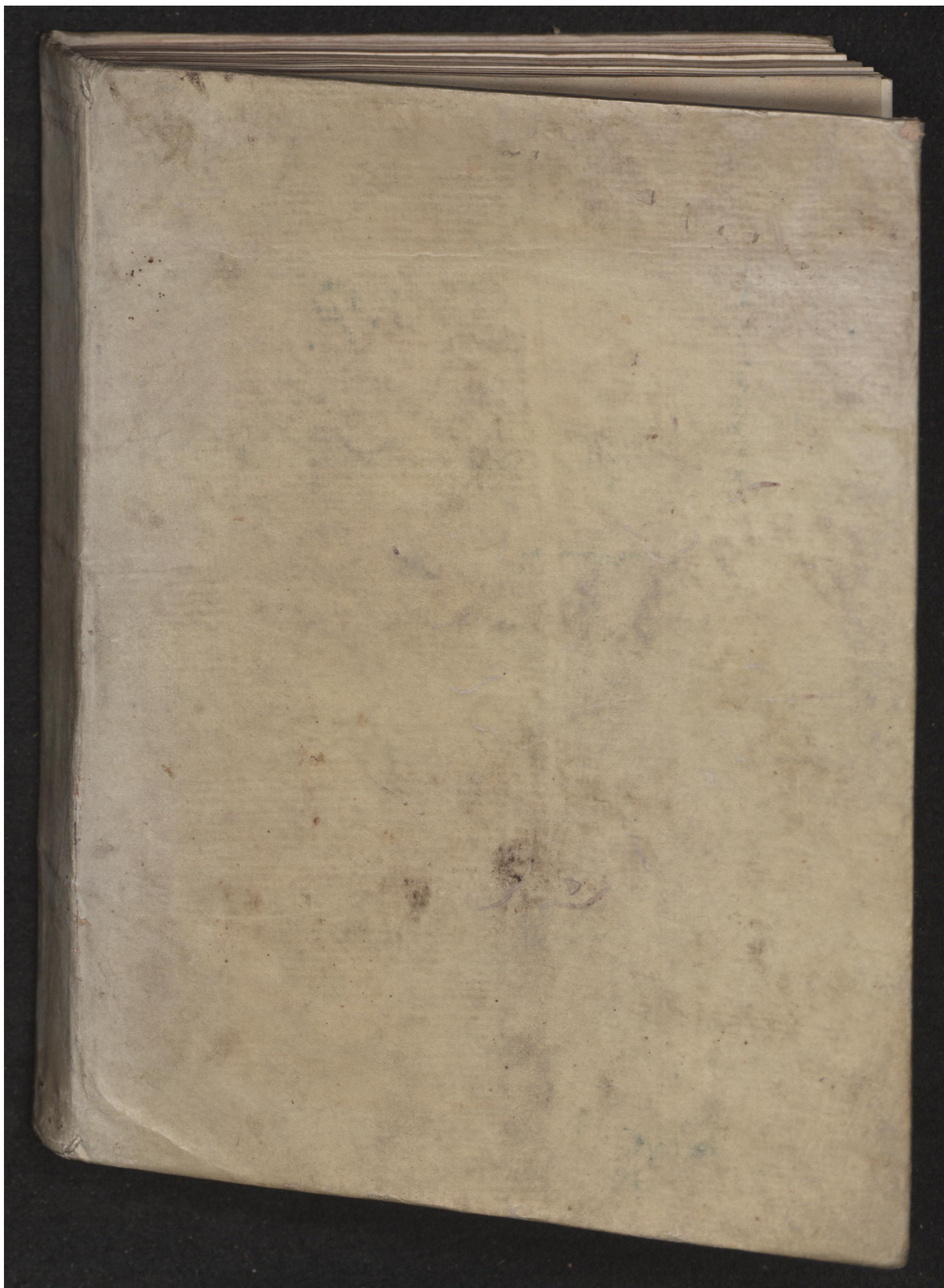
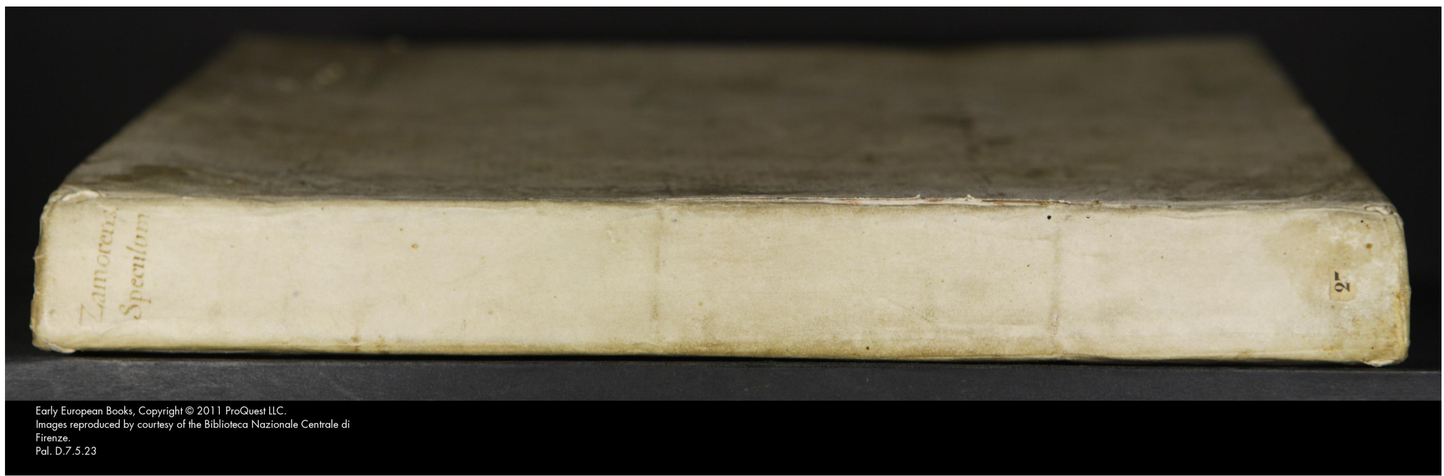
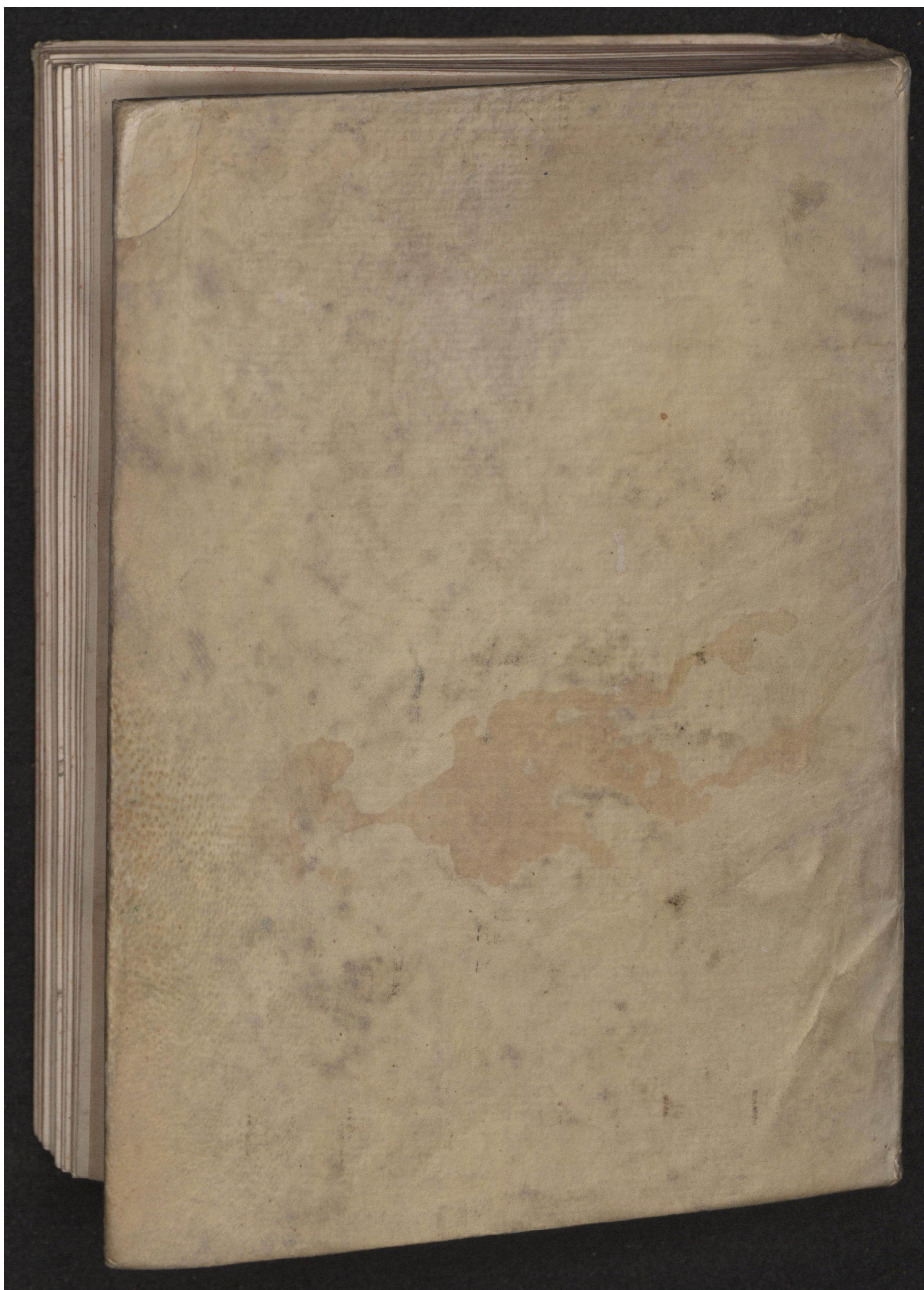
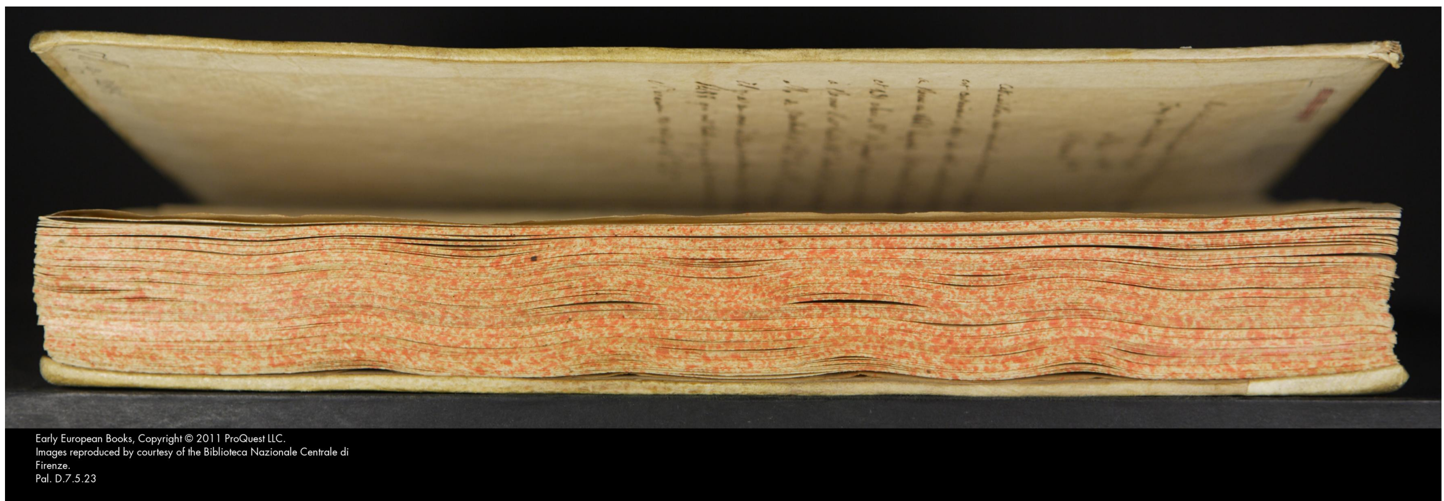

Zamorens.
Speculum
2

Roderic Sanche d'arevalo Eveque de Palenza puis de Calahorra
Imprimé à Rome en 1468
à Paris . . . 1475
à Besançon . . 1488.

Cette édition sans indication d'imprimeur, de lieu et d'année est antérieure à 1470 elle vient immédiatement après celle imprimée à Rome en 1468 laquelle s'est vendue 400^{tt} chez Mr de la Valière et 131 chez Mr de Gaignat. celle cy qui a été aussi imprimée à Rome s'est vendue 43^{tt} chez Mr de Gaignat & 60^{tt} chez M. de Markartz et 66^{tt} chez Mr de Maizieux
il y a encore éditions antérieures à celle de Besançon de 1488 qui ont toutes à peu près la même valeur. celle de Besançon ne vaut que 15^{tt} à 20^{tt}

Roderici Zamorensis Speculum vitæ humanæ

editio vetus absque loci et anni indicatione sed caracteribus

Georgii Laver excusa Romæ ante annum 1470. elle contient

141 feuillets dont un blanc entre le premier et le second livre

editio primaria voyez le Cat. de Gaignat art. 888

la Serna Santander a omis cette édition qui est

peut-être plus ancienne plus rare et plus précieuse

que celle de Rome de 1468

Ad sanctissimũ & beatissimũ dominũ, dominũ Paulũ Secundũ Pontificẽ Maximũ: liber incipit dictus Speculum humanæ uitæ (Quia in eo cuncti mortales in quouis fuerint statu uel officio spirituali aut tpali: speculabunt eius artis & uitæ prospera & aduersa: ac recte uiuẽdi documenta) editus a Rodorico zamorensi & postea Calagaritano hispano, eiusdẽ sanctitatis in castro suo Sancti Angeli castellano.

SAnctissimo ac clemẽtissimo in christo patri dño, dño Paulo secundo sacrosanctę romanæ & uniuersalis ecclię summo pastori & põtifici maximo: eiusdẽ. S. obsequẽtissimus seruulus & familiaris Rodoricus episcopus zamorensis, hispanus ac castri sui Sancti Angeli de urbe fidelissimus castellanus & referẽdarius: seipsũ cum utriusq̧ hominis humilima inclinatiõe. Cogitãti mihi hanc munitissimã romanę tuæ urbis: immo totius orbis amplissimã sancti angeli arcẽ tuę. S. iussu tua auctoritate & dignatione custodiẽti: ubi aliquid ocii supest: quid dignũ tuæ. S. in his tui fœlicissimi põtificatus beatis iniciis offerre ualerẽ: uideo nil omnino mihi cæterisq̧ mortalibus supesse: quod aut ad laudẽ: aut ad cõmonitiõez ptinere possit. Tecum enĩ habes ea õnia uirtutũ ornamẽta: quibus õnis laus recte cõparat. Tecum deniq̧ tanta insidet sapiẽtia: quin potius a natura innata ingenii uis: tantaq̧ prudentia: rerũq̧ õniũ experiẽtia: ut nullis egeas exterioribus adiumẽtis. Verũ ego glorię & nominis tuæ. S. auidissimus: extimaui paululũ aliquid utinã dignum tuæ S. offerre. In quo dum ingens occupationũ sarcina paulisp tuam. S. respirare pmiserit: habeas in hoc opusculo tuę. S. dicato: aliquas puitatis intellectus mei ineptias: ut in eis

recreationis gratia: non tam delecteris: q̄ tui acutissimi in-
genii calamo atq; censura emẽdes & corrigas. Dignũ nanq;
existimaui: ut cuius corpusculi mei mẽbra tuis obtines ob
sequiis ꝑpetuo deuincta: eius etiam si quæ sunt animi ui-
res possideas: & dum exterioris hominis ꝑtes sese ad tua
deuouent obsequia: debilis quoq; & rudis interior intel-
lectus: ad tuæ. S. gloriam non dormitet. Quo fiet: ut ei-
dem tuæ. B. seruiat uterq; meus immo tuus homo. Venit
igit̃ sępe in mentẽ. B. pater & pontifex maxime: q̄uaria: q̄
q; diuersa sunt cũctorum hominũ studia: uariæ artes: uaria
officia: uaria deniq; uiuẽdi genera: adeo: ut anxius dubius-
q; sit plerũq; hominibus uitæ suę modus: dubia in hoc sę-
culo uiuẽdi sors: nec satis eligere possint: q̄d tandem uitæ
studiũ. q̄ uiuẽdi formulã securius assequant̃. Cum eñi hũa-
nus animus non modo bonũ simplicit̃: sed teste aristotele:
summũ bonum naturali conamine appetere uideat̃: nihil
certe deesse uidet̃: nisi recte eligẽdi ratio. In ea igit̃ non-
nunq̄ error cõtingit: illa potissimũ ratione: quia cum iuxta
philosophi sentẽtiam: electio nõnisi de ꝑcognitis existat:
ꝑ eo q; nemo quę ignorat eligit: ut ille in recte eligẽdo
deficiat necesse est: qui diuersoꝝ statuũ uiuẽdiq; generum
dulcia & amara: cõmoda & incommoda nõ satis agnoscit.
Vt igit̃ noscamus q̄les a nobis artes: qualia studia: qualia
ue cõuersãdi aut uiuẽdi genera: dum in hoc fallaci sæculo
uagamur: & quo ordine diligẽda sectãdaq; sint: decreui ꝑ
modolo ingenii: quid in ea re sentio tuę. S. dedicare: tuoq;
numini cõsecrare. Nec abre quidẽ. Cũ eñi ad te unũ õnis
uitæ modus: omnis mortaliũ status: & humana ꝯuersatio:
atq; cõditio referat̃: tuq; cunctoꝝ mortaliũ sis norma: mo-
deratio & speculũ: tu deniq; cunctoꝝ uiuendi geneꝝ non
solum distributor: sed emẽdator existas: recte tibi uni hu-
iusmodi opusculũ dirigendũ atq; dicandũ fuit. Eritq; eius

libri titulus: speculū humanæ uitæ. Nā ueluti in matiali speculo unusquisq; nō mō sua: sed & alioꝝ intuet̃ aut pulchra: aut deformia: & quid cōmendandū: quid ue emendādum sit: sic in hoc opusculo tanq̃ in limpidissimo speculo liquido cōspiciet dulcia & amara: recta aut deformia cuiusuis status, & artis totius humanę uitæ. Quo fiet ut aptissime agnoscat: quid in seipso: ac uita & sorte sua, & demum cęteroꝝ mortaliū: laudandū: sequendū: siue reprehēdendū & corrigendū sit. Queadmodum igit̃ teste Gelasio Papa: duo sunt uitæ genera quibus orbis pricipalit̃ regitur: & omniū mortaliū couersatio pendet: aliud uidelicet eoꝝ qui temporalit̃: aliud illorum qui spiritualit̃ uiuūt: ita duos sub breui cōpendio tractatus attingā. ❡In primo quidē de cunctis tēporalibus statibus siue secularibus artibus: & uiuēdi formulis breui agemus: incipiētes a sūmo tēporali culmine uidelicet cęsaꝝ, regū & principū: usq; ad bubulcos: & imfimę uitę homines. Et in ea parte diuersos hominū uiuēdi modos in tēporali statu degentiū: uariaq; artium: & occupationū secularū genera: quibus hoīes sese ut plurimū conferre aut implicari solēt: breui pstringam. Et quid in eis animę pfectus: aut tēporalis honoris: uel comodi aut incomodi: laboris uel pciuli lateat: succinctius atq; exquisitius q̃potero explicabo. Tandem de cunctis fere malis: suppliciis: pœnis: mortibus: ac dānis corporalibus: necnon de cęteris intrinsecis & inuisibilibus erumnis ac mentis afflictionibus: quæ ab origine mundi homines tam boni & innocentes: q̃ mali & peccatores magis excellentes: & nominati in ōni statu existentes ppessi sunt: & indies mortales ōnes patiunt̃. & de causis eorū ad utrāq; partē breuissime subiitiam. ❡In secundo libro de spiritualibus uitę statu & uiuēdi genere sermo erit. qui cum binarius sit: quoꝝ alt̃ ecclesiasticus: alter regularis siue mo

gelasi[us] pp

2

nasticus existat. de utriusque principiis: natura & origine: au
ctoritate: institutione & differētia necnō necessitate & uti
litate: exellentia & prerogatiuis: sed & de eorum aculeis: la
boribus & periculis agendū erit: incipiēdo a sūmo Pontifi
ce. qui omniū statuum uertex est: atque totius uitę humanæ
exemplare speculū existit. Deinde cæteros ōnes ecclesię sta
tus & ordines: particularius discutiā. Ut tandē discat hu
manus animus: etsi ubique sit labor & dolor: ubique ad uirtu
tes & uitia uia sit: cui potius uacare & se accomodare de
beat: ut tandē dulcorē simul & amaritudinē cuiusque status
consyderās: illā uiuēdi formulā eligat: quę & fragilitati natu
ręque suæ potius cōueniat minusque periculi: sed pluris habeat
ad bene beateque uiuēdi. In quibus quicquid a me disserendū
erit tuę. S. quę fidei magistra est: correctioni & emēdationi re
mitto. Quā altissimus diutine & fœlicit protegat & conseruet.

Prefatio utilis: in qua autoris huius libri, uita: eiusque
studia recoluntur. & tandem admonet ad studia legis di
uinę potius quam humanæ. & de effectu legum humanarum
& de ordine procedendi in hoc libro.

UErum. B. pater ut aptior dulciorque sit: circa premis
sa dicēdi ordo: expertā a me in ea re luctā: atque in
me ipso exercitatā dissentionē interserā: tenebo que
typū dialogo similē: dum honestū quandam atque modestū alt
cationis modū inter piā matrē ac nōnullos cōtribules: &
amore mihi cōiunctos dudū habitā: circa uitam eligendā
meam breui perstrinxero. Quo fiet: ut dum rē gestā fidelit
enarro: pollicitū persoluā ordinē. Attingo iam breuem: sed
iocundā palestrā. Patre itaque uita functo: infantulū me pia
mater ad litterarum studia destinauit. Ubi post prima illa
litterarum rudimēta: dialecticæ & philosophię laudatis stu

diis: nō quidē ut debui: sed ut ualui: patūper operā dedi. Rursus post aliqua tēporis interstitia: in eis ↄsūmata: uariæ diuersęq; inter piam matrē & cōtribules ac cōsanguineos opīones fuere. Mat̄ siquidē ut erat totius sāctimonię & honestatis sectatrix: ac eximię deuotionis & uirtutis cupida: optabat q̄maxīe: ad spirituales me sciētias ↄferre deberem illi: ecōtra. Quis enī inquiūt patris nomē aut tenebit aut suscitabit: Nam cum pater inter illius castri ↄciues p̄cipuus & populi quoddā caput fuerit: elaborandū est ut filius patrē imitet̄. Deinde quis generis atq; familiæ honorē tenebit: Quis rursus matri uiduę: fratꝝ sororumq; pupilloꝝ: necessitatibus cōpatiet̄: Quis deniq; totius fāīliæ & domus onera supportabit: Quare suadebāt illi ut ad sęculares me sciētias cōferrem: quę suis sectatoribus honores cōparant: sūmas amplasq; afferūt diuitias. Clamabat tamē pia mat̄ cum hieronymo ad demetriadē uirginem dicens: instruendā in teneris ānis debere esse animā diuinis eloquiis: ut coruscāte uerbo dei: diabli astutiæ: repellant̄: ut adolescēs resistere sciat: q̄ hostē ꝓ residuo uitæ habiturus est. Addebat rursus mesto animo: in diuina lege paucos admodū sed in ꝓfanis studiis humanisq; legibus plurimos laborasse. Sæcularibus deniq; artibus: quas recte sęculi lucratiuas uocāt: gymnasia plena esse. Quare dolebat aprime: q̄ oēs fere legē dei aspernarent̄: in q̄ cū rege & ꝓpheta iubent̄ meditari die ac nocte. Quippe ueluti cęci atq; ignaui: ita passim derelinquerēt fontē aquæ uiuæ: & foderēt in cisternis dissipatis sęcularibus uidelicet disciplinis: quæ nec dulces: nec uiuas aquas cōtinere possūt. Rursus illi: ut iurisdicas sapiētias sectari deberem: sūmopere suadebāt, canonicam uidelicet & ciuilē: quoniā habitus ille iuridicus eius generis erat: qui uotis piæ mr̄is faciebat satis. Vtpote q̄ si ad sensum legislatoris leges ipse ferūt:

normam bene recteq; uiuendi tribuunt: docentq; quo uir-
tutis & rationis tramite: quo disciplię uigore: ecclesia atq;
mũdus ipse regat: sed & prebent documẽta atq; ueras ex-
plicatioẽs illius iuris naturalis nõ scripti: qđ cum aposto-
lo insitum est in cordibus nostris: & tanq̃ lumẽ uultus di-
uini signatũ est sup nos: alterꝶ uidelicet non ledere & ius
suum unicuiq; tribuere. Cui siqdem iuri naturali nõ disti-
ctum: quĩmo idẽ uidet esse ius diuinũ cunctos mortales
cõmouẽs: ut quęcũq; uolumus ut faciãt nobis hoĩes: ea eis-
dem & nos faciamus: tandẽ uicta est mater pia: at si uinci
pietas nõ potuit: ꝓpinquorꝶ suasionibus timida satis acq;-
euit. Decretũ est ergo: ut eis ipsis studiis uacarẽ. Cõmone
bat tñ maternus amor: ut int humani iuris regulas, diui-
ni nequaq̃ esse immemor. Et licet (ut dicebat) pulchrꝶ ad
modũ sit de iustitia humana agere: necessariũ tamẽ sibi ui-
debat: diuinã non obliuisci. Addebat deniq; q cum cõtra
ius iniuria fiat: tunc me rectũ uerꝶq; iuristã crederet: si nul
lam deo iniuriã inferrẽ. Quippe tũc optimus legista euade
rem atq; p̃clarus: si sua ĩmortali deo iura: suasq; leges im-
maculato calle seruassem. Tandem pro quodã (ut ita dice-
bat) iocali sẽper memorabili illud ꝓpheticum mihi sum-
opere relinquebat: meditandũ die ac nocte quia beati im
maculati in uia: & qui ambulãt in lege domini. Subiicie-
bat tñ postremo: ut ab illis penitus studiis animũ abstra-
herẽ: q̃ non ueritate: sed fabulosis figmẽtis homines & p̃-
sertim iuuenes oblectant. ut recte cum eodẽ ꝓpheta dice
re possem: narrauerũt mihi iniqui fabulationes: sed nõ ut
lex tua. Accepta igit matna benedictione: aptatisq; ad stu
dia necessariis rebus: salamãtinę me contuli uniuersitati.
ubi p decẽ ãnos eisdem iurisdicis legislationibus uacaui.
Memor tamẽ sapiẽtis p̃cepti: ne dimittas legẽ mr̃is tuæ.
Nõnunq̃ inter sedula iuris exercitia: ueluti cuiusdã sola-

tii gratia: sacrarum litterarum lectioni me raptim cõferebam. Sed & philosophiæ presertim moralis, dulcedinẽ tanto ar dentius pregustabã: quãto ultra ea oblectamẽta q̃ doctrina ipsa ad morũ informationẽ adducit: plenius tamẽ atq; ube rius cunctorum iuriũ legũq; humanarũ uerum intellectum eli cere uidentẽ. Adde: quia ut semp mihi uisũ est: idq; & Ci cero in libro de legibus ait: postergatis moralis philosophie do ctrinis atq; pncipiis: neminẽ cõtingit in iure ipso eruditũ preclarumq; euadere. Tandẽ uero expletis studiorum cursibus: assuetis doctoratus insigniis extiti: utinã digne togatus. Sed ilico grandis admodũ in matrem piã: & cõsaguineos ac attinẽtes concertatio suborta est: sed longe maior inter utrũq; meum hominẽ cõflictus inualuit. Instabat. n. tẽpus: petebat ętas: ipsa quoq; ratio: & affiniũ expectatio posce bat: ut tãdem aliquẽ futuræ uitę modũ eligerem. Et quia teste Gelasio ut pmisimus: duo sũt uiuẽdi genera: quibus hic totus orbis regiẽ & sustentaẽ. Alterum: eorum q se spi ritualiẽ in sorte dei dedicãt. Alterum: eorum qui se sæculari bus prebent negociis: alii ecclesiastici: alii uero laici. Ea de re: illi ut secularẽ uitæ formulã captarẽ: quia eã pgeni tores ipsi honestissime seruarũt. Mater uero ueluti q̃ ne dum corpusculũ meum intẽ eius uiscera duxerat: sed & edu cauerat: atq; ad eum usq; statũ pduxerat: & ob eam rẽ plus diligebat: suadebat non statim a me eligendam fore uitæ formulã. Sed hortabaẽ ut prius matrẽ ipsam ex acie una: cæteros uero cõsanguineos & amicos ex altera auditẽ al tercãtes sup cunctas uitæ humanę artes & uiuẽdi modos: incipiẽtes a statu tẽporali qui pmo mortalibus occurrit: ut illius falsis psperitatibus & ueris calamitatibus plene ɔspectis: tandẽ ad spiritualẽ statũ qui optimi finis ratio nẽ habere uidetur: me ut optabat transferrem. Acquieue runt affines discutioni: acquieui & ego. Illi ergo: ut ani

mo tenero dulciorē status & uitę tēporalis facilius impri
meret: decreuerūt a sūmo terreni status culmine: imperiali
uidelicꝫ & regali inchoare: ut ex illius sublimitate & fœ
licitate: q̄ multos indies facit fœlices: ad aliquē tēporalē
uiuendi mōm alliceret. Tandē uero cęteros alios terrenos
uiuēdi modos tangere & discutere mēti erat: usq̄ ad infi
mos bubulcos: necnō a rusticanos homines. His igiť ꝑ q̄
dam ꝑfatione introductis: accedendū est ad rē ipsā. In du-
os igitur libellos ut ꝑmisimus hic liber diuidiť. In qui-
bus discutiunť & examinanť materiæ infra scriptæ: ut in
tabula sequenti aptius declaratur;

De materiis pertractandis in primo libro. & de tabu
la capitulorum eius.

PRimus liber agit de cunctis statibus & exercitiis
siue uiuēdi modis tēporalibus: incipiēs a cæsarea
potestate & regali dignitate: quæ culmē habet
oīm tēporaliū statuū usq̄ ad bubulcos: ac imfimas artes ex
ercentes. In quo discutiunť & examinanť comoda & inco-
moda: dulcia & amara: fauores & labores: solatia & mise-
rię: facilitētes & difficultētes ꝓspera & aduersa: qetitudines
& ꝑicula uniuscuiusq̄ status. & uitę huius tēporalis seu for
mæ uiuendi in hoc sæculo.

Capitulum primū: de primo ac sublimiori statu tēporali
videlicet impiali & regali: ac alioꝝ principū. & de huius
status culmine & exellentia: ac de illius fœlicitate & pro-
speritate: necnō de eius comoditatibus: ꝑrogatiuis: laudi-
bus & pręconiis.

Capitulū secūdū: de infœlicitate status impialis & rega-
lis & plurimis curis: oneribus: miseriis: calamitatibus: atq̄
incomodis istius status. & q̄ reges & principes comitanť.

& tandem de innumeris periculis principantium
Capitulũ tertiũ: de alio uiuẽdi mõ in hoc sæculo: uideli-
cet de exercitio & uita curialiũ: & eorꝝ qui ꝑncipũ fauores
& officia sequunt̃. & de laudibus & ꝯmendatioẽ hꝰ status.
Capitulũ q̃rtum: de laboribus: oneribus: & incomodis ac
periculis status & uitę curialiũ & fauores: curial: seu officia
principũ sequentiũ. In quo capitulo & in tribus rubricellis
sequẽtibus: specialit̃ agit̃ de septẽ uitiis quę officiales Re-
gum & curiales comitant̃. Agit̃ etiã de calamitatibus ꝓ-
curatorꝝ regũ: & alia officia exercentiũ. & an in curiis re-
gum acquiratur uetus honor.
Capitulũ quintũ: de nobilitate generis scientiæ & morũ.
& quid sit & quomõ ortũ habuit. & an a regũ sola uolũ-
tate & concessione acquiratur.
Capitulũ sextũ: de multiplici nobilitate. & an sola gene-
ris nobilitas in deferẽdis honoribus ꝑferat̃ strennuitati:
aut sciẽtię: uel uirtuti hominis ignobilis genere.
Capitulũ septimũ: de laudibus: ꝑconiis: & ꝯmendatioẽ no-
bilitatis generis. & de illius uirtutibus & utilitate.
Capitulũ octauũ: de uãitate nobĩtatis humanę. & de eius
uitiis & nobiliũ excessibus. & de falsa nomĩatione nobili-
tatis. & de illius incomodis: laboribus & periculis.
Capitulũ nonũ: de armata militia & exercitatio armorũ
& de laudibus & cõmendatioẽ huius exercitii. & an uacã-
tes armis: sint ueri ciues & partes ciuitatis.
Capitulũ. x: de laboribus & oneribus atq̃ incomodis uitę
militaris ac exercitii armorꝝ. & de ꝑiculis huius status. &
de causis quibus hoc exercitium disuadetur.
Ca. xi. de uita & statu cõiugali in sãcto & ĩmaculato ma
trimoĩo. & de utilitate: laudibus & ꝑrogatiuis uitę cõiu-
galis super alia uiuendi genera.
Ca. xii: de oneribus & incomodis & laboribus plĩmis ui-

5

6

res habere aculeos & miserias: q̄ gaudiū: quietem: & securitatē: discurrēs per oēs modos uiuendi in hoc sæculo.
Ca. xlii: in quo inquirit̄ causa: quare: a prima mūdi origine boni & mali in quouis statu existentes: diuersas miserias pœnas: cruciatus: plurimaq̧ mala & incomoda corpaliter passi sūt. & breuit̄ enarrant̄ calamitates in specie: oīm fere magis exellentium psonarum utriusq̧ testamenti.
Ca. xliii: in quo ostendit̄ homines in quouis statu uiuentes: nō solū pœnas exilii: cruciatus: & mortes & cætera corporalia incomoda assidue pati: sed & alias diuersas intrīsecas mētis afflictiones: ut nusq̄ uita aut sorte sua cōtenti sint: & breuit̄ tangit pticularit̄ ōnes fere huiusmōi mentis querelas & molestias ad utranq̧ partem.

De materiis pertractandis in secundo libro. & de tabula capitulorum eius.

Secundus liber de statu uitę spiritualis: qui in duos subdiuidit̄ status seu uiuēdi modos: uidelicet in statū ecclesiastici ordinis. hoc est papam: cardinales: archiepiscopos: clericos & ecclesiæ ministros. Itē in statū monasticū siue religiosoꝝ: in quo sūt capta sequētia.
Ca. primū: de sublimitate & exellētia dignitatis summi Pontificatus. & de in comprehensibili eius auctoritate & potestate. & de illius necessitate & utilitate & de altissimis eius misteriis.
Ca. secūdum: de spiritualibus incomodis amaritudibus: miseriis: aculeis: necnō mētis afflictionibus: periculis & laboribus sūmi Pōtificatus: ubi plurimæ sūmoꝝ Pontificū calamitates & spiritus perturbationes narrantur.
Ca. tertiū: de plurimis tēporalibus incomodis amaritudinibus & miseriis ac calamitatibus romanoꝝ Pōtificum. & de illoꝝ ꝓmptis & ei cōiunctis laboribus & piculis: anxietatibus & inseperabilibus erumnis.

7

Ca·q̃rtum: de alia infęlicitate & calamitate romanoꝝ Põtificũ: uidelicet ꝙ paꝝ uiuant in Põtificatu· & de causis & rationibus huius breuitatis uitę potius in eisdem summis pontificibus: q̃ in aliis monarchis & principibus·
Ca·v: an sit uerũ uniformit: ꝙ romani Pontifices paꝝ uiuãt in papatu· Agit̃ etiam de uerissimis causis breuitatis uitæ sũmorum pontificum· & an in uiuẽdi periodo· Ro· põti· differant a cæteris mortalibus·
Ca·vi: in quo assignant̃ causæ & rationes: q̃re illoꝝ opinio nõ sit tenẽda: qui dixerint sũmis põtificibus bonis & reprobis: uniformit̃ insitum & ꝓprium esse: ut in pontificatu parum uiuant·
Ca·vii: in quo respondet̃ motiuis illoꝝ qui dixerũt Papam paꝝ uiuere in papatu· & quo sẽsu sit intelligẽda p̃dicta opinio· & quomodo cum ueritate posset saluari·
Ca·viii: de excellẽtia & p̃rogatiua status & dignitatis cardinalatus· & de ꝑfectione huius status & de laudibus & preconiis eius·
Ca·ix: de ꝑlimis anxietatibus & aculeis: laboribus & periculis status & dignitatis cardinalatus· & de oneribus q̃ incumbunt huic dignitati·
Ca·x: de sublimitate: excellẽtia status: & dignitate patriarchaꝝ· archiepiscopoꝝ: episcopoꝝ: p̃latoꝝ & presbiteroꝝ: ministroꝝ ecclesiæ· & de ꝑfectione status eorum in genere & in communi·
Ca·xi: de differẽtia & cõpatione ecclesiasticoꝝ: uidelicꝫ ẽporum & alioꝝ inferiorũ pręlatoꝝ: & clericorum int̃ se adinuicẽ· & quis gradus altero sit dignior & perfectior·
Ca·xii: de plurimis difficultatibus & aculeis: laboribus & ꝑiculis status episcopoꝝ & clericoꝝ· & de malis ministris ecclesię· & de multis abusibus: uitiis & in ordinationibus illorum in communi·

8

Ca: xiii: de dignitate & prerogatiua officii deconatus in ecclesia. & de illius honore & ueneratione. & de eis que ei competunt. demum de plurimis oneribus & afflictionibus: ac defectibus & periculis decanorum.
Ca. xiiii: de dignitate & prerogatiua officii archidiaconorum. & de honore & ueneratione ei debitis. & de his que ad eum spectant. demum de plurimis oneribus & afflictionibus: defectibus & periculis illorum.
Ca. xv: de dignitate & prerogatiua officii cantoris & primicerii. & de honore & ueneratione ei debitis. & de his que ad eum pertinent: demum de plurimis oneribus & calamitatibus defectibus & periculis eorundem cantorum.
Ca. xvi: de dignitate & honore officii thesaurarii uel custodis ecclesiae. & de his que ad eum pertinent. demum de plurimis oneribus & calamitatibus: afflictionibus defectibus & periculis illorum qui talia officia habent.
Ca. xvii: de dignitate & prerogatiua officii scholastici in ecclesia. & de his que ad hoc officium spectant. demum de plurimis oneribus: afflictionibus & calamitatibus: ac defectibus & periculis scholasticorum
C. xviii: de preeminentia & utilitate officii archipresbyteri & quante sit uenerationis. & de his que ei competunt. Demum de plurimis oneribus & afflictionibus: defectibus & promptis periculis archipresbyterorum.
Ca. xix: de prerogatiua & magna utilitate officii & gradus canonicorum. & quanti sit honoris & reputationis. & quid ei congruat. de innumeris huius status oneribus & afflictionibus: defectibus & periculis.
Ca. xx: de preeminentia necessitate & utilitate officii sacerdotum: curatorum: rectorum curam animarum habentium. demum de plurimis huius status laboribus & calamitatibus: defectibus & periculis.

8

Ca·xxi· de secūdo statu spirituali· uidelicet religiosoꝝ & de motiuis & auctoritatibus· q̄ adducunt̄ ad ꝓbandū statū ecclesiastici ordinis prͤferendū esse statui religiōis & per consequēs ecclesiasticum ordinem esse prͤeligendum·
Ca·xxii· de p̄ma compatione hoꝝ duoꝝ statuū·uidelicꝫ q̄liter hi duo status clericoꝝ & monachoꝝ se habēt alter ad alteꝝ compatus· & quis eoꝝ sit eligibilior quantū ad eminentiā & pfectionē status· & etiam uitæ & sanctitatis·
Ca·xxiii· de alia compatione hoꝝ duoꝝ statuum clericoꝝ & religiosoꝝ int̄ se adinuicē· uidelicet quis sit eligibilior tanq̄ simpliciter humanior & tollerabilior·
Ca·xxiiii· assignant̄ responsiones ad obiecta ꝯtra religiosos ꝓ tuenda opinioē illoꝝ· qui sentiūt religiosos esse in pfectiori statu q̄ sint decani· archidiaconi & alii inferiores clerici post episcopū· ubi discutit̄ quæ sit pfectior uita actiua uel cōtemplatiua· & de eaꝝ adinuicē compatione·
Ca·xxv· de exellentia & laudibus uitę monasticæ ac religiosæ· ac de pluribus causis propt̄ quas eligēda sit· q̄ alius uiuendi modus·
Ca·xxvi· de difficultatibus uitæ religiosę· & de laboribꝫ & aculeis religiosorum in genere·
Ca·xxvii· ptictarius & latiꝰ de ꝓmptitudīe piculoꝝ huius mōi status in spē & de malis religiosis & abusibꝫ illorū·
Ca·xxviii· de inclinatione & dispositione naturali & diuersitate complexionum hoīm quantum ad religionem & de consilio in talibus·
Ca xxix· de compatione religiosoꝝ inter se ad inuicem· & primo de compatione solitarioꝝ ad socialē uitam agētes· & quę uita sit perfectior altera·
Ca·xxx· de compatione religiosoꝝ uitam socialē agentiū inter se· & q̄ religio socialis alteri sociali sit perfectior, & utrum religio eo ꝙ artior sit perfectior·

Incipit capitulū primū pmi libri: uidelicet de primo & sublimiori statu tēporali: qui est status & gradus impialis & regalis ac aliorꝝ pncipum sæculatium. & de supmo huius status & dignitatis culmīe & exellētia: ac de illius gła & fœlicitate: necnō de eius pro̅gatiuis: ꝯmoditatibus: laudibꝰ & pconiis sup alias tpales dignitātes.

SVper cunctas humanas temporalesq; dignitates & sublimitates eminētias: imperialis & regalis status culmen & exellētiam obtinēt. Huius itaq; fastigii splēdor & laus tanta est: ut satis exprimi nō possit. Sed ut paucis agamus: sicut nomē eius: ita & laus eius. Imperatoris qdem nomē ab imperādo dictū est. Regis deniq; a regendo: aut græce basis a sustinendo. Quid enī gloriosius: quid fœlicius: q̄ unū intueri mortalē hominē, cæteris hoībus imperantē: cunctos regentē: & ad libitū ferentē: Isti sunt qui teste Iob portant orbem. Huius certe eminentissimi status honor: laus: gła & exellentia: ex eo etiā maxime patet: qm̄ teste scripta: illis tanq̄ sublimioribus potestatibus: oīs aīa subdita est. Quare & iuxta christi preceptū, cæsaribus atq; regibus a cunctis fidelibus honor exhibēdus est: subsidia pstanda: & quibus uectigal, uectigal: & quibus tributū, tributum. Illis deniq; tanq̄ pcellentibus & a deo missis teste apostolo parendum est: quia nō sine causa supeminentē terrentēq; gladium portant ad cohertionē malorꝝ: laudem uero bonorū. Illorꝝ quidem sunt quas incolimus urbes: illorꝝ castra atq; possessiones & cūcta terrena: dicēte Augustino: quo iure defendis uillas: nisi imperatorꝝ regūq; iussu. Quis igiť nō fœlicē: non cunctis platum hunc exellentem statū dixerit: Qui oībus subuenit: ōnibus pdest: & omniū saluti & co

modıtatı ꝓuidet. In qua re Reges ıpsos deo assimiları: approximarıq; plurimū cernimus. Quia solus ıpse uitę necisq; hoīm dominus est. salutē mortalibus cōfert: uel dādo si eguerint: uel parcēdo si deliquerīt: uel indulgēdo si supplicauerīt. Qui nō sibi: sed reip. natı sunt: dum discordias pacificāt oppressos a potētibus eripiūt: ꝓuintias pace gaudere faciūt: uiolētias cohibēt: iustitiam seruāt: malos dissipant: & quicqd agendū est siue ad bene beateq; uiuendum: siue ad res ıpsas polliticas fœlicit̄ gubernandū: fineq; debitum dirigendū: legibus: ꝑceptis ac iustis lationibus disponunt. Rex enī similitudo siue imago q̄dam diuinitatis est in terris: dū idipsū agit in limitato circūscriptoq; regno: qđ deus in uniuerso. Hinc reges in exodo dii uocantur. In his est ꝓuinciaꝝ quas regūt sūma potestas. Taceo de imperatore cuius auctoritas nullis est circumscꝑta limitibꝫ. qui p̄nceps est maximus atq; optimus: qui cęleste habet arbitriū & iura: ꝑceptaq; ab eo ēdita diuinitus emanarı credunt̄. cui est ꝓ lege uolūtas: pro libito factio: ꝓ arbitrio rō. Est deniq; rex: pr̄ prīę: amās quos regit: protegēs quos gubernat. Rursus huius sublimissimi status exellentia: ex illius nccītate ac utilit̄te facile agnoscit̄. Nā ueluti cūctis hoībus natale est in societate uiuere: sic aliquē esse oportet per q̄ multitudo regat̄. Nam iuxta philosophū: multis existentibus hominibus: & unoquoq; id quod sibi ꝯgruum est ꝓuidente: multitudo ıp̄a facile ın diuersa dispergit̄: si mō aliquis non sit qui curā multitudinis obtineat. Nec illud sapiēs Salomō ignorabat inquiens: ubi nō est gubernator: dissipabit̄ populus. Deniq; illa hoībus a natura innata societas rumpet̄: si nō foret aliquis ꝑsidens: cuius ope prauoꝝ audacia arceret̄. Quia teste Augustino: a diuina dispositioē regna sūt cōdita: reges instituti: ut maloꝝ puersitas castiget̄: & bonoꝝ uita & innocētia cōserue

tur. Et alibi: regale fastigiũ locus est supior: sine quo populus regi nõ potest. Imperatoria ergo uox & regalis auctoritas iniquos fugat: insolẽtes castigat: obtrectatores despicit: bonos pmiat atq; fouet: & cunctis influit uitę & honoris alimẽta. Est enĩ rex in regno: ueluti in naturali corpore caput. Cõstat qdẽ caput ipm mẽbris uigorẽ influere: quia teste nr̃o seneca: quid ualet corpori robur: qd ualiditas lacertorum: quid uelocitas pedũ: nisi capitis uelut pricipis sui imperialis quędã amminiculetur potestas: a quo uel destituunt̃ uniuersa: aut õnia fulciunt̃. Sine capite inquit: iacet truncus ignobilis sine honore: sine nomĩe. Sed nec in humanis tantũ eius summa ↄsistit fœlicitas. Nã prætet eam exteriorẽ quã pdiximus sup cũctos mortales exellentiam: si bene rex optimeq; regit: immortali deo tãto ppinquior tãtoq; acceptior est: quãto liberior. Sed & castigatior fuit in eo peccandi licẽtia: qui potuit trãsgredi & non est trãsgressus: in quo peccare noluit uoluntas: etiam si emineret peccãdi impunitas. Grandis certe gloria: grãde pmium. nã quotquot superat potestate terrena: superat & fœlicitate eterna. Sciptum est enĩ: quia domus Dauid erat sicut domus dei. Veluti enĩ fideliter regendo dei officiũ gessit in populo: sic ad premiũ ppinquius ei herebat in cęlũ. Quippe apud antiquos: boni rectiq; pricipes in deos trãsformari putabant̃. Et ut grãdi negocio breuẽ finẽ imponamus: quãta sit huius sublimis status fœlicitas: nõ minus ex his quę tetigimus: q̃ ex eo cognoscemus. Quoniam si nulla (ut aiunt) maior est fœlicitas q̃ multos facere posse fœlices: id certe fœlicitatis genus nulli magis q̃ regibus conuenit. Quobrem (ut ego arbitror) illa sapiẽs regina saba, nõ mõ Salomonẽ regẽ fœlicissimũ dixit: sed & eos qui ei seruiebant ac ministrabãt: seruosq; seruorum suorum: perbeatos asseruit. Quę res agit: ut oĩs humanus animus si suiipsius im-

memor: si cõtentor: si deniq sui puipensor fieri ñ uelit: ad eandem ipsã sublimitatis dignitatẽ decurrat. Atq si natura suffert: si prudẽtia sufficit: si fortuna accidet: si potentia iuuat: ad illũ õnium fœlicissimum statũ totis respiret conatibus. Quodq si minus tã excelsæ cedri culmẽ ascẽdere nequit: ramusculis saltẽ illius insideat. quoniã aut uberrimũ fœlicitatis fructũ. aut saltem ꝓtectionis illius umbra suauissima nõ frustrabit᷑: ceteꝝ augeret exellentiã regalis & imperialis principatus agere de eius origine & differẽtia: & quis illoꝝ sit antiquior & iustior principatus. De quibus latius diximus in libro q̃ nup edidimus de monarchia & origĩe & dĩa ꝑncipatꝰ. & iteꝝ in libro defensorii status ecclesiastici quarto tractatu.

Ca. secundum: de infœlicitate status imperialis & regalis: & plurimis curis: oneribus & miseriis: calamitibus atq incomodis illius. & q̃ reges & ꝑncipes comitant᷑: & tandem de innumeris periculis principantium.

Vera semp illa sapientis sentẽtia fuit: quia maiore studio miseriaꝝ clausas, & doloꝝ alimẽta q̃ uitam conquirimus. Atq auidius ea ĩuestigamus & ꝑelegimus quibus more pilę huc atq illuc iactam᷑: q̃ ea q̃ plenissimã securitatẽ & uerã fœlicitatẽ tribuũt. quod certe nulli animantium ꝑter homini accidit. Illa enĩ nõ iudicio rationis: sed naturæ instinctu utilia elegũt. Nos uero ingenio & animi acumĩe uigẽtes: blãda quadã atq fallaci aura ridẽte: falso iudicamus: putãtes id esse beatũ: id ꝑpetuum: qđ facile ruit. Nec mouem᷑: quia assiduo cõspicimus quosdã: quos sicut leuis fortunæ risus attollit: sic leuis ilico fletus deicit. ut recte de eis dicere possimus cum propheta: deiecisti eos dum alleuarent᷑. Nec nos uincit: quod

cernamus neminẽ tam securũ tãq̃ mane quietum·ut nõ an-
te crepusculũ a mœrore·a casu·a lapsu supetur·Cuius cer-
te rei culpa in nobis est, qui facile ab his q̃ cupimus, tra-
himur & supamur·Qui enĩ animos ad hos uanos sęculi fau
stus accomodat·ut pro fructu folia·p grano paleas·pro ue
ra fœlicitate umbram capiat·necesse est·Audita certe atq;
cũ tota mẽtis attentioẽ auscultata est, sũma regũ ac cæsarꝝ
fœlicitas·illorꝝq; dignitas·maiestas·celsitudo atq; utili-
tas·ad cęlos usq; pducta·Sed nisi fallor·fallit qui illa fta
non iudicat·qui apto oculo uera esse nõ cõspicit·¶ Dicã
ergo nõ pari eloquẽtia·sed ut puto ueriore sẽtentia·rega-
lis huius status calamitates, miserias, atq; picula·¶ In p̃-
mis itaq; fateor clarissimũ regis nomẽ fore·sed durissimũ
officiũ·clara nomina·res obscurę·sed & difficillimũ oĩum
misterium magis certe seruare difficile·q̃ nomine delecta
bile·Quid enĩ utilitatis affert nudũ dignitatis nomẽ·ubi
res ipsa deest·Quid enĩ cæsar·quid rex aliud suscipit·ni
si fulgidas compedes·clarã miseriã·Quę si hominibus nõt
essent·non hoĩes tãtopere de uno solio litigarẽt·Quĩimo
mirandũ est·q; non plura sint regna q̃ reges·Suscipit cer
te rex collapsa erigere·spersa colligere·recuperare pdita·
deformia reformare·Sed etsi illa (qd̃ rarꝝ est) exprobaue-
rit·reliquã laudem illius successor metet·Putasne reges Nota
his tẽporibus ad id puehi·qd̃ nomẽ ratioq; regis expostu-
let·ut sit reip·auctor·ecclesiæ cultor·refugiũ pauperũ·tu-
tor pupillorꝝ·defensor uiduarꝝ·oculi cæcorum·lingua mu-
torꝝ·baculus senũ·ultor scelerꝝ·metus malorũ·gloria bono
rum·malleus tyrãnorũ·pat̃ regũ·moderator legũ·& æra-
rii publici dispẽsator·Falleris certe·Mutatus est enĩ il-
lorꝝ color optimus·atq; pro illius operibus·alia sibi inæ-
qualia uendicãt·q̃ ilico audies·Alienãt quippe reges aut
dissipãt imperii & regni bona·cuius sũt admĩstratores·nõ

Propheta

dñi. Ecclesiã quam tuendam susceperũt, eiusq ministros psequunt: a quibus tributa, pœnas, & bãna exigunt: cum tñ eorum orationibus longe plus regnũ augeãt: q illorum armis Populũ demũ affligũt taliis & exactionibus: corpora iniuriant. Quos pppheta signat inquiẽs: qre atteritis populũ meum: & facies pauperum cõmolitis: Hi (ut alibi scribit) qd crassum est comedũt: quod fractũ est, nõ alligãt: quod infirmũ est, nõ cõsolidãt: quod abiectũ est, nõ reducunt: qd periit, non quęrũt. Eos itaq alius pppheta, nõ reges: sed infideles prĩcipes & socios furum appellat. Taceo q aliena dominia occupãt: uicinos habere nullos uellent: limites confundũt: iustitiã non faciunt: q dei sũt negligũt. Quid igit fœlicitatis est, solo nomĩe rex cẽseri: & quæ regi digna sũt respuere: aut qd honoris est tutores reip. appellari: & illius euersores effici: Cogor illud adriani hispana familia nati, uerbũ optimo pncipe dignũ: ad memoriã reuocare: q illũ sępius in senatu dixisse fert. Dicebat eĩm ita se rẽ p. gestutũ: ut sciret populi rem esse: nõ ppriam. Rursus reges nõ tam ad gloriã & honoris fastigiũ: q ad curã: sollicitudinẽ: ac indicibiles miserias & picula assumunt: adeo: ut uix aliquis regnare optaret: si recte attenderet: q grauis regis sarcina sit: grauior finis. Assumunt quidẽ principes nõ ad qetẽ: n ad securitatẽ: quĩimo ad seruitutẽ & quandã carceris speciẽ. Quæ enĩ maior est captiuitas: q iugit circunci gi populi multitudine: & quasi circũligari: Nam ut nñ inquit Seneca: possũ in qualibet pte urbis solus sine timore incedere: qquis nullus sequat comes: nullus ad latus gladius: rex uero armatus: & armatis munitus: in publicũ prodeat, necesse est. Quẽ multitudo gladiorum obsidet: & quocunq descẽdat: magnus illũ apparatus sequat. ¶ Assidue enĩ omniũ quos regit: timore constringit. Vnde seneca: regnantibus multo peius piculũ est: q his qui iudicant. Hi

Seneca

Seneca

12

enī singulos timent: illi uniuersos. Itaqꝫ illud labentii eq
tis romani uerꝫ est: quia necesse est ut multos timeat: quē
multi timēt. Cuius illa ut putamus ratio erit: quia quē qs
metuit pire cupit. Et iuxta enniū: quē metuūt oderūt: & q̄
quis oderit: perisse expetit.
Huius certe regalis fastigii onera: curasqꝫ grauissimas atqꝫ
prompta picula: nōnulli sēsati principes poptime cognoue
re: illaqꝫ expti sunt. Nam augustus & dioclesianus: alt̄ de
dimittēdo imperio cogitabat: alter iam dimisit: nec reuo-
catus assensum dedit. Deinde Marcus aurelius, & ptinax:
quoꝫ alter ad imperiū euocatus: tristior effectus: multa de
miseriis imperii amicis disseruit: alter sp imperiū exhor-
ruit. Adde ꝙ regnū nō semp iuste principes acquirūt: sed
plerūqꝫ ferro. Quare ferro etiam seruat̄: ac ferro plerunqꝫ
amittit̄. O quot legimus: quot audiuimus: quot uidimus
in eculeo fortunæ motos: quot magno impetu rotatos: ali
os ex altiore fastigio ꝓlapsos: quot cæsares: quot reges:
aut hostiū, aut suoꝫ manibus: a sūmo solio pulsos: uitam
simul & regna amisisse: quot reges a regno in captiuita-
tem: a sceptro in carceres trāsire: alios exules: plurimos in
atie cęsos: & domi capite trūcatos: & alios qđ durissimum
est: laqueo a se suspensos: Et ut paucis agamus: ubicūqꝫ re
ges sunt: picula eos comitant̄: & semp in medio existūt ho
stiū. nō solū cū in bello: sed cum in urbe se recipiūt. Rursū
inter cęteros homies amicitia q̄maxime necessaria: atqꝫ uti
lis & delectabilis est: sed hāc reges minime habēt. Nam
cum inter parētes & liberos ac fratres adinuicē: uirosqꝫ &
uxores firmissime omniū atqꝫ artissime sint amicitię: apud
reges uero & sępe uidemus filius a patre: & pater a filio:
& cōiunx a cōiuge: & frater a frē capit̄ atqꝫ necat̄. & quos
ipsa natura ad amandum cōpellit: regnādi auiditas cogit
ita odio esse: ut plerūqꝫ de sua nece cogitent. demū pluri-

Palentinus c
Nota

12

ma facit rex: q̃ nedũ amorem suorꝶ impediũt: sed eos red-
dũt sibi inimicos. Exigendę sũt enĩ pecuniæ a subditis ad
necessarios sumptus. puniẽdi sunt facinorosi. ꝓhibendæ in-
iuriæ. cõfiscãda bona multorꝶ. cogẽdi sũt bella agere: do-
mus agrosq; deserere. Quę una res subditis molestissĩa est:
& omnẽ amorẽ repellit. Deniq; cui fides deest: magno bo-
no eũ carere nullus hesitat. Quæ enĩ familiaritas: qui u-
sus: qui congressus iocũdus esse potest absq; fide? Quis. n.
familiarẽ: q̃s seruũ aspicere p̃t: si ille infidelis existat? Re
ges uero de nullo aut raro fidẽ hñt. Qđ ex eo licet cogno
scere: q̃ ñ facile cibis ad se delatis credũt: nisi a seruitoribꝰ
ꝑgustenť: ne qd male edãt formidãtes. Ceterꝶ regibus ñq̃
fit satis optãdo: & minus cõsequẽdo. Cæteri enĩ homines
aut ædes cupiũt: aut agros: reges uero urbes: ꝓuincias: re
giones: arces. quas adipisci difficilius ꝑiculosiusq; est: q̃ eas
res. q̃ ab aliis cupiunť. Et quod omniũ infœlicissimũ est:
reges ipsi tam bonos q̃ malos: tã sapiẽtes q̃ insipiẽtes for
midãt. Fortes quoq; timẽt: ne aliquid audeãt gratia liber
tatis. Prudentes: ne quid aduersus eos machinenť. Iustos:
ne dedignenť ab eis gubernari. Potentes & diuites ueren
tur: ne subditorꝶ potẽtia & diuitiæ eis nociua reddantur.
De quibus Iob pulchre ait: sonitus terroris semꝑ in auri-
bus eius. Adde qđ reges nũq̃ naturaliũ rerꝶ abundãtiã ex
optãt. Vbertatẽ agrorꝶ odiũt ne fertilitate rerꝶ subditi
difficilius iugũ seruiẽdi patianť. Demũ nullũ regibus gau
dium cum securitate est. Timent celebritates hominũ: ti-
mẽt festa: timẽt sollicitudines non custoditas: timẽt ipsos
custodes: nec inermes illos habere uolunt: nec de armatis
plurimũ cõfidũt. quo fit ut quid ipsi uelint: ignorẽt. Nõ-
ne ista infęlicitatis signa sunt? Quod si forte magnũ quis
putet in regibus: & propterea beatos eos: quia facile mł-
tis ꝓdesse & inimicis obesse pñt: nimiũ in ea re fallitur.

13

Qua enĩ ratione rex benefacere amicis potest: cum aperte
sciat: q quãto plura quis ab eo ceperit: tanto citius cupit
effugere. nullusq sit, qui eas res quas sibi principes largiũ-
tur: suas esse putet: nisi eo loco sint: aut ipsi tam potentes
fuerint: ut etiã si rex cupiat: nullo mõ possit auferre. Inimi
cis uero nec obesse nec pdesse audẽt. Accidit enĩ illis ue-
luti habentibus extrennuos equos. sed feroces: quibus nec
illi uti possũt ppter timorẽ: nec alienant ppter uirtutẽ.
¶ Sed & inter alias huius regalis status infelicitates, il-
la nõ parua est: qm etsi reges nõ ignorant statũ eorum, mul
tis miseriis: calamitatibus & piculis plenũ: tamẽ nec se ab
eo puide eximi: nec tute liberari sciunt. nec spõte cedere
possunt: qui semel regnũ assecuti sunt. In qua re cunctorum
principũ. illa omniũ miserrima cõditio est: ut miseriã ipsã
relinquere nõ ualeant. Quo enĩ pacto possunt pncipes tot
pecunias restituere: quot ipsi diripuerũt: aut tot uincula pa
ti: quot ipsi ingesserũt: aut tot mortibus mori: quot ipsi
necauerũt: Ceterum q gloria, laude & honore, & reges cũctos
mortales supent: hoc unũ est ut mihi satis uidet: quo re-
ges omniũ hoĩm miseriores existãt. Nam nec obseruãtia:
nec honoris reuerẽtia: illorum psertim: qui nos aut nõ iuuãt
aut inuiti seruiunt: grata nobis esse potest. Quĩimo quãq
hoc sępe fieri intelligamus: ut qui maxime principes suos
timẽt: hi eos oderũt: hi maxime eos obseruent: colãt: uene
rent: munera mittãt: assurgãt. ad ea tñ nõ amor: sed timor
cõpellit: licet hæc õnia seruitutis sint signa. Veri enĩ ho-
nores aliis ex causis gignunt. Et ut finẽ miseriis huius sta-
tus imponã: in eo rapinas: depdationes repiri libet. ut de
eis ppheta dicere uideat: in medio populi pricipes eius ppha
qsi lupi rapiẽtes prædã: in eo iniurias: in eo uindictas:
in eo spes anxias: in eo honores uanos: cupiditẽtes: furores:
in eo nulla est quies: nulla animi trãquillitas: in eo pau-

13

corum est subuentio: multorum oppressio: paucis gaudi-
um: multis opprobriũ: quibusdã p̃mium: plurimis suppli-
ciũ: oĩbus labor: sibi pœna & crux. Atq̧ ut cũcta uno clau-
dam uerbo: rex in regno sentina est in naui: in quã unã õ-
nium officinaꝝ sordes: miseriæ: calamitates & spurcitię de
coquunt̃: ac infœlicit̃ reducunt̃. ¶ Demum illoꝝ infœlicissi
mas miserias agnosces: si de successoribus cogitabis. Nam
q̄dam inquit sapiẽs: quis potẽtior fuit Alexandro: ei tam̃
successisse legit̃ non suus: sed alterius filius. Successorẽ iu-
lio cæsari nõ fecit natura sed adoptio. Imperialis domus
totũ relege atq̧ reuolue ꝓgressum: reperies q̄a periit me-
moria eoꝝ: cũ sonitu. Transi: & ecce ñ süt: nec inuentus est
locus eorum: & ad inferos descendẽtes: eiusq̧ hæredes aut
ignoti: aut extranei: ne dixerim hostes successerũt. Rursus
si cęlesti ac ęterna fœlicitate reges dignos putas: recte in-
telligis: si qua p̃mio digna agãt. Fœlix ille: sed quis est:
& laudabimus eum. Rarus ut fenix est. Nec ab re sapiens
Salomõ & rex, tãta regũ expertus p̄icula, dicebat: p̄ter pau
cos õnes reges cõmiserũt peccatũ: & reliquerũt legem po-
tẽtis: & gloriã p̄diderũt. Vnde Isidorus: difficile est p̄nci-
pem regredi ad melius: si uitiis fuerit implicatus: q̧ p̄ ab-
ruptũ licẽtię in õne facinus uitioꝝ labit̃: & q̄nto exelsior
tãto peccatũ g̃uius: quia potẽtes potent̃ tormẽta patient̃.
Omnes nãq̧ peccatores quos sub se in uita habuit: in fu-
turo sęculo sup̄ se plagali pœna habebit. Vnus ex sanctis
t̃ctatoribus dicebat: miror si q̄ cõtingat saluari ex his: q̄
p̄ncipant̃ in tantis ruinis & tãta pigritia. Video tam̃ eos
currẽtes: & spõte se in apta p̄icula iactãtes. Hinc in euãge
lio scribit̃: emi uillã quã multo labore acquisiui id est p̄-
cio anię cõpaui. Hęc sunt igit̃ premia status regalis: hęc
gloria: hęc exellentia. Ascẽde igit̃ q̄cũq̧ es: si placet ascen-
de: sed ea lege: ut leges, naturamq̧ sedis patiaris.

Salomon

ysidorus

No^a

Ca. tertiū: de curialibus & de exercitio & uita & moribus illorꝝ & aliorꝝ potentū: ducū: comitū & baronū: cæterorꝝq̧ q̄ pncipū fauores & officia sequnt̄. & de laudibus & commēdatione huius status.

Gloriosa plurimū cesarꝝ atq̧ regū amicitia sp̄ fuit. ubi enī eminēs est atq̧ excellēs totius humani honoris & gloriæ mūdanæ culmē: ibi ingens gloria ibi sempiterna nominis & honoris fama: ut cōparet̄ necesse est. Si itaq̧ regis amicitia aut fauor accidet: plerūq̧ breui laboris & tēporis cōpendio: immēsa p̄mia homines ɔsequent̄. Et sic cuiusq̧ ea sors est ut pncipi carus existat: eternum sibi & tandē suæ potestati: familiæ: generiq̧ nomē: deinde honoris & glorię ppetuū monumētū relinqt. Nam ut aiūt: alibi negociari, fortunā ferre est: cū regibus uero amicari, supra fortunā ascēdere est. Pro igit̄ hac consequēda: ōnis humanus animus impendēdus est: ueluti q̄ dignitates sūmas: q̄ opes: quæ honores: quæ deniq̧ famā & ppetui noīs gloriā: laudē & p̄coniū: suis sectatoribus p̄stat. Quid enī dignitate: gloria & honore p̄stantius? Quid generoso & animo nobili, auidius exoptari potest? Hinc Seneca nr̄: cordubū p immēso munere habiturꝝ se gratiam & famā apud posteros p̄cabat̄. Et statius: p̄sentem honoris & famę gloriā: benignū iter opibus suis ad futuros statuisse dicebat. Et ouidius naso: sibi nomē indelibile futurꝝ: seq̧ ore populi legendū: p̄dicandumq̧ lętabat̄. dicebat deniq̧: non paruas animo dat gloria uires. & fecunda facit pectora ad alta honoris amor. Ad quā utiq̧ rem nos uehement̄ natura ipsa inuitat. Nam ut policratus ait: & ante unus ex philosophis dixerat: non caret misterio q̧ honor cū. h. lr̄a describit̄: q̄ non nisi quadā uehementi cordis nostri aspiratione ꝑnuntiari ualet. Qno apte mōstrat̄: naturali quo-

seneca

statius

ouidius

policratꝰ

14

dam impetu atq; desyderio hominibus insitū esse. ad honorē & gloriā aspirare. Deniq; Aristotelē non parꝝ honoris & laudis ꝑconiū assecutū legimus/ ex eius ad alexandrū amicitia. Et Senecā/ nō mediocrē amplitudīs & decoris laudē adeptū nouimus/ ex claudii Neronis ad eum affectu. Sed & Virgilius/ ex ea apud cæsarē familiaritate/ ꝑ oīa sæcula se uicturꝝ ꝑsagit. Sed qd hæc ꝯmemoras? Cūctos certe. quos sublimes/ quos excellētes quos honore/ laude & fama uiros ꝑstantes aspicimus/ nō nisi apud reges tales effecisse liq̄do compiemus. Nec enī ab re laudata illa in sacris līis regina Saba/ beatos & fœlices dicebat/ nō mō eos qui Salomoni regi assistebāt/ sed & qui ei obsequebanť. Ex q̄bus liq̄do ꝯstat/ q̄ hōrabilis sit uitę formula in regū curiis ꝯsari. Hęc & sītia aīci suadebāt/ ut hoc uiuēdi gēꝰ deligerē.

Ca. q̄rtū/ de laboribus/ oneribus & incomodis/ ac ꝑiculis potentū curialiū/ ac fauores curias seu officia ṗncipū sequentiū. In quo capitulo & tribus rubricellis sequētibus specialiť agit de septē uitiis/ quæ officiales regum & curiales comitanť. Agit etiā de calamitatibus ꝓcuratorꝝ regū/ & alia officia exercentiū. & an in curiis regū acquiratur uerus honor.

TRemebat stupida bona mr̄ hęc audiēs/ clamabat alta uoce latere sub herba anguē/ nec ut dicebat uenena danť nisi melle circūlinita. Et q̄q̄ potentum ac curilium uita a ꝑlocutoribus plurimū laudata existat/ sub eius tamē fronte plurima latere incomoda atq; ꝑicula asserebat. Verꝝ in ṗmis id suetonii sæpe a sapiētibus audisse dicebat/ qm̄ qui carus est regibus/ uilis est sibi aīa/ uilis quies/ uilis securitas/ ociū atq; uirtus. Iunge his ꝯmune ꝑiculū omniū q ṗncipibus seruiūt. De quo Crispus ait

Nam regibus tam boni q̃ mali suspitiores sũt. Semp enĩ ut aiũt p̃ncipibus aliena uirtus formidolosa est. Id aũt qd de amicitiis p̃scorꝝ principũ ad quosdã ꝯmemoratũ est: ꝓpositũ aptissime ꝓbare uidet̃. Quis enĩ carior apud Alexandrũ, aristotele? Quis apud cęsarẽ Claudiũ Neronem, Lucio Seneca? Quis apud Tiberiũ, serano? Quorꝝ ruinã nouimus. Ut enĩ sapiẽs qdam dicebat: melius quisq̃ regibus incognitus foret: q̃ amatus. Et iterꝝ. In regibus par malũ est si quẽ oderit aut diligãt: nisi q᷑ odiũ fugat: amor detinet. Quod si laboribus: si sudore: si piculis p̃timis regi carum se quis futurꝝ putat: cogitet, longe tutius erit: lõgeq̃ facilius. regis supni & cõditoris omniũ amicitiã tantope quesisse. Rursus si ꝓ hodierna tẽporis malitia: q̃ rara amicitia est: quis tã imprudens est: atq̃ insulsus: qui sibi regũ duraturas firmasq̃ amicitias putet: aut potius fingat. Cogitet qd inde ad eos quos diligere sitat: quos certe fortunę splẽdor tumorq̃ animi omniũ inæqualiũ facit ꝯtẽptores. Adde quia ut fortuna instabilis: sic p̃ncipũ uoluntas uaria & incõstans est: q̃q̃ stãte pseuerantia: res ipsa, boni modicũ: mali uero atq̃ piculi multũ habet. Deniq̃ bonam sibi spem ꝓmittũt: qui regibus famulant̃. Quis. n. tam imprudẽs uideri cupit: qui sibi spẽ ponit in tãta tempestate: sed uerũ est quia ut noster Quĩtilianus ait: ueluti multa timent̃ q̃ optãda sunt: sic multa sperant̃ q̃ timenda essent. Qui ergo p̃ncipum fauores desyderat: qd nisi libertate: ocio: uitę securitate: amicitia p̃uari desyderat? Forte in talẽ quis p̃ncipẽ sperat: a quo facile falli aut dãnari potest. Mobilis est enĩ cuiuslibet p̃ncipis aĩmus: & tãto mobilior q̃nto a pluribus ꝯcutit̃. Nec enĩ ꝓpter rerꝝ uarietates cũcta ratione ponderat: & q᷑ cũctos mortales a regũ amicitiis auertere iuste deberet. Illud eis ꝯmune est: quia plerꝫq̃ nõ qui plus habent sapiẽtię aut uirtutis: sed qui plus

ingenio aut artibus modulat᷑: sed qui plus adulat᷑: ille g͞ra
tie fauoriq͞ꝫ ꝓximus habet᷑. Sed si cetera sileã: quis nisi de
mens aut rer expers: regũ fauores tantope desyderat: in
quibus nõ nisi uarios rer motus: urbiũ mutationes: pesti
feras nouitates: famẽ: bella: discordias: indies cõspicimus?
Si igit᷑ haec tibi placent: ad regum amicitias aspira.

De piculo & laboribus officialiũ regũ: specialiter de eo
rundem principum procuratoribus.

HOrtasse dices uidemus passim ad honoranda regis
officia: aut rer suar utiliora misteria: oẽs fere ho
miẽs etiã podagra & quouis articlari morbo liga
tũ: uelocissime atq͞ꝫ auidissime currere. Ex qbus honor: uti
litas: nobilitas: libertas: status: securitas: mortalibus in
dubie ꝑueniũt. Sed nisi fallor: erras grauissime. Quid. n.
si regis ꝓcurator: aut rer eius gestor existas: nũqd putas
ideo ei carior: t utilior eris? Volo ↄsyderes: qa illius gere
re negocia laboriosũ est: cui placuisse ꝑpetua seruitus est:
displicuisse discrimẽ: supciliũ graue. &qd g͞uius est: paratũ
est ꝑ leui offensione suppliciũ. Adde: quia qui regis ꝓcu
rationẽ suscipit: necesse est multis displiceat: & tandẽ do
mino. Rursus piculosius deo displiceat necesse est. Nãq͞ꝫ re
gis iussu: aut eius emolimẽti gr͞a: enormia regno mala: &
ingẽtia multor dãna: uel ꝑpetrare: uł dissimilare eũ opor
tet. Sed nec id puto tacendũ: quia q regis gerit negocia:
qua die id infoelix officium suscepit: ea die sibi uiuere de
siit. oĩsq͞ꝫ libertas: õnis quies: omnis iocũditas abierũt: ꝑ
qbus innumeras labores: afflictioẽs & mordaces lĩguas: &
ultra uires curas sibi gratis ꝑmutauit. Infoelix certe exer
citiũ: nã qui unius est ꝓcurator: multor hostis est: & dum
regi placet: regno infestus est: quippe quẽ explere opor

tet quicquid sibi iungat a rege: etiã si in aliorum pnitiẽ tendat. Et ut paucã agam: regis procuratio honorabile exiliũ est. honorabilis certe titulus: sed difficilis ratio. Et sub iudice uentilanda: corã quo habebis accusatores multos: excusatores nullos. Et qđ pnitiosius est: implebis domũ tuã uento: & fama falsarum diuitiarum: alienas autem ueris;

De periculo & labore officialiũ & dilectorum regũ & principũ.

Alia preterea discute: perquire regũ officia: administrationes: curas omnes. Id idẽ reperies: q̃ etsi ñ ignoremus ea õnia periculis plena esse: cernimus tam a multis sæpe esse optata: sepeq; magnis empta pecuniis: q̃sitaq; periculis. Sicq; tam cæca est mens hoĩm: ut periculis ematur periculũ: precibus atq; laboribus compareẽt discrimine. Nec enĩ in illis deest pecunia: sed deest uirtus. nõ deest fastus: sed deest castus. nõ deest sublimis: sed deest humilis. non deest adultor: sed deest ueritatis amator. non deest seuus fraudator: sed deest rectus consiliator. Taceo septem illa funestissima uitia: q̃ palatinos, regũq; officiales infallibiliẽ comitanẽ. Primũ quidẽ: honorum dignitatũq; ambitio est. Nam teste Cicerone: difficile est potestatẽ cupiẽti seruare equitatẽ. Et sequiẽ: facillime impelliẽ ad res iniustas: qui fauoris & gloriæ cupidus est. locus eĩm aulæ lubricus est. Secũdo regios fauores sequẽtibus: mẽdosa & seductoria adulatio. familiatissima est. Habet enĩ ut inquit policratus: curialiũ adulatio comites, dolum: fraudẽ: perditionẽ: mendaciũ. Hic est ille liquor olei fedissimus: quo curiales ungunt caput regis: ut eũ decipiãt. Qui ad eos cum sancto rege Dauid dicere debet: oleũ peccatoris nõ impĩguet caput meũ. Ab his iniquissimis adulatoribus: laudaẽ peccator in desyderiis suis. Tertiũ uitiũ regis domesticos co-

Seneca

mitat: uidelicet feda atque improba munerum receptio. Que ut scriptura ait: excecant sapientes: & subuertunt uerba iustorum. Sine his certe quottidianis distributionibus. qui principi assistunt: qui rerum suarum curam gerunt: uix uiuere possunt. Nam teste Seneca: uelut canes acerrimi: non nisi oblato cibo mansuescunt: nec aliter palatini quemquam audire: minus exaudire uolunt. Quinimo teste Plinio: ueluti quidam sunt homines fascinantes uoce: alii qui uidendo interimunt maxime quos irati conspiciunt: sic palatini fascinant pestilentius quos intuentur. Hi enim ad se uenientes, non modo loquendo: sed uacuos uidendo interimunt. Vnde policratus ait: quia curiales & medici in eo conueniunt: quia uendunt uerba sua: prope aliquando precium recipiunt: ut taceant. Mirum prodigiosumque hominum genus: in ceteris uitae modis quidam operas: nunquam uero uerba ipsa uendunt. Hi etiam silentium alii uendunt: quod est in rerum natura. Hi quod nihil est: magno distrahunt precio. Et ut paucis agam: palatini libera illa atque gratuita sensuum corporalium officia: aliquando etiam ut illa non exerceant: uendunt. Vt si te laete uident: aut grate audiunt uel loquuntur: euestigio uero si te toruo gestu conspiciunt uel audiunt: aut non loquantur: cogeris miser utroque euentu propinare. ut uel augeas fauoris affectum: ut tollas amoris defectum. ¶ Adde quartum palatini uitium: uidelicet improbam officiorum uenditionem. De quo policratus ait: improbitas curialium eo usque innotuit: ut de testimonio conscientiae: de uenustate morum: de odore opinionis: de sinceritate causae: de torrente eloquentiae: nisi precio interueniente quis frustra confidat: secundum illud ouidii: ipse licet uenias musis comitatus homere si nihil attuleris ibis homere foras. Quintum aulistarum uitium non est ceteris funestius: simulata uidelicet amicitiae fictio. Fingunt se palatini multos amare: qui omnes oderunt: quod cum facto opus est: facile compies. Nam ut ait Iuuenalis: quantum quisque sua nummorum seruat in arca: tantum

plinius

policratus

policratus

Ouidius .z. metamorph

Iuuenal

17

habet & fidei: hinc tullius: uere amicitię difficillime repe riunť in his: qui in honoribus uersanť. Et Seneca: errat q in aula quęrit amicũ. ¶ Sextũ palatinorum uitiũ his pximũ est: uidelicet uersuta machinatio ad extorquendũ: & pau peres expoliãdũ. Inueniũt nãq q pncipibus assistũt: pluri mas extorqndi uias. Quos hierony. asserit crudeliores esse leonibus & lincibus: qui licet ore rabido deuorãt: tamdiu tñ memoriã depdandi nõ pdunt: qdiu uenter est uacuus. Vbi uero pasta est sãguine seueritas: cum saturitate succe dit obliuio. Septimũ palatinorum uitium est cõmessationũ: libidinũ & uoluptatũ uacatio. quos signat Isaias: qui cõ surgũt mane ad ebrietatẽ sectandã: & potentes sũt ad bi bendũ uinũ: & fortes ad miscẽdum ebrietatẽ: de nocte diẽ faciũt: & nocte uigilãt. Hos dicit Seneca: uomere ut edãt: quorum palatus nõ nisi ad pciosas escas excitať. & tandẽ uen ter uino estuãs: uacet libidini. Agam ergo finẽ: & dicã cũ Bernardo, ad eos qui regũ amicitias sequunť. Tu in curia principũ sedes: cum diuitibus in occultis: ut interficias in nocentẽ. Deniq insidiaris ut rapias pauperẽ: ibi dextera tua repleta est muneribus. Ibi res pauperum uiolenť rapiũ ť. Ibi laudať peccator in desyderiis animæ suę: & iiquus benediciť. Ibi laudas qd non debes. operaris quod non li cet. loqueris qd non decet. Hæc igiť studia hi mores: hæ artes officialiũ regũ: hęc exercitia platinorum: & eorum q regũ fauores & amicitias sequunť. Hac igiť lege ascende si pla cet, ad tantam potentiam: aut ad tantam dementiam.

¶ An uerus honor acquirať in curiis regũ & principum.

RVrsus auditas forte cõsequendi honores: te tra het ad regũ amicitias appetẽdas. Disces enĩ hono rẽ esse de genere bonorum. & teste tuo phõ: per se

Cicero

Bernardus

Augustinus

ab honestis uiris expetendũ fore: q̃ n̄ nisi ex pricipũ amici
tiis ꝑuenire soelet: ueluti in quibus & ex q̃bus cunctaꝝ
dignitatũ: & honoꝝ cumulus residet atq̃ dependet: sed &
ad cæteros diriuat̃. Ad quæ ego paucis respõdebo. Crede
itaq̃ mihi fili mi quia teste tuo Cicerone: homo qui sũ
ma uanitate uersat̃: nullã effigiem ueræ uirtutis: sed um
bram sectat̃. Est enī honor ipse & gloria solida q̃dam res
& expressa: nõ obũbrata ille enī uerus est honor. Illa ue
ra laudis & famæ gloria: q̃ ex meritis ac uirtute constat.
plerũq; in his qui auram fauoris principũ sectant̃: famili
aris est glorię uanitas. Quĩmo nonũq̃ uitioꝝ laudatrix est
fama popularis. Vnde Socrates ut inq̃t Valerius: eos ho
norẽ ueꝝ cõsequi posse ait: qui id agunt: ut quales uideri
cupiũt: tales ipsi essent. Prudens enī uir ut inquit Bernar
dus: laboris sui fructum nõ in honore: nõ in fama: q̃multi
sępe falso acquirũt: sed in ↄsciẽtia ponit. Hinc Augustinus
cõscientiam attẽdere nos iubet: nõ quidẽ honoris famam.
Hic enī falli potest: cõscientia nunq̃. Rursus nec dignita
tũ maximaꝝ culmĩe lętari recte possũt: q̃ regum amicitias
& fauores quæritãt. Dignitas enī ut inquit Tullius: hone
sta, cultu ac uirtute & honore digna est auctoritas. q̃ cum
aliũde ꝑuenit: non dignitas: sed dignitatis usurpatio, ap
pellãda est. Hinc boecius: nõnunq̃ uirtutibus ex dignita
tibus honor accedit: sed potius ex uirtute dignitati ho
nor accrescit. Nã collata imꝓbis dignitas nõ modo efficit
indignos: sed ꝑdit potius & ostẽdit. Accedit: q̃a regiam
umbrã sequẽtes: pleꝝq; nõ uirtute: sed uitio non merito:
sed p̃cio nõ electione: sed adulatione dignitates assequũt̃.
Quare ex eis honorẽ uerũ eos cõsequi n̄ posse: plucidũ est.

Capitulũ quintũ: de nobilitate generis & sciẽtię ac mo
rum: & quomodo ortũ habuit & an a regũ & principũ

ſola uolũtate & conceſſione recte acquirat̃ nobilitas·

PLurimũ fallunt̃: qui generis claritatẽ quã nobilitatẽ uocamus ex ſola principũ amicitia: fauore aut largitate quærũt· Pro cuius rei aptiori cognitioẽ: aliq̃ de nobilitate non ſatis a modernis tacta: breuius q̃ rei magnitudo expoſcit diſſeremus· In p̃mis igit̃ preter, mittemus de illa nobilitate dicere: quã theologicam aut ſup naturalẽ uocãt: q̃ quis dei gratia acceptus eſt illi: ſed nec de natali nobilitate tãgemus·qua aut liber· aut ingenio uel intellectu callẽs·nobilis appellat̃· Agemus itaq̧ de ea carnis nobilitate: qua quis ultra plebeos homines dignior: acceptior atq̧ honorabilior reputat̃· quã nõnulli nobilitatẽ politicã appellãt· Inquiremuſ igit̃ primo quid ſit ea carnis nobilitas·Demũ quãdo: quomõ: & p̱ que & q̃lia media acquirat̃· Omiſſis itaq̧ plurimis q̃ in ea re adduci poſſent: ſatis nobis eſt Ariſtotelis amplecti ſẽtentiã· Is·n·in rhetoricis nobilitatẽ idẽ eſſe uoluit: q̃d uirtuſ generis·Ex eo quidẽ appellamus quoſdã nobileſ: qui ex honorabili gen̄e ortũ trahũt· Genus uero ea ratione honorabile dicit̃: quia ab antiquo multi· ex ea ꝓgenie inſignes: & honorati uiri ꝓceſſerũt· Et ut agamus breuius: ingenuitas iſta pollitica, quã uulguſ nobilitatẽ appellat: nihil aliud fore credit̃: q̃ ex aliquo antiquo genere & honorata ꝓſapia ꝓceſſiſſe· in q̃ ab ãtiquo plurimi euaſere inſignes & honorati uiri: aut in pricipãdo uel p̄ſidendo: aut alios publicos & honeſtos actus: uel p̄ncipis iuſſu· uel populi aſſẽſu exercẽdo· Nec huic ſñæ idẽ phũs ↄtradicere uidet̃: cui noſter Seneca ſatis aſſentit· Hi enĩ nobilitatẽ antiq̃tas dicũt eſſe diuitias·Quod putamus ideo dictũ eſſe: quia ſecũdum cõmunẽ hominũ opinioeꝫ oĩa mẽſurant̃ nũmiſmate · ut uerꝝ ſit quod ſapiens ait: q̃a pecuniæ obediũt oĩa· quo

fit: ut pecunia ipsa ꝑcium esse uideatur cuiusq rei. Ex hoc enī q aliqui sūt diuites: facile reputant̄ digni ad ꝑncipādum: seu in populis ꝑsidendū. et eoipso credunt̄ esse in signes & honore digni. Ex qua re inoleuit eundē phūm & sapientes dicere: nobilitatē esse antiq̄tas diuitias n̄ utiq ut solæ antiq̄ diuitiæ simplicit̄ nobilitatē pariant: sed ut idem philosophus in quīto politicoꝝ ait: exigit̄ q simul cum diuitiis. assistāt ꝓgenitoꝝ uirtus & merita. eo modo quo diximus. Sūt itaq diuitiæ nō formalit̄ inducētes claritudinē generis: sed instrumentalit̄. tanq̄ signū nobilitatis. Sed nec alio misterio uacat: q ipē phūs & sapiētes, nobilitatē antiq̄tas diuitias dixerūt: ut uidelicet recētes diuitias, ad nobilitatē causandā mīme sufficere demonstrarēt. Cuius causā idē philosophus in rhetoricis pulchre assignat. Ait enī qa nuꝑ ditatū esse: est q̄dam ineruditio diuitiaꝝ. ea de re phūs ipē tales nuꝑ ditatos: fortunatos insensatos recte uocat. Recent̄ enī ditati: nesciunt formare: nec dirigere bona fortunę ad opa uirtuosa: sicut antiquitus ditati: q̄ insignes fuerūt atq diuitiis & potētia: & aliis bonis fortunæ uirtuose & tempate usi sunt: nolētes a suis degenerare ꝓgenitoribus. Ex quo illud aptissimū uidet̄: qa nuꝑ ditati: nō recte nobiles dici possūt. ꝓ eo q nō ex insigni genere nec ex ātiqs diuitibus uirtuose opantibus ꝓcessere. Et simili modo aliq recte nobiles esse possūt: qui ex nobili antiq̄ ꝓsapia sūt geniti: licet ex aliquo infortunio nō sint diuites: sicut illi qui nuꝑ ditati sūt. Sed ꝑdictis philosophoꝝ sentētiis, pulchꝝ est sacraꝝ scripturaꝝ testimonia addere: a q̄bus ōnis sapiētia deriuata est. Illud enī ꝑmo roborat rex & ꝓpheta dauid nā patꝝ merita posteros nobilitate asserit, cū ait: potens in terra erit semen eius. Et statī subiicit: gloria & diuitię in domo eius id ē posteritate. q̄si dixerit. Quia ob ꝑentū ꝑclara gesta: semen

eius acquirit potentiã & gloriã nobilitatis: sed & diuiti-
as. q̃ simul p̃cipua sūt fūdamēta & ptes substātiales nobili
tatis generis. ut p̃diximus. Rursus scribit̃ in ecclesiastico:
deus honorat patrē in filios. & addit: benedictio pr̄is fir-
mat domos filiorum. id est merita clara pentum, quibus be-
nedicunt̃: cōmendant̃ ac honorant̃. firmantq; filios in uera
nobilitate carnis. Et sequit̃ in expresso: gloria enī homīs
ex honore pentum. & dedecus filii: pater sine honore. Quę
pulchra sentētia, insinuat gloriã nobilitatis q̃maxime pen
dere ex pentum honore. ueluti ecōtrario ignobilitas & de
decus, filios sequit̃: si illorum patres segnes & mīme honora
ti fuerint. Et hoc iterum idē sapiēs cōfirmat, cū subiicit: gl'a
diuitū honoratorum, apprehēdet & filios: uidelicet in glo-
ria nobilitatis. Liq̃do igit̃ demōstrat̃: quia uerã carnis no
bilitatē nō sole diuitiæ generãt. quia scriptū est: n̄ magni
ficauit uirum peccatorē diuitē. Itaq; uirtus, merita, & p̃clara
pentum gesta, q̃ eos insignes & honorabiles reddiderūt: ue
ram carnis ingenuitatē ad posteros trãsmittūt. Sed & posi
tiua iura ea q̃ dicta sunt q̃maxime cōfirmãt: ueluti quę si
recta iura sunt: a diuino iure moraliq; & politica doctri-
na, discrepare mīme cōuenit. Habent enī nobilitatē ex tri
bus cōfici: nataliū ãtiq̃tate: honoribus & diuitiis: licet di
uerso modo ut p̃diximus. quæ oīa ut notissima ptranseo.
Ex quibus liquido intueri unusq̃sq; potest: q nō recte di
ci possit, pricipes sua uolūtate eos efficere posse nobiles: q
ex plebeis orti sunt pentibus. Requisitus quadam die atq;
plurimū lacessitus Sigismūdus cæsar, a quodã plebeo sibi
admodū dilecto: ut illū nobilē faceret: nō insule, sed do-
cte simul & facete respōdit: diuitē inquit aut exēptū, te fa
cere possū: nobilē uero mīme. ut antiq̃tas diuitias, longe-
uamq; ingenuitatē: nō recentē p̄ncipis gratiã: ueros effice-
re nobiles demonstraret: q plerūq; nulla obsistēte uirtutis

13

ac ꝓbitatis causa: p̄imos claros fecisse arbitrant̄: quos potius exemptos, q̄ in genuos dixeri. Politica igit̄ atq̄ ista uulgata generis claritas. nō alieno ꝑuilegio: sed priscoꝝ ꝓbitate & uirtutis ope compat̄. Quæ quāto antiqor: tanto nobilior & magis relucet a pentibus relicta: q̄ a ꝑncipe sū uirtute donata. Sed teste philosopho: ideo nobilitas in āntiquitate laudat̄. qa in eis ātiqua fuit uirtus. Nec ꝓpterea illud nego: qa nobilitas carnis tēpore incipit: & tēpore desinit & ueluti incipit ꝓbitate pentū: cessat & uitiis successoꝝ. adeo ut pleruq̄ claritatē. quā lōga tēpora ꝓduxerūt: una dies pimat. De qbus recte dici posset: quia cū se nobiles fingūt: tūc tales esse desinunt. Fateor etiā p̄imos fore qui strēnuitate: uirtute: opa in remp. collata meruer̄t ut nobiles sint cū fiūt: nō cum nascunt̄. Quibus etsi ꝑscorū suoꝝ clara facinora desint: iuuat ꝓpria strennuitas & propria uirtus quia ut aiūt: nesciūt cur ad nobilitatis actus, magis inuitet aliena: q̄ sua ꝓbitas. aut potius moueāt defunctoꝝ: q̄ uiuoꝝ ꝑsentiūq̄ exempla. ut in octauo capitulo in fine dicemus. Sed certe tales uerius nobiles esse incipere: q̄ plene ꝑfecteq̄ claros esse dixeri. Putarūt g̊ ex ꝑmissis pleriq̄ sapiētes: nō insulse cæsarē aut regē: plebeū hominē, uerū nobilē facere nō posse: cū nobilitas ipsa carnis a ꝓgenitoribus naturalit̄ imposteros ꝓcedere uideat̄. Idq̄ in ecclesiastico sapiens affirmare uidet̄. Ait. n. q̄si in eodem casu dixerit: noli querere ab homine dignitatem: nec a rege honorē scilicet nobilitatis & claritatis. Accedit ad hoc. quia ꝯstat ꝑncipem mutare nō posse naturę cursum. nec nostrū affirmare aut negare: aliqd mutat in re ipa Putamus tn̄ distīguendū. Nam si loquim̄ de nobilitate ad ꝓgenitores relata: quia natus aliqs est de nō nobili parē rela: planū: fore credimus talē impossibile fore p ꝑncipem nobilē fieri posse, tāq̄ ex nobili ꝓsapia: cū illa ꝑsupponat

iã diu factã esse: nec fieri mõ potest. Cũ uero loquim̃ de nobilitate ad seipsũ relata: tũc putamus regẽ aut pncipẽ nobiles facere posse. Nam creabit eũ militẽ: demũ decorabit eũ pfectura ut dignitate. Quo casu: posteros uere nobilitabit. ipse uero nobilis esse incipiet: q ignobilis esse desiit. Itaq honor illius auctus est: sed cõditio nõ mutatr. Habebitq qndã nobilitatis imaginẽ: tamẽ quo ad uulgi opinionẽ: aut plebeus manebit: aut pteritæ ignobilitatis uestigia: nõ usqq̃q cessabũt. Quam qdem opionẽ pnceps mutare aut delere neqq̃ potest. Nec obstare uidet, qd dici potest: quia talis nobilitas p pncipem ex mera grã ɔcedentis indulget. nõ quidẽ ex meritis. aut ãtiq̃ psapia parentũ. qa dicimus: licet ea nobilitas ex uolũtate depẽdeat ɔcedẽtis: terminat tñ in illius psonã. q debet nobilis effici. Incipit ergo a pgenitoribus. Quare talẽ appellare solemus nobilem factum: non natũ;

¶ Ca. sextũ: de multiplici nobilitate. & an sola generis nobilitas in deferẽdis honoribus & pmiis: pferat strennuitati: aut sciẽtiæ uel uirtuti hoĩs ignobilis generis.

Nobilitatis igit generis dũ uim atq naturã inquirimus: pulchrum erit ut id inuestigemus in quo plurimoꝝ oberrarũt ingenia. Sæpe quidẽ non ab re etiã sapiẽtes ipi dubitarũt: quę nã haꝝ nobilitatũ alti in huius sęculi assequẽdis: aut pmerẽdis honoribus: seu deferendis pmiis pferat. an ea: q̃ solũ ex genere hominibus puenit: an altera ex uirtutibus: sciã & meritis compata. Quid enĩ si quis in armis strenuus: fortis: prudẽs: nõ tam genere nobilis: cum alio cõcurrat qui genere clarus est sed obscurus meritis? Aut quid si sapiẽs ignobilis. cũ nobili sup dignitate decertat? Quibusdã certe uidet nobilitati

20

antiq̄ti generis simpl̄r deferendū primo ob suorꝝ in rē p. merita. Eo p̄sertim: quia ius naturale nobili opitulari uideť. Constat enī ingenuitatē natalem potiora iura obtinere: q̄uis accidētali nobilitate. Rursus ut est philosophi in ethicis sn̄a: nōnulli sūt uirtutibus p̄diti: tamē nobilitate p̄uati. Facile enī reperiri libet rusticū: aut plebeū fortē: prudentē: animosū in his q̄ ei cōgruūt. p̄ncipari tamē aut p̄sidere nesciret. Deniq̧ nō uideť nobilitatē p̄di posse per uitia filiorꝝ. Nam sapiēs in ecclesiasten ait: a principe. stultū positū in sublimi dignitate. Ex quo innuit nobilē esse licet stultū. Demū eam p̄tem philosophus tueri uideť: qui in politicis ait ingenuitatē clari generis esse opus laudabile. Cōstat. n. ex opibus laude dignis: deberi honoris p̄miū & reuerentiā. Postremo ph̄us ipse & alii sapiētes: nobilitatē ipsā antiq̄tas diuitias diffinierūt nec aliis uirtutis āminiculis opus esse. Econť q̄busdam uideť ignobilem ꝓgenie: t̄n actu strenuū: fortē & prudentē: & longe fortius sapientē: nobili generis p̄ferendū. Vt. n. ait laureatus petrarcha: & ab alio sapiēte didicit: q̄nto sit nobilior, rusticus uir fortis: q̄ ignauus nobilis: illud nobis apte demōstrat: si mēte pensamus: q̄nto sit melius nobilitatē fūdare q̄ euertere. Sed & q eā p̄tē tuenť. aiūt: q̄a iuxta ph̄m in politicis dignitas & honor ad quā nobilitas ordinať: p̄cipue distribui debet scd̄m ꝓportionē & excessū bonorꝝ aīe nō scd̄m excessū bonorꝝ corporis. Cuius causā idē Aristoteles in p̄mo politicorꝝ assignat: uidelicet q̄a talibus bonis corp̄is & fortunę ꝯtingit male & bene uti. Quo fit: ut non recte in eis uera possit locari nobilitas: licet organice talia bona eā ipsā ingenuitatē cōdecorēt. Si enī in exterioribus fortunæ bonis. nobilitas ꝯsisteret: tūc q̄nto ditior quis foret: tāto esset nobilior. Quod asserere nihil aliud est: q̄ illā falsā, sed facetā cuiusdā mulieris amplecti opio-

nem: quã phũs in rhetoricis refert: qa cum interrogaret an optaret filiũ sapientẽ: uel diuitẽ: illa respõdit: optimam certe fore sapientiam: uidebat tñ sapiẽtes ipsos, diuitũ ia nuas frequẽtare: & nõ econt̃. Cũ igit̃ nobilitas int̃ extrĩse ca bona ↄputet̃: ↄstat nullũ ꝓpt̃ eam solã, honorandũ fore. Et hoc est qd̃ aristoteles ipe subiicit: inqens potius homi nes honorãdos esse ꝓpt̃ intrinseca: q̃ extrinseca bõ. Adii tiens: quia nobilitas sola ꝓgenitoꝝ, nõ facit formalit̃ ho minẽ claꝝ. Adde quia fœlicitas ad quã õnis humanus aĩ mus suspirat: neq̃q̃ ↄsistit in his exterioribus bonis: nobili tatẽ uero nemo negabit esse aliquid fœlicitatis. Qd̃ ipse phũs testat̃ inquiens: nobiles genere fortunatos & fœli ces dici. Rursus eam ꝑtem roborare uidet̃ natalis ratio. Si enĩ genere nobilis tñ uitiosus. plusq̃ uirtuosus ignobilis honoraret̃: absurdũ admodũ sequeret̃: uidelȝ ꝙ uitia p̃mi arent̃: dignaꝗ honore forent: & uirtutes pellerent̃. Quod Aristoteles in politicis dãnat, dum regulã tradit: neminẽ debere honorari nisi scd̃m excessũ uirtutũ: q̃ sunt bona aĩe ut p̃diximus deniꝗ ipsa sciẽtia hoĩes nobilitat. ut iura cla mãt. Hinc lex ciuilis habet. ¶ Quia ulpianus iuriscõsultus recte nobilis appellat̃. nõ quidẽ ꝓpter genus: sed ꝓpter scientiã & abundantiã meritoꝝ. Faciũt plurimũ ꝓ hac par te p̃clara Salustii uerba: de qbus stati in fine octaui capi tuli. Valida certe utrinꝗ iacula emittunt̃: dubiãꝗ admo dum atꝗ ancipitẽ ↄtrouersiam agũt. Pro q̃ diluẽda & ueri tate eliciẽda: lõga discussione opus esset. Nõnulli. n. sibi scioli, q̃dam dixerũt: quoꝝ p̃ncipia ignorare uident̃: dũ so lũ nudas theoricas iuris sequũt̃. Ego uero fateor me igno rare: cum eis. ipsã tamẽ ignorãtiã explicãdo: putarẽ recte dici posse: nobilẽ antiq generis simplr̃ p̃ferendũ ignobili: ꝑqlibus ãbobus, sciẽtia aut meritis existentibus. Primo: qa nobilis gradũ gradui adiicit. ut iura testant̃. Si uero esset

21

inæqualitas: nõ arbitror habendã esse rationẽ nobilitatis tanta enĩ posset esse huius ignobilis strenuitas & merito-rum ꝓrogatiua: & alterius nobilis tantus uitiorꝝ excessus: quod scd̃m omniũ opĩonẽ ignobilis merito deberet ante-ferri primũ ipsa lex ꝓbat. ait enĩ qa licet q meritis & la-bore uicit: p̃mio quoq; & honore uincere debet: tñ qa ꝓxi-mis sacrorꝝ scriniorꝝ genitus repit̃: facilius anteferẽt. & ita cõsuetudo obtinet. Et in hoc residere uident̃ nõnullę posi-tiones iuristarꝝ. Licet igit̃ huiusmodi positio scd̃m p̃sentẽ iustitiam uera credat̃: eam tñ insufficientẽ: nimisq; genera-lem dixerim. Qua de re arbitror intelligẽdã fore: q̃admo-dũ phũs in politicis subtilius explicat. Quid. n. si nobilis & ignobilis uirtutis & scientiæ ęqualia sint merita: tñ in eo actu aut honore de quo agit̃: ignobilis nobilẽ excede-ret. Pone enĩ inq̃t phũs utrũq; cõcurrere ad officiũ fistulã-di, aut cytharisãdi: nemo sane mẽtis diceret, nobilẽ qa ta-lem: ignobili in ea re trito p̃ferendũ. Nec alit̃ in honori-bus p̃ncipandi aut p̃sidẽdi si ignobilis ad eum actũ aptior putat̃ scd̃m uirtutẽ: licet a nobili nedũ nobilitate carnis: sed in q̇busdã aliis meritis excedat̃: tñ recte quo ad illũ actũ p̃ferendus est ignobilis cui sẽtentiæ nõnulli iuris di-uini & humani interp̃tes annuere uident̃. Aiũt. n. aliq̇ñ nobilitatẽ carnis p̃ferendã sciæ: etiã in ecclesiasticis hono-ribus. cũ p potentiã nobiliũ. rebelles arcent̃: q pacẽ ꝑtur-bant. Nã tales nobiles lõge facilius ecclesiã tueri ualẽt: quia ut aiũt res p. ecclesiastica: nõ tantũ indiget oculo do-ctrinæ: sed & manu: ut luporꝝ rabies ↄp̄mat̃. Vbi tam̃ scię̃-tia ad hæreses extirpãdas opus esset: p̃ferret̃ sapiẽs. Quo sensu intelligẽda sũt sacrorꝝ canonũ decreta: & sanctorꝝ di-cta doctorꝝ: p̃sertim hieronymi dicẽtis: nõ sãguini: sed ui-tæ & doctrinę honores distribuẽdos sed & illud uidelicet, cũ scientia hominẽ nobilitet atq; illustret: merito tanq̃ p̃-

22

ciosius & nobilius bonū similit̄ p̄ferendū credat̄ carnis no
bilitati: tanq̄ bono corpis. Itaq̄ utraq̄ nobilitas excedit
& excedit̄ scd̄m æq̄litatē aut ineq̄litatē meritor: & natu
rā actus in q̄ concurrūt. Idq̄ paucis, sed sapiētibus uerbis,
Grego. dicere uidet̄ in pastorali cū ait: quis nescit, in na
tura gēmar carbūculus iacīcto p̄fert̄: tn̄ rubei coloris iaci
ctus, p̄fert̄ pallēti carbūculo: Quia & illa, qđ ordo naturę
subtrahit: species coloris adiūgit. & hūc q̄ naturalis ordo
p̄tulit: coloris q̄litas defert. Sic itaq̄ intelligēda sūt q̄ in
oppositū adducunt̄. Illa p̄sertim: q̄ in ecclesiastico habent̄.
dicebā inq̄t meliorē esse sapientiā q̄ uires. Et rursus: quō
sapiētia pauperis est cōtenta: Ex quibus facile ad utrasq̄
ratioēs respōdere libet. ad eas p̄sertim: quæ cōcludere ui
dent̄. Quia si natus nobilis, tamē uitiosus: ignobili uirtuo
so p̄ferret̄: tūc laudaret̄ atq̄ honoraret̄ uitiū. Quia dicimꝰ
eos nō honorādos: tanq̄ formalit̄ bonos & uirtute p̄ditos:
sed tanq̄ bonos instrumētalit̄. & ut signū bonitatis. ueluti
ꝯmendamus urinā sui natura fetidā, rep̄sentatione: quia si
gnat bonitatē id est corporis sanitatem.

Ca. vii de laudibus: præconiis & cōmendatioē nobili
tatis generis. & de illius uirtutibus & utilitate.

Consuetū igit̄ ordinē sequētes: post p̄missa quę de
nobilitate adduximus: afferenda sunt breui ser
mone paucula ex multis, laudū preconia: p̄rogati
uæ: & exellentię nobilitatis humanę. & ilico eiusdē uani
tates: incomoda: dāna & p̄icula: afflictiones & erūnæ sub
cinctæ recensenda. Et quanq̄ ex his quę pauloante tetigi
mus facile libet attingere, q̄nta sit huius ingenuitatis ex
ellētia: q̄ta uis ex his maxime quæ ilico subiitiemus, eius
dem nobilitatis splēdor & gloria uberius resultabit. Hęc

certe est illa p̄clarissima gēma: humanæ naturæ diuinitus
missa. qua ut cetera taceā: homo nō a casu: nō fortuitu: nō
denique ab accidenti: sed ab ipsa rerum natura, dignior & ex-
ellentior habetur. Cetere quidē humanæ dignitates: hono-
res. cæteraque bona, homines subsequuntur. Nec uero genero
sa nobilitas, una cū homine cōcipitur: quippe ante ab ipa lu
stratur: q̄ a pentibus nascatur. Quod sanctus patriarcha Iob p
pulchre demōstrat cum ait: gl'a eorum a partu: ac ab utero &
cōceptu honor illius. Hinc in ecclesiastico sapiēs ait: gl'a ho
minis ex honore patris. Et licz teste pphēta mortales ho-
mines natalibus æquales sumus: ueluti filii excelsi ōnes:
adeo ut unus fons omniū sit: ipsa tamē generosa nobilitas
alios aliis p̄fert. Et iuxta apostolū: uelut stella differt a
stella: sic gloriosa ingenuitas hominē discernit ab homīe.
ne pari laude aut honoris p̄mio, pfruantur: qui inæq̄li uirtu
tum & generis claritate illustrantur. Quis enī alti seminis
ppaginē negabit suam nobilitare posteritatē. quā potius
exaltat: sicut uilis & abiectus a sua uilescit. Vnde quidā
ex sapientibus in uersu dicebat: nobilitas hoīs est mens
deitatis imago. Nobilitas hoīs uirtutū clara ppago. No
bilitas hoīs humilē releuare iacentē. Nobilitas hoīs mē
tē refrenare furētē. Nobilitas hoīs ēpia nulla timere. No
bilitas hoīs naturæ iura tenere. Denique (ut in rhetoricis
philosopho placuit) nobilitati ōnes pene uirtutes famu-
lantur. ad quas ipsa natura parēs pecularius cæteris nobi-
les ipsos inclinat. Primo quidē humiles & māsueti nobi-
les existūt: elationē fugiūt. p eo maxime. quia eorum pgeni
tores potētia, & diuitiis: recte & moderate usi fuere. Quo
fit: ut nō facile supbia inflentur: q̄admodū q nuper atque re-
cent ditati sunt. Secūdo nobilitati deseruit magnanimi-
tas. q̄ res agit: ut contumeliosi mīme existāt. Hi. n. cum ad
magna suspiret: parua iniuria nusq̄ cōmouentur. parcūt: in-

dulgēt: sufferūt. tāto facilius imbecillibus: q̄to resistūt for tius supbis. Tertio nobilitatē cōciliat tempantia. Sūt enī nobiles ut plurimū: in rei p. cura occupati. ea de re assue ti sunt tēperate uiuere. Quarto nobilitas est plurimū ho noratiua: nec aliorꝝ despectiua. n̄ enī reputāt nobiles alia bona nisi aīæ: q̄re uirtuti deditos nō despitiūt. Quīto no bilitatē ipsā prudentia & industria comitatē. subtilitē. n. ge nerosi inuestigāt: quid eos agere oporteat qm̄ plurimi il lorꝝ opa intuentē: & qcquid agāt: q̄litē ue domi uiuāt. quid teneāt: uicini oēs nouerūt. & uelut exploratores eorꝝ sūt cōstituti quo fit. ut solliciti: intenti: prudētes: & cūcta ꝓui dētes existāt. Sexto nobilitas affabilis est & plurimū cu rialis. Cōmunitē enī uersantē in regū domibus & ꝑncipū cu riis: sicut e uestigio rustici tanq̄ solitarii rudes & siluestres in campis uiuitāt & ob eā rem ut phō placuit: neq̄q̄ sunt bene cōuersatiui. Postremo nobilitas ipsa nō solum uiuē tibus, sed & morietibus laudes, & p̄conia pit. nec modo na scendo q̄ritē & uiuēdo cōseruatē: quīimo sæpe etiā (qđ mira bile est) moriēdo augetē. Idq̄ gloriosus ille machabeorum dux nō negauit. de quo scriptura ait. qa elegit nobilitē mo ri: potius q̄ subditum esse peccātibus;

Ca. viii. de uanitate nobilitatis humanę & de uitiis q̄ eam comitantē: & de plurimis excessibus nobiliū: & de falsa nominatione nobilitatis: & de illius incomodis laboribus: & periculis.

COgit iam aduersantiū turba: ut huius tam lauda te, ac caducæ, sed & inanis carnis nobilitatis ua nitatē: ignauiā: incōstantiā: cęteraq̄ incomoda: af flictiones: erumnas: & picula paucula ex multis attīgamus in primis itaq̄ illud uellē semp cūctis mortalibus menti

defixũ esse: qđ unus ex sapientibus ait. Quia si humanæ na
tẽrę obscenã fabricã, ac turpẽ materiã cõspicimus: de terrenę
carnis nobilitate disputare. nil aliud uidebit͂: q̃ de sterco
ris, aut luti claritate certare. Vnde apud machabeos scribi
tur gloria eorꝝ stercus, & uermis. Quod & Isaias nõ igno
rauit cũ ait: magistratus, & honor illius q̃si lutũ. Quid eni͂
supbit terra, & cinis? Vnde crisostimus uana est nobilitas
carnis infructuosa, & pudorosa, atq; nociua: nisi comitetur
uirtus. Et boetius q̃ (inquit) inane, & q̃ fictile nobilitatis
nomen: quis non uideat? Quare splẽdidum te, si tuam nõ
habeas: aliena claritudo non efficit. Et apuleius in honori
bus (inquit) assequendis: noli aliena appetere. Aliena uo
co: q̃ pentes peperũt. cum ridiculosa iactãtia sit: de alieno
gloriari. Et poæta Petrarcha laureatus ait. Sicut postero
rũ maculæ parẽtibus nõ obsũt: sic nec maiorꝝ splẽdor descẽ
dentes illustrat. Vnde ad quendã dicebat. Mallẽ p teipsũ
alii: q̃ tu p alios noscẽris. Et subdit. quia mira res est id
uideri cupe: qđ nõ sũt. Fures, adulteri, tenebras querũt: so
la hæc uana & falsa nobilitas (licet uitiis obtenebrata)
lucem q̃rit: agnosci appetit: cui sanum esset consiliũ nesciri.
Qui ergo ueri nobiles esse cupiũt: aliquid agant, ut sint
nobiles. quia & maiores sui (nisi aliqđ p̃clarũ egissent) nũ
q̃ nobiles fuissẽt. demũ (ut hieronymus ait) nihil aliud ui
deo in generis nobilitate appetendũ: nisi q̧ appellati no
biles, quadã necessitate cõstringunt͂: ne a pgenitorꝝ pbi
tate degenerẽt. Quis tñ non uidet plurimos filios: a suorꝝ
claritate degenerasse? Quippe qui q̃to patres fuere clari
ores: tãto ipsi euasere obscuriores. ut tot labores filii ppe
ti uideant͂, in sectandis uitiis: quot pr̃es eorꝝ in sectãdis
uirtutibus. Tot deniq; studia sollertias filii in pdenda no
bilitate impẽdãt: quot illi in acquirẽda habuere. Idq; (ut
quidã sapiens ait) in africani filio libet intueri: qui licet

ex patre clarissimo genitus, primis uitiis sorduit. Etsi nobilitas p manus tradi potuisset: clarissimũ illũ africanus patrẽ effecisset. Verũ illũ pat potuit amare: sed nõ potuit illustare. hæreditatemq; uniuersã locupletẽ (q̃ sua erat) ei in testamẽto reliqt: claritudinẽ dimisisse non ualuit. Quæ res aptissime pbat. quia aut nobilitas ipa nihil õnino erat: aut pr q oĩa reliqt, eam in bonis suis nõ habebat. Falso igit asseuerat nobilitatẽ a pentibus suscepisse: quã ipsi liberit dimisisset: si ualuisset, aut habuisset. Oĩs successio etiam uilissimarũ rerũ: iudicio testatoris accipit. sola nobilitas sua uolũtate nõ trãsmittit. O quot patres infinitã suę lucis eclipsim, in filiis patiunt. ut uerũ sit qd scribit: quia dãt maculã glorię pentũ. Demũ q̃tum discrimini: q̃tum periculo pximũ sit, incõstanti & uolubili rei animũ dare: nemo est qui nesciat. Volubilis enĩ atq; incõstans est hec nobilitas: & õni mobilitate mobilior. Qui enĩ heri arabat: hodie militat. & qui heri p urbes medias, aureis habenis supbus incedere, populosq; regere solebat: hodie p squalentẽ campũ pigros boues puo pugioẽ solicitat. Seruorũ filios in solio sæpe uidimus: & filios regũ in ergasculis. Quid ergo tam instabile: qd tã uariabile? Quare nobilitatis assentatoribus mĩme assentiendũ puto. Aiũt enĩ p eo eam ipsã ingenuitatẽ magni fore pcii: & qa naturalit hominibus inest. Ego uero ñ satis uideo, quo pacto uerũ dixerit. qd ex eo pmo patet: quia tũc oẽs hoĩes nobiles essent. Adde: quia ea uere naturalia sũt: q̃ sp & ubiq; insunt: ut phõ placuit: nobilitas uero tam uolubilis est: ut mulier q̃ heri clara fuit: hodie sine eius culpa, imo recte & sãcte agẽs, si plebeo nupserit ignobilis efficiat. Et idẽ in eo: qui pter delictũ, nobilitatẽ perdit quo fiet: ut aliq̃ tẽporis pte in fœlix homo sit nobilis: & alia ignobilis. & e uestigio. Rursus nec õni loco nobilitas inest. Sarracenus enĩ nobilis, a

24

nobis captus, proculdubio ignobilis erit: qa seruus effectus. & simili mo, si catholicus ab infidelibus capiat. Deniq id ipsũ & in milite cõspicimus. nõ enĩ militia ubiq, & uniformit nobilitatẽ efficit. Nã cum de equestri dignitate, leges & ciuilia iura loquũt: solum milites urbis romę nobiles appellat. Habẽt deniq nobiles qdam peculiaria: sibiq naturalia (forte dixerĩ indelebilia) uitia: ad quę (teste phõ in rhetoricis) q maxime natura ipsa inclinat: ipsi tñ actualit opant. Primo quidẽ nobiles plurimũ sũt honoris appetitiui, & ambiciosi. Est enĩ (ut aristoteles ait) naturale homines accumulare uelle ad id qd habent. qre dum ditari incipiũt: indies uolũt fieri ditiores. & qui honorant: cupiunt effici honorabiliores. Nobiles uero cũ ex eorũ genere honorabiles uideant: idcirco poptãt accumulare ad ea quę habent: conantq fieri honorabiliores. Quo fit: ut nimium honoris, & potentiæ sint appetitiui: ueluti ad id proximiores. Secũdo uitupabile admodũ uitiũ & monstro simile, nobiles ipsi naturalit amplectunt. Sũt enĩ (eodẽ phõ teste) adeo elati: ut etiã progenitorũ sint ut plurimũ despectores. Cuius ea ratio putat: qm se reputãt nobiliores atq maiores: q eorũ patres. Quod ideo cõtingit: quia (ut idem phũs subdit) semp nobilitas lõge facta maior est q propinq. Testis est huius detestãdi facinoris, nobilis ille alexãder magnus. qui rege philippo & pre uitiis (nescio si uirtutibus) maior extitit. de quo policratus ait. Quia etsi pat plimis artibus, orbis impii cõsequẽdi fundamẽta iecisset: tãtã gloriã filius ferre nõ ualebat. Quĩimo tã incõtinẽtissimę fuit inuidiæ, paternę glorię: ut cũ patris triũphos, uirtutes, preclaraq gesta audiret: lachrymas p dolore extorqret: easq despitiebat: forte dixerim minuebat: ac si paterna uirtus omniũ a se gestorũ gloriã eriperet. eos uero q talia referebant, propriis plerũq manibus inficiebat: aut rapi ad pœ-

nas iubebat. Rursus pua sunt nobiliũ uitia q̃ tetigimus:
nisi alia e s familiarissima addideris. Primo quidẽ deũ &
ecclesiã q̃ illos regenerauit: cõtemnũt: quos cũ nobilitatis
iactura ipse cõminatᷣ inquiẽs: q me cõtemnũt nõ erũt no-
biles. Secũdo nullus est illis plerũq; in delinquẽdo pudor:
nulla uerecũdia. Quippe qui falso putãt licentiã peccãdi,
cũ carnis ingenuitate impetrasse. Nõ attẽdentes: qa (iuxta
Ambrosiũ) uerecũdia exercẽdi ẽpia ingenuos & claros ꝓ-
dit natales: inuerecundia uero obscuros reddit. nec aliena
uirtus a ꝓpriis facinoribus excusat. Hinc nobilis ille sena
tor Boetius: nescio (inqt) quo pacto ex se obscuꝝ aliena cla
ritudo claꝝ reddat. Recte igiᷣ Apuleius tales uocat sor-
dida loca, sole illuminata: aut umbras deformes. Et sub-
dit: quia ii nobilitatẽ ipsã (q̃ uirtutis instrumentũ cõstitu
ta est) ut scutũ, & castrũ faciũt. quo cũ ea licẽtius se flagiti-
is dedãt atq; defendãt. Tertio ingratitudo & infidelitas
plerũq; eos comitanᷣ. Vt enĩ inqt canon: nõ potest pnci-
pi esse fidelis, q deo est infidelis. Si igiᷣ putãtes se nobi-
les, deũ (cuius expensis uiuũt) diuersis peccatis offẽdũt: re-
cte ingrati quippe & ꝓditores sũt: & merito uilissimi ple
bei censenᷣ. Quarto (cũ uerũ nobilẽ faciat magnimitas: q̃
qs bona corporis ut pua cõtemnit: & magna uidelicet bo-
na animę appetat) nobiles plerũq; pua amplectunᷣ: & ma
gna negligũt. Quinto munifica liberalitas, q̃ maxime no-
bilibus ꝯgruit: ꝓcul est ab eis. Nam cũ beatius sit dare q̃
accipere: nobiles in eo se ingenuos & claros fore putãt: si
ab aliis extorquẽt: si rapiãt. Interrogatus quidã sapiẽs a nõ
nullis nobilibus, q̃ nam foret uerior, maiorq; nobilitas:
Ille indigẽtibus (inquit) munifice dare. cui illi acqeuerᷣt.
Rursus sapiẽs ipse ad eos: dicite (inquit) uersa uice: quam
putatis uiliorẽ ignobilitatẽ. Et illi oppositũ (inquiũt) sẽ-
tentię tuæ. Cum enĩ sũma sit nobilitas munifice dare: cõ-

ſeqñs erit ut ſũma ſit ruſticitas, atq̃ extrema ignobilitas
auferre. Quibus ſapiẽs: ueꝝ (inqt) & rectũ in caput ueſtrꝝ
iudiciũ ꝓnũciaſtis. Cũ. n. aſſiduo a paupibuſ ſua auferatiſ:
uiles, & ſeruiles, ſed & ignobiles uos oſtẽditis. Pluriã cer
te deteſtãda ſũt uitia nobilibus ↄiuncta, atq̃ unita: ꝗ faci-
liuſ ab eiſ cõmittunt: ꝗ ſcriptiſ qbuſlibet referunt. Et hęc
paucis uerbis hierony. explicabat ingenſ. plerũq̃ nobili-
tas carnis, ignobilitatẽ parit mẽtis. Liquet igit ex ꝑmiſ-
ſiſ ꝗta ſit hominũ uanitaſ: tãta uanitate uexari. ſi ueꝝ eſt
quod ſcriptura ait. Quia in uanitate ſua cõphendit uir.
Cõprehendit inꝗ homo in ſua uanitate: dũ ꝑtimis ſeſe pi
culis ſubiicit: ut uano, inani, atq̃ nudo nobilitatis nomĩe
ſe putat decorari. qđ in deutronomio ſcriptura luculent in
ſinuat inquiẽs. nõ eſt ſine piculo: q ſup re uana nomẽ aſſũ
pſit: quid enĩ uaniuſ: qd funeſtius: ꝗ de meritis pentũ glo-
riari: q in ſe ſordet: Quid de patꝝ laude ꝑdicari: q a ſuiſ
uitiiſ deꝑpat: Hinc pulchre Saluſtiuſ in oratioẽ ad mariũ.
Nam cũ emuli, generis ignobilitatẽ ei obiecíſſent: in eoſ
ſic inuehit. Qꝫ ſi me iure (inqt) deſpitiũt: faciãt idẽ maio
ribus ſuis: qbus (uti mihi) ex uirtute, ac ꝑclaris geſtis, no
bilitas cœpit. ſi inuidẽt honori meo: ergo inuideãt & la-
bori, inuideãt innocẽtiæ, atq̃ piculis meis. Et rurſus: nunc
uidete (inqt) ꝗ iniꝗ cõtemnãt: qđ enĩ ſibi ex aliena uirtu-
te arrogãt: id mihi ex mea non cõcedunt. Scilicet qa ima-
gines non habeo: & quia mihi noua nobilitaſ eſt. quam
(ut puto) lõge ſatius eſt pepiſſe: ꝗ (ut illoſ) acceptã corru-
piſſe. Et iterꝝ ſubdit. Nõ poſſũ fidei cauſa imagines neq̃
triũphos, aut conſulatus maioꝝ meoꝝ oſtentare. At ſi res
poſtulet: haſtas, uexillũ faleras, alia militaria dona: ꝑterea
cicatrices in aduerſo corpore: hæ ſũt meæ imagines: hęc in
genuitas, non hæreditate relicta ut illa illis: ſed quę ego
meis ꝑtimis laboribus, piculiſq̃ ꝗſiui. Hęc ille. Hęc paucu

la de nobilitate. q̄ cum uia quædā ad armatā militiā existat: ne tu fili carissime, q militiæ inermi hucusq uacasti: armatā a te nondū expertā, tanq̄ uirtute carentē oīo despicias. Aut ad illā ueluti sūmā, gloria & honore refertā, inde liberatus aspires. Expediēs fore puto: ut huius militaris status & uitę, pmo dulcia & prospera: deinde amara, & afflictiua agnoscas.

Ca. ix. de armata militia, & exercitio armorū. & de laudibus & commendatioē huis exercitii. & an uacātes armis sint ueri ciues, & partes ciuitatis.

PLurima, & laudata, pclaraq exercitia mortalium hominū adinuenit industria. Sed int illa oīa nihil armata militia excellētius: nihil preclarius, & gloriosius. Ea enī exercitatio, utilitate, honore cæteris pstat. Per militiā siqdem, & armorū exercitiū: rei p. qes atq salus qrit ac cōseruat: & ab ōni hostili uastitate liberat. Cuius exercitii laudes, utilitatē pmo ipsa humana indigētia demōstrat, & extollit. ut enī antiq uoluerūt: militia recte manibus compat: q̄ naturę impio pata est ad corpus iuuandū. Sicut. n. manus sūt in corpore natalit institutæ ad reppellēda nociua: ad pcutienda infestātia: ad attrahēda necessaria: & ad cōseruāda alia mēbra corporis, illaq augēda: sic milites ad ista cōficiēda in rem p. pnecessarii existunt. Vnde ualerius de necessitate, ac pfectu militię ait. Disciplina militaris acrit retēta, pncipatū italię romano imperio pepit: multarū urbiū, multorū regnorū, ualidissimarum gētiū regimē largita est. Preterea sūt alię institutioīs eius causę: ortus: atq necessaria principia: quæ illius necessitatē pclare ostendūt. Est enim homo ipse imbecillis, atq nata infirmus: sibiipsi neqq̄ sufficiēs. Itaq societate, & cōsuetu ho

26

mībus opus est: ut quod seorsū agētibus singulis desit: id ꝑ mutuā opē de multitudine socia nāciscant᷑. Hūc cętū phūs in politicis ciuitatē uocat. cuius (ut hippodamus scripsit) tres cēsuit ptes fore necessarias. Primā qdē agricolaꝝ: secūdam artificū: tertiā ꝓpulsatoꝝ belli, & arma tenētiū. Qui ergo tā p̄clarū militię, & armoꝝ initiū cernit: nusq̄ tā insigne exercitiū dānabit. Nec. n. agricultores, sed nec artifices in ciuitate pstabunt absq; ꝓpulsatoribus belli. quorū opera salus ciuitatis: cūcti deniq; status: & ipsa sacra tuta sunt. Plato etiā in his quos de re p. scripsit libris: cū cęteros status in ciuitate instituisset: unū necessariū genus hominū, longe cæteris anposuit, qui arma teneret: ciuesq; alios ab hostibus defēderent. qbus mirifica priuilegia tribuit: honoreq;, & dignitate cæteros uoluit ātecellere. Quod q; si minime honorant᷑: pauci fortes repient᷑. Nā (iuxta sētentiā aristotelis) apud illos inueniunt᷑ fortes milites & thirones: apud quos fortissimi qq; honorant᷑. Et cicero. iacēt ea semp, & paꝝ uigent: q̄ apud quosq; imꝓbant᷑. Ea ergo res p. tyrānidē sapit: q̄ fortes, aut sapiētes mīme honorat. Quis enī clarissimos milites nō cūctis anteponet: quorū pietas in patriā studiosa est: & mors ꝓ illius salute sæpe ab eis offert᷑: Hinc bruti, publiculæ, camilli, scipiones celebrant᷑. Si enī milites in re p. deessent: uirgines passim raperent᷑: matresfamilias ad libidinē traherent᷑: sacra sit, & ꝓfana polluerent᷑: tandēq; cūcta cędibus, & incēdiis (misera q̃dam cōditioē) miscerent᷑: & tandē qcquid prauis hominibus liberet, id innoxios, atq; innocētes pati oporteret. Has uitæ militaris & bellicæ utilitates Aristoteles cōspitiens, in septimo politicoꝝ ait. Quod merito bellicis artibus uacantes: ꝓpriæ sunt ptes ciuitatis. & eos ueros ciues appellat. Subdit enī q; p̄dicti bellici homines, itē cōsiliatiui, iudicatiui, ac etiā sacerdotes: sūt ueræ ptes ciuitatis.

Mercatores uero inq̄tum tales & agricolę, ac artifices, me
chanici, & mercēnarii: q̄tumcūq; sint diuites: licet necessa-
rii sint in ciuitate: nō tamē sunt ueræ partes, nec ciues il-
lius. Cuius ratio est (scd̄m eundē phūm) qa potissima cau
sa & ratio, quare qs est ciuis, aut ps ciuitatis: q̄renda est ex
ratione totius ciuitatis. Et ratio totius ciuitatis q̄rēda est
ex fine: ad quē tendit oīs bene ordinata politica. q̄ est fœ-
licitas: uelut finis totius rei p. Cōstat enī impossibile esse
fœlicitatē sine uirtute existere: q̄ est pncipiū eius. Itaq; nō
facit ciuitatē, neq; eā ↄstituit, ptimos in ea sit uiuere: sed
debet esse cōmuīcatio bonarꝝ actionū ad finē bn̄ & uirtuo
se uiuēdi. Nec etiā ↄstituit ciuitatē, ut ad inuicē uiuāt: nec
iniustū sibi faciāt: sed nec ciuitas nosciē instituta gr̄a mer-
caturę: aut ↄmutationū: licet sint necessarię: sed est institu-
ta gr̄a bene uiuēdi p se, & sufficienē. Quo fit: ut ptes ciui-
tatis, & cuiuslibet reip. detminenē ex uirtute: q̄ est opatio
hominis uirtuosa, & pfecta. Manifestū est aūt mercatores,
agricolas, & mechanicas artes ducētes, nō ꝓprie esse ciues:
neq; p se sufficienē fore ptes ciuitatis. quia uita eorꝝ admo
dū uilis, & abiecta est: cū nō ad uirtutē dirigit aut ordi-
nat hoīes: sed pncipalius ad lucꝝ, & q̄stum ꝓpriū. imo cō
traria est uirtuti: quę fūdata est in honesto. mercatura uero,
& cæterę mechanicę fundanē in utili. Præterea ueris ciui-
bus, & ptibus ciuitatis: necessaria est uacatio ab opationi-
bus uilibus. & oportet aliqn̄ intēdere actibus intellectu
alibus, & talibus opatioībus q̄ generāt uirtutē. qd̄ facere
nō possūt mercatores, agricolę, & artifices: qui oīno sūt de
diti artibus suis. Sacerdotes uero scd̄m eundē phūm: ac cō
siliatiui bellici & iudicatiui uerę sūt ptes ciuitatis: qa nō
essent tales nisi in eis esset prudētia politica. Nā exempli
gr̄a. in bellicis hominibus est prudētia. p quā quis est agres-
siuus terribiliū: quādo & quomō expedit. Nā dicit phūs

27

in secundo politico℞, ꝙ uita militaris multas habet ꝑtes uirtutis. & sic de consiliatiuis, & iudicatiuis, ac de sacerdotibus. quia deт̃minãt de uirtute: ideo sũt ueræ ꝑtes ciuitatis. ¶ Rursus inuestigandũ est de nomĩe militis. Nomẽ itaq; militiæ quidã ideo appellãt: ꝙ a malo arcere solet. q̃i a malo arcẽdo dictos: ꝙ malũ arceãt a ciuitate. Alii uero nomẽ militis grę̃cũ dicũt: ꝙ duritiã significat: q̃si eos nõ molles esse cõueniat. Nõnulli tñ a mille numero milite dictũ putãt: q̃si ex mille electus. Ex õni igit̃ militiæ nomine, atq; ꝑ̇ncipiis, causis, & effectibus facile ꝯgnoscit̃: q̃tæ glorię, & exellẽtię sit, militię uacare. Taceo de dignitatibus: de honoribus tã excellẽtis exercitii: q tam ingẽtes, tãq; insignes existũt: ut eius uirtute sæpe acq̃sita regna: cõꝑata culminũ imperia uideamus. Quo fit: ut õnis generosus animus merito ad eã aspirare debeat. Demũ uero milites gratissimũ deo holocaustũ offerre possũt. & in eodẽ exercitio beati, saluiq; fieri ualebũt. Vnde augustinus ad bonifaciũ: noli (inq̃) extimare neminẽ deo placere posse: qui militaribus armis ministrat. In his erat sãctus Dauid. cui dñs tã magnũ ꝓ̃buit testimoniũ. In his plurimi illius tẽporis iusti fuere. In his erat ille centurio: qui dño dixit. Non sũ dignus, ut intres sub tectũ meũ. Et iter℞ gregori. sũmã ait esse militiæ laudẽ: si quicq̃d im patur utilit̃: ei obtẽpat̃. Adeo bellãdi officiũ sine culpa est: ut etiã sub rege sacrilego, & pagano militare recte possit q̃cunq; catholicus: si tamẽ non sit cont̃ diuinũ mãdatũ id q̃d ꝓ̃cipit̃. uel utrũ sit: certum nõ est: ut diffusius cõtra manicheos augustinus deducit: hinc igit̃ amici & cõtribules, pluribus ad me uerbis referebant: ut militiæ, armisq; exercitio opam darẽ. Addebãt, quoniã ꝓgenitores & sanguine cõiunctos hanc uiuẽdi cõditionem secutus non ignorabam;

Ca. x. de militiæ laboribus: oneribus, atq incomodis eiusdem uitę militaris, ac exercitu armorꝝ: & de piculis huius status. & de causis qbus hoc exercitiū disuadet̃.

ASsurgit mat̃ non pigra his auditis: & uitæ huius militaris & armorꝝ exercitii dāna, incomoda atq picula: ac si armis ipsis expta: eisq rebus trita fuisset: his suasionibus recolebat. Militiæ sectatores, ac arma tenētes, qđ militię: quod armorꝝ officiū sit: ac qd sua pfessio postulat: animo gerere & pensare debēt. Siqdem miles pmo sacramēti atq pfessiois sibi maximū onus imcūbere uidebit. ut rē p. tueat̃: iniurias arceat. Et cū apostolo cōtentus, stipendiis suis neminē cōcutiat. Hæc est eius pfessio: hoc officiū. q̃ si ab eo recte gerunt̃: magna sūt laude, & gloria digna. Si uero ea nō gesserit miles: pculdubio dedecorat illa ōnia, quæ sūt uel officio militis, uel eius pfessioni cōnexa. Cū igit̃ tutādi (ut dixi) officiū militis sit: nihil tam t̃pe, nil tā intolerabile: nil tam pnitiosū. q̃ si ipse q defēsionis nomē habet: uim, atq iniuriā afferat ciuibus. ut unde salus expectat̃: inde scelus nascat̃. A cæteris nāq homībus illatę aduersus ciues iniuriæ: detestabiles admodū sunt. a milite uero si inferant̃: scelerata, impia, atq funesta sacrilegia sunt. & (ut paucis uideatur: q̃tum nefas sit paupes a militibus impugnari) hinc intelligi debet: quia si inopes debilesq miles ipē despitiat: nec aliis impūgnātibus resistat: merito pditionis nomen incurrit. Quis enī dubitat: quin pditor flagiciosus ille sit: q rem custodię, fideiq suæ cōmissam hostibus patefecit: aut uetius ipse disrupit. Milites ergo ciuiū, inopūq custodes: nō solum officio, sed fide: sed sacramento: sed ui, atq natā pfessionis ad hoc unū agendū pncipalit̃ cōstituti noscunt̃. Si ergo paupe rum, ciuiūq tutamē p̃termittūt (quos potius ipsi sacrilego

expilant conatu) sūma ꝓculdubio ꝓdicto existimanda est.
sed tāto insignius facinus erit: si ꝑ se ciues impugnēt. quæ
ōnia an a militibus, armigerisq; nostri tēporis obseruent͛:
facile libet agnoscere. Equidē uersū est ad cōtraria moder
noꝝ studiū militū. Student nanq; cui noceāt: cui uim, & in
iuriā afferant: & q̄ sunt plane officio suo aduersa: ea exer
cēt impune. Nec sūt cōtenti militiā dedecorare atq; fœda
re: sed ꝑimere eius uidelicet naturāq; uident͛. Obliuiscunt͛
siquidē suę ꝓfessiōis. Ad id solū tendūt: ut satis diuitiaꝝ
habeāt. studiū lucrifaciēdi captent. mercaturā deniq; exer
cent: q̄ in eis sordida atq; deformis est. q non solū mercan
do, aut lucricaptādi gratia negociādo: q̄si qdam apostatę a
sua religione censent͛: sed quodammō desertores atq; trāsfu
gę uident͛. quia repudiata religione: turbę se immiscēt ac
pecunię questui intendūt. Taceo sordidiora plerūq; ab eis
exꝑta cōpendia. Taceo locandi publica uectigalia passim
eos assumere: cęteraq; uilia officia exercere. Taceo in nun
dinis tabellarios atq; numularios inuerecunde plerūq; cōsti
tutos fore. qui tā præclaꝝ exercitiū infamare & penitus
deꝑpare nō uerent͛: adeo: ut indigne, falsoq; insignia mili
taria gestēt. & nitorē auri (qd deferre eoꝝ dignitas iubz)
sordido questu coinqnari nō pudet. Quis igit͛ ad hoc exer
citiū aspirabit: in quo nō nisi nomē ōni nudatū effectu ꝓh
dolor remāsit: sed hęc parua cuilibet intuenti uidebunt͛: si
crudeliora quędā alia cōtemplat͛. Et in primis illud scipi
onis occurrit: qd militari uolētibus dicere solitus erat. qa
pauca unicuiq; militiā desyderāti uisa sūt uitæ mala: nisi
militiā addiderit. q̄ inquietū semꝑ uel ingloriū: uel ꝑicu
lo expositū: aut cōtēptui deditū esse oportet. Adde, quod
apostolus ait. qa uita nostra militia est suꝑ terrā. Hāc igit͛
cū nascēdo ꝓfiteamur: qd alia nouę militię ꝓfessione opus
est: Nā ibi fortissimū corpus ferro armat͛: hic aīmus cont͛

dolos, linguã, uersutias & fraudes ꝑmuniri debet. Nescio
igiť quid armari exterius iuuat: cũ intus in anima bellum
sit. Nec illud diffiteor. qa ꝑlimos militia ad ãplas opes:
sed & ad sũmos honoris status ꝓuehit. Sed (nisi fallor) lõ
ge plures ad inopiã: ad carceres: ad seruitutẽ: ad uiolentã,
subitãq́ꝫ mortẽ eodem tramite ꝑueniũt. Nam (ut laureatꝰ
inqt poæta) ex quo quis ꝓfiteri militiã animũ habuit: ni
si dehonestare arma uoluerit: sꝑ animã in manu ꝑiturã ha-
beat necesse ẽ. Corpus uero nõ dicã in ꝑiculo esse: sed ipsũ
quoq́ꝫ ꝑiculũ in corpore. Semꝑ enĩ aures militis (ut uege-
tius ait) uox illa regia intonat. disce ferire: intrepide mo-
ri. Et rursus breue, sed horrendũ militi ꝓuerbium est: uel
occides, ut occideris. in hoc õne ꝑclarum genus militię uer
sať. Adde rursus ad dissuasionẽ huius uitæ militaris: quæ
supra tetigimus in octauo capitulo: cũ de nobilitate egi-
mus. Has igiť piæ matris inuictas rationes cõtemplans: a
sęculariũ militiæ, armoꝝ q́ꝫ exercitio alienũ me reddere cõ
cepi. Sed ilico affiniũ, amicoꝝq́ꝫ ũba carne & sãguine (ut ar
bitror) reuelãtibus: ad reliquũ militãdi genus inermẽ, acer
be grauiťq́ꝫ urgere uisi sũt. Cum enĩ (ut dicebãt) magnam
ętatis partẽ circa humani iuris disciplinã expẽderim: con-
gruũ quĩmo debitũ uidebať: ut quæ in theorica ꝓfecerĩ:
ad praxim deducerẽ: & q̃ studio ipso attigerã: iam mũdus
ipse cõspitiat. Dicebãt enĩ q́ꝫ hñs experientiã, seu oꝑatio-
nem (ut phũs inqt) etiam sine arte magis laudať, magis eti
am ꝓficit in oꝑando: q̃ habẽs artes sine expiẽtia. Vt igiť
in ea uel alia uiuẽdi arte utilius agerẽ: necesse erat uxorẽ
ducere: q̃ firmat homĩes in unoquoq́ꝫ uiuẽdi mõ. & discur-
rẽdi ꝑ orbẽ occasiones tollit. Quare ad eam cõiugalẽ uitã
infrascriptis persuasionibus commonebant.

Ca. xi. de uita & statu cõiugali in sãcto & immaculato

mr̃imonio. & de necessitate utilitate: laudibus & p̱ꝛ̃ro gatiuis uitæ coniugalis sup̱ alia uiuẽdi genera.

Vitæ cõiugalis status q̃ sãctus, q̃ immaculatus atq; necessarius existat: nemo est q nesciat, nisi q se hominẽ ac ex uiro & fœmina natũ ignorat. Hic uitę innocẽtissimę status p̃cipue iuuenibus admodũ expedit: ne alienis, illicitisq; libidinibus misceant̃: & bonis castisq; cõiugii fructibus pfruant̃. Hic status cõiugalis necessarius fuit ad cõseruationẽ speciei humanæ. nã tribus euidẽtissimis & necessariis causis fuit institutus. Primo ꝑpt̃ ꝑlis generationẽ: ut habeat esse naturale. item ut possit nociua obuiare. rursus ut habeat esse uigoratũ: ut possit ꝑles subsistere: & tandẽ ualeat sibi similẽ generare. Secũdo ꝑpter cõcupiscẽtiæ refrenationẽ. Tertio ꝑpter uiri glorificationẽ. q̃a (ut inquit apostolus) mulier est gloria uiri: q̃a deus dedit homini adiutoriũ fœminã: nõ ad carnalẽ cõcupiscentiã: sed ut haberet gloriã de fœmina: cũ eum imitat̃ in sãctitate: & prolẽ ex ea geneneret quæ gloriam deo p̃stet: & sit ad gloriã uiri: qui gloriat̃ & quodãmõ ꝑpetuat̃ in filio: q est eius imago. Ex quibus facile agnoscit̃: quia hæc beata cõiugalis uita ꝑ aliquo tẽpore magis expediẽs & necessaria uidet̃: q̃ cũ cõtinẽtia siue uirginitas. & ideo p̃eligẽda. quę res agit: ut eo euẽtu lõge melius sit uacare cõiugali copulę q̃ cõtinẽtię: uidelicet eo tẽpore quo multipliatio generis humani pnecessaria fuit. ut cõpleret̃ numerus electoꝝ, queadmodũ in simili uidere libet. Nam (teste phõ in topicis) phãri simplicit̃ melius est q̃ ditari. Veruntñ indigẽti necessariis: melius est ditari, q̃ philosophari: & ꝑ tẽpore illo p̃eligendũ secundũ tho. Rursus ad hãc cõiugalẽ uitã plurima & p̃sertim tria inducere & inclinare hoĩes uident̃. scilꝫ natura: recẽatatio: & gr̃a. Natura q̃dem: q̃a ꝑpt̃

prolē & naturalē auiditatē: cōseruādi speciē: & ppetuandi seipsū p filios. Demū rectaratio qua inclinat̄ ꝯiunx ad seruandū fidem cōiugi. deniq gr̄a uidelicet saccamenti. Hanc igit̄ uiuēdi formā beatā & gloriosā fore, nullus sane mētis ignorat. Cuius status necessitas, utilitas & sāctimonia: ex multis colligi possūt. sed p̄cipue ex decē eiusdē status ex- celsis laudibus & mirificis p̄coniis. Prima igit̄ eius excellē- tia instituētis est excelsa auctoritas. Nec. n. suū sāctissimū or dinē aut augustinus. aut hiero. aut monachoꝝ pat̄ benedi ctus: sed deus ipse ore, factoq instituit. Scđm p̄coniū ex lo ci p̄rogatiua pendet: cū inpadiso institutū recta fide creda- mus. paradiso inq̄ terrena, & cælesti: quia (ut sācti tracta tores aiūt) misso sopore. Adā raptus est in spiritu: & (ut aiūt) curiæ cęlesti interfuisse credit̄: ibiq uirtutes tāti sacra- mēti plene cognouit. Deniq tertia dignitas erat: uidelicꝫ institutiōis eius ātiquitas. Quarta exellētia est unitas du oꝝ in uno corpore. qa sciptum est: erūt duo in carne una. Quīta temporis exellentia. quia in statu innocētię: quan- do nec peccati q̄uis rubigo initiū susperat. Sexta dignitas ex eo colligit̄. q hūc solum ordinē tanq̄ immaculatū: deus ipse saluū fecit indignatiōis atq diluuii tēpore: quo forni catores ōnes utriusq sexus ęterno aq̄tum uoragine deleuit. Septimo gloriosā uirgiuē deus delegit hūc ordinē assume- re. Et q̄q̄ uirginitatē uouisset: matrimonii uerū saccamētū non respuit. Nec puū uidet̄ p̄coniū mr̄imonii: cū dei fili- us tādiu distulit carnē suscipe humanā: quousq uirgo bea- ta sub matrimonio foret legitime cōstituta. Octaua digni tas cōiugalis ex eo cōstat. q christus hoc mr̄imonii saccam̄ tū nō mō sua p̄sentia: sed miraculo illustrat. ut iohānes re fert euāgelista. Nona exellētia patet. quia ex eo uniuersa fit p̄pagatio humani generis. Quīmo (ut inquit hierony mus cont̄ uigilantiū) si uirginitas laudat̄: cur mr̄imoniū n̄

uehement amat̄: ex quo uirgines procreant̄. Decimū aliud mr̄imonii p̄conium nō inferius aliis ōnibus uidet̄: qa carnis copula (q̄ sine illa mortalē generat culpā) eius uirtute nedum a peccato immunis: quīmo pleruq; meritoria efficit̄. Adde, quia mr̄imoniū nō solum in deū, sed padisū replet: ut inqt ābrosius. p qd scelera pene infinita: incestus: mr̄a deniq; scelera uitant̄. & ingētia bō q̄runt̄. Ex his igit̄ attinentes me ad cōiugalē uitam cogere quodāmō conabant̄.

Ca. xii. de oneribus, & incomodis, & laboribus p̄timis uitę ꝯiugalis: & de caīs ꝓpt̄ q̄s n̄ expedit uxorē ducere.

Fluctuabat ubiq; aīmus: sed ad me uersus pię matris cōsiliū petituros accessi. an igit̄ uxorē ducerē, ꝯsulebā. Illa uero q̄ (ut sæpe postea retulit) diurnans p me lachrymas & uota sua altissimo dederat: ut in suā me sortē traheret: tanq̄ rabida q̄dam leena lōge cōtrariū suadebat. qnimo ne incautus, tā imminēs naufragiū subirē, pie rogabat: atq; seuere cōmonebat. Dicebat eni mariti nomē, licet dulce: p̄timis tn̄ erūnis esse refertū. Quis. n. (inqt) onera mr̄imonii facile ferre potest: Quis q̄rundā uxoꝝ insolētias: Quis pompas: q̄ si pauperes sunt: facile ab hominibus cōtemnunt̄. Si diuites: dotes eas tumidas, genus insolentes forma uero suspectas reddit: deformitas quoq; reddit inuisas. Quaꝝ līgua (ut plutharcus uoluit) nil pniciosius: q̄ꝝ audacia nil ꝓdigiosius: quaꝝ impbitate nil in exeq̄bilius cogitari potest. q̄ iurgiis, & cōtentioībus obtūdūt uiros. Semp eni cōqueruntur: sp exꝓbrant: semp insidiant̄. Et (ut Cato dicebat) quos coniunx diligit: illa odit. Eis eni cū cętera desūt: nunq̄ tn̄ lachrymæ, gemitꝰ, atq; suspiria: ut faustis suis fiat satis. ornamētoꝝ uero ambitioē adeo ardēt: ut cūctas opes labefactēt: miserosq; cogāt ma-

ritos inquestus: in dira ꝑdire scelera. Et (qđ ꝑiculosius est oĩm) q uxorẽ ducit (cum apostolo) q̃ mũdi sũt cogitat. & ef fœminatos uiroꝝ ãnimos: & ab oĩ speculatioẽ reddũt pe- nitus alienos. Taceo tandẽ quot in maritos fraudes exer- cent: quot simulatioẽs: quot ꝓditioẽs: quot plerũq supposi tos ꝑtus: quot mẽtitas enutricioẽs: quot alieni seminis su- sceptas messes. Et (ut facete, & ꝑpulchre ꝗdam sapiẽs dice bat: & ridiculũ magis est) lugent postea innocẽtes mariti. has sibi extinctas uxores laudãt: ꝑdicãt in urbibus quasi pudicas. quaꝝ in pudicitia corda eoꝝ uulnerantꝰ. Coguntꝰq honoris nõ ꝑdendi grã recte mẽtiri. ¶ Quod si dotẽ amplã quis cũ uxore assequitꝰ: tãto suꝑbior efficitꝰ. Quo certe suꝑ- bię stimuli sũt cuiuslibet uxoris: forma, & dos. Mulier. n. dotata: mariti dña, uxor nõ est. nil sibi illicitũ putat: q̃ su- as opes quotidie mariti comꝑat egestati. & quæ a uiro par- scitꝰ: dñam se putat, nõ sociã. Vnde recte dicebat quidã sa piẽs. quia unde dos ingreditꝰ: inde libertas, inde uerecũdia inde obediẽtia egreditꝰ. Ligurgus enĩ recte leges fecit: ut mulieres indotate nuberẽt: ne pecuniæ potius q̃ uxores e- ligerentꝰ. At si pauperẽ ꝗs uxorẽ ducit: nõ unius diei, sed totius uitæ hospitẽ, forte hostẽ comꝑat. Et (ut paucis mul ta comp̃hendã) qui uxorẽ ducit: cũ apostolo cogitat q̃ mun di sunt: & quomõ uxori cõplaceat. cui dũ ꝗs placet: sibi, at q aliis displiceat, inutilisq sit, oportet. Econtꝰ qui sine ux ore est: aptior efficitꝰ ad ea q̃ dei sũt. Vnde augustinus cum in solilo͡qs nõ tam sibi q̃ nobis loqueretꝰ. Nihil enĩ (in- quit) sentio qđ magis deiiciat animũ uirilẽ: q̃ blãdimẽta fœminæ corporũq ille cõtactus: sine quo uxor haberi non potest. Hĩc hugo de sãcto uictore. Non est uxor ducenda uiro sapiẽti, & litteris dedito. Primo quia studiũ sapiẽtię impedit: nec potest quis libris, & uxori ꝑitꝰ seruire. Demũ multa sũt quę matronaꝝ usibus necessaria sũt. Alterius. n.

amorē: suū suspicat̄ odiū. Rursus attende ꝙ nulla est uxo-
ris electio. sed q̄lis aduenerit, talis est ducēda. Si iracūda:
si fatua: si deformis: si superba: si fetida: cuiuscūq; uitii est:
post nuptias discimus. equus, asinus, canis, & uilissima mā-
cipia ꝑus ꝓbant̄. Et iteꝝ idem hugo. nō est q̄eta uita ho-
minis: quā inquietat uxoris suspitio: sollicitat ancillarum
sūptus: cōturbat filioꝝ ꝑuersitas. Qui igit̄ prudēs est: uita
bit ea ōnia ꝓmpta ꝑicula: quę ex nuptiali uita ꝓuenire so
lent. Et licet fatendū sit (teste Augustino) ꝙ actus cōiuga
lis bonus sit: cōtinentia tn̄ melior. Habet enī status cōti-
nentiū sup̄ statum cōiugalem sex coronas p̄eminentię. Pri-
mo quia cōtinēs habet maiorē dignitatē. ꝓ eo ꝙ ꝑ cōtinē-
tiam homines assimilant̄ angelis. Secūdo maiorē puritatē.
trahit̄ enī spiritus ꝑ actum cōiugalē ad immūditiā carnis:
& efficit̄ quasi caro. Tertio habet maiorē libertatē. q̄a uir
nō habet potestatem sui corporis: sed uxoris. & ecōuerso:
scd̄m ap̄tm. Quarto habet maiorē utilitatē. quia qui uxo-
rem habet: sollicitus erit: q̄uo placeat uxori. q̄re diuisus ē.
Quīto habet maiorē sāctitatē. q̄a cōiugati tribulatioēƺ car
nis h̄nt: & impulsionē maiorē, q̄ non cōiugati. Sexto habēt
maiorē utilitatē q̄a maius p̄miū: & maior fructus sibi de-
bet̄. Merito igit̄ sapiēs uir cōtinentiū sāctissimū statū p̄e-
legit. Quæ ōnia attendētes sapiētes, ac humani iuris int̄-
pretes: nō insule cōiugio carnali sp̄uale cōnubiū p̄tulere.
ut uidere libet in statu cōtinentiū: & eoꝝ q̄ in ordine ec-
clesiastico in hac terrena uita militāt. ut tandem in sup̄nis
triūphent. Aiunt enī idip̄m sp̄uale coniugiū, non solū di-
gnius esse q̄ carnale: sed honorabilius, atq; fœcūdius: sed &
securius & fortius. ¶ His itaq; auditis: quippe a matre p̄-
sertim cū fletibus expositis: decreui a cōiugio paulisp sub-
sistere. Verū attinētes & amici, si ꝑ tunc matrimonii one-
ra subire non placebat: ad publica me saltē trāsferre offi-

cia. Et p̄sertim ad iudicandū populos: p̄sidendum urbibus: his suasionibus commonebāt.

¶ Ca. xiii. de magistratu iudicum: & de officio, & munere iudicandi populos, & p̄sidendi ciuitatibus: & de laudibus huiusmodi officiorum: & cōmendatione talis exercitii.

PRefecturę, atq; iudicandi munus: q̄ necessariū uitæ humanę: q̄ excellēs, & p̄clarum sit exercitiū: & a cūctis mortalibus honori habitū: nemo est qui nesciat: nisi qui legibus subiici recusat: aut alienis iacturis ditari p̄optat. Vt enī hiero. ait, nisi primus homo imaginē dei in se peccādo uiolasset: neq̄q̄ homo homī subiectus esset. nec alius aliū iudicasset. fuisset. n. sibi unusq̄sq; iudex. Nam a p̄ncipio nō dixit deus homī, ut p̄sit homībus: sed dominamini inq̄t piscibus maris & uolatilibus cæli ac bestiis terrę. Postq̄ uero peccatū int̄ homīes inualuit: iurgia, rixę, bella, & semīaria discordię crescere cęperūt. Fuit igit̄ necessariū ad cōprimēdū iniquorum cupidines, & uiolētias: ut diuina p̄uidentia homo hoīes iudicare possit. ut quos nata ipa aut amor ad bonū n̄ p̄uocat: saltē timor hoīs coerceat. Et hoc est, q̄ alibi ad eundē sensū Augustinus ait. quia cū populi multitudo ab his q maiores sunt opprimeret̄: expediēs ad modū fuit ad aliquē cōfugere uirtute & auctoritate p̄stantem: q iniurias cohiberet: & sūma infimis pari ęquitate coęq̄ret. legūq; trāgressores puniret. Qui apud quosdam magistratus, apud alios p̄sides, alibi p̄tores siue potestates. cōmunius uero iudices a iudicādo appellati sūt. Hi apud gentiles p̄rimū honorabant̄. de q̄bus ualerius ait: q̄a apollo requisitus. de iustis magistratibus: r̄ndit se nescire, utrum deorum numero, an hominū aggregari deberēt. adeo. n. hoc exercitiū illustre apud eos fuit: ut illud ōni potētatui

32

p̄ferret. Quid enī (teste cicerone) p̄clarius, digniusq́ inter mortales exercitiū excogitari potest: q̄ unū hominē in re p. reperiri: q cōmuni utilitati seruiat: qui cōmunia ꝓ suis, sua ꝓ cōmunibus habeat: q uelit, & sciat psonā ciuitatis gerere: dignitatē, decus sustinere: legesq́ obseruare: iura tueri, atq́ exeq: & postremo cūcta quæ ad rē p. pertinēt fidei suæ cōmissa meminisse. Magistratus siquidē atq́ ius dicendi potestatē habētes: nō mō terrenoꝝ p̄ncipū, aut populorū: sed immortalis dei auctoritate, & uice fungunt̄. Est enī latissima eoꝝ potestas, & iurisdictio: ueluti q uitæ simul, & necis hominū dn̄i penitus cōstituti sūt. Hinc apostolus dicebat. q me iudicat: dn̄s est. Hi ergo iudices, atq́ ꝓuinciaꝝ potestates atq́ rectores cū recte agūt: deo parit̄ & hominibus acceptissimi sūt. Scriptū est enī. Beati q iudiciū faciunt: & iustitiā in ōi tēpore. Et iteꝝ p sapientē: q custodit & iudicat iustitiā: ipse exaltabit̄. Nec mō in æterna uita eorū exaltatio erit: sed in hoc sæculo sublimat̄. De quo p eundem sapientē dicit̄. iustitia eleuat egentē. Vnde & nr̄ isidorus. Magna est (inqt) laus recte iudicātis. q sicut nocere ciuibus nescit: ita ꝓdesse oībus nouit. Aliis .n. p̄stat censurā iustitiæ. alios bonitate iudicii sine psonaꝝ acceptione suscipit. nō infirmat iustitiā auaritiæ flāma: nec studet auferre alteri: qđ cupiat. Et subdit, hi sunt ueri iudices: q sicut de iusto iudicio ditari n̄ appetūt: sic ęt̄no p̄mio coronant̄. Demū uero iudices si locupletes fieri poptāt: id q̄ facile eis sit, nemo ambigit. Nam qui ciuili auctoritate, & potētatu fungunt̄: paruo tēporis cōpendio longas cōsueuere congregare diuitias;

Ca. xiiii. de oneribus & laboribus & incomodis prefecturæ, & iudicaturæ & p̄sidentiæ in populis. & de periculis huiusmodi exercitii.

SEd post huius exercitii laudes: uidelicz iudicãdi & ꝑsidendi honorẽ tãtope ↄmendatũ: ilico mẽ bona illius status p̃mentia onera, atq aperta picula enarrabat. quæ tot sũt, ut uix enarrari queant. In primisq ueniebat in mentẽ qđ scriptũ sæpe audierat. Noli fieri iudex: nisi uirtute ualeas rũpere iniqtatẽ. Qui se igit̃ talem extimat: uanus est, aut temerarius. Deniq int̃ cætera: quattuor picula iudicantẽ comitant̃. q̃ oĩa, uel alteꝝ uitare difficult̃ quisq mortaliũ potest. Primũ siqdem piculum ex eo maxime imminet: qa pleꝝq ex causaꝝ multitudĩe defectus accidit sollicitę discussionis. qđ utiq piculum cauẽs beatus iob dicebat. Causã quam nesciebã: diligẽtissime inuestigabã. Sup quo Gregorius. ad ꝓferendas sẽtentias uideamus: ne unq̃ ꝑcipites simus. ne temere indiscussa iudicemus: & q̃libet audita mala statim moueant. Secundũ iudicis piculũ sequit̃: affectus uidelicet atq inordinata passio. q̃ tãto certius eos comitant̃: q̃nto difficilius ab eo sepant̃. Vnde Augus. q̃si ꝓ quodã miraculo narrat alipiũ collegam suũ, nullo affectu, odio, timore, atq premio iustitiã subuertisse. Tertiũ iudicis periculũ patur ex obliq̃ intentioẽ: aut iniusto animo. Vnde scriptũ est. qđ iustũ est: iuste exeq̃ris. q̃i dicere uelit. nõ est satis iudici iusta decernere: sed necesse est si piculũ uitare cupit, ut iusta iuste decernat. id est recto aĩo agat ea quæ leges iubẽt. Narrat siquidẽ grego. q̃dam sanctũ uirũ uidisse iudicẽ: q̃ cognouerat in locis terrtimis magno pondere ferri ligatũ. a quo cum quęreret̃: qđ nã hoc esset responsũ est. quia eo solo ea patiebat̃: quia cũ iudex esset, si quid pœnæ, atq uindictę etiã scđm leges alicui uiuẽs inferebat. plus tñ crudelitatis desyderio, q̃ publico zelo mouebat̃. Quartũ piculũ iudices cõtinue tẽptat. donoꝝ uidelicet, & muneꝝ cupiditas. Quis enim ille est: de quo uere dicere possimus, q discutit manus suas ab õni mu

33

nere: hic in excelsis habitabit. Ea siquidē pericula tāto iudicibus pmptiora sūt: quanto difficilius euitant. Vnde isidorus, multi tribunal ascēdunt: sed rari iudices inueniunt, q populos legū moderamīe regant. Et si cętera ad hoc uitādū periculū psuasioni desint: illud petrarchę occurrebat: quia iudex ipse populorum, honorato quodā exilio damnat: dum ocium domesticū cū extna sollicitudīe pmutat. Amara certe & turbida iudicū sors est. Habēt enī domū nō mō muneribus aptā: sed & litibus. silentio uacuā. querimoniis plenā. iurgiisq refertā. Quicqd lāguidū: quicquid ęgrotū in puintiæ seu ciuitatis uisceribus latet: totum sibi tractandū curandūq reseruat. Vnde plautus ille comicus, durum admodum opus dicebat: multos corrigere: qd hinc patet: qa sese corrigāt paucissim. Adde illud Plutarchi pclarum exemplū: q cum iudex eligeret: renuit dicēs: quare sic iudicabo: quasi statim ab aliis iudicandus. Nec mō ab hominibus iudex ipse iudicat: quippe in q totius populi oculi uertunt: sed durius a deo sūmo oīm iudice iudicari timet: dicēte scriptura: iudiciū durissimū his qui psūt postremo: pudor est, q iudicibus & magistratibus pudor nullus sit his preesse: quibus subesse dignius fuerat. ⸿Cum igit talia docta mat recoleret: omnē iudicandi ambitū manu quadā ab aīo erūpere uisa est. Sed dum iudicādi tribunalia tātope abhorrerē: ad cætera rei p. honesta & publicata munera cōdescēdere: & psertim officiū cōsulū ciuitatū, quos appellamus rectores ottribules ipsi his suasionibus hortabantur.

⸿Ca. xv. de exercitio & officio cōsiliariorum pncipum & urbium & puinciarum. & de utilitate, laudibus, & preconiis huiusmodi uiuēdi.

Agna semp rei p. cōsulendi auctritas fuit. Con-

ſules enim ſiue cõſiliarii a conſulendo recte dicti ſũt: quorum ꝓuidentia reſ p. regiĩ. eorꝝq cõſilio aduerſa ciuitatiſ pellunẽ. quies eius atq tranquillitas eorꝝ ſtudio & induſtria compaẽ. Eſtq eius generis officiũ ipſum: ut altiſſimo deo cõtinuũ obſequiũ & rei p. ꝓſidium afferat. Vnde Augusti. de uerbiſ dñi: nec utiq rẽ p. gerere criminoſũ eſt: Sed tũc demũ illicitũ eſt: ſi ut diuitias ꝓuatas augeas: rẽ p. adminiſtras. Vt enĩ inquit phũs. nil tã utile eſt ciuitatibus & regnis: q̃ ſtudioſorꝝ habere cõſilia. Quorꝝ officiũ (ut ait tulliuſ) eſt: utilitatẽ ciuiũ ſic tueri: ut quicqd agãt: ad rẽp. referãt obliti cõmodorꝝ ꝓpriorꝝ. Quid enĩ eſt digniuſ: qd rei p. utilius: qd deo acceptius: q̃ rẽ p. pacatã q̃etãq tenere, & cõſilio plerũq explere: qd armis & multorꝝ cędibus effici nõ poſſit: Nam ut inqt Tullius: nõ uiribus, aut uelocitatibus, aut celeritate corporis, res magnæ gerunẽ. ſed cõſilio & auctoritate & ſciẽtia ꝓſidentiũ. Cõſiliarii. n. rerꝝ publicarꝝ pluſ agũt: q̃ qui corpora iaculiſ hoſtiũ exponũt. Similes enĩ ſũt gubernatoribus in naui. q lõge plus agũt nauẽ dirigẽdo: q̃ cæteri aut nauigando. aut pugnãdo. Vnde & in belliſ parꝝ poſſũt arma: ubi nõ eſt conſiliũ: ut ait Tullius. Phĩ. n. & cõſilio uigentes, plus conſilio in bello paceq egerũt: q̃ armis. Vnde ſapiẽs ait: cum diſpoſitione cõſilii iniẽ bellũ. & erit ſalus ubi multa ꝯſilia: Alexãdrũ qdem eo potiſſimũ, tam ingẽtes uictorias obtinuiſſe legimuſ: quia ꝯſiliariis bonis cũcta agebat: ut inquit Trogus põpeius. Et ꝓpterea ꝯſiliarii ꝑncipũ, necnõ cõſules & rectores ꝓuintiarꝝ, urbiũ, magno ſemꝑ honori fuere. & p̃res patriæ recte ab antiqs appellabanẽ. ❡ Ad hoc itaq exercitiũ & uiuẽdi formã, amici & cõtribules his & ꝑlimis perſuaſionibus me trahere moliebanẽ. Addebãt ꝑterea hunc uiuẽdi modũ, genitorẽ meũ: ueluti honeſtũ & ſine crimine delegiſſe. Nec erat inconueniẽſ: filium laudata honeſtaq

34

patris exercitia ac uestigia imitari.

Ca. xvi. de laboribus, oneribus & incomodis cõsulũ siue cõsiliariorum, & rectorum urbium & ꝓuintiarum. & de periculis huius status.

SEd uix amici uerba finierãt, q officiũ consulẽdi in ciuitatibus tãtopere collaudabãt: & ecce mat̃ anxia occurrit & plurima nedum onera: sed incomoda & pıcula huius uitę & exercitii prudentissime recolebat. Sed int̃ cætera id Catonis cõmemorabat: qm̃ difficilimũ est q̃ piam sic rei p. cõsulere: ut ꝓsit simul & placeat. sed lõge difficilius est: ut sit ei in uerbo ueritas: in cõsilio fides. in cõmissis silentiũ. in impando suauitas. & tandẽ, euentũ nõ uirtus: sed fortuna moderabit̃. Iterꝝ illud platonis in re. p occurrebat: parua inquit ciuitas ęgre regit̃ magnę uero urbes difficiles regimine existũt. Quare qui ad huiusmoĩ ministeriũ suspirãt: necesse est illud lactãtii fateant̃. parꝝ est inquit nobis domesticarꝝ curarꝝ: qui publicas adoptamus. Deniqȝ quis putat cõsules ipsos uel cõsiliarios a ṗncipibus uel populis amari: quos potius grauãt, q̃ iuuãt. Quod si extrinsecus honorari a populo cernamus: labiis credo. cor aũt singulorꝝ ciuiũ lõge est ab eis. & pauperꝝ ꝑsertim: quos durissimis exactioĩbus deuorãt. Sed etsi a populo ꝓ aliquo tẽpore amari coliqȝ eos uideamus: in mentẽ ueniat, qs populo scipionibus carior fuerit: quis camillo: qs rutilio & metello: quis solone græco: qs hãnibale: qs ligurgo: ad quos amor ingens atqȝ ardens feruor fuit popularis: sed ilico in odium, in cõtemptu uersus est. Quorꝝ illa fuere p̃mia: fori uidelicet labor, iniuria, accusatio, mors, exilium, carceres. Sed certe illud Catonis ꝓclare dictũ est: quia int̃ ea q̃ ꝓspera fortuna largiri uisa est: nil tã pestilẽs tãq̃ inconstãs:

q̄ ppl̄i fauor: cuius ad posteros funesta hæreditas est. Ad-
de: quia cū ad huiusmoi cōsulendi munus, nō nisi iurisiurā-
di sacramēto accedant cōsiliarii & rectores: totiens deie-
rare uident̄: quotiēs senatū ingrediunt̄. Rursus cū iuxta ci-
ceronē, eos qui de re p. consultāt: ab amore, ab odio, ab ira
a timore, liberos esse oportet: uix aut raro cōtingit cōsili-
arios, cōsules urbiū & rectores, ab his passionibus fieri ali-
enos. Deniq̄ q̄ utiles in cōsulendo rei p. existāt: tristis ille
euētus demōstrat. quia res p. plurimū eoꝝ crudelissimo aut
inertissimo cōsulatu indies paupior: illi uero ditiores eua-
dunt. Nec aliis opus est testimoniis: p̄ter id qđ infaustis
atq̄ infœlicibus nostris diebus cernimus. q̄a ea ipsa cōsulē-
di officia atq̄ gubernādi rē p. munera, nō ut olim inuictis
delata uidemus: sed potius a sollicitātibus ablata. Et qđ
maiori mœrore refert̄: eaipsa officia quibus paupes oppri-
munt̄: nō paruo precio emunt̄. Difficile nāq̄ & prarum in-
tuem̄: ut quę magno exoptant̄ affectu & longo quærunt̄ la-
bore: liberalit̄ impēdant̄. Et ut paucis agam: longe diffici-
lius erit: ut q̄ multo cōparant̄ auro: sine auro reddant̄. Hi
ergo nō tā consulūt: q̄ cōsumāt. nō tam regūt: q̄ p̄munt. n̄
tam ꝓtegunt: q̄ ledūt. defendūt ut ipsi inquiūt rem p: sed
fateor ab aliis & nō semp: sed a seipsis mīme: ueluti q̄ ci-
uibus g̃uissimas imponūt collectas, nō in rem p. exoluen-
das: sed sibi imbursandas. Hi cōsules dicunt̄ a cōsulendo,
nō rei p. sed sibi. gaudēt cōsiliarii & cōsulis nomine: a cu-
ius re & effectu plurimū sūt alieni. Paupeꝝ domus euer-
tunt: ut suas cōstruāt. miseroꝝ casellas agros atq̄ p̄dia sub
hastant: ut ipsi uilius emāt. culpęq̄ ꝓximus est: qui eos in
licitatioē uicerit. ¶ Hęc fili mi inq̄t mat̄ optima exercitia
studia desideriaq̄ sunt consiliarioꝝ, consulū atq̄ rectoꝝ pe-
stiferi nostri tēporis. ad quæ tuipse cōspice: si libet aspira-
re. Matna igit̄ monita adeo uisceribus meis infixa fuere:

35

ut ad huiusmodi cõsulendi ministeriũ nullo pacto aspira-
rẽ. ¶ Sed ilico patrueles, atq sanguine & amore cõiuncti
sese ingerũt: ut aliud uitę genus assumerẽ. qđ (ut dicebãt)
a cunctis mortalibus uirtutis, honoris & glorię cupidis sp̃
exoptatũ est: uidelicet tanq̃ aduocatus patrocinãdi exerci-
tio uersari. ad quod his suasionibus cõmonebant;

¶ Ca. xvii. de iurisperitis ac de aduocãdi & patrocinãdi
officio in iudicio & extra. & de laudibus iuridicæ scien-
tiæ ac necessitate & utilitate huius sciẽtifici & artificio-
si exercitii & quomõ supplet naturæ defectus.

Patrocinari in causis ac in iuris humani subtilibus
disceptationibus uersari, semp laudabile insigneq
exercitiũ fuisse nemo ambigit. Ea. n. officia (ut Sa-
lustius ait) honestiora apud õnes habita sũt: q̃ ingenio, quę
intellectu quæ deniq eloquẽtia, ac dicendi suadẽdiq arti
ficio ꝯstant. Sic ergo iuris disciplina honesta sãcta & pne
cessaria uitæ humanæ extitit: & ob eã rem õni tẽpore pti-
mũ fuerit cõmendata. Eadem ratione disciplinã ipsã sectã
tes, q iurisperiti seu cõsulti appellati sũt: utilit̃ ac lauda-
bilit̃ & necessario utunt̃ iuribus humanis: q̃ nõ nisi ad li-
tes int̃ homĩes dirimẽdas: amicitiãq atq ipsã rẽ p. augen-
dã instituta sũt. Hinc iustinianus ait: aduocati q dirimũt
ambigua facta causaꝝ: nõ minus ꝓuident humano generi:
q̃ si ꝓliis armisq, ꝑentes patriãq saluarẽt. Et alius sapiẽs,
magna ꝯmendatioẽ dignos eos facit: qui qđ iustũ, quod bo
nũ, qđ ęquũ est: homibus ꝑsuadẽt. Est ergo huius exercitii
honestas atq necessitas admodũ manifesta. sed & utilitas
publica manifestior. Quantũ uero in eodẽ nobili exercitio
ꝓuatę sit utilitatis: nemo est q ambigat. Habuit tamẽ in-
uidos õni tẽpore hoc scientificũ & honestũ exercitiũ. Non-

nullis enī non satis, nec recte intelligētibus: uisum est leges ipsas, atq; legū int̄pretes, & iurisperitos, causā dare litigiis: illaq; q̄minime interire. In quos pulchre cicero in eis quos de legibus edidit libris inuehit. ait enī uerius ignoratione legū: occasionē litigiis pare. Ignorantes enī leges: uoluptates & appetitus suos putāt & optāt legibus iuuari posse. quare (inqt cicero) cūctos cōsulunt: an sit lex quę suo possit suffragari apptitui aut cupiditati. quo fit: ut ipsarū legū ignorātia: nō iurisperiti: uiā litigiis p̄stent. Adde aduersus iurisperitos aliā nō minorē emulationē. nonnulli enī psuasum hn̄t: id qđ ex ipso exercitio laudato cōpat̄: im̄pbe atq; illicite fore quæsitū. Plane nō ita sentiebant antiqui phī, & sapiētes: sed nec catholici tractatores: qui in cōstituendis det̄minādisq; hominū desidiis: iudices, testes, & aduocatos assistere decreuerūt. solis tn̄ iurisperitis licitū esse uoluerūt: suum cōsiliū iuste uēdere potuisse. Cuius int̄ cætera illa a phō ratio assignat̄: quia iudex ipse & testis, cōmunes sūt psonæ: & p utraq; parte cōstitutę. Aduocatus uero alterā tm̄ fouet ptem. a q̄ licite honestæ q; salariū exigit. Huius p̄terea nobilis ac sciētifici exercitii exellentia: ex pluribus illustrat̄ effectibus. Est enī mortaliū hominū desyderiū ut ad id potissimū tēdat (eodem phō teste) ut ueritatē agnoscat. Quare ad ipsum in rebus agibilibus auidius humana ppetat inqsitio: p̄sertim cū ob eas hominū cupiditates, q̄ a uiro, q̄ a iusto plerūq; diuertere cogunt: ppter rerū humanarū uarietates, difficult̄ qdē ueritas ipsa & iustitia agnosci potest. Hinc dn̄s p Isaiā pphetā de humana iustitia dicit: tanq̄ pānus mēstruatæ, uniuersæ iustitiæ uestrę: ut humanā iustitiā difficult̄ attingi & cognosci posse, liquido demōstraret auarius enī q̄ iustius: homines lites & iurgia mouent. Quia (ut inquit sapiens) deus fecit hominē rectū: & ipse immiscuit se infinitis q̄sti-

36

onibus. Fuit ergo necesse humano generi iurisperitos cõstituere: quorum industria & expectata iurisperitia, eas sine bellorum fragoribus q̃stiones deciderent: quas humana puersaq; auaritia attulit. Laudant̃ igit̃ p̃timum atq; merito diuersis honorũ titulis illustrant̃ iurisperiti: qui ueritatẽ & aperiũt: & int̃ hominũ cupidines p suę scïẽtię cõiecturas & regulas, q̃d uerum: quid iustũ sit: explicãt. docẽt. atq; e tenebris ad lucẽ usq; deducũt. Quorum tãta uis est: ut nõnunq̃ eas ueritates, quas uel natura, uel industria, uerius astutia humana: in dãnum simul & pœnã peccati humani generis occultas fecerit: ipi iurisperiti sui ingenii subtilitate ad rei p. quietẽ atq; nostrã comoditatẽ reuelent. Plurimæ siquidẽ ueritates incognitæ: p̃timę iniustitiæ impunitæ manerẽt: si iurisperitorum cessaret sapientia. & sua q̃rendarum rerum studiosa sagacitas, cõtemptui: aut nõ usui haberet̃. Deniq; nemo unq̃ dubitauit uerum & iustũ multo esse meliora: q̃ falsum & iniustũ. Esset. n. rationi dissonũ: si uerũ a falso: iustũ ab in iusto: uinceret̃. Quod utiq; funestũ in re p. sæpe accideret: si iuriscõsulti deessent. Quorum id p̃cipuũ studiũ ẽ: iustũ ab iniusto: falsũ a uero discernant. Rursus q̃ necessariũ humanæ rei p. hoc exercitiũ fuerit, ex eo patet: q̃m (ut ph̃us inquit in ethicis) sũt nõnulli homines pessime quidẽ persuasibiles: q non facile credũt nisi certissima uideãt signa: aut fortes habeãt p̃suasiones. Aduocati igit̃ p̃timũ sũt con mẽdandi: q uirtute scïẽtiæ iuridicę certissimas uel p̃pinquas: imo fortissimas p̃suasiones eliciunt: & illa iudicibus suadẽt, adiuuandã innocentiã: & rep̃mendas puniẽdasq; uiolẽtias & iniustitias. Vnde cicero hãc iuris disciplinã extollens: hęc inq̃t ad oẽs res p̃uatas atq; publicas tuendas instituta est. Et iterum: hęc ars tuta est: hęc honesta: hęc illustris: qua sępe multę res p. saluę factę sunt. Deniq; (ut ph̃s uoluit) oẽs artes inuẽtæ noscunt̃: ad supplẽdas humanę natu.

rę defectus· ut libet exẽpli grã unũ inserere· Natura·n·ipa
lapides ligna atq ferrũ ꝓducit: sed mĩme domũ efficit· q̃re
recte & necessario ars domificãdi inuẽta est: q̃ idipsũ sup
plet: quo nãa deficit· Simili mõ natura parens lanã & li
nũ: sed nõ uestes ꝓducit· salubrit ergo atq necessario artes
texendi, atq suẽdi, inuẽtę sũt· Natura ergo quanq̃ homini
instrumẽta loquẽdi dedit: non tñ uirtutẽ tribuit psuadẽdi·
Sed arte effectũ est: ut hoĩes studio ipso atq mirabili ar
tificio ui q̃dam dicẽdi cõsequant: cõceptus uidelicet suos
imp̃mere posse audientiũ animis· sicut naturæ mĩme dedit
homĩ uim discernendi cõgruũ ab in cõgruo: nisi p grãma
ticæ sciẽtiã· nec uerꝶ a falso: nisi p dialecticã· Licet dederit
instrumẽtũ ꝯgnoscẽdi uerꝶ a falso· uidelicet loquelã & in
tellectum· Oportebat ergo p cõseruatiõe humanę uitæ: &
tollẽdis int homines desidiis: ut nãæ huius defectus sup
pleret p iurisperitos: qui ip̃m iustũ & rectũ iudicibus psua
dẽt: scdm ẽditas legislatiões· & nõnunq̃ iustũ & rectũ disti
uant, limitẽt, & moderent: scdm pticulariũ casuũ occurren
tias & legislatoris mentẽ· Quæ õnia pirent: nisi iurisperi
ti essent: q ea hominibus suaderẽt· Et ut paucis agamus: sũ
ma est exellẽtia huius exercitii: quo ipsa uniuersalia statu
ta humana, q̃ generalibus atq indeẽminatis uerbis statu
unt: lucidius intelligunt· Nã p iurisperitoꝶ subtilẽ & in
geniosã applicatiõe dictaꝶ legum, ad causas pticulares
mentẽ legũ intpretant· Et tandẽ uero p hoc nobile aduo
cationis officiũ: insõtes defendunt· oppressi releuant· & ut
paucis multa cõprehẽdamus: iustitia periret: si deesset qui
iustitiã allegaret· Ex qbus facile ꝯgnoscit: q̃ta sit huius
exercitii honestas· q̃ta necessitas· q̃nta deniq utilitas·
Sed uix affiniũ & amicoꝶ sollicita instãtia uerba finierãt:
cũ mat clamitãs dicebat illd sapientis: fili mi si te lactaue
rit peccatores: ne acqescas· Et tandem aduocatoꝶ uitam ac

exercitiū eorꝫq; aperta discrimina & pericula! sequentibus uerbis dissuasit;

¶Ca. xviii. de incomodis & oneribus exercitii iuristarꝫ & artis aduocatiōis in causis & iudiciis. & de pīculis huius status & modi uiuēdi. & de dānis q̄ ex illo ueniūt rei p. & an litigia nutriantur ex aduocatorꝫ copia. & an humana iustitia potest impleri in iure naturali.

IVrisperitorꝫ eorꝫ p̄sertim q forenses causas agūt in iudicio quos aduocatos uel causidicos appellamus! q̄ sit dānosū pīculosūq; exercitiū: nemo aptius q̄ aduocatus ipse unq̄ intellexit. Sed & q̄tum hominibus sit inutile quippe & pniciosū! nemo rectius agnouit: q̄ q ꝑ eius infortunio aduocato indiguit. Huius exercitii dāna, discrimina atq; pīcula, nō facile enarrari possent. Ex mltis autē, paucula quedā in mediū adducēda decreuimus. In primis natam artis atq; exercitii ꝯsiderare oportet. Est. n. eius generis patrocinatio in causis. qa difficile est aduocato & causidico unū iuuare: quin alterꝫ lædat. Cui pulchre ambrosius dicere uidet! q nō potest alteri subuenire, nisi alt̄ ledat comodius est neutrꝫ iuuare! q̄ grauare alterꝫ. Vnde sup illo uerbo, impio p̄bes auxiliū, Augusti. inquit: callidi argumētatores. & iurisperiti fallaces dū cupiunt ditari! uix p̄uaricatiōis pīculū fugiūt. ꝯtrouersias actionesq; causarꝫ, cōtra ipsa iura uertūt. & ut aduersarios cohercеāt! iussionibus legū ad illudēdos iudices: exq̄sitis exemplis, multiplices intellectus! & cauillosas a legibus eliciunt ꝯiecturas! quid igit̄: in eis laudē n̄ facile inuenio. Vendūt. n. liguā suā q̄ spūs sācti donū est. Qua de re Augustinus de seipso in libro ꝯfessionū loquēs ait: placuit mihi substrahere ministeriū linguæ meæ a mundanis loq̄citatis meæ! ne ceteri

mei exemplo, iam non legem dñi: sed forẽsici bella mercarent: & ex ore meo arma furori suo accõmodarẽ. Rursus nõ illis puto assẽtiendũ: q negant causidicos lites nutrire: sed potius ꝓscindere ↄtendunt: ex ciceronis uerbis argumentũ sumẽtes. q̃ recte intellecta: eos lædũt. Ait enĩ eos q leges ignorant: uoluptates & appetitus suos putant legibus iuuari posse. & inde legũ ꝑitos cõsulũt: ut eis dicãt appetitus suos legibus seq posse. Sed ea uerba qd aliud sonare uidẽtur: q̃ aduocatos lites gignere: dum uoluptuosis & cupidis hominibus suadẽt legibus posse explere: q̃ leges ipe uetãt. Quis enĩ tã amens est: qui leges iustas asserat iurgia nutrire: q̃s dicis Cicero in eodẽ de legibus, esse uitioꝝ emendatrices: uirtutũq ↄmendatrices: Sed ex mente Ciceronis elici posse: non leges sed legibus abutentes q sũt legistæ: lites nutrire & educare ꝑspicuum est. Qui ut nascanẽ lites: spem uictoriæ uictis ꝓmittũt. aducẽtes innumera fallaciaꝝ repagula: & astutiaꝝ obstacula: scdm policratũ. Qui. n. cęcus nõ est: liqdo uidebit, quia nõ hominũ negocia: nõ causæ: nõ ↄtrouersiæ suscitãt aduocatos. quĩimo ut oculis cernimus: aduocati ipi causas gignunt. litigia suscitãt. ↄtrouersias fouẽt. immo monẽt atq nutriũt. Prebeãt huic ueritati testimoniũ ea loca: q̃ certe beata dixerim. ubi si desũt aduocati: ibi causę ipsa quoq litigia desũt. ubi uero aduocatoꝝ turba strepit: ibi litiũ anfractibus tota ciuitas ardet: nec domus aliqua a litigio uacat. Vidi ego in germania urbes q̃ꝑtmas populatissimas quidem atq optima politia gaudẽtes: in qbus ciuis unus iurisignarus, in decidẽdis causis penitus inexptus: totius ciuitatis causas breui momẽto pacifice & incredibili silẽtio ẽminabat. ubi nec assistentia erat aduocatoꝝ: nec allegationũ ingeniosa altercatio. Stupẽti igiẽ mihi atq q̃renti: cur in tãta urbe tam paruę atq ꝑpaucæ causę agerenẽ: qdue causę erat, q nullus ibi aduo

38

catus adesset: responsū tandē est cū faceto modestoq risu: ultimū esse causā primi. Addebātq ut ego mihiipsi ingrē do satisfacerē: acsi apte dixisset: pauculas admodū causas in tribunalibus esse suis: cuius rei illa erat ratio: qa nullū q eas pponeret aduocatū facile admittebāt. Profecto nō insulsū eorū dictū puto. ptimi quidē neq̄q̄ plerūq litigarēt: qnimo aliqd forsā iniuste paterēt: nisi aduocatorū pnitas adesset: atq eorū sollicitudo q uincere pollicerent. Nemo certe nisi insanus: sine armis bellum tētat. Quippe ptimi salui fuere: qa illis arma defuere. & longe plures pre armorū fiducia: q̄ penuria. Tolle enī frenetico arma: pstabis & uitā. tolle cupidis litigādi ministros: simul tolles & lites. Cupit enim oīs artifex (ut phūs in ethicis uoluit) sua laudare opa simul & dilatare. Sic poeta sua poemata laudat. a cūctis recipi optat sic faber (ut ingt hieroni.) sua fabrilia tractat. studetq sūmope ut totus orbis eis indigeat. Citharista deniq ōnes exoptat dies esse faustos atq solēnes: armorū & machinarū artifex: nuptiarū aut pacis tēpora infesta habet: & generalit de pace n̄ cogitat qui cū bello lucrat. Nec alit agit aduocatus: alienas cupit cōtrouersias ppinquorū & causas exagitat: q suas nō litigat. dissuādo: litigādo lucrat. q mendicaret: si qetissime ōnes uiuerēt. Et ut paucis dicā: desūt lites si desūt q lites cupiāt atq sollicitāt. Deniq apostolus ait: seruos dei nō decet litigare. Quomō igit alienas opes litigando q̄rere possumus licite: q nostra pximis offerre iubem: & iuxta dominicū cōsiliū: petēti clamidē, palliū n̄ negemus: Demum uero illud ego uerissimū puto: qa lōge minus rei p. christianę nociuū uidebit: si iudiciorū strepitus: si causarū deceptiōes non habeat: si aduocatorū penuriam patiat: q̄ si p causarū & litigatorū atq aduocatorū copias: caritatis ordo peat: q̄ in litigādo seruari mīme potest. Et iterū longe minus pniciosū ar-

bitror, quosdã forsã iniuste opprimi ob defensionis aduo cationisq; defectu: ꝗplurimos imo ipsã rem p. eiusq; getẽ, tot tãtisq; ut cernimus litiũ pturbationibus cõcuti atq; sub uerti. ꝗ ueluti quedã incẽdia: cunctas res p. adurũt atq; cõ fũdũt. Postremo qs causaꝝ: quis fori: aut iudicialis strepitꝰ tam auidus est: quẽ nõ moneãt immo terreãt ꝑtimum illa Bernar. uerba: qui cũ ad eugeniũ ageret: ac eum inducere conaretꝰ: ut fideles ad diuinã legẽ discẽdã sectãdãq; allice ret: & aduocatoꝝ astutias fugiẽdas esse ostẽderet: quotidie ingt ꝑstrepũt in tuo palatio leges: sed iustiniani: ñ dñi. iu ste ne etiã istud: tu uideris: Non certe lex dñi immacula ta ꝯuertens animas. Ea aũt nõ tam leges: ꝗ lites sũt & ca uillationes subuertẽtes iudiciũ. Tu ergo pastor & episco pus animaꝝ: ꝗ mente obsecro sustines coram te silere illã: istas garrire: Puto ꝙ etiã hęc puersitas te ꝯpellat ad dñm dicere cũ ꝓpheta: narrauerunt mihi iniq fabulatioẽs: sed ñ ut lex tua. Hæc Bernar: de humanis legibus & eaꝝ secta toribus. Rursus nisi fallor: fallitꝰ qsquis qui litigandi offi cium assumit. & longe magis fallitur: q artes litigandi & cõtendẽdi eligit: in quibus ꝓpter nocendi facilitatẽ ꝗnto qs doctior: tãto neqor euadit. ut de aleatoribus Policratus ait. Vnde Augusti: fõr ingt in eis est litigiosa. hoc ipso laudabilior: quo fraudulentior. Fateor enĩ utilis est iuris sciẽtia: si eius ꝓfessores intra eius limites agerent: & legũ ꝉminos non trãsgrederentꝰ. Sed ꝑtimi illis abutuntꝰ: & sto legũ intellectu, & nouis intꝑpretatioĩbus sacris legibus il ludũt. Quod si secus agerẽt: paupes admodũ & inopes: fa teor tñ fœlices uiuerẽt. Ea de re sancti uiri piculũ tã ꝓm ptũ imminere hoc exercitiũ tenẽtibus cernẽtes: merito ꝑfe ctis & deo dicatis uiris, nedũ forensiũ causaꝝ intẽdicũt ex ercitiũ: sed humanaꝝ legum studiũ. Quaꝝ intꝰ cæteras illa est ratio: ne uidelicet iurisperiti magnũ extimẽt eam iusti

39

tiã quã ipsi continẽt & uenerantꝰ: & quã leges humanæ docẽt: respectu eius iustitiæ, quã lex dei cõtinet & uenerat̃.
Iustitia enĩ humana quã leges sęculi ꝓfitentꝰ: impleri indubie potest facultate & naturę uiribus. Quod ex eo maxime patet ut alia taceã: qm̃ christus in euãgelio ex duobus naturalibus p̄ceptis õnes leges & ꝓphetas pendere dixit. ꝑ ut pulchre Augusti. deducit in epistola ad uolusianũ. diuina uero iustitia non nisi supna gratia impleri potest. Quare ad hũc sensũ uerius q̃ pauloañ Isaias dicebat de humana iustitia: pãnus mẽstruatę, iustitię uræ sũt. Sed nec alienũ ab hoc ꝓposito uidet̃, qđ dñs in euãgelio ait: nisi abundauerit iustitia uestra plusq̃ scribaꝝ & phariseoꝝ: nõ intrabitis in regnũ cæloꝝ. Quod utiq; recte dici põt de humana iustitia: quanq̃ iurisperiti & causidici astruere nitunt̃, ut christus fidelibus suis dicere uideat̃: nisi abundauerit iustitia uestra plusq̃ scribaꝝ & phariseoꝝ id est legistarum & iurisperitoꝝ humani iuris: nõ intrabitis in regnũ cæloꝝ. Nec enĩ hæc iustitia, q̃ ex humanis resultat legibus: sola ad salutẽ sufficit: cũ illa (ut phũs in politicis uoluit) solũ rei ꝑ terrenã q̄etitudinẽ appetat. Cuius grã: ꝑlima q̃ lex diuina uetat & punit: ipsa ꝑmittit aut iubet. Vnde Augusti: hęc lex q̃ de regendis urbibus dat̃: multa ꝓ tẽporali pace aut ꝑmittit aut iubet: quæ lex diuina grauissime punit ut in cõcubinatu atq; usuris: demum in p̄scriptionibus & multis aliis repire libet. Deniq; lex ipsa humana (ut p̄missũ est) uirtuti humanę & nat̃ali innitit̃. q̃ neq̃q̃ ad ęternã fœlicitatẽ sufficit: sine speciali auxilio diuinę gratiæ. quod alit̃ est sẽtiendũ de diuina iustitia: q̃ tota dei & a deo est. Dabo igit̃ inq̄t m̃r pluribus p̄suasionibus finẽ: si id solũ dixerim: q̄a humani iuris sectatores, solo nomĩe iuris lætant̃: cũ rem ipsã nõ habeãt. q̄nimo sub iuris atq; iustitię obtẽtu: ipsa iura & iustitiã p̄sequunt̃. ut recte de eis dicat ue-

ra iustitia: filios enutriui & exaltaui: ipsi uero spreuerunt me. Tandē qs ille legista est & laudabimus eū: q(ut inqt Augusti.)dicat clietulo suo recipe. qđ mihi cū tibi adesse obtulisti: redde aduersario tuo qđ me iniuste patrocinante abstulisti: cuius opera, decepto iudice & circūuentis legibꝰ uicisti. ¶ Longe satis euagatus sū in describēdis aduocato tū piculis: sed exptus dixi. Turpe.n.uidebat̃ patritio igno rare ea in qbus uersatus est. Suasi ergo mihi matnis his, immo diuinis cōmonitioībus edoctus: forensiū atq ciuiliū causas & iudicia penitus deserere. ¶ Victi ḡ & supati cō tribules.ad aliud uitę genus innocētissimū ut dicebāt: uide licet notariorum me transferre uerbis atq suasionibus se quentibus nitebantur.

¶ Ca.xix.de notariis, tabellionibus & scribis.& de huius artis laudibus, utilitate & ꝯmendatione, ac necessitate.

TAbellatioꝝ siue notarioꝝ ars & uiuēdi formula q̄ honesta honorabilis & laudata sit: ex plimis ꝑ sertim illius necessitate& utilitate facile ꝯgnosci tur. Periret siquidē oīs iudicioꝝ tela: nisi essent notarii q acta cōscriberēt.piret ipsa ueritas & fides in ꝯtractibus& cōmertiis hominū: piret ōnis ordo in iudicio forensiū cau sarꝝ: nisi esset aliq fidelis publicaq psona: cui iudex crede ret de his q̄ ab utraq litigantiū pte, aut offerunt̃ aut dicū tur. Item sunt instituti notarii ad cōfirmationē ueritatis. sed cū ipsa ueritas ubicūq sonuerit: ab illo est q dicit: ego sū uia& ueritas. Recte certe ratione notarioꝝ officiū ualde laudabile erit: quia in ueritatis cōpbatione & cōfirmati one: radicē & fūdamentū suscipit. Demū huius artis laudes & utilitates ex eo patēt: qa publicę utilitati deseruiunt. Hi nāq nedū apud pedaneos minoresq magistratus. credi

tum & auctoritatē obtinēt: sed apud reges & p̄ncipes & cū
cta eminētia tribunalia acceptissimi & familiarissimi exi
stūt. quoꝝ manibus īmo admirāda fide instrumēta. p̄uile
gia & litteræ ad ꝑpetuæ rei memoriā ꝯficiunt. Et post mł
ta tēporū secula, ex hoꝝ sola notarioꝝ subscriptioē: indubi
tatā ꝓbationē inducūt. Hi typū tenēt euāgelistaꝝ christi:
q eius gesta & acta in euāgelio, tā fidelit̄ q̄ utilit̄ descri
pserūt. Et ut cęteras huius artis ꝯmoditates & laudes ōmit
tā: q illā exercēt: m̄gna lucra, sūmos honores, assequūt̄: ut
breui tēpore ac ꝑuo labore, opulēta utilitatis cōpēdia adi
piscant̄. & tādē ab oībus honorant̄: qa ōnes illis indigēt.

Ca. xx. de miseriis, calamitatibus ac laboribus & ꝑicul
tabellionū & tabellarioꝝ. & illoꝝ fraudibus & dolis.

INter cæteras uitę humanæ artes & modos, formu
lasq̄ uiuēdi: scribaꝝ atq̄ notarioꝝ artē, miserā, cala
mitosā, ac multis erumnis plenā: nemo ignorat: nisi q
tam fœlix fuit: ut nec lite in iudicio: actor nec reus extite
rit. nec cōtrahēdi gratia: tristi illoꝝ misterio eguit. Breui
igit̄ huius artis calamitates, infœlicitates, labores atq̄ ꝑi
cula adducemus: pauca ex multis colligētes. In p̄mis igit̄
fatemū: habēt tabelliones officiū publicū: sed ꝑuatū exercēt
negociū. n̄ rei p. seruiūt: sed rei familiari deseruiūt. n̄ il
lā: sed istā augēt. ꝯmunes sūt ꝑsonę: sed ꝓpa sūt lucra. De
mū tabellarii ip̄i seruos se esse publicos nouerint: quos iu
reiurādo cōstat astrictos: ut quotiēs rogari eos a quoq̄ in
ōni causa cōtingat: ferre eos testimoniū oporteat. Nemini
aūt dubiū existit: tam astrictos rei p. seruos, nō esse illius
dignitatis atq̄ fœlicitatis: uti pauloan̄ depictum est. Eius
uero artis labores, fraudes, doli, atq̄ ꝑicula, ex eo cōstant:
qa natā ipsa impellūt homines ḡtis fidē ipsā seruare: ue

ritatē attestari/ ac de illa libere ubiq̧ ferre testimoniū/ mi
seri tñ tabelliones soli sūt, q̄ nō nisi pecunia de fide dice-
re ac rogari uelint. Nec aliťq̄ p̄cio intueniēte/ ueritati fi-
dē accomodēt. paup̄ siquidē fidē petit ueritatis/ ille mamō-
na exigit iniq̄tatis. Turpis igiť est/ q̄ p̄cio turpiť accipit/
qđ gratis exhibere teneť. Quo fit/ ut hāc uitę formulā ex-
ercentes, nedū iustitiā/ sed ipsā iniustitiā uendāt. q̄re (teste
Augusti.) nihil ordinātius esse potest. nā iustitiā uēdere/
iniq̄tatis est. īiustitiā uero/ rabiosa insania. In cęteris. n. cō
tractibus res uēdita alienať a uēditore. & trāsit in empto-
rē/ sed in hoc infœlici ɔtractu, nullā iustitiā habet notarius
uenditor. Sic miser artifex ipsā ueritatē ad quā corrobo-
randā eruendāq̧ creatus est, & q̄ eum honoratū reddit/ in-
honorat atq̧ uilificat/ dū eam ut p̄missū est p̄cio exponit.
Apud antiquos. n. tabellarii alebanť a publico/ eratq̧ gra
tuitū officiū. Eo igiť sęculo aureo certe laudabilis erat ta-
bellionica ars. laudabile exercitiū/ nunc uero q̄a ad p̄cium
exponiť/ merito in sordibus cōputať scđm policratū. Rur-
sus notarius seruus est iustitię/ q̄ uirtutū regina est & dn̄a.
qui ergo dn̄am suam uendit/ ut p̄ditor iudicandus est. O
quot falsa ab eis cōstituunť instrumēta/ p̄ce quidē uel pre-
cio. O quot ɔtractus fabricāt/ rei gestę substantiā lōge aliť
scribentes q̄ p̄tes p̄fessę sūt. O quot falsas clausulas inse-
rūt/ aliasq̧ iustas abolēt/ uerba cancellāt/ dictiones uitiāt/
in multoꝝ læsionē atq̧ iacturā. O quot neglectus ne dixe
rim dolos/ in iudiciis & ɔtractibus cōmittūt. Annos, indi-
ctiones, diē, atq̧ locū p̄termittūt. Nec testes adhibēt natę
rei necessarios. lr̄as, scripturāq̧ diuersificāt. Qua de re instru-
m̄ta suspecta/ aut dubia reddūť. O quot errores. fraudes &
machinamēta ab eis admittūť. Ob q̄s res īnumera litigia,
immortales ɔtentiōes, ibi nascūť/ ubi sopiri debuerūt. De-
mū p̄thocolla nō retinēt. & diuersa plerūq̧ ab illis instru

mēta edunt̄· Pleriq; uero litteras· ɔtractus & instrumenta
sup usuris & cont̄ iuris p̄cepta ɔficiūt· puifaciētes: qd̄ ex ea
re imfames, inabilesq; euadūt· O quot collusiones agāt in
iudicio: quot deceptiones apud iudicē: quot falsas attesta
tioēs: quot supfluas dilatioēs: quot acta inutilia scribūt: ut
crescat registꝝ, ꝓcessusq; in p̄cio augeat̄· Taceo qa excessiua
salaria exigūt· crimē cōcussionis non uerētes· ōnia p̄cio agūt
nec calamū quidē manu capiūt: nisi pecunia assit· taxas ex-
cedūt· de qbus grego· dicere uidet̄: qa multo sceleratius
ille accipit: q̄ alius offert· Hi certe crudeliores sūt illis la
tronibus q insidias adhibēt· Nā isti palā rapacitatis aua-
ritia seuiūt· Cæteri enī hostes in suoꝝ tm̄ hostiū sangui-
ne armant̄· asini in quorundam hominū necē pecunias acci-
piūt: isti ut crudelissimi carnifices: ciuiū, amicoꝝ, cūctoꝝq;
homiuū oppressione lætant̄: & ōniū litigantiū uitā extin-
guūt· Quid enī ꝓdest iustū habere iudicē: sed rapacē nota
riū: Hinc Isidorus: ad delictū ptinet iudicis ī ꝓbos habere
ministros· Ais forte, qd ad rē: locupletes sūt notarii: nūq̄
egentes: ubiq; honorati· Quod & ego fateor. Sed & illud
Ciceronis semp ueꝝ esse putaui: nil fore utile: nisi hone-
stum iustūq; sit· nil honorificum: nisi in uirtutis radice quę
gratuita, fundet̄· Nā ut idē Cicero subdit: nullū emolumē
tū est fallere· nullū cōmodū lucris inhyare: splēdorisq; no-
mē amittere· Adde: qa utilitas illa familiatis· non potest
tantū afferre: q̄tum auferre· Quia enim alia causa Gezabel
ōni seculo maledicta erit: nisi qa eius nō uero testimonio
Agab rex uineam abstulit Naaboth: Ea de re eidem Ge-
zabel dictum est iussu dn̄i: canes cōmedēt Gezabel· Deniq;
ut paucis multa concludā: notarius cupidus rē p· offendit·
deū cōtēnit: cui se iureiurādo astrinxit· iudicē mētiēdo de-
cipit· ptes lędit· De his Augusti· dicere uidet̄: qa similes
sunt locustæ aīali pestifero· Nocet· n· mordēdo· ɔsumit no

cendo. Nisi ꝗ abūdauerit nr̄a iustitia plusq̄ sitiū scribarꝝ: spem n̄ habeamus ɔseq̄di fructū iustitię: q̄ est regnū cęlorꝝ;

Ca.xxi.de exercitio agriculturæ.& de laudibus & commendatioē huius naẗalis & innocētissimi exercitii.& de utilitatibus generi humano ex illa prouenientibus. & quomodo deo acceptum est.

AGriculturā optimū esse uiuēdi genus nemo ambigit: nisi q uiuere nescit. Hic enī uitæ modus primus ōniū est a deo altissimo humano generi tribubutus. Dictū est.n.hoī in sudore uultus tui uesceris pane tuo.nec dixit in sudore uultus alieni. ut in ceteris officiis & uiuēdi modis liq̄do ɔtingit.In quibus alieno labore alienoq; sanguine & sudore plurimos pasci & nutriri: qnimo & lasciuire uidemus. Nequaq̄ enī deus homini hoc exercitium p̄cepisset: nisi primū innocētissimū deinde ei gratissimū agnosceret.Hoc deniq; uitæ genus ueras nr̄alesq; diuitias gignit.Alia exercitia,industriales & ut ita dixeri adulterinas diuitias cōpant. Igr̄ inr̄ utrasq; diuitias illa est dr̄a:qm̄ p̄mæ humanū genus sustinēt: secūdæ corrūpunt. primę delectāt: secūdæ cruciāt.p̄mę satiant: secūdæ angunt. Quod.n.tā fœlix uitæ genus esse potest: q̄ naturalibus insidere laboribus. & possessiones agrosq; ad ubertatē p cōmuni oīm usu deducere: Quarꝝ rerꝝ innocētissima cura: cęteras ōnes noxias curas fugat. Gesserūt agriculturæ usū nō solū antiq̄ p̄mæ ętatis: sed & ōniū ætatū uiri p̄stantes atq; clarissimi.nec modo publica officia: qnimo & imperia magnaq; fastigia huius cupidiē atq; dulcedine dimiserūt.Hāc Cato censorinus exercuit de quo scriptū est: optimus senator,arator,optimus impator. Quē igr̄ pudebit cū catone terrā colere: Quis turpe cogitabit: q̄d ille pulchrū eligit:

q̄ p̄ter rerum gestarum gl̄am etiā in nostris hispaniis p̄clarissi-
me triūphauit. Denique in ceteris huius mortalis uitæ occu
pationibus uacāt homines artibus: in hoc natur̄e. in cæteris
uacāt sagacitati: in hoc sācte simplicitati in aliis supflui-
tati: in hoc necessitati. in ceteris uacāt ornatui: in hoc ui-
ctui. in cæteris uacāt hoīes paucis aut multis: in hoc oībus.
Qua ratioē ceteris uiuendi modis iuste anteferr̄t teste enī
phō: q̄nto aliq̄d est cōmunius: tāto est p̄clarius. Est ergo il
lud uitæ genus eligibile qd̄ plibus cōfert. & paucioribus
nocet. Demū nō parum huius uitę p̄coniū auget: q̄a cessāt in
hoc uiuēdi mō ea ōnia diuinę offensioīs & peccādi incita-
mēta ac p̄mpte actiones: q̄ aliis negociatioībus sese ultro
offerūt. Vt enī quidā ex sapiētibus ait: int̄ hominū uitia
uiuere & uitia hominū uitare: nō tam p̄clarum q̄ rarum. nec
tā laudabile: q̄ difficile est. Quis enī in agro laborās, alie
na usurpat? qs deierat? quis blasphemat? quis supbit? aut
quis irascit̄, aut inuidet: q optare sibi soli bona nō potest
quin aliis eueniāt? Quis denique agriculturæ intēdens: ini-
micat̄? Quid aliud odit: nisi grādines? cui maledicit: nisi tē
pestatibus? Quid denique auare cupit: nisi ea q̄ aliorum n̄ sūt?
Sed & qs fornicat̄: q̄ nō ciborum p̄ciositas: sed fames & paup
cula mēsa spectat: & demū ipa lacertorum lassitudo, & diur-
nus totus labor, dormire potius q̄ lasciuire cogit? Rursus
in ceteris uitę occupatioībus illud cōmunissimū est: ut q̄to
hoīes pluris emolimēti aut cēsus habēt: tanto minus deo
retributioīs & honoris tribuūt. ita ut uerum sit illud p̄phe-
tę: quia satietas panis causa sit iniq̄tatis in homine: in hoc
tamē uiuēdi modo plus oībus deo reddit̄. & ut ita dixeri
plerumque plus q̄ quis habet deo offert. Nōnunq̄ enī oblatis
deo decimis, expensisque deductis: nil supest nisi labor. adeo:
ut plurimi anni etiā uberrimi. agricultoribus ipsis steriles
sint. Recte igit̄ antiquū uerumque in hispania p̄uerbiū fuit:

quia agricolæ martyres habent̄• neq̄ enī semel sanguinem fūdūt! ut pīguiorē t̄ram hoīm usibus reddāt! sed dieti sudore & cruore madēt! ut nos uiuere possimus! & suis tormētis & assiduis cruciatibus foueam̄• ¶ His ergo motioībus suadebāt affines! agriculturæ uacandū• etsi nō p̄sonalit̄! per seruos saltē & colonos ut mos est p̄rimoꝝ uiroꝝ illustriū• ¶ Sed nondū illi uerba finierāt! ecce mī occurrit! hūc uiuēdi modū sumopere dissuadēs rationibus sequētibus;

¶ Ca• xxii• de agriculturæ incōmodis, oneribus, difficultatibus, & laboribus• & de aculeis & miseriis huius status & narrant̄ pulchra de hoc uiuēdi genere circa eius sollicitudines & anxietates• & quomō repugnat p̄clatis ingeniis• & quales debent esse agricultores•

LAudatus satis a uobis est agriculturæ usus• q̄ certe necessariū atq̄ delectabilē fore! nemo est q̄ ambigat• habeat tñ aculeos suos. Vt enī inq̄t plinius in eo quē edidit de naturali hystoria libro! agriculturā innocentissimæ atq̄ beatissimę uitę quōdā initiū fuit• Nūc uero maioribus lōge laboribus nouisq̄ uitiis obnoxia est• Vt enī in georgicis uirgilius ait! & p̄mo a diuina scriptura didicimus! nō utiq̄ homo terræ & agris! sed terra homī seruire debuerat• Hominū ergo culpis effectū est! ut terra possessoribus suis sine labore n̄ respōdeat• & plerūq̄ labor ipse fructus dulcedine careat• Mortalis ergo indigētia atq̄ necessitas, terrā ferro sollicitare! mirisq̄ blādiciis mollire coegit• In q̄ colēda! quot labores, quot corporis, quot aīi sollicitudīes homines p̄ferūt! nemo nouit! nisi qui terrā colit• adeo! ut ueꝝ sit illud Petrarchę! q̄ triticū seminat! seminat & sollicitudinē• Et iteꝝ q̄d poeta dicit! quia granū p̄rimoꝝ est! sed anxietas seminantis• ita ut p̄prie loq̄do, ager,

43

animus sit. cultura, intentio. semen, cura. & messis, labor. Quas res agricultor uberrime percipiet: læta uindemia: dum tñ cũ pruina & grãdine pepigerit. O quot inutiles aratu-ras: quot mortaliũ hominũ anxias curas agricultura affert. & q̃ p anni circulũ diligẽtias egit plurimas: unius horę ra-bida tẽpestas abstulit. q̧ si cæli trãquillitas adsit q̃to pl'a seminasti: tãto plures necesse est pascas grues. pluresq̧ do-mi mures. uolucres deniq̧ hospites habebis inuitus. Hæc enĩ notiora agricolis sũt. quos nescio quid ad seminãdũ co-gat: nisi quia ita diuina ꝓuidẽtia uoluit: ut etsi labores, pericula, agricola expiat: laborare tñ nõ desinet: quẽ spes ple-rũq̧ delectat sine fructu. Demum uero illud certissimũ est, multis tñ incredibile: q̃a in colẽdis agris: ornãdisq̧ uineis: uix fertilitas sumptibus æquatur. Adde: q̃a ut grego. dice-bat bonum est agros colere: si nihil melius q̃d fieri possit inuenitur. Agriculturæ igitur hac nostra ætate operã dare nõ est uiri excellẽtis aut p̃stantis ingenii, nec ꝓ arte, nec pro officio aut negocio: sed ꝓ ocio & curaꝝ alternatiõe: uel ip̃a cogẽte necessitate laudabile. Nec. n. ars terrã facit melio-rẽ: nõ quidẽ intellectũ meliorẽ. uires intellectiuas nõ p̃fi-cit: sed exteriores exercet. Qua de re iuste sapiẽtes agricul-turam int̃ mechanicas cõputarũt: ut inferius tãgemus. Et hæc putatur causa: q̃re ph̃us in septimo politicoꝝ agricolas nec mercatores ac artifices & mercennarios, licet sint artes necessarię in ciuitate: nõ tamẽ sũt ꝓprię artes ciuitatis: q̃re, nõ ueros ciues Aristoteles appellat: sicut ↄsiliatiuos, sacer-dotes & bellantes, & iudicatiuos. ꝓut latius diximus sup̃ in capitulo quĩto. Vt enĩ inq̃t unus ex ph̃is: natura studi-osa parẽs dũ multas mortalibus artes dedit: distinxit etiã ingenia. & cui q̃s aptissimus reperitur: illi recte insistet. Inde cens nãq̧ atq̧ indecoꝝ uidetur debile corpus, fragilesq̧ lacer-tos: sed docilẽ animũ habẽtes colẽdis agris insistere debe-

re. Pulchrum igit est atq officiosũ aliud melius agere nõ ualẽtibus: agros ipsos arare: sed longe salubrius foret non agros: sed animos colere. Verũ est tamẽ q̃ trena aĩalia ter rã amãt. Rursus satis innocẽtia agricolarũ exercitia uerissĩe fore puto: si tales ipsi agricultores forẽt: q̃les antiq illi in nocẽtissimi & simplicissimi erãt. & q̃les eos debere esse le gimus: nõ q̃les experimur. Illi enĩ cum patiẽtia & lõganimi tate labores ferebãt: cum frugum abundantia deũ laudan tes: cũ sterilitate mĩme murmurãtes: sed cũ Iob patriarcha, di cẽtes: dñs dedit, dñs abstulit, sit nomẽ eius benedictũ. Sed & tales primi illi agricultores erãt: qui ut cũ propheta loquit gladios uertebãt in uomeres: & lãceas in ligones. Agrico lę uero nostri tẽporis aratrum, stibam, rastrũq uertũt in ar ma. nõ modo defensiua: sed offensiua. deũ decimis: regẽ ue ctigalibus fraudãt. fines fundorũ cõfundũt uel sibi appli cãt. ecclesiã nõ reuerent. cont dños superbiunt. foros frequẽ tant. per seruos cõductitios agros colũt. sed per seipsos in iudi tio litigãt. cũ per alienos in agro laborãt, & dũ suũ deserũt officiũ: aliena periculosa usurpãt. Hi prhdolor auaritia, sup bia. põpa, ornatu uario, ampla suppellectili, fraudibus de niq, dolis, litigiis, & uersutiis, cũctos negociatores uincũt. Martyres autẽ quo pacto tales agricolas appellem: nõ ui deo. Causa enĩ martyrẽ facit potius q̃ tormẽta. Agricult ores igit nostri tẽporis martyres terrenę cupiditatis: nõ chri sti, dixeri. Et ut paucis agamus: sicut terrã colũt: sic peni tus treni sũt: ut de his recte dicat. Ipsi uero terrã lingẽt & terrã comedent. Nec de cælestibus cogitãt: q sp de terre nis loquunt & meditant. Sibiinuicẽ inuidẽt. alios abhor rẽt status. Sed plerũq castigat eos deus in eo delicti gene re: quo peccãt. Dignũ enĩ est. ut qui in terrã q̃ õniũ elemẽ torũ humillima & ubertima est, per superbiã & auaritiã pec cãt: eiusdẽ terræ bonitate puent. Ideo dat illis deus terrã

fructiferã in salsuginẽ: ꝓpter malitiam habitantiũ in ea. Quo fit: ut terrã sui natã fertilẽ: illorũ iniqtas faciat ste rilẽ. Sed uix bona mr̃ dissuasionis agriculturę uerba exple uerat: & ecce fratres, ꝯsanguinei pater, & amici, si nullũ ge nus uitæ placebat, ex illis maxime q̃ sup̃ discussa sũt: saltẽ mechanicas aut liberales artes seu aliũ uiuẽdi modũ, etiã si foret aliqd exercitii genus, cui plebei homines sese ꝯfer re solent: mihiipi deligerem. idq; sequẽti ꝑsuasione agere non erubuerunt;

Ca. xxiii. de artibꝰ mechaĩcis in genere & utilitate ea rũ. & quot sũt artes mechanicę. & q̃liter eaꝝ exercitia ꝑsunt. & quomõ diuersę artes sub eis cõprehendunẽ. & demũ deducit q̃ in dictis artibus plures uiri clari eua serũt. & q̃ mediocritas uitę mechanicę ñ est despitiẽda.

Repudiata sũt a re inquiũt amici ea uiuẽdi gene ra: nobiliora atq; honoratiora in hoc sæculo uidẽt. in qbus fere cũctos ingeniosos & studiosos, ac no biles uiros ꝟsari ꝯspicimus. Si igĩ occultis incognitisq; no bis causis, nullũ ex supdictis eligere ꝓponis: nos q te pĩ mũ diligimus, & posteritatẽ ex te q̃maxĩe poptamus: quã utiq; pderes, si ad spiritualẽ uitã trãsires: te pĩmũ ñ modo rogamꝰ: sed monemus atq; hortam̃: ut saltẽ artifex fias ali cuius honesti aut plebei exercitii. Sunt. n. ꝑter noĩatas ar tes & uiuẽdi genera: alia cõplura exercitia & uiuẽdi gene ra nõ inhonesta: quibus & si plebeos hoĩes cõmunĩt uide amus deditos: alios tñ ingenuos naturæ hoĩes, quibus ita sors illoꝝ tulit: aut ita uoluerũt: uel natã ipsa inclinaẽ: sæpe ꝯspicimus artes exercitiaq; ipsa delegisse. Prę eligunt certe ñ nulli sub illa mediocri uita agẽtes, sęculi huius bre uẽ cursũ innocẽtes trãsigere: q̃ sub magnis statibus pclita

ri. Adde: qa p̄limi in eis ipsis infimis artibus clari eua-
serūt: q tandē ad altiora sępe uocati fuere. Nō. n. artes ipsa
q̄ exercitia animos hominū uirtuteq̄ penitus immutāt: ni
si fedissima sint. Elige igit̄ aliquā ex mechanicis artibus.
quas ipsa oīm parēs nat̄a ad usus hominū p̄necessarias in
stituit: q̄s neq̄q̄ ipsa p̄uida gubernatrix nat̄a nobis donas,
set: si nō necessarias, si nō utiles, si non honestas iudicasset:
& suos sectatores beatos faceret. Sunt enī (ut nosci) artes
ip̄ę mechanicę septē numero, ad quas cętera ōnia uitæ ge-
nera corpus respiciētia (teste phō in politicis) reducunt̄: ui
delicet lanificiū. armat̄a siue fabrilis. nauigatio. agricultu
ra. uenatio. medicina. theatrica. Sub lanificio uero p̄lima
uitæ genera includunt̄: puta texēdi: torquēdi: suendi: & q̄
fiūt manu, acu, fuso, rota, fibula, siue aliis instrumētis: & cę-
tera ōnia q̄ in materia, lana, lino, pelle, pilo, & uiminibus
cōtinent̄. Armaturę uero adaptat̄ q̄cquid armoꝝ est: & q̄c
quid ferro metallisq̄ continet̄. sub q̄ aurifices, metallarii,
monetarii, ac alchimistæ militāt. Vocat̄ autē ars ista in-
strumētalis. nō solū qa instrumētis utat̄: sed etiā qa ex ma-
teria illa efficiat p̄la instrumenta. ad quā etiā p̄tinet ōnis
lapidū, lignoꝝ & arenaꝝ labor. Hæc duas species habet:
architectonicā, & fabrilē. Architectonicæ p̄tes sūt secmē
taria, carpentaria. Fabrilis uero, sūt p̄tes malleatoria, fuso
ria, sculptoria, & multa alia similia uitæ genera. Nauiga-
tio uero ɔtinet ōnē negociationē in emēdis uēdendisq̄ mer
cibus: & in illis mutandis: tā domesticis q̄ peg̃rinis. Alii
uero mercaturā ponūt spetiē p̄ se. Sed phūs eā sub nauiga
tione designat: licet mercatura multis modis accidat absq̄
nauigatioē. Sub agricultura uero, q̄cquid in terra laborat̄:
intelligit̄. ad quam p̄tinet oīs agricultus. & q̄cquid ad ne-
mora ac pascua & ortos p̄tinet. Ad uenationē uero: feraꝝ
occupatio, aucupii, auiumq̄ uolatus p̄tinet. Et generalit̄ ad

45

eam ptinet ōnis piscatura & uenandi genus in terra, mari,
fluminibus, uel aere. Itē ad eā ptinet oīs apparatus ciboꝝ,
saporꝝ, potuū. Et generalit̄ ōnia officia piscatorꝝ, carnificū,
coquorꝝ, cauponū, tabernariorꝝ. Sub medicina uero ipā me
dēdi ars: & cyrurgia continet̄. Similit̄ & apothecariorꝝ, pi
gmētariorū, turba. qbus iunge herbiscas, & balneorꝝ magi-
stros, rasores, & sites. Sub theatrica uero aptant̄ oēs artes
ad ludos publicos. & puatos, ac diuersa spectacula ptinen-
tes. Cui uiuendi modo: histriones, bufones, repsentatores,
tragici cōnumerant̄. Dicta est enī theatrica (scdm Isidorꝝ &
hugonē) a theatro: ubi populus ad ludos cōueniebat. Fie-
bāt autē ludi in theatro: ubi etiā gesta recitabant̄. In ga-
bellis uero choreas ducebāt & saltabāt. In gymnasiis lu-
ctabant. in amphitheatro certabāt pedibus. Equis uel cur
ribus in arenis pugiles exercitabant̄. In cōuiuiis rithmis
& musicis instrumētis psallebāt: & alea ludebāt. In phanis
tēpore sollenni deorꝝ laudes canebāt. Antiq nāq ludos in
ter legittimas actiones ꝯnumerabāt. qa tēperato motu na-
turalis calor nutriebat̄ in corpore: & letitia mētis repaba
tur. Vel qđ magis credendū est: qa necesse fuit populū ali
qn̄ ad ludū ꝯuenire. Et uoluerūt ut inqt phūs deťminata
esse loca ludēdi: ne in diuersoriis puatisq locis ꝯuenticula
faciētes: ꝓbrosa & cōtumeliosa aliq̄ ppetrarēt. Huiusmoi
itaq mechanicæ artes & uiuēdi genera honestissime a quo
libet honesto uiro ualēt exerceri. Nā & sacra scripťa huius
modi necessarias artes cōmendat inquiēs in ecclesiastico.
In manu artificis ōnis opera laudabit̄. ¶ Vnus ex ꝓphetis
ait: in porta regis artifices negociant̄. Aut si forte cæte-
ras artes ingenio ꝑditas peroptas: elige tibi liberales ar
tes: ꝑsertim q̄tuor ultimas: q̄s mathematicas uocāt. q̄ pleꝝ
q magno splēdore hoīes eas sectantes, illustrant. Legisti
Sulpitiū gallū astronomū ptimū honoris & utilitatis at-

tulisse romanis. Qui cū bello pximi essent cōtra persas ea nocte luna eclipsata est. quo signo stupefacti romani deliberabāt bellū nō cōmittendū. At Sulpitius gallus astronomus publice pnuntiauit nō esse malū omen: adduces rationes astronomicas: qbus suasit populū bellare. qd effectū est cū ingenti romanoꝝ uictoria. Sic & apud athenieses cū sol pateret eclipsim: ptimi ne esset mūdi finis timebant. Sed picles mathematicus, p rationes astronomicas patriam falso timore liberauit. de cuius sciētię laudibus atq abusu latius infra agemus in. xxxvi. ca. Sed de mechanicis & humilibus artibus, qplures clari euasisse cōpertū est. Legisti lisippiū pictorē ita Alexandro fuisse dilectū, pter faciē & staturā eius mirifice depictā: ut eum ad magnos puehe ret honores. Quid de histrionis arte dicemus? Legisti de Roscio histrione q tam excellēs in ea arte euasit: ut romani nūq meliorē illo testarent. Nam tā mira corā populo operabat: & tam pclare ludos in theatro celebrabat: ut ingētem romani populi dilectionē sequeret. adeo: ut senatus nobilibus eū aggregaret. Adde socratē ipsū fontē sapiētię qui artē affectauit citharisandi. in qua tā clarus euasit: ut illā nobilē artē suae ciuitati incognitā supadderet. Quid de tito dicam? Qui adeo paupi & uili officio uacabat: ut publicanus esset. & cū gabellas precio colligeret: tā fideliē tū in eo officio se gessit: ut pter eius dignitatē, pbitatē & fidē, creatus a romanis sul fuerit. in quo mirifice se gessit. Quid de uarrone? q carnificis officio fungebat. pter suas tamē uirtutes: sul a romanis creatus est. Sed qd ista cōmemoramus? Legisti apud Strabonē regi egipti filiū natū esse. q nullo studio trahi posse ad artes militares ferūt, uel sciētificas: sed inclinabat nāa ipsa ad artē fabrilē. uidebatq libenē fabros. & ad eos cū poterat: declinabat. Id q rex cōspitiēs: de sapientū cōsilio eū suo arbitrio relīqt.

46

q tam famosus in arte fabrili euasit: & tā egregia machi/
nar& & ferramētor& psidia patri attulit: ut lōge plus ei ex
illa arte q̄ ex militia pfuerit. Nō est ergo despiciēda ui/
ta mechanicar& artiū: & multo minus mathematicar&. Nā
si ex electione qs mediocrē & humilē statum assumit: hoc
certe pfectionis signū est. Beatus enī pdicat: q in magnis
potuit trāsgredi: & nō est trāsgressus. Tales enī sublima//
ri hic & in supna ciuitate merent. Vnde grego. exponens
illud. David: nōne cū puulus esses: in oculis tuis caput isra
el factus es: quia inquit puus tibi fuisti: magnus corā me
fieri meruisti. Tanto enī pciosior qs apud deū existit: quā
to sibi abiectior fit. Hinc cassiodorus: laudata est uiror&
sententia: q̄ rebus modū imponit. & nos humilius cōsyde
rare docet: quā de nobis amici expectāt. qa plerumq̄ nō sa//
tiat: qd bonū putat. Et iter&: optimū est moderata gerere:
q̄ nullus audeat accusare. Non est deniq̄ diffidendū de se/
ctatoribus humiliū artiū. qa in eo exercitio humilit & fi
delit agentes: facilius q̄ in maximis administratioībus cō
stituti: uiā salutis cōseq possūt. Adde: qm̄ deest illis mate
ria: desūt artes: desūt studia cæteros decipiēdi & malignā
di. Maiores (ut inqt pphēta) sapiētes sūt ut faciāt mala:
bona autē facere nesciunt. Præterea alii ad alia apti nati
sūt: quos forte sua naturalis inclinatio ad parua inuitat.
q si magna tēptāt: deficiāt necesse est. Debet ergo attēdere
unusqsq̄ in se ad qd melius natura inclinat. Vnde ābrosi.
Vnusqsq̄ ingeniū suū nouit. ideo ad id se applicet: qd si//
bi aptū uidet. Et cicero. Ad suā cuiusq̄ natam osiliū est oē
reuocandū. Et seneca. male rn̄dent coacta ingenia. Reluctā
te. n. natura: uirtus labor est. ¶ His & sitibus amici & cō
sanguinei psuadent aliquā ex pdictis artibus q̄ citius fore
eligendā. ¶ Sed pia mater timida: & ex his q̄ pauloante
audiuit stupida: ilico in hæc uerba prorupit;

david

cassiodor9

ambrosi9

cicero

Seneca

¶Ca.xxiiii.de disuasione in genere uitę mechaicę. & quõ licet sint artes necessariæ: tamẽ non est necessariũ illarũ habere exercitiũ. Itẽ in rubricella sequenti agit q̃re mechanicę artes inuẽtæ sunt. & quis sit illarꝝ finis. & q̃re sic appellentᷣ. & an sint utiles ingeniis hoĩm. & an artifices sint ueri ciues & partes ciuitatis.

Fateor fili mi magna est uis qbusdã hominibus in dicendo. Nã tuo cicerone teste: tãta est copiosę dicẽtis uirtus: ut q̃ quis ait, etiã si eaipse sciat: noua se audisse arbitretᷣ. Quid enĩ p̄stantius: q̃ posse dicẽdo tenere hoĩm mẽtes: & allicere pleꝝq; uolũtates ad ea aut q̃ ignoramꝰ: aut aliťᷣ scimus: nisi certe pspecta cognitaq; res ipa essꝫ sup q̃ pauloañ locuti sũt amici & attinẽtes tui: effecissent ꝑfecto intima uerba sua: ut tandẽ illis acquiescerẽ. sed uerꝝ est fili mi quia (Aristotele teste) q̃dam falsa ꝓbabiliora sũt qbusdã ueris. Adde: qa (ut sapiẽs ait) ubi plĩma uerba: ibi inopia scilicet ueritatis & iustitiæ. Quippe loquar saluo õniũ honore: loqr tñ cũ sapiente: quia stultus uerba multiplicat. Et iterꝝ: q multis uerbis utitᷣ: lędit aĩmã suã. Vnde grego. sup illo uerbo, uir uẽtosus nõ iustificabitᷣ: q multa loquitᷣ: iustificari neq̃q̃ potest. qa dũ quisq; p uerba defluit: pdita grauitate silentii: mẽtis ueritatisq; custodiã amittit. Habet enĩ hęc õnis ueritas: quia nõ multis nec ornatis uerbis eget. simplex est. & simplicibus cõtetatᷣ sermonibus. Vnde augusti: satis est ut uerba ꝯgruẽtia, nõ oris eligantᷣ industria: sed pectoris sequantᷣ ardore. hic pulchre Tullius: ex uerboꝝ splẽdore & dicẽdi festiuitate suspitio q̃dam artificiosæ apparitiõis nascitᷣ: q̃ maxime orationi uim adimit. Et seneca: nihil tam iniquũ: q̃ manifesta uerboꝝ p̄paratio. apparet.n. subesse nescio quid mali. Redeo iã fili mi ad uerba amicoꝝ. plĩma certe adducunt:

qbus te ad plebeã, ad fedã, ad turpeq̃ uitã ducãt. Malunt
enĩ (ut aiũt) uilissimis te artibus deturpatũ, sed plem ha-
bentẽ intueri: q̃ egregiis artibus, aut nobili uiuendi modo
imbutũ filiis carentẽ. Cęca est enĩ (nisi fallor) mens hoĩm
q̃ plis pari peritæ fecũditatẽ: potius q̃ uirtutis & uerę foe
licitatis amico poptat. Ait igit̃ fili mi ne dimittas legẽ
matris tuæ. & in pmis illud Crisostomi cordi semp habe:
qa õnino iniquũ est, nobiliora ingenia studiis deturpare
minoribus. Noui ergo uires intellectus tui. q̃re ut cũ tuo
Seneca loquar: ad aliud te natura edidit: q̃ ut sis seruus cũ
liber existis. Teste enĩ phõ: artifex artiũ mechanicarũ spe
ciẽ quandã seruitutis patit̃: dum intellectu uigẽs q liber
est: rebus intellectu minoribus seruit. Adde: qa in eis ip
sis artibus, doli, fraudes, labores & picula nõ desũt. Vnde
apud machabeos legit̃: õnes artifices & operarii iniqtatis
ɔtriti sunt. Cuius causã scribit sapiẽs in puerbiis: qa opus
instabile facit impius artifex. Hinc Isaias: multitudo inqt
hominũ seducta p speciẽ operis. opus tñ iniqtatis in mani
bus eorũ. Sed de singulis huiusmodi artibus statim latius
dicemus. Nec diffiteor fili mi: qa exercitia ipsa mechanica
necessaria & utilia plimũ existãt: sed an ideo eligant̃: ɔsy
derandũ. Cloacarũ enĩ atq̃ latrinarũ purgandarũ usus, q̃ne-
cessarius q̃nq̃ utilis sit: nemo ãbigit. Sed an ideo a nobili
iuuene ac bonæ indolis adolescẽte, a docto uiro eligenda
sint: tuipse aĩaduerte. & iudicẽt amici tuiq̃ censores. Si-
mile uidet̃ illud apostoli: quia q̃dam in nobis membra ne
cessaria sunt: minus tamẽ honoratiora. Necessarię igit̃ sunt
artes mechanicę ad politicã socialeq̃ uitã: sed nõ ab oĩbus
necessario exercent̃. Vnde phũs in septimo politicorũ ait:
q̃ exercentes mechanicas artes, nõ pprię sũt partes ciuita
tis nec ciues: licet sint artes necessariæ. Principalit̃ enĩ nõ
dirigũt ad uirtutẽ: q̃ est finis totius politię bene ordina-

salomon
crisostom9
seneca
pho
salomon
ysaias

48

tæ. Et hoc est quod pulchre ait sapiens in ecclesiastico: q̄ cū mechanicas artes nomīasset, ait: oēs hi in manibus suis sperauerūt. & unusq̄sq; in arte sua sapiēs est. & sine his nō ędificabit̄ ciuitas: sed ñ sedebūt sup sellā iudicis: & testam tū iudicii nō intelligūt. nec palā faciēt disciplinā & iudicium: sed solū opationi artis uacabāt. Hec ille quæ uerba aptissime ꝓbāt mechaīcas artes licet necessarias ciuitatibus: suos tñ sectatores ineptos efficere. nedū ad iudicandū & ꝯsidendū: sed & ad alios actus politicos. & cætera oīa q̄ ingenii cōsilii aut disciplinæ sūt. Sed de hoc latius sup tetigimus in quīto ca. huius libri. Artes igit̄ mechanicæ exercendæ sūt tm̄ ex his: q̄ aliud melius ñ ualēt. ¶ Verꝫ q̄a de mechanicis artibus p̄mo sermo adductus est: deinde liberalibus artibus & mathematicis dicemus. primo de mechanicis sub q̄bus oēs artes ad corpus ꝑtinentes ꝯtinent̄; Salomon

¶ Quare inuētæ sūt artes mechanicę. & q̄s illaꝝ sit finis.

QVantum attinet igit̄ ad mechanicas artes: dignū est ut a quadā radice cognoscas: q̄re ars mechanica inuēta est. & quis sit eius finis. & quare sic appellat̄. & quot numero sint: igit̄ scd̄m sētentiā aristotelis & hug. in suo Didascolicon: causa inuētionis eaꝝ fuit: ut natura subueniret & occurrerꝫ humanis necessitatibus & defectibus corporalibus. Ex quo elicit̄ finis illaꝝ ōniū. ergo mechanicaꝝ artiū finis est supplementū necessitatū & defectuū corporaliū. Nam naēalit̄ nemo carnē suam odio habuit. Vidēs igit̄ humana ratio multiplicē defectū carnis & corporꝝ humanoꝝ: ad occurrendū ꝑdictis defectibus, cœpit ut sollicita cogitare in singulis ꝯueniētia subsidia. Vt igit̄ facilius melius & decētius ualeret natura ipsa ꝑdictis hominū necessitatibus subuenire: excogitauit multi-

plices artes operatiuas in rebus exteriobus ad p̄sidiū cor-
poris. ut artē lanificii opatiuā uestiū. & operatiuā armoꝝ
de corio, ferro, & sic de aliis. Et sic patet causa inuentiōis
istaꝝ artiū mechanicaꝝ. qa fuit ex desyderio occurrēdi ne-
cessitatibus & defectibus corporalibus. Et finis illaꝝ est
supplementū ipsoꝝ defectuū humanoꝝ. Vocant̄ aūt me-
chanicæ scd̄m phūm, & scd̄m Alfarabium & hug. in didas-
colicon: q̄si adulterinę. qa mechari faciūt intellectū circa ea
q̄ nō sūt ꝓprie sua. Itē quia opus artificis est segregata cō
iungere: & cōiuncta segregare: cū igit̄ hoc opus artificis n̄
sit natale: imitat̄ nat̄am ut potest. ideo mechanicū, id est
adulterinū uel nō ꝓprie naturale uocat̄. His igit̄ uisis: tu
fili mi tene sp̄ animo tuo illā antiquoꝝ sapientū sentēti-
am: quoniā nullo ingenuo uiro. Aut de gloria & honore
siue uirtute certāti ꝯuenit uti artibus mechanicis: aut ser-
uilibus delectari exercitiis. Adde: quia licet necessarię &
utiles sint: & loco & tēpore ꝯmendādæ: hn̄t tamen aculeos
suos. habent picula & incomoda. q̄ tanto nobilia hominū
ingenia ad terrā usq; pducūt: q̄nto uires solius corporis ex
igunt. qnimo plerūq; aptiores ingenio: inepti ad illa inue
niunt̄. Rursus non caret dolis, fraudibus, & deceptionibus
ptimis: ut singularit̄ & de singulis uidere libet. ubi de uni
uscuiusq; utilitate & laudibus: ac incomoditate & miseria
particulariter agemus.

Ca. xxv. ubi pticularit̄ agit̄ de p̄ma arte mechaīca uide
licet de lanificio & cęteris artibus q̄ ei subalt̄nant̄. &
de illius utilitate & incomoditate, dulcibus & amaris.

LAnificii uero ars ut sapiētes uoluerūt: p̄ma inter
mechanicas esse noscit̄. Sub q̄ textoria, filatoria, &
q̄cquid lana, lino, pilis, sericoq; ꝯficit̄: & reliquę si

miles cõprehendunt̃. Harꝝ artiũ necessitas atq̃ utilitas tã
euidẽs est: ut nisi nudus incedere uellet: idipsũ nõ diffite-
bit̃. Ad tegumentũ igit̃ humani corporis pudendaq̃ operi-
enda: sed & frigoris estusq̃ iniurias repellendas: necessariã
eã artẽ inuenit parẽs natura: ꝓutilẽ certe innocẽtissimã ac
honestis uiris: nec minus fœminis ꝯsentaneã: in q̃ nec mẽ-
bra deturpant̃: nec artus ꝑtimũ fatigant̃. Nec ars uitã ꝓte
git ac uitã instruit. Docet enĩ artifices suos cũctosq̃ morta
les, q̃ breuis fallaxq̃ sit huius uitæ cursus. Quia (teste pro
pheta) trãsit uelut a texente uita nostra. Verꝝ si uersauice
huius artis infœlicitates, miserias atq̃ ꝑicula cõplectamũ:
lõge alit̃ sentiemus. Sunt enĩ (nisi fallor) textorꝝ, filantiũ,
lanificũ, sutorꝝ, & aliorꝝ q lanificio subalternant̃, tot ma-
chinationũ & fraudũ figmenta: & deceptionũ genera: quot
filorꝝ numerosa multitudo in eorꝝ opibus reperit̃. In pri-
mis igitur huius ministerii artifices deo altissimo ingrati
sũt: q dat eis niuẽ sicut lanã: id est tantã abũdantiã: ut mi
nistret eis lanã ut niuẽ. ipsi tñ deũ fraudãt decima & ꝑmi-
cia. nedũ lanę: sed & hædorꝝ. Rursus postq̃ deum cõtempse
rũt: facile putant ꝓximos lædere. idq̃ multiplicit̃ agunt.
Quis enĩ exꝑmere possit: quot sophisticatas telas ꝯficiũt:
quot filorꝝ falsas cõmixtiones adiiciunt: quot furta, quot
rapinas cõmittunt? Texunt plerũq̃ lenes pãnos: bonã furã
tes inutilẽ lanã apponẽtes: falso põdere librãt. Taceo fal
lacias in filando: maleq̃ torquẽdo: dolos in texendo: falsos
adulterinosq̃ colores intingẽdo. Taceo deniq̃ sutorꝝ frau-
des ac furta: q uix nisi ex furto uescunt̃. Harꝝ itaq̃ artiũ
fraudes atq̃ miserias sacra scriptura cõmemorat ingens per
ꝓphetã: ue ue filii deserti q facitis ordimini telã: sed non
ꝑ spiritũ meũ. Et alibi: telas araneæ texuerũt. Quare alio pphã
ꝓpheta in eos uehement̃ exarsit. Ait enĩ: q intelligit te:
ꝑcipitabit te: & telã quã orditus es fradulent̃. Et Isaias: Isaias

49

confundent̄ inq̄t qui opant̄ lanam & linū plectentes: & re cte non texẽtes. Hi enī artifices auariciæ seruientes: uestes cōficiūt lino lanaqꝫ ꝯtextas: dum idipsū nō modo ad literã agunt: sed suis artibus nō cōtenti: ad alienas parit̄ trãseūt Sunt igit̄ artes ipsæ & eis similes recte mechanicæ: quia mechant̄ & nō pficiūt intellectū: nec uiã uirtutibus parãt;

Ca. xxvi. de secūda arte mechanica. uidelicet fabrili, ar matura, aut architectonica. & de ptibus eius. & de uti litate eius & p̄rogatiuis illarꝝ. & de incomodis miseri is ꝯonetibus earum.

HAbrilis siue armatura secunda est ars mechanica. sub q̄ carpẽtaria, lignaria, marmoraria, aurificū: & q̄cquid lignis, lapidibus aut metallis fabricat̄. Harꝝ q̄dem artiū sūma est necessitas atqꝫ utilitas. Per eas enī necessitatibus hominū subuenit̄. Nisi. n. ędificia forẽt: nec homĩes subsistere possent. oĩsqꝫ politica conuersatio & diuinus cultus pderent̄. Quid enī pulchrū, q̄d iocūdū in or be foret: nisi urbes, nisi domus, nisi tẽpla essent: Nã hoĩes uelut fera aĩalia in spelũcis latitarẽt. Aurificū uero & me tallorꝝ & sequatiū studia & artes non mō honesta: sed io cūda & utilia sūt. q uasa ad dei cultū hominūqꝫ ornatū at qꝫ obsequiū parãt. Taceo de fabrili siue armat̄a: q̄ fidelia arma ad expellẽdos hostes fabricant̄: & alia pl̄imaq̄ expli cari sermoẽ n̄ ualẽt. Si igit̄ fidelit̄ dictas artes exercẽt: ho nestissimã uitã agūt. p̄sertim si nō ad lucrꝝ: sed ad rei p. cō mune bonū intẽdãt: & uictū, nō q̄stum: inde q̄rãt. Tunc. n. beatus est talis artifex. & bene erit ei: q laborẽ manuū su arꝫ mãducat. Veruntñ nō desunt eas artes exercẽtibus miseriæ, calamitates, labores atqꝫ picula. Plenæ enī sūt do lis & fraudibus. Fabri uero plerꝫqꝫ sophistica nō uera fa-

bricãt· blãdos uomeres cudũt· blanda arma atq̃ infidelia· molles gladios· & plerũq̃ toxicatos ɔficiũt· carius fabrilia sua uendere conant̃ q̃ ualeãt· Rursus arma uendũt infideli bus· nec sua arte cõtenti: alienas inqrunt· De qbus ait Isa ias: nunqd sculptile ɔflabit faber? O quot falsas ferri fabri catioẽs· & ꝓ calibe ɔmutationes: quot sophisticata ferramẽ ta: quot falsas cemẽtationes: quot lapides lignorũq̃ sculp turę, & picturæ: falsas opatioẽs machinant̃· Aurifices uero quot metallorum falsas ɔnexiones: quot sophisticationes: quot dealbatioẽs: quot deceptorias alchimiscasq̃ opatioẽs nec reptas trãsmutatioẽs: quot metallorũ ac monetarũ fal sas cõmutationes: quot inutiles & caducas deauratioẽs: pi cturas & colorationes auricalci ꝓ auro: stanni ꝓ argẽto: pe stiferas uẽditioẽs: quot mineraliũ falsas pscrutatioẽs agãt & ɔficiant: non facile dicere possemus· Sed uerũ est illud hieremiæ ad eos artifices: cõfusus est ingt õnis artifex in sculptilibus opibus suis· Fatemĩ igit̃, artes ipsę utiles sunt· humana corpora nutriũt: sed aĩos ad uirtutes nõ inducũt· Implẽt marsubia: sed a mẽte non expellunt uitia.

¶ Ca· xxvii· de tertia arte mechanica, uidelicet de naui gatoria & artibus ei subalternatis· & de utilitate· & laudibus earum· Demum de laboribus miseriis & peri culis quæ eas comitantur·

Nauigatoria siquidem tertio loco mechanicis artĩ bus subalternat̃· q̃ eadẽ cũ mercatura uidet̃· q̃dam tñ singularia tã utilia q̃ inutilia: tã dulcia q̃ ama ra: habere dinoscit̃· Illius autẽ necessitas & utilitas ex eo patẽt: qm̃ sine illa, tota pene hominũ societas: tota ɔuersa tio periret· & cũ nulla ꝓuintia aut ciuitas sola sibi sufficiat: ueluti ad quam õnia uitę necessaria & utilia· ꝑ nauigantiũ

ysaias

50

suffragia facilius & aptius res ōnes deferunt. Habetq̄ cer/
te altera ab altera quid ei deest. ministratq̄ qd̄ supfluit.
Demū oēs fere insulæ perirent aut depopulatæ essēt: nisi
p nauigatioēs aditus ad eas haberent. Adde: q̄a scđm Ari/
stotelē in politica: necessariū est regno aut ciuitati bn̄ or/
dinate ꝓmptā habere nauigationem: si uolūt esse liberi.
Nā p nauigationē sūt habiles & pati ad lacessēdas & pro/
pulsādas iniurias pyrrhatarꝝ & latrūculorꝝ. Nauigātes de
niq̄ multa generi humano utilia afferūt industriæ & saga,
citatis. Sciūt enī uētos agnoscere: portus eligere: securiores
futuras tēpestates ꝓuident: earꝝq̄ ortus & occasus ꝓsciunt:
speculant̄ suo studio aduētus aduersantiū nauiū. Demū na//
uigantiū uita innocēs atq̄ honesta est. Nā & christus naui
culā ascēdit & trāsfretauit. Apostoli idipsū sæpe fecerūt.
Rursus ab illis oībus cupiditatibus, libidinibus, & uolup
tatibus, q̄ in terra ac ciuitatibus hoībus se offerūt: segrega
ti sūt. & tanto deo sūt deuotiores: quāto ꝓximiores picu-
lis. ¶ Veruntn̄ habet ars ipsa nō paruas miserias, calami
tates, labores atq̄ picula: ꝓut unicuiq̄ recte ɔspiciēti faci/
le intueri libet. Ea enī ars plena est miseriis, dolis ac frau
dibus. Taceo eius picula. Si enī deessēt qui naues fabrica/
rēt: nullus tāto piculo se exponeret. Quorꝝ dementiā sapi
ens mirat̄ inquiēs: ponētes ratē in mari: cōmittūt se & ui/
tā suā paruo ligno: cū mare piscibus: terrā aūt deus dedit
filiis hominū. Primus oīm romanis ꝑsuasit nauē conscēdere
Claudius caudex. ob hoc sic appellatus: q̄a plurimū tabu//
larꝝ contextus. caudex apud ātiquos uocat̄. de quo dicit se-
neca: non utilē artē inuenisse. In p̄mis itaq̄ nauicularii seu
hanc exercētes artē: naues de ineptis putridisq̄ lignis fa,
bricāt paruo tēpore duratas. & dū hoīes se illis cōmittūt:
subito dū ludūt absorbent̄. Quod piculū ex fraude naui/
culariorꝝ ꝓuenire dinoscit̄. Taceo quot latrocinia nauigā-

tes & pyrrhatæ indies agũt: quot furta: quot rapinas. int̃ quos nulla fides: nulla ueritas: nullus ad deum timor: nec ad ꝓximũ amor reperit̃. sed q potentior est: paruas scafas inuadit. In aliis uiuẽdi modis, robatores sũt pessimæ conditioĩs. in hac misera arte q plura depdat̃: eo amplius p̃miat̃: & archipyrrhata ac magnaꝝ classiũ pnceps ↄstituit̃. Nec refero ꝙ hoĩes in mari submergũt̃ aut certe inficiũtur. nec ditant̃ nauigãtes: nisi cũ alioꝝ spoliis. Pyrrhatas enĩ & hostes fidei dimittũt. fideles pegrinantes & mercatores inermes insequunt̃. Tandẽ nauigãtes quos apprehẽdere nõ ualẽt: piclitari cogunt. Miseꝝ certe genus hominum: in qbus nullũ est humanitatis uestigiũ. Cũ. n. natura ipsa impellente, naufragantibus hoĩes cõpatiant̃: hi tamẽ naues piclitantes q̃s tueri deberẽt, rapiunt: dantes afflictionem afflictis. Adde: qa utilis & secura esset nauigatoria ars: si aer, si uenti, si maris fluctus, si scopuli rapidi nauigãtibus obedirẽt. Sed lõge certior est tẽpestas: q̃ trãquillitas nauigãtibus. Deniq parua sũt terrę picula: nisi maris discrimina experiant̃. Non enĩ solũ nauigãtibus picula imminẽt ab hostibus: sed a mari: sed a piscibus. quibus tutius foret int̃ hoĩes, q̃ int̃ delphines ↄuersari: qui carnes humanas sitiunt. Et ut paucis agam: nauigãtes id habent: ut periculis suis gaudeãt. Scriptũ est p sapientẽ: qui nauigãt mare: enarrãt picula. Hinc & ꝓpheta dicebat: ululate naues in die pauoris maris. Sunt igit̃ hæ artes eatenus utiles & cõmendãdæ: q̃tenus eaꝝ artifices eis ita utuntur: ut institutæ noscuntur.

Ca. xxviii. de q̃rta arte mechanica, uidelicet de uenatoria & artibus ei subalternatis. & de laudibus & utilitate earum. & de laboribus miseriis & periculis q̃ eas comitantur.

VEnatoria q̄rta ars est mechanica·sub q̄ ōnis fera/
rū auiūq; occupatio & piscatª: earūq; rerū paratura
cōtinet̄: ut sup̄ tetigimus· q̄rū artium utilitatē nl
lus ignorat· Est enī in p̄mis delectabilis, atq; ad exercita
tionem deductionemq; tēporis accomodata: & ad modestā
hominū recreationē instituta· quippe & ad salutem corpo/
ris putilis: si debitis loco tēpore & fine bono eis fruant̄·
Adde: quia toleranda est: si ob necessitatē ꝓ pellibus &
caribus: nō ob uoluptatē sine strepitu & clamore exercet̄·
¶ Sed iam huius artis & uitæ incomoda·labores atq; mi·
serias simul & p̄icula cōmemoremus·In p̄mis itaq; qs pru/
dens gaudiū suū in fugacissimis rebus collocauit:' Deinde
uenatui uacās: melioris negocii diē p̄dit· Quid de p̄iculis
corporis dicā:' Quot foueas uenatores p̄cipites incurrunt:
aquas quoq; stagna, siluas, nō sine discrimine p̄currūt:' Reges
uero & magnates, etsi quotiēs armis nō uacāt: uenatiōi se
dedant·Int̄ cętera tñ incomoda, illud paruū non est: quia
lassitudinē senectutē pluresq; ex ea imfirmitates nāciscūt·
& ut dici solet: paruo solatio, plures mestitiæ cōparant̄·
Quid dicā de tēporis amissione: inutili occupatiōe: fructus
modicitate: & tandē punibili uanitate:' Quæ enī maior ua
nitas: q̄ q; post p̄uam bestiolā leporē, natura ipsa timidā:
tot currunt reges: tot milites: tot cursores: tot buccinarū &
comitū clāgores: tot ululantiū uociferatiōēs:' Et ut paucis
multa cōprehendā: in scripturis sāctis neminē sanctum ue/
natorē legimus· Esau enī uenator erat: quoniā peccator fu
erat· Rursus int̄ uenatores scriptura sacra Nembroth com
memorat·q robustus uenator & oppressor hominū appella
tur· Deniq; uenatores siluas q̄runt: ubi uenationis colore,
p̄egrināntes spoliant atq; trucidant· hæc est eorum uenatio·
hęc aucupatio· Taceo de alia uenationis specie oppressiua:
arenaria cū bestiis decertādo·Et ut paucis agamus: uenato-

res densa nemora & sollitudines inquirunt: non ut uitã solitariam agant cui se ineptos sciũt: sed ut feris & uolucribus ꝯuiuãt. quia hominũ uitę inhabiles sũt. Huic arti sub alternant macellarioꝝ ars: cæteroꝝq̃ coquoꝝ: atq̃ cauponũ officinæ artes. quoꝝ usus potius uoluptas q̃ necessitas induxit. Esus enĩ carniũ ante diluuiũ incognitus erat. Istorũ artes uilissimæ sũt. & fraudibus plenę ac dolis: ut unusquisq̃ experit. Vendũt enĩ carnes putridas: ouẽ pro castrone hircum ꝓ ariete: caprã ꝓ capriolo. Decipiunt in pondere. fraudãt in p̃cio & in re ipsa seducãt. Quo fit: ut dũ carnes uendũt: ementiũ corpora lædũt. De cæteris uero huius artis ꝑtibus multa dici possunt. puta de piscatura & uinoꝝ ciboꝝq̃ apparatu. in q̃bus tot committunt fraudes: ut pudor sit ea cõmemorare. Haꝝ igit artiũ studia: uentri, nõ menti seruiũt. Tollerant itaq̃: quatenus sufficiũt ad uitæ humanæ alimentum: & bonam corporis ualitudinem.

Ca. xxix. de q̃nta arte mechanica, uidelicet de agricultura & de ꝑtibus eius. de cuius utiliate dulcore & amaritudine, supradiximus in decimoquinto & xvi. capitulis.

Ca. xxx. de arte pastorali. & de eius utilitate. ac incomodis miseriis & laboribus.

PAstoꝝ q̃dem artẽ nonnulli agriculturę: alii uenatorię attribuũt. utrunq̃ sit: specialis de ea agẽdus est sermo. Est igit utilis pastoꝝ seu bubulcorum ars. atq̃ ad uitę humanæ indigentiã supplendã admodum necessaria. Hic igit uiuẽdi modus innocuus est: nemini officit. naturę operi intẽdit. Rei p. seruit. a multis est segregata facinoribus. & a peccãdi occasionibus aliena. contemplationi ꝓxima. in utilibus actionibus obuia. eãq̃ uitę formu

52

lã: sancti pphete sectati sūt. & sub pastoris nomine: reges & platos appellarūt. Quippe cuius noīe glorioso christus nūcupari uoluit, inquiēs: ego sū pastor bonus. ¶ Veruntā huius artis plima sūt incomoda labores atq picula. Primo qdem ut putamus: utilius hoībus foret hoīes potius amare. colere & alere: q̄ pecora. Amant. n. qd nec se amari sciunt: nec amantibus uicē reddere possūt. Rursus si animalia p te pauetis: occupatissimus bubulcus eris. si p alios pecora bouesq pascis: tu nō pastor modo: sed pastorum seruus eris. Sed & illo℞ furtis fraudibus & dolis necesse est credas. nunc pecora mortua afferēt. nūc a feris cōmesta. nūc in pcipitiū dedita. sed & quotidie noua rumoresq adducent: ex qbus dolorē mestitiāq ɔcipies. Neq eo℞ fraudes uitare ualebis. ut recte de eis dicat ppheta: oēs pastores puaricati sūt. Et ite℞: pastores suos pascit uētus uidelicet auaritiæ. Contra quos alibi scribit: ue pastoribus q dilacerant gregē suū. Adde animalia ipsa q̄ tantopere alis atq custodis, multis piculis sūt exposita. q̄ tā crebra sunt: ut ple℞q totū gregē exhauriāt. Vt paucis igit agamus: utilitas incerta est. certa sollicitudo. dubium lucℜ. manifesta picula.

¶ Ca. xxxi. de sexta arte mechanica uidelicet theatrica & eius laudibus. & de ptibus subalternatis. & de diuersitate ōniū ludo℞. & de illo℞ utilitate: dānis & piculis.

THeatrica uero ars ludos respicit. dicta a theatro: ubi populus ɔueniebat. Hęc uero uitę formula tolleranda est: si ludis. hoīes ad eum finē utunt: qbus instituti sūt. Teste enī phō ppter publicā lætitiā hoīes a puis cupiditatibus, & a nociuis uoluptatibus retrahunt: ut sup tetigimus. Conferūt deniq ludi ad recreationē humani corporis: ut uigorosius laboribus & utilibus artibus

uacare possint. Ludus enī moderatus teste philosopho ci-
bus est animi. Nam ut inqt Seneca: socrates ludere cū pu-
eris nō erubescebat. Et cato laxabat animū curis paucis fa
tigatū. Idcirco legū cōditores festos instituerūt dies: ut ad
hilaritatē publice hoīes cogerent: tanq̄ necessariū labori-
bus interponentes tēperamentū. ❡Veruntū ꝑtime sūt hu-
ius artis incomodites, uanitates, miseriæ atq̄ ꝑicula. In pri
mis igit̄ ↄsyderandum est: qa ut mihi satis uidet̄: apud ca
tholicos theatrica ars mīme ponēda nec noīanda ꝑcipit̄.
Nam ut inquit Isidorus: spectacula crudelitatis: inspectio-
nes sūt uanitatis. q̄ nō solū hominū uitiis: sed demonū ius
sionibus instituta sūt. Proinde nihil debere esse christiano
cū circēsi insania: quæ dicit̄ theatrica. nec cum amphithea-
trica crudelitate. cū atrocitate arene. cū luxuria ludi. Deum
enī negat: q talia ꝑsumit. Quīimo fidei christianæ ꝑuari-
cator efficit̄: q id denuo appetit: quod in baptismo iā pri-
dem renūciauit: id est diabolo & opibus eius. Lucius syl-
la (ut inquit Seneca) primus in circo leones solutos dedit.
Pompeius ꝑmus elephantes posuit ad spectacula. nec tū cō
mendant̄ bonā rem egisse: nisi bonū fuit more nouo ꝑdere
homīes. Vnde subdit Seneca: sanctius foret ista in obliui
onē ire. Præterea cōsyderet̄ frequētatores ludoꝝ, q̄ teste
Crisostomo sup illo uerbo, sedit populus comedere & bi-
bere & surrexit ludere: deus nō dat ludere: sed lugere. sed
diabolus dat ludere: ne lugeamus. & dum ludimus illudi
mur. Adde quia ludus non caret illusione. a q̄ nomē acce-
pit. Vnde sarra uidit Ismaelē ludentē cū ysaac. in quo lu-
do (ut inqt augusti.) uidit illusionē: q̄ significabat decepti
onē. Præterea demones delectant̄ in ludis uanis: qa uidēt
hoīes eis libent̄ intendere & a uia uirtutis deuiare. Vn-
de in somno fuit a demonibus dictū cuidā romano: ut ludi
in urbe instaurarent̄: scd̄m Augusti. in quarto de ciuitate

53

dei. Deniq in ludis rara est grauitas. prompta est scurrilitas, uanitas, stultiloqũ, uerba ociosa, mendacia, uanę inspectiones, libidinosæ tractationes. in ꝓmptu est leuitas. abest modestia. nil aliud in his locis accidit: nisi breuis lætitia, paruũ gaudiũ, magna tẽporis iactura, puerilis occupatio. Et (ut quidã sapiens ait) ludoꝝ expectator uanus: lusor insanus. q nec honeste gerit̃: nec honeste cernit̃. adeo: ut ignoremus an sit lusor infamior, aut spectator. Rursus multi fuere quos natura mites fecerat: sed spectacula uitia docuere: crudelisq effecere. Nil enĩ potentius in memoriã descẽdit: q̃ qd uisu conspicit̃. audita facile uolãt: cõspectæ res hęrẽt: etiã inuitis. Fugiẽda ğ sunt ludoꝝ spectacula. ubi ad horã gaudemus: ut diutius doleamus. & sp uideamus: qd uidisse sp displiceat. Porro ludoꝝ uaria esse genera constat. q̃ docuit antiq illusio. Alii enĩ aliis delectãtur ludis. qdam spectaculis feraꝝ. qdam histrionibus. qdã palestris. qdã aleis. sed ubiq uanitas: qd. n. thauros: qd feras publice interfici delectationis habet: Quasi nõ sufficiat belloꝝ cruor in castris: urbibusq dieti effusus. De palestris uero atq torneamẽtis qd dici potest: Vbi inspector uaniloquus miles insanior: Fit enĩ seruus totius urbis. in quo ludo sępe uilior õniũ uictor euadit. De histrionũ bufonũq uita: quid dici potest: Nescio quis insipiẽtior euadat: an histrio: uel q de histrione ridet. forte qui pecunias effundit: uanior est. Quotiẽs enĩ histriones de se dños ridẽtes uident: totiẽs ipsi mirant̃ dementiã se mirantiũ. Sæpe certe histrio, aliqd fingit: quo falso audiẽtes delectat se uere. Aleaꝝ uero & taxilloꝝ lusores adeo spurcissimã artẽ exercent: ut in ea arte q̃nto doctiores: tãto neqores habeant̃. De qbus phũs in politicis ait: quia aleatores mortuoꝝ spoliatores & latrones, turpes luccatores sunt. Lucci enĩ gratia obprobria sustinent. Vnde & themistocles, gra-

uissimos uiros & rei p. curam gerentes: a ludis leuioribus
q3 solatiis arcendos decreuit: ne res p. ludere uideret. Ipse
deniq3 dicebat sanctius esse ociari: q̄ turpiter solatiari. Lu
dos uero innoxios: ad recreationē, & temporis deductionē,
christianis nō nego. ut musicis instrumētis: ut uidebis stati
cum de musica agemus. quę permittunt pro loco & tēpore;

Ca. xxxii. de septima arte mechanica: uidelicet medici
na & de eius necessitate & utilitate & laudibus. Demū
de illius abusu laboribus & piculis.

MEdicinæ uero ars, fateor int mechanicas nobilior
est: tanq̄ a natura ipsa homībus donata. qnimo ui
tæ humanæ p̄mū necessaria. atq3 a deo īmortali
laudata & honorari iussa. qua corporum morbi curantur: &
uitæ instertitia conseruantur. Deniq3 ipsa huius artis natu
ralis inquisitio cōmendatissima est. Et ut paucis agam: uti
lis admodū & accomoda medicina est. quę nedum corpora
ipsa curat: sed liberiorē ad uacandū animū reddit. Nam
philosopho teste: ex bona corporis ualitudine crescunt ui
res animi: & bona corporis dispositio: animam quoq3 iu
uat: & ad optima q̄q3 disponit. Sed fateor, laudanda p̄mū
ars medicinæ esset: si bonū subiectū, si uirtuti deditū repe
rit: si deniq3 idipsū sciēdi genus optimū ac naturalibus sci
entiis, infallibilibusq3 fūdamentis cōmunitū: prius medici
addisceret q̄ exequerent. Sicut enī (ut aiūt) unusq̄sq3 id a
git fœlicit q̄d optime nouit: ita q pncipia medicinę igno
rat: cuius finis sanitas existat: ut sanū ęgrū reddat necesse
est. Vidi ego p̄mos heri aromatarios: hodie medicos. he
ri barbaꝝ rasores: hodie morboꝝ grauiū cēsores. heri her
bas cæteraq3 materialia in apothecis cōmiscētes: hodie in
pncipū aulis morbos iudicantes. Si enī etiā sanādo uix no

54

mē boni medici qſq; aſſumit: quo nam pacto necādo medi candi titulum uendicabit: quibuſdā itaq; his ſimilibuſ me aliqñ febricitantē uiſitātibus, atq; remedia pollicentibus. ſed & cauſas morbi iudicare conātibus: illud ad philippū (ut in actibus apoſtolorum legimus) dicebā, putas ne intel ligis q̄ dicis? Quibus dicentibus. Etiā ego iterum cū eodem eunucho addebā: quomō ſcire poteris: cū aliquis te nō do cuerit? Mira certe res eſt. ut enī inqt hieroni. fullones, me tallarii, fabri, lignorum ceſores, ipſa quoq; uilia officia exer centes: abſq; doctore eſſe nō poſſūt. nec experiri audent quę nō nouerūt. ſola eſt medicādi ars: quā ſibi paſſim unuſqſ q; uendicat. Alii enī a crebro infirmātibus medicinā ad diſcūt. Alii a fœminis ut uiros curēt. Alii ab infidelibus audiūt: ut fideles necent. Alii neſcio qbuſ libellis legūt: ut in miſeriis corporibus uniformiter exequantur: & (ut aiunt) uno collirio ab eiſ incognito: oīm oculoſ uolūt cura re. quo fit: ut cæcuſ arte. natura uidentē cæcum faciat. Hi medicinā neſcientes: medicina abutunt. & artē egregiā quā non nouerūt: profitent. Medicinę exellenti & illuſtri noīe gloriant. qppe quæſtuſ gratia: pecuniā ut finē q̄runt. Pręmi um certe uero medico nō mō exiguū: ſed ſordidū. & tanto labori impar nec ingenio dignū. Ex qbus huius artis dif ficultates & incomoda in pmpto ſūt: dū uiris exellētibuſ nō credit: & hac laudatiſſima arte abutētibus p̄mia dant. Adde: qa multa milia hominū taliū medicorum inſipiētia: aut in experiētia forte moriunt. & dum unū morbū curare ſatagūt: plures inducūt. Aſſuefaciūtq; miſeros agros: ut ſi ne medicinis uiuere nō ualeāt. q̄s niſi aliis pandis minime ipſi tangūt nec deguſtāt. Cætera hominū genera fœlicem aurā, bonāq; tēporis diſpoſitionē optant. Medici uero aut inſaniā aut peſtiferā. oēs infirmos eſſe p̄ter ſe & ſuos de ſyderāt. Quos quidē ſapiens, ſimiles dicit eis: q fimera ad

corpora hoim sepelieda deserũt. Quos demosthenes athe-
nis dãnauit exilio, eo solo: qa optabãt pmos mori: ut in
de lucrorum caperẽt. qd contingere nõ potest sine multorum mor
te. Taceo quot morborum plongatioẽs: quot pestiferas poti
ones: quot infirmitatũ cõminatioẽs miseris infirmis inge-
runt: & quos abstinẽtia aut simplici uictu. qppe uel herba
si scirent curare poterãt: sũptuosis ultramarinis quippe ad
ulterinis materialibus, q̃ ipsi aut uendunt: aut illorum lucrum
participãt: curare potius inficere humana corpora moliun-
tur. Rursus medici causas & naturas ęgritudinũ dicũt sub-
tiliẽ. dantq; sanitatẽ uerbotenus. adeo: ut sicut quidã sapi-
ens dicebat: cũ eos audimus mortuos posse suscitare crede-
mus. paulo tñ post cernimus inanẽ esse eãdẽ sanitatis spẽ:
quã ilico insperata mors intercipit. Sed quid plura? Absit
ut de medicis qcq̃ sinistre dicã. In manibus enĩ illorum sepe
meis peccatis incido. Itaq; mihi cæterisq; mortalibus sanũ
foret consiliũ eos nõ exasperare uerbis: sed demulcere ob-
sequiis. Quare nec ego sentire audeo qd õnes clamant: la-
trones enĩ sicarii. uenefici. hoĩes inhumaniẽ occidũt: medici
tñ humanissime: atq; officiosissime & solẽniter interimũt.
Et si q aut diuino munere, aut naturæ uigore cõualescũt:
ipsã diuinã gratiã, ipsisq; beneficiũ pecunia uendũt: dũ sibi
sanitatẽ attribuũt. Nec indignenẽ medici q eorum artẽ me-
chanicã dixeri. Nam dicere possũt incõgrue medicinã esse
mechanicã: quia est de corpore humano, ex ea parte qua in
firmaẽ & sanaẽ. Quod qdem corpus est intellectiuũ. Qui-
bus dicendũ est, scdm alfarabiũ: q hoc non pbat medicinã
nõ esse mechanicã. Primo, qa licet sit de corpore humano:
nõ tamẽ operaẽ in eo medicina pprie scdm q est intelle-
ctiuũ: sed scdm q est sẽsitiuũ, & uegetatiuũ. Medicinę aũt
ad hoc ualẽt. primo ut iuueẽ uegetatiua potẽtia, & sẽsitiua
in operibus suis. Fateor tamẽ q aliquãdo accidit: ut inde

55

iuuet intellectiua· quia sedatis doloribus: liberius uacat opibus intellectiuis· Secūdo hoc patet·qm̄ Aris·in libro de aīalibus tradit doctrinā de humano corpore simul cum doctrina brutali:tamē naturalis sciētia speculatiua est·medicina uero est operatiua & mechanica;

Ca·xxxiii·de arte mercādi & uendēdi q̄ ipsa mechanica est:& sub nauigatoria cōtinet: & de eius necessitate & utilitate·& demum de illius infœlicitate,fraudibus, dolis atq̧ periculis·

MErcatura uero q̄ ad nauigatoriam ptinet utilis ad modū est:ad supplēdas inopias ꝓuintiaꝝ:& sine illa comertiū int̄ homīes haberi uix posset·huius autē mercatoriæ artis tres sūt ptes (ut ait phūs in primo politici)·s·matelaria id est p mare ferēs merces:q̄ nauigatoria dici potest·secūda est oneraria·tertia est assistentia q̄ quis assistit mercatoribus in pecuniæ,& aliaꝝ reꝝ cōmutatioībus· q̄ ōnes mercaturæ species a Plutarcho ccuribus corporis humani recte cōpanť·ueluti enī ccura homīs huc atq̧ illuc discurrūt ꝓ necessariis humani corporis:sic mercatores ꝓ necessitate corporis rei p·Rursus sicut coxæ,& tibiæ sustentāt corpus: sic mercatores rem p·suis mercibus sustinēt· Ex qbus apte cōspicit̄ necessitas & utilitas huius artis ·q̄re merito(ut ait hugo) cōmendabilis est·ueluti q̄ diuersas,ignotasq̧ gētes cōciliat:bella sedat:pacē firmat:& tandē ꝑuata bona ad cōmunē ōniū usū immutat· Est igit̄ mercatura nō mō necessaria:sed accomoda,utilisq̧ rei p·& (ut inqt phūs)nō infimū uiuēdi genus:si ipsoꝝ mercatoꝝ finis ad reuelēdas indigētias cōmunis rei p· tēdit·sed si cupiditatis gratia quis mercaturā exercet:uix erit innocēs· Sunt enī eius artis incomoda,& pericula ꝑtima·idq̧ ex eo

maxime ꝯstat: qm̄ (scd̄m sententiā sanctoꝝ) uix mercatura sī peccato potest exerceri. Quis. n. huius artis dolos, fraudes, iniquitates, & scelera, narrare potest? Profecto nō est dictu facile. Et si cætera taceā: quot falsę reꝝ uenaliū laudationes? quot mētite reꝝ emptibiliū uituperatioēs? quot defectuū occultatioēs? quot falsæ aut diminutę mēsurationes, & pōderatioēs? quot falsę mercantiū cōmixiones? quot mēdacia? quot piuria? cont̄ quos inqt Ambro. O mercator sæculi, cōpator inferni: cur in fraudē & deceptionē conuertis naturæ industriā? Cur affectas reꝝ defectus? Cur optas paupibus sterilitatē? ut domui tuæ cōpares dolosā fecūditatē? Exploras qn̄ erit sterilior ꝓuentus: qn̄ reꝝ inopia. Hanc uocas industriā: q̄ potius est calliditatis, & cupiditatis astutia. & qd̄ tu remediū dicis: cōmertiū nequę potius, & latrociniū est. Et sequit̄: lucꝝ tuum damnū multorū est. Et (ut paucis agamus) oē huius artis officiū eo tendit: ut ea utētes lucris intendāt: uilius emant: carius uendant: ꝓximos decipiāt. Hos signat ualerius, cū ait: insidiosissimā fore artē q̄ inopū sanguine pascit̄: & mendaciis ut ueritatis instrumēto iuuat̄. Hac fallacia q̄si p̄claris artibus gaudet: quoꝝ fraudibus non tā alios, q̄ seipsos fraudāt. qa (teste Crisos.) q̄ simpliciē negociant̄: in oībus ꝓsperant̄. q uersant̄: in dolū eis oīa aduersant̄. cū scriptū sit in Ezechiele: totā āniuersationē uitæ uertunt ad lucꝝ. Ideo non ꝑseuerabit substantia sua. Et iteꝝ: fraudabit eum pecunia sua. Taceo de usura: q̄ uix a mercatura sepat̄. Ceteꝝ de cāpsoria sileo, & pecunię cōmutatiua: q̄ huic mercādi arti sub alternat̄. in qua tot doli. tot fraudes. tot rapinę sūt: quot nūmos campsor habet ipse. Haꝝ itaqꝫ mechanicaꝝ, atqꝫ similiū artiū sectatores: ultra alia incomoda (teste phō) inepti sunt ad politisandum. Quinimo apud antiquos huiusmodi artibus uacātes prohibebant̄ pticipare nedum prin-

Ambrosius

Ualerius

56

cipatū: sed magistratū & consiliatum· ut supra deduximus;

¶ Ca· xxxiiii· de artibus liberalibus in genere: & de illarum cōmoditate, & abusu: laudibus, & damnis dulcibus & amaris·

Liberales uero artes p̄imū fore utiles ad instruendos iuuenes: & necessaria admodū sciētiaꝝ genera: nullus sanę mētis dubitat· Nec tu ignoras: qui in puerili agens illis imbutus es· q̄ (ut nosci) septē numero sunt, & in duo genera diuidunt̄· q̄a p̄mę tres p̄mordiales artes uocant̄: uel p̄ma sciendi elemēta· uidelicet grāmatica: dyalectica & rhetorica· Quattuor uero seq̄tes scʒ astro· & musica: arithmetica & geometria, mathematicę appellāt̄: idest doctrinales· q̄a p certas demōstratiōes docēt· ut stati subiiciemus· Quare aūt liberales appellant̄: & circa mathematicas q̄ fuerit causę inuentionū eaꝝ: & quæ sit eaꝝ natura, utilitas, seu incomoditas subiiciā· quæ & si tibi nota sint: uolo illa tibi ad mentē reducere. ne illaꝝ oblectamētis allectus: dū illis te totū exhibes: digniora, atq; excellētiora ad q̄ illa ordinant̄ p̄termittas· Appellant̄ itaq; (ut nosci) septē ipsę artes liberales triplici ex causa· Primo ut distinguant̄ ab aliis illiberalibus: ut mechanicis, & cęteris seruilibus artibus· q̄ ideo sunt illiberales: quia ordinant̄ ad corpus· Animā autē & intellectū, male disponūt· Ipsæ aūt liberales p̄ncipalr ordināt̄ ad animā: quā disponūt ad usus, & actiones uirtutū moraliū & intellectualiū: uel ad usū pfectissime uirtutis: q̄ est fœlicitas· Ex quo potest elici alia p̄priissima causa: q̄re uocant̄ artes liberales· uidelicet q̄a scd̄m eas homo pse disponit̄ scd̄m intellectū ad optimū finē· uelliti usū uirtutū moraliū, & intellectualiū: uel ad usum pfecte fœlicitatis: q̄ est speculatiua· Qui autē ta-

lia ꝯsyderāt: natalit̃ sūt liberi. qa n̄ sunt seruiles: cum in tellectu uigēt. ideo recte artes ipsæ liberales dicunt̃. Fateor tamē (scd̄m ph̄m in octauo politicoꝝ) qa utile, & cō mendabile est pticipare aliqn̄ liberales artes, & mathematicas: qꝝ usus ordinat̃ ad exercitiū exellentiaꝝ doctrinaꝝ usq; ad certum t̄minū. sed ꝯtinue, & assidue exercere se in eis usq; ad quācunq; pfectionē nōnunq̄ nociuū est. quia continua cōsyderatio in illis retrahit aut simplr̃ aut ꝑ parte ab usu uirtutis moralis. Tertia uero causa est q̄re liberales dicunt̃. qa liberos, idest expeditos & exercitatos aīos requirūt. eo q̄ subtilit̃ de reꝝ causis disputāt: & de illis plerūq; q̄ a sensu remota sūt. Alia causa est: qa antiquitus t̄m̄modo liberi idest nobiles & ingenui: in eis studere consueuerūt. Plebei uero, & ignobiles studebāt in mechanicis ꝓpter pitiam operādi: corporalis enī opatio plus cōgruit plebeis. ocium aūt, & studiū, nobilibus scd̄m hugo;

Ca. xxxv. de primis duabus liberalibus artibus. uidelꝫ grāmatica, & dyalectica: & de ortu eaꝝ: & causis q̄re inuentæ sunt: & de illarū laudibus, & utilitate. ac demū de eaꝝ abusu, & incomoditate.

POstq̄ egimus de liberalibus artibus in genere: supest ut in specie eas breui sermone tangamus. Primo igit̃ de grammatica & dyalectica. agemus. De rhetorica uero in sequēti ca. differemus. Vocant̃ itaq; tres ipsę artes p̄mordiales: quia circa prima l̄raꝝ elemēta uersant̃. Per eas enī aut de ꝯgruitate, aut ornatu sermoīs, aut deniq; de orationis ueritate & falsitate p̄ncipalius agitur Prima itaq; grāmatica (scd̄m alfarabiū) a l̄ris nomē accepit: q̄ mat̃ est aliaꝝ artiū. Fuit autē causa & modus inuentionis eius: qm̄ cum hoīes inordinate, atq; ad libitū, & sine

57

arte loquerent̃: eueniebat ut minus bene ↄceptus suos ex-
primere, sed & minus apte audientes intelligere ualerẽt.
quo fiebat: ut tardius intelligere, & intelligi: ac difficili-
us sciẽtias tradere possẽt. Qua de re curarũt sapientes. has
incomoditates tollere: tradiderũtq; artificiosũ loquẽdi mo
dũ uniformẽ qdem ac cõgruũ: ut õnes cõceptus humani: de
mũ cũctæ doctrinę p candẽ artẽ aptius & liberius signifi-
carent̃ & adiscerent̃. Verꝝ &si utilis & necessaria ars grã-
maticę sit: quo tñ pacto int̃ sciẽtias ãnumeret̃: plimi dubi
tarũt. ꝓ eo qa grãmatica ipsa solũ circa peritiã recti sermo
nis uersat̃. sermo uero trãsit. sciẽtia autẽ est de permanẽti-
bus. Adde qa hæc ars polire liguam, nõ animũ nouit: nec
intellectũ dirigere, sed labia. Accedit: qa non ꝓpter se:
sed ꝓpter alias inuẽta est. q̃re instrumentũ sciẽdi potiusq̃
sciẽtia scdm quosdã dici potest. Logica secũda est liberalis
ars, q̃ & rationalis dicit̃. Ipsa enĩ diffinire: querere: respõ
dere: uera a falsis diiudicare: ac subtilit̃ disputare docet.
Necessaria certe & utilis ars. qa secundũ hugo. in didasco
licon. p eam subtilibus obiectionibus latẽs ueritas repit̃.
Causa siquidẽ inuẽtiõis eius ꝓutilis admodũ fuit. cum enĩ
in physicis plures suborirent̃ opiniones, & contrarietates:
decreuerũt sapiẽtes de modo altercandi artẽ tradere. Vide-
bãt enĩ qa nõ posset facile pueniri ad alicuius sciẽtię certi-
tudinẽ sine pericia disputãdi hãc Salo. oĩm sapientissimus
in ꝓuerbiis addiscendã admonet: dũ nos hortat̃ ut intelli
gamus sermones prudẽtiæ: uersuciasq; uerborꝝ: necnõ pabo-
las, & obscurũ sermonẽ: & dicta sapientũ simul & enigma-
ta. q̃ õnia (ut hiero. ad magnũ oratorẽ ait) dyalecticorꝝ &
oratorꝝ sũt. Sed & Augusti. ꝓ eo int̃ cætera logicã cõmen
dat: qa exercitatiora, politioraq; reddit ingenia. Sed certe
si dyalecticę fructus, si finis attendit̃: utiq; repiemus. quia
potius ingeniũ inanit̃ fatigat: q̃ utilit̃ pficiat. Nã etsi con

disputantē uiceris: non fructū, sed uerborꝝ folia ꝯsequeris. Hinc grego. syllogistice inqt disputare quid aliud est, q̄ uerbis ꝯtendere: & audiētes subuertē: Abutunt̄ enī ea ar te ꝑlmi: dū ꝯfidētia clamoris uerborꝝ ueritatē impugnāt. Rursus qsquis ea doctrina uersatis: necesse est contentiosi- us loq̄ris qcquid ꝓbare nō potes. qa (ut inqt Augusti.) cō firmationē sumit ab hoīe: qcquid non habet̄ ex ueritate. Sed & illud uerū est. qa sæpe nimiū altercādo ꝑdit̄, dum inquirit̄ ueritas. qđ satis dolendū est. Idipsū qđ ad uerita tē iuuandā institutū est: ad eā obfuscādā, occultandāq̨ cum hominū labore studiosissime quærit̄. Vnde augusti. in de doctrina christiana execrabilē dicit artē sophisticā disputā di & libidinē rixādi: quā admonet cauendā. Si enī doctri- na foret pietatis: neq̄q̄ sacræ lr̄æ tantoꝑe eā detestarent̄, cū aiunt: q sophistice loquit̄, odibilis est. In ea certe (ut ipse Augusti. ait) uictoria uerborꝝ, & ostentatio ambitiosa q̄ri- tur. nec modo tardos: sed plerunq̨ ingeniosos decipit;

¶ Ca. xxxvi. de rhetorica q̄ est tertia liberalis ars: & de eius ortu, & utilitate, ac laudibus. Rursus de eius abu- su, & q̄lis debet esse orator: & ad qđ ualet eloquentia sine sapientia: & quomodo aliquando est morifera.

RHetorica tertia est liberaliū artiū. sic dicta qua- si ornatus sit locutionis scđm Alfarabiū. Veluti enī ꝑ grāmaticam ꝯgrue loquēdi artē addiscimus: ita ꝑ rhetoricā ea ornate ꝓferre quæ didicimus. ex qua re potissima causa illius inuentioīs sumit̄ scđm hugo. Est igi tur huius artis sūma uis: ingēs laus. Nā (ut inquit Sen̄.) magna res est eloquētia. nec ad huc ulli indulsit: ut totam cōtingeret. satis fœlix est qui in aliq̄ eius ꝑte receptus ē. Hęc certe ornamentū est aliarꝝ sciētiarꝝ. qa (ut inqt Cassi-

58

odorus)qcquid in alia doctrina cõcipit̃: ab ista sub decore pferẽ. Vnde in ecclesiastico scribit̃, tuba & psalteriũ faciunt melodiã: & sup utrunq lingua suauis. Et iterũ. fauus mellis uerba composita. Et rursus scriptũ est: qa sapiens in uerbis suis mõstra placuit. De laudibus uero eloquẽtię repete q̃ supra diximus. in xxxiiii. ca. in pncipio. Sed certe hęc ars ptimos fallit: dũ suos sectatores dicere, non scire docet. instruit dulciter uerba carpere: non utiliter sapere. Et dũ uerborũ suauitas quærit̃: uera rerũ sapiẽtia amittitur. atq utinam tantus hodie esset hominũ labor ad recte beateq uiuẽdũ: quãtus ad ornate, bene, politeq dicendũ. Hinc firmianus lactañ. utinã tam multi benefacerent: q̃ bñ loqui uidenẽ. Adde. quia pleriq ea utunẽ nõ ad salutem: sed ad pnitiẽ. Acerbissime qdem illud referendũ qppe & dolendũ arbitror. ut uidelicet ea q̃(teste Cicerone)a natura data est ad bonorũ hominũ cõseruationẽ: in pestẽ, & nocumentũ uertat̃. Simplex enĩ ueritas, & recta: splẽdore, aut uerborũ lenocinio non eget. qnimo(ut quĩtilianus ait)suspecta est cũ ornat̃: fingere nescit. Nam quõ(inqt)fabricabit figmentũ q̃ uix elimatũ depmit sermonẽ. Ipsa uero p ornata locutio plus pferre q̃ conferre solet. Vt uerũ sit q qdam sapiẽs ait, qa garrulosa dicẽdi festiuitas plus sonat q̃ ualet: multũq habet inanitatis, & uacaui. Idq Señ. non negauit dũ in declamationibus ait: qa raro hæc int̃ se coeunt, ut eadẽ uox sit dulcis & solida. Hinc didimus ad alexandrũ. artẽ inquit bene loquẽdi nõ discimus: nec facundiæ rhetoricorũ, oratorũq operã damus. Cuius officiũ est fabulantes sermonibus figmẽtare mẽdacia. & innocẽtiæ fidem ꝯferre crimibus. q dum putãt se alienæ laudis fructũ p iniquã uictoriã rapuisse: nesciũt se suę cõscientię pdidisse nitorẽ. ut recte experianẽ illud Lactantii. qa multis sua etiam facũdia mortifera est. Rursus uelut ipsa artificiosa di-

cēdi ars suos alumnos decipit: sic & ab eis fallit. pareq̄ ei uitupetii uicē reddūt: dum eloquētię, aut rectoris falso nomine gloriant. eamq̄ tāto fœdius deturpāt: q̄to nullā ptē eloquētiæ attigerunt. Quippe nomīari eloquētes delectantur: qui nōdum loqui inceperunt, ne dixerī didicerūt. Est enī modernorū hominū ingens numerus: q in eo se ueros rhetores, pfectos atq̄ facundos oratores euasisse putant: si post pauculas qbus insudarunt grāmaticæ litteras (postergatis cęteris pclaris sciētiis, q̄ ipsā eloquentiā nedū illustrāt: sed oficiūt) ilico facūdię studiis se dedāt: librosq̄ ciceronis (& si uis) nostri Quītiliani perlegāt. Longe certe alit idem Cicero moderna deplorās tēpora in eo libro sētiebat: quē de oratore ad quintū fratrē edidit. Longe seus & ipse Quītilianus: cū de oratoris institutione agerz. tarz enī aut nullū fatent optimū esse ea ętate oratorē. Cuius rei illā asserūt nō insulsā fore causā. Nam oratorē inqunt in ōni sapiētię genere psuadere oportere. ut q̄ alibi didicit: cū splēdore dicendi pferat. adeo ut qui uerz oratorem audit: scire, & intelligere plusq̄ cæteri arbitretur. Quod utiq̄ nisi diuersis sapiētiæ tytulis illustret: efficere nō ualebit. Quo enī pacto in sacris lr̄is ille psuadebit: q eas nusq̄ legit: Quoue in natalibus q Aristo. non uidit: Quo mō in moribus, aut iure ciuili porabit: q earz sciētiarz ne dixerī expers est: sed nec pncipia nouit. Ea de re cicero mirari desinit paucos admodū fuisse oratores: cū eos aut oīa aut multa scire oportet. Quæ ōnia hoīes cōplecti pq̄difficile est. Hinc augusti. in de doctrina christiana ait quendā sapientē dixisse. qa oratorē oportet nō mō delectare: sed docere: nec mō psuadere ut flectat: sed ut uincat. Constat itaq̄ ea oīa nō nudis uerborz foliis: sed multiplici sapientia comparari. Talis ergo eloquētia a sapiēte plata, ōni dulcore mellis dulcior est. de qua in ecclesiastico

scribit̃· sapiens in uerbis amabilē se reddit: ut igit̃ partes
laudatę eloquētię quis assequat̃: necesse est uaria scientiaꝝ
suppellectili cōstipatus existat: idq; in ꝓuerbiis Salomon
ꝓmonuit inquiēs· stude sapiētię: ut possis digne ꝓferre ser
monē· Qua sententia ꝯtēptibilē asserit facundiā: nisi scien-
tia & sapiētia fuerit condita· Fateor ergo hominū mēs ho
die depuata, quinimo & penitus obcæcata est adeo ut frō-
des ꝓ fructu capiāt: & fumo pascāt̃, dum se igni apꝓpinq-
re putāt· Hoc est certe illud tēpus qđ apostolus ad thimo
theū ꝑsignabat· cū poætaꝝ fabulas ac figmēta ꝓ ueritate
ac sana doctrina fideles accepturos in spiritu deplorabat·
cū ait· ueiet ergo tēpus cū sanā doctrinā nō sustinebūt: sed
a ueritate qdem auditū auertēt: ad fabulas aūt ꝯuertent̃·
Adde qa (teste Augusti·) Cicero ipse & cæteri q rhetori
cā docuere fassi sūt eloquentiā sine sapientia· obesse pluri-
mū, & ꝓdesse nunq̄· sapientiā uero sine eloquētia plurimū
ꝓfuisse· Hinc apostolus ipse uas electionis ad corinthios
de se loquēs palam fatet̃ se imperitū esse sermone: sed nō
sciētia, & sapiētia· tm̄ tn̄ ꝓfecit: quantū mūdus capere po-
tuit: & humana ingenia sufferre ualuerūt· adeo ut plus cæ
teris doctrina & ꝑdicatione ꝓficiēs: unus ipse doctor gen
tiū meruerit appellari· Ipse deniq; & si rhetoricis coloribꝫ
nō usq̄q̄ utebat̃: adeo utilit̃ disputabat, ut oīs sua sapi-
entia superaret· Nō utiq; (ut ipse alibi ait) uīcebat in ꝑsua
sibilibus humanę sapiētię ūbis: q̄ ad eloq̄tiā referunt̃· q̄re
fideles sūopere admonet: ne decipiant̃ in sublimitate ser
monis· Nouerat enī q ad eundē sensū Iob dixerat· frustra
(inquit) homo apit os suū: & absq; sapientia uerba multi-
plicat· Nec idipsū gētiles ueteres q eloquētiæ studia mi-
ro cuderūt ingenio negare uident̃· Quippe arbitrati sunt
eloquētiā ñ debere iudicari, atq; laudari uerboꝝ solo splē
dore: sed scđm ꝗuissimas sentētias a uera sapientia sapien

ter elicitaſ·ut explicare libet,& gratia exempli dixerim·
In conficiendo diademate ſiue anulo, abſqꝫ ꝓportioẽ lõge
plus cõferre uideẽ,q carbunculũ, q gẽmas,q aurũ offert·q̃
aurifex q mõ ea auro ligat,formamqꝫ ſimplicẽ adiicit·Oĩs
itaqꝫ referta oratio gẽmis ſapiẽtię & ſñaꝝ pondere pficiẽ·
nõ ſoliſ uerboꝝ floſculis·paꝝ ergo ſubſtãtię,uel uirtutiſ,
aut ſolidę pulchritudiniſ orationi afferre uideẽ·q ſolũ rhe
toricæ,& eloquẽtiæ uacat· ueluti q nuda ex aliena p̃cioſaſ
qꝫ materia uerba ligat·Qui uero non mendicando,ſed ſua
diffundendo precioſiora miniſtrat· lõge pluris ꝯferre uiſus
erit·Famulaẽ itaqꝫ(teſte Auguſti·)eloquẽtia ſapiẽtię·nec
mirũ(ut hierony·ait ad magnũ oratorẽ)ſi ꝓpter eloquii
uenuſtatẽ,& dicendi ornatũ ſapientia ut domina ea utaẽ·
& aliq̃n de ãcilla atqꝫ captiua ꝓpẽ eius uenuſtatẽ faciat li
berã Iſrahelitem·q̃ & tãdiu honorata incedat,q̃diu domi
nã ſequiẽ· ſitqꝫ contemptibilis· cũ ſola abſqꝫ dñæ ſplẽdore
ꝓdire,& placere geſtit·Poſtremo audi quid Auguſti· di-
cat· ait eni quia eloq̃tiæ ſolũ uacãtes mĩme ingenioſi ha-
benẽ·Quid eni(inquit)ꝓdeſt clauis aurea ſi aperire ñ po
teſt· Aut quid obeſt lignea·ſi poteſt· Agã igiẽ finẽ·ſi il-
lud unũ dixeri·qa ſi ſine ſapientia eloquentiã ꝓfitenẽ·ua-
nitati initi fatenẽ·Nam nudo uerboꝝ ornatui uacãtes,hu
manitatis ſtudia ſe iactãt aſſecutos· cũ eni(teſte ſapiẽte)
uana ſũt ſtudia hominũ·recte oratoꝝ exercitia ſtudia hu-
manitatis ſũt·qppe & uanitatiſ,dũ uanitati ſermoĩs incũ-
bunt·quos pulchre idem ſapienſ alibi digito tãgit·uerba
inquit ꝓferũt ptima·multaqꝫ in dicendo & diſputãdo ua-
nitatẽ habentia·Sed & hieremias ad eundẽ ſenſũ,doctrina
(inqt)uanitatis eoꝝ lignũ eſt argẽto inuolutũ· Lignũ in
q̃ ſiccũ eſt atqꝫ aridũ·idqꝫ ut ſplendeat argento inuoluiẽ·
Nec aliẽ rhetoꝝ uerba arida ſũt ueluti nullo ſapiẽtię hu-
more aut ſententiaꝝ ſplendore humectata· q̃re ut fulge-

60

ant argento nudę eloquentię sup̃ inuoluunt. Quo fit: ut ue rissimũ sit eos studia sequi humanitatis: q̃n potius uanita tis. Adde q̃ diximus in p̃fatione huius libri. quę incipit. Verꝝ ubi aliquid diximus, usq; ad medium capituli;

¶ Capitulũ xxxvii. de mathematicis scientiis in genere: & de earum ortu & fine.

MAthematicæ uero doctrinales uocant̃. q̃a p̃ certas demõstratiões q̃ntitatis cõtinuę docent. ut statim subiiciemus. Has phũs methaphisicę ꝯnumerat. & cum illa conueniũt q̃a utraq; cõsyderat de q̃ntitate conti nua: sed dispatit̃. Methaphisicus enĩ ꝯsyderat de oĩbus q̃ titatibus p̃ ut sũt entia (ut ait phũs libro q̃rto methaphi sicæ). Sed mathematicus ꝯsyderat de q̃ntitate ut de subie cto: & de illa p̃ncipalit̃ agit, illaq; demõstrat. Et q̃a q̃nti tas multi^x est, aut saltẽ q̃dru^x: ideo q̃ttuor sũt mathema ticę. Prima. n. & nobilior q̃titas est circa dimensionẽ oĩm cęlestiũ corporꝝ in se, & int̃ se: per distantias, & dimensioẽs adinuicẽ: etiã respectu motus & situs illorꝝ. & circa istã q̃ titatẽ uersat̃ astronoĩa. Alia est q̃ntitas respectu auditus, circa sonos & uoces. Nã humana curiositas uidẽs in sonis esse delectamẽtũ: q̃siuit causã eius ut sibi posset p̃ artẽ ta les delectatioẽs facere, & ꝯtinuare. ut dicit boetius in p̃mo musicæ: unde docuit q̃ntitatẽ uocum sub una concordia, & ꝯsonãtia sonorꝝ cõiungere: & in una p̃portione numerali deducere. & hãc p̃portionẽ, & q̃ntitatẽ sonorꝝ uocamus mu sicam. Tertia q̃ntitas respectu numeri uersat̃ quę dicta est arithmetica idest uirtus numeri. quia considerat q̃ntitatẽ numeralẽ, & p̃prietatẽ eius ut ait Isidorus. Hęc certe ars magnæ uirtutis est. q̃a nulla aliarꝝ triũ indiget: alię uero hac p̃limũ indigent ut ait Boetius. Quarta uero q̃ntitas

61

uersatur circa mensurā q̄ dicta est geometria: idest mensura terræ. q̄ ortum habuit scd̄m alfarabiū in egypto. Cum enī post nili inundationē possessiones ōnes obducerent̄ limo: ad hoc ut deinceps possessiones certitudinalit̄ distinguerē tur: cęperūt terrā lineis & mēsuris metiri & ptiri. ut sic certi limites ponerent̄ in possessionibus. A tali igit̄ pmaria mensura terrę scia mensurādi nomē accepit: quę geometria dicit̄. Postea uero creuit inquisitio eius. & deuentū est ad lineas & circulos, & triāgulos, & cæteras figuras ad eiusdem artis perfectionem.

Ca. xxxviii. particulariter de prima scientia mathematica: uidelicet de astronomia, & de eius laudibus, & utilitate: demum de illius incomoditate incertitudine, laboribus, & damnis.

hAstronomia itaq̄ pma est mathematica: & quam antiq mathesim penultima breui appellabāt: eāq̄ utilē pbabilēq̄ habuerūt. quia (ut ait Policratus) natura illā inducit: rō pbat: & utilitas & expientia appbat. q hanc sequunt̄: curiosiores sunt cęlestiū ut inuestigēt de singulis q̄ sub lunari globo cōtinent̄: utilis certe ad naturales effectus p̄noscendos. Illa enim de sydeꝝ motibus, magnitudine, & distātia ptractat. Euocat enī hoīes ab his tenebris, & grosso aere: & in superiorē illā lucidissimāq̄ cęli domū tot luminaribus distinctā, oculos, & animū inducit. Est. n. iocūdū fixas stellaꝝ imagines discernere: & erraticas suis locis nomībusq̄ designare: earūq̄ cōiunctiones. Demū solis, & lunę defectus, longe ante p̄dicere, & p̄uidere: ex quibus plima comoda ꝯsequit̄ & non parua picula, & incomoda uitamus. Rursus nō est dubitandū ex motu cęlestiū corpoꝝ, plimos futuros reꝝ euētus dependere. p̄sertim

61

in illis q ex nostro libero arbitrio ñ ꝓcedũt. Vnde (scdm doctrinã sãctoꝝ) ñ sũt culpãdi q natales effectus stellarũ & planetaꝝ nouerẽt & ꝑdicũt. Nã & in genisi legiẽ lumĩaria cęli ad hoc ꝓducta esse: ut sint insigna & tẽpora & dies & ãnos. Patet ex ꝑdictis exellẽtia & utilitas huius artis. Verũ scdm alfarabiũ hęc ars ꝓ parte mẽdax est: & hoĩnibus ignota. Quis enĩ hoĩm hodie nouit õniũ, & tam diuersarũ stellaꝝ diuersas natas & effectus: & postea uirtutes ex oĩbus mixtas: ut cũ certitudine detminet euentus: etiã naturales in elemẽtis, & elemẽtatis cõtingentes: ut absq dubio dicere possit, taliũ stellaꝝ ꝯiunctio facit necessario siccitatẽ: & taliũ coniunctio facit aquaꝝ abundantiã: & taliũ pestilentiã: & taliũ mortẽ diutnam: & taliũ mortẽ celerẽ: indubie nemo nouit circa arcana ista certũ dicere: sed ꝑ cõiecturas fallaces asserunt aliqua ex his quæ contigerũt aliquando. & nõ accidit uniformiẽ sicut dicunt. Et ideo astronomia iudiciaria fatua dicitur: & infatuatiua eoꝝ qui sibi uacãt: scdm eundẽ Alfarabiũ. Irridenda certe est taliũ hominũ demẽtia: ut scire uelint, q̃ in cælo aguntẽ. quasi ꝯsilio cælestiũ interfuerint, atq recenẽ inde uenerĩt: cũ tñ qd in terra, qd in domo uxor aut soror eius egerit, ignorẽt. Noui ego quosdã astronomos uxores habere nõ satis pudicas. ipsi tamẽ de aliaꝝ impudicitia comectabãt. Plurima itaq incomoda humano generi ex his futuroꝝ ꝑscrutationibus mathematici afferũt. Sed ultra ꝑdicta imminẽt alia incomoda & ꝑicula. Nã raro & difficulẽ sectatores huius artis intẽ moderatioĩs metas cohibentẽ: sed cupiditate q̃dam futura ꝑnoscẽdi, ad diuersa uanitatũ genera eius uelamẽto homines trahuntẽ. ut (teste policrato) nõ tã phĩæ species, q̃ q̃dam impietatis disciplina sit: & tandem in mathesim ꝓducta penultima ꝯuertatẽ. Dilatãt enĩ ptimi filaterias huius artis: ut ꝯstellatioĩbus, & planetis nimiũ uirtutis attribu-

62

ant: & eis nescio quã auctoritatẽ p̄stent in cõtumeliã creatoris. Et (iuxta apostolũ) ad sobrietatẽ non sapiẽtes stulti facti sũt. Cælestibus enĩ ɔstellatioĩbus attribuũt uitã & mortẽ: cæterosq; euentus hominũ p̄dicere conaƞ, & cætera q̄ paƭ posuit in sua potestate. nõ attẽdentes q̄ p ꝓphetam deus ad illos irridẽs ait. dicite mihi q̄ uentᷓa sũt: & dicam quia di estis. Sic igiƭ mẽtes hominũ futura ꝯnoscere cupientiũ illudũt: ut tandem liberi arbitrii pimãt libertatem q patiƭ & eis credẽtes utinã illud ɔsyderarẽt, quia altissimus syderibus ac stellis tantũ dedit uigoris q̄tũ uoluit: sibi tñ retinuit totius opificii p̃ncipatũ. Quę oĩa ipsi auctori deo exhibent famulatũ. Iuxta illud. cęli enarrãt gloriã dei. Adeo enĩ hi hoĩes diuinæ ꝓuidẽtiæ, illiusq; bonitati & potestati detrahũt: ut asserãt aliquẽ faustũ, aut fortunatũ esse posse ex ɔstellatione natiuitatis suæ. A q̄bus (ut q̄dam sapiẽs ait) quęrendũ esset: an credãt ira dei q̄busdã pleꝝq; regna & dominia ablata fuisse simpl̄r: & eius grã & bñplacito aliis esse collata? Rursus nũ credũt, q; eadẽ diuina ira uel gratia dei aut aliquoꝝ p̄cibus potest placari ut bona data nõ auferat: & mala merita ñ inferat? q̄ oĩa in sacris litteris sępe facta esse legimus. Quod si ea uera esse credũt: necesse est illos etiã credere quia contra uoluntatẽ creatoris huiusmodi bona hoĩbus nõ ꝓueniãt. nec eis auferanƭ: sed infallibiliƭ ueꝝ sit cũcta bona & mala mortalibus ex dei bñplacito ꝓuenire. Vnde doctissimus guillermus cancellarius parisiensis pulchre in eo quẽ de uniuerso libro edidit, refert facete. Q̄ꝫ cũ unus ex astronomis cuidã ex illius natiuitatis cõstellatioẽ magnã dignitatẽ polliceretᷓ: ille ab astronomo quesiuit: num si deus nollet, ille dignitatẽ assecuturus esset? Cui respondit, nullo pacto id effici posse. Rursus q̄siuit: an si deus uellet, astra & eius natiuitas posset impediri, ne dignitatẽ assequereƭ? Similiƭ

respondit negatiue. Tunc ille. Cū ergo utcunq sit in dei
arbitrio: totū ei cōmitto. Quod uero obiiciūt luminaria cę
li pducta esse: ut sint insigna & tēpora: fatendū est in na-
turalibus. Erraret enī medicus: si flebotomaret incerta lu
natioē uel signo sydeꝝ. Signant ergo sydera futa tēpora:
an natalit erūt sicca uel humida. Secus in euētibus hominū
q ex arbitrio pcedūt: & p rationē dirigi possūt. Tales enī
astris nō subiiciunt. Pendēt enī ex intellectu q (scdm phi-
losophū) cstat esse ab extra. Fatendū est tn̄ qa inclinatiue
astra disponūt certos hoies ad certos actus. pseritim eos q
non resistunt passionibus: nec sequunt rationē. Quo sensu
dixit Ptolomeus: qa solus sapiēs dn̄atur astris. Stultorum
aūt infinitus est numerus. Significāt ergo astra qdam nata
lia in terra: nec ad illa hoies cogunt. qnimo ea facile uita-
re possumus. ueluti (exempli gr̄a) eleuatio manus cum gla
dio, signū est eminentis pcussiois: nōnunq tn̄ in iocū resol
uit. Rursus aliud exēplū succedit. si in capite alicuius uici
aut strate urbis uidemus ignē accensū, & uentū ualidū ex
ea pte: certe cōiectamus domū ligneā, quā ignis & uentus
petit cōburendā: tn̄ aquaꝝ copia, aut aliis remediis uitari
potest. O quot fœlices pncipes: quot uiros clarissimos fe-
fellit, atq infœlices reddit hæc tā falsa, & auida futuroꝝ
euētuū inqsitio. Testes sūt tres int̄ cęteros oī sęculo pcele
bres, & memorādi uiri, Pompeius, Crassus, & cęsar. qbus (te
ste ciceroē) chaldei oēs mathematici, cæteriq aruspices p-
claro fine in patria morituros pmisere. qd an uerꝝ sit: mœ-
stū est cōmemorari. ferro enī ōnes cęsi: duoq longissime ab
italia inhumati, ferarūq morsibus expositi fuere. Ea igitur
atq maiora qppe, & deteriora his puenire assiduo cōspici
mus: quos fœlices astronomi psagiunt. Nec tamē humana
mēs futuroꝝ auida auerti uult: ne illoꝝ nugis credat. Mi
ra hominū leuitas. mira credendi facilitas: uerius dixerim

fatuitas(quã nõ parꝝ cicero mirat᷑) q longe magis mẽdaci
bus q̃ uera dicẽtibus credũt. Cæte:is ſiquidẽ etiã probis
homĩbus nõ facile fideſ dat᷑: ſi uno tantũ notabili ſũt dep̄
henſi mẽdacio. Aſtronomos uero & ɔiectatores melioris
cõditionis dixeri: ꝙ ecõtra accidit. Mille enĩ illoꝝ in gra
uiſſimis rebus mẽdaciis: una fortuita, & alias futura ueri-
tas fidẽ ꝓſtat. Quo fit ut aliud mirabilius accidat. ꝗa(ut
Petrarcha ait) ſine ulla ſuſpitione mẽdacii libere mentiri
poſſint. ꝑ eo ꝗa ſemel potuerũt nõ mẽtiri. Adde aliã ſtu-
pendi & admirãdi cauſã. Cum enĩ diuina ueritas(ſcriptu-
ra ſacra teſte)nos moneat: ne prędictis ɔiectatoribus, etiã
ꝓphetis, & uera ꝓdicẽtibus credamus. cum ait in deutro. ſi
ſurrexerit in medio tui ꝓphetes: & ꝓdixerit ſignũ, atq; por
tentũ: & euenerit qđ locutuſ eſt: nõ audias uerba ꝓphetę.
Temptat enĩ uos deus an diligatis eũ. nihilominus eis
ipſis mathematicis quos nõ ꝓphetas non ſãctos ſcimus: in
cũctis credimus: qui paucula dæmonũ forte ꝓſagiis ꝓdixe-
rũt. Huius deniq; exercitii ꝑicula, & incomoda ultra predi
cta ex eo ɔſpicies: qm̃ illã artẽ ꝓ fundamẽto & ſcuto quo-
dã ſuę iniquitatis multi uenerant᷑, & colũt ſcilicꝫ diuina-
tores: necromãtici: incãtatores: arioli: auruſpices: ɔiectato-
reſ: chiromãtici. Vtcunq; igit᷑ ſit: oro te fili cariſſime, hanc
artẽ uelut peſtẽ fuge. nec quid aſtra de te inquiras: ſed qđ
aſtroꝝ creator ſanxerit bonis opibus expecta. atq; ut ad ſa
lutẽ tuã cedãt, iugit᷑ exora. nec ab his ɔiectoribus uerita-
tẽ ſpectes agnoſcere: ꝗbuſ ueritaſ ipſa ignotior eſt, q̃ tibi.
Fateor enĩ aliq̃ aſtronomiæ ſpecies laudata eſt atq; ꝑuti-
lis. Veruntñ(teſte Auguſtino,)potius eſt ſciẽtia curioſita
tis: q̃ doctrina pietatis. Nec illã inculpamus: ſed utilius
ſectandã dicimus ſapientiã naturalẽ, q̃ aſtroꝝ arti hęret.
Illa enĩ naturali intellectui ɔſona eſt atq; ɔformis: ꝑ quã
nat᷑aliũ reꝝ animataꝝ & inanimataꝝ ꝓncipia, paſſioẽs, &

63

corꝝ quæ cęlo & mundo ↄtinentꝰ, rationes & effectus cogno ſcimus: ac multarꝝ rerꝝ poſſumus cauſaſ reddere: q̄ mōdo mirāda uidetꝰ. Nec minus iocūda eſt inq̄ſitio pſpectiuę, & de pōderibus tradita rō. Fatemur tū q̄ in his natalibus metaphiſicis ſāctis nō chriſtus, nō ꝓphetę ſonāt: ſed philoſophus & cōmentator. De q̄bus ad damaſū dicit hiero. qa phiſici pſcrutatores oculos in cęlū leuātes, & ultra pfundū terrꝝ in abiſſo demerguntꝰ in uanitate ſēſus, in obſcuritate mētis ingrediētes, diebus ac noctibus pſcrutantꝰ multa ut ſciant: pauca ut ſapiant;

¶ Ca. xxxix. de ſecūda mathematica: uidelicet de muſica, & de eius laudibus, & de utilitate: ac illiuſ incomoditate, miſeriis, & laboribus.

MVſica uero altera mathematica eſt. quę (ut dixi) ↄſonā multitudinē ꝓportionū ſuarꝝ in q̄dam æq̄litate uocū ↄciliat. Hęc certe ars apud græcos magno ſemp honori fuit. nec putabatꝰ q̄s liberalitꝰ eruditus: niſi muſicalibus cātibus inſtructus foret. Quantā autē uirtutē Plato harmoniæ tbuit ex his patet q̄ in thiemo tradit. Ait enī qa potētiſſima artiū eſt muſica. cuius harmonia uirtus eſt ad mitigādos dolores aīarꝝ humanarꝝ: ipſas q̄ lętificandū: ſimilitꝰ & ad ingerēdas eis oēs paſſioēſ: tantuſq̄ eſt muſicorꝝ in commouēdis animis uigor: ut eas cogat mouere corpora ſua etiā ad geſtus inſolitos: q̄bus motus interiores alterantꝰ. Deniq̄ p harmonias grā ↄtemplationis, & diuinarꝝ ſciētiarꝝ ſtudia, non mediocritē iuuantur ſcd̄m alfarabiū. Adde mirabile dictum. quia & in bellis equos ipī muſicales cōcentus incitāt: delfinos quoq̄ & cętera aīalia lætificāt: hāc Socra. didicit: & adoleſcētes erudiri in ea iuſſit. nō q̄ ad laſciuiæ incitamentū: ſed ad mo-

tus aīæ sub regula, rationeq̃ moderādos. sicut enī non oīs uox, sed tantū q̄ bene ꝯsonat ad soni melodiam facit: ita & motus aīæ non ōnis sed q rationi cōgruūt ad rectam uitę harmoniā ptinēt. Auget eius laudes. qa nō mō delectabilis & utilis est: q̄ nedū spūs hominū uiuificant, sed instrumēta sunt ad rectos, bonosq̃ hominū mores. cuius uirtute maligni spiritus cohibent. Sed qd plura? Animū a curis liberat: & quadā in eťna lętitia ad exultationē in deū mentes humanas ꝓuocat. Vnde ꝓpheta. exultabūt (inquit) labia mea: dū cātauero tibi. Sed iā audi illius incomoda ꝑmo enī eas quas diximus utilitates q musicā audiunt ꝯsequunt: nō qdem ipsi artifices. Nam (ut ait Aris.) audibilia fortius mouēt q̄ sensibilia aut p se opabilia. Quinimo (teste phō) ꝓpt̄ uehementiā, multitudineq̃ uocū: lædit ce rebrū: ledunt spiritus uitales cantantiū. quo fit: ut ad mores male dispositi reddant. quos aris. banausos idest indispositos ad res intellectus uocat. Rursus musica, & usus eius p certas melodias ad mollitiē disponunt. aliqn̄ ad irā aliquādo ad diuersa alia q̄ distrahūt ab opibus uirtutis, & intellectus. q̄re senibus ac magnis & studiosis uiris audire, & iudicare: nō exercere musicā p̄ceptū est. Decet enī (ut sapiētes aiūt) grauē uirū nō modo manus: sed uoces cohibere ad alioꝝ applausū. qd ꝓprium histrionū est. Adde his q̄ tāgemꝯ infra libro. ii. ca. xv. ubi de cātoribꝯ aget.

Ca. xl. de tertia & q̄rta mathematica. uidelicȝ arithmetica & geometria: & de eaꝝ laudibus & utilitate: ac de illaꝝ incomoditate, inutilitate, & laboribus.

ARithmetica & geometria ultimę sūt mathematicę, & utiles admodū. q̄ꝝ altera de numeris: altera de magnitudinibus. In qbus scđm uarias relatioēs pa

64

tium uel impatiũ: itẽ linearꝝ, supficierꝝ, aut corporꝝ uariȩ spẽs numerorꝝ, magnitudinũq; ꝯstituunt. q̃ cognitio iocunda est. Hæ quidem artes utiles certe, & necessariȩ sunt: & in scriptura sacra plrimũ cõmendatæ. qa scriptum est. oĩa fecisti in numero, pondere, & mensura. Sine enĩ numero nihil agere possumus. Vt enĩ inquit Isidorus: tolle numerũ a rebus: & omnia pereunt. nec differret homĩes a bestiis, ceterisq; aĩalibus: q̃ calculi rationẽ ignorant. Et idẽ de geometria. sine enĩ pondere, deniq; & mẽsura: nec possessiões, nec policiæ forẽt. Sed fateor hȩ artes & si utiles & necessariæ sint: nõ tñ hoĩes ꝯducũt, nec dirigũt ad mores: nec ad fœlicitatẽ ȩternã. Quid enĩ ꝓdest rerꝝ magnitudines, ac extrĩsecas q̃ntitates agnoscere: sui uero ipsius intrinsecas q̃litates ignorare? Quid rursus q̃ntus sit orbis intelligere: sed q̃ntus sit eius creator nescire? Aut quid ꝓdest oĩm numerorꝝ ꝓportiões attingere: qd numerare multitudinẽ stellarꝝ, & oĩbus eis noĩa uocare: si uitia, si scelera suiipsius ñ cõputat? Vera igiẽ geometria est q̃ntitatẽ & magnitudinẽ peccatorꝝ attendere: illaq; pœnitentiæ calculo diluere. Vera illa est arithmetica: dies nostros dinumerare: & in quo defecimus cõputare dicẽtes. fac mihi dñe notũ numerꝝ dierũ meorꝝ: ut sciã quid desit mihi. qa carpentarii has artes sibi uendicãt: in q̃rꝝ usu picula, fraudes, & doli nõ desũt. Taceo de falsis cõpotis: de falsis mẽsuris, & ponderibus. Vides fili mi huiusmodi mathematicas artes fore alienas ab artibus & sciẽtiis pietatis: q̃ ad uitã æternã conducũt: ad quã te dirigere omnia mea studia tendunt.

¶ Ca. xli. in quo sub breui epilogo recolligit autor cunctas alias artes & genera uiuẽdi in hoc sæculo. In quo ostẽdit miserias, labores, & picula õniũ statuũ: & docet eas oẽs plures habere aculeos, & miserias: q̃ gaudium,

qetem, & securitatē: discurrens per ōnes modos uiuendi in hoc seculo.

CErnis iā fili mi carissime si ea q̄ audisti, tecū ipse recolis ac discutis: explicata esse oīa uitæ genera cūcta deniq̄ humana, tēporaliaq̄ exercitia. in quibus diuersa mortaliū studia, tā sedulo & uehement occupant. Nec enī puto me falli: quoniam humanus animus in illis n̄ tam satiat̄ q̄ cruciat̄. Si enī recte iudicas: plus in eis laboris q̄ qetis: plus mœroris, q̄ gaudii: plus luctus, q̄ solatii: plus difficultatis, q̄ facilitatis: plus periculi, q̄ securitatis repies. q̄ oīa opto tecū ipse cōsyderes. Scio enī qm̄ si minimā laboꝝ, difficultatū, & afflictionū ꝑtem ꝓ immortali deo ꝑtuleris eoꝝ q̄ mortales subeūt, ut sæculo diuersis modis seruiāt: recte qdem beatus eris. Veꝝ sub breui epilogo plurima tibi ad mentē adducā. Quis enī ōniū uiuendi geneꝝ, ac humanoꝝ exercitioꝝ, & officioꝝ labores, incomoda, ꝑicula, fraudes quoq̄, & dolos facile memorare posset? Sed (ut breuioribus apud te utar uerbis) a summo culmine usq̄ ad infimū: a cęsare usq̄ ad bubulcū: a rege usq̄ ad pastorē: nulla qes: nulla securitas: sed oībus casibus, ꝑiculis, aculeis, laboribus innumeris subiiciunt̄: cūcta fraudibus & iniqtatibus subiacēt. Regis enī aut cæsaris clarissimū esse nomē nō ambigimus: sed durissimū officiū, & magis seruare difficile in exelsū enī & uentosū montē ascēdit rex: q̄ facilius fulmina feriūt. Nam & si clarus regis titulus sit: res tn̄ obscura. nec aliud est q̄ uitreū & perituꝝ iocale: curis, & ꝑiculis plenū. Demū reges delirāt adulatoībus: & (qd̄ ꝑiculosius est) retēto regis nomine: pleriq̄ tyrāni fiūt. quoꝝ nōnulli multo iustius sub rege iusto agerēt & trāquillius: q̄ reges ipsi essent. Locus certe regius nedū ignauus & petulās est: sed & ꝑiculosius, laboriosus, uirtuti

65

ꝙ difficilis. Quippe bonus rex: seruus publicus: & malus hostis illius. Adde: qa rex ea die q̄ regnare cœperit: mori cœpit. Aliis enī uiuit moriens. qđ difficile credit̄ a regis hostibus. Si q̄ erat olim qes regi: perit. Sed de p̄ncipū miseriis hactenus in secūdo huius libri capitulo diximus. Simile ōnino de p̄ncipibus: de ducibus, & marchionibus: comitibus: baronibus & cæteris potētibus cogitabis. quibus illa indelibilis atq̧ irreꝑabilis mœstitia addēda est. qa & si potētes sint: posse tn̄ ne regi subiiciant̄ neq̄q̄ possūt. Cętera hominū officia, status, artes, & exercitia breuioribꝰ attingā uerbis. Milites nō defendūt: sed deꝑdant̄. officiales excoriāt. thesaurarii sibi. nō rei p. thesaurisant. Regia domus plena suꝑbis: referta mēdaciis. impietas in p̄ncipium castris. qa (iuxta poætā) nulla fides pietasq̧ uiris q castra sequunt̄. Sed trāsire ad alios libet. Eques fatuosos. armiger pauꝑ deꝑdat̄. pedites luctuosi inferni ministri. uenator fessus cursitat inanit̄. fraudat̄ auceps. piscator madidꝰ: aquas nō terrā colit. custodes latrones in siluis. iustitiarii in foris sicarii. excoriat barbitonsor. lędit chirugicus: occidit medicꝰ. appothecarius sophisticat aromata. iudices tribunalia uendūt. notarii registra falsificāt. litigiis se immiscet canonista. fraudibus ditant̄ legistæ. fraudat orator. artistę suꝑflue curiose rimant̄. theologi bona p̄dicant: praua agūt. mercator decipit atq̧ deierat. uēditor laudat. uituperat institor. scriptores incorrecte depingūt: pictores falsa sculpūt. carnifices putrida uendūt. tabernarii ebrios pariunt: gulā gignūt. Sed tā cæca est hominū mens: ut ad hæc oīa & si miseriis, ꝑiculis, erūnis plena: tn̄ ut ad q̄dam solatia ingētia ꝓperāt, festināt. Currūt enī & discurrūt mortales: nō qdem ꝑ uirētia prata: sed ꝑ scabrosas sepes, ac semitas diuersas. Quidā enī ascendūt mōtes: trāscendūt colles: trāsuolāt rupes: trāsgrediunt̄ foueas: ingrediunt̄ cauernas.

alii rimant̄ uiſcera terrę·alii ꝓfunda maris penetrāt·alii opaca nemoꝝ trāſfodiūt·alii exponunt ſe ūentis & imbribus ac tonitruiſ: & maris ac fluminū fluctibus & ꝓcellis. Alii metalla cudūt & cōflant·alii lapides ſculpūt & poliunt·alii ligna ſuccidūt & dolāt·alii telas ordiunt̄ & texunt·alii ueſtes incidūt & ↄſuunt·alii ędificāt domos·alii plantāt hortos & uineas·alii ſuccendūt fornaces· alii extruūt & cudūt molendina·alii piſcant̄·alii uenant̄: aucupātur·& tandē alii mercant̄: fœnerant̄· In quibus oībus non deficit fraus, dolus, & nequitia, ac etiam picula p̄tima·Rurſus alii medicant̄: cogitāt: cōſiliant̄: & tandem decipiunt̄· Alii cōtendunt·alii p̄liant̄·alii p̄timo aīo uoluūt: ut diuerſis artibus opes cōgregēt: & quæſtus multiplicēt: lucra ſectent̄·& his labor corporis, afflictio mētis, & periclitatio animę·Quæ oīa hominū ſtudia, atq; exercitia tam uana ſūt q̄ diuerſa·plena certe periculis, aculeis, & laboribus· Qđ pulchre n̄ negat ſapiēs Salo·inquiēs·cūq; me ↄuertiſſē ad uniuerſa q̄ ſub cęlo ſūt, & q̄ fecerunt manus meæ: & ad labores quibus fruſtra ſudauerā: uidi in oībus uanitatē, & afflictionē·& q̄ nō ſit niſi labor & afflictio ſpiritus·Et cōcludit: cunctæ res difficiles· nec poteſt eas homo explicare ſermone: ꝓut ſtatim p̄ticularius in ſeq̄tibus ca·diſſeremus.

¶ Ca·xlii·in quo inquirit̄ cauſa·q̄re a p̄ma mūdi origine boni & mali in quouis ſtatu exiſtētes, diuerſas miſerias, pœnas, cruciatus, plurimaq; mala & incomoda corporalit̄ paſſi ſūt· Et breuit̄ enarrant̄ calamitates in ſpecie ōniū fere magiſ exellentiū ꝑſonaꝝ utriuſq; teſtamenti·

QVā cęca ſit mortaliū curioſa inquiſitio erga uitæ formā eligendā: ſatis ex p̄dictis cōſpicere libet· Audita ſiquidē ſūt non mō in genere: ſed in ſpe-

cie eorꝝ q tẽporalit & in hoc seculo uitam ducũt, cũcta hu-
manę uitę studia exercitia artes & officia, in qbus ostensũ
est parꝝ fore dulcoris: plimũ uero mœroris afflictiõis. Sup
est igit̃ ꝓ huius ptis cõplemẽto: ut eius rei p̃mo causas p-
gramus. deinde a nascẽtis mũdi origine: plimũ & fere oĩm
magis exellentiũ & egregiarꝝ psonarꝝ miserias pœnas, affli
ctiones, incomoda mala, mortesq; teterrimas, pticularius &
nominatĩ breui. sed cõpendiose sermone narremus. nec mõ
sceleratorꝝ hominũ: sed & innocentiũ. Vt dũ unusqsq; bo-
nos simul & malos ea ptulisse cognouerit: neq̃q̃ se magis
aut exemptũ aut p̃uilegiatũ reputet. Quid igit̃ sibi uult,
q; nulla uiuendi formula: nulla uitę ars: nulla sors iustorꝝ
aut iniquorꝝ hominũ: miseriis laboribus & anxietatibus,
cruciatibus ac pœnis careat: Certe quisqs introgat: mecum
ignoret. Si tñ in quirẽdo aliqd dicere libet: illa fortassis
int̃ ceteras causa sũmaq; ratio assignari ualebit: quoniã te
ste hieremia: oculi hominũ ad auaritiã ad sanguinẽ innocẽ
tum fundendũ: ad calumniã: ad cursũ mali opis intẽti sũt.
Quodq; & genesis libri ꝓclamãt: qa uidit deus q; multa
malitia hominũ esset in terra: & cũcta cogitatio cordis in
tenta esset ad malũ. & in ꝓuerbiis scribit̃: pedes hominũ
ad malum currũt. Et iterꝝ in hiermia: de malo ad malum
egressi sunt. q̃re recte eos mala sequunt̃: q mala cogitãt &
operant̃. Quod sensit Dauid cũ ait: cõprehenderũt me ma-
la quorꝝ nõ est numerus. Hinc grego. nulla dñabit̃ aduer-
sitas: si nulla dominat̃ iniqtas. Nec aliud clamabat sapi-
ens. Corda inqt filiorꝝ hominũ replent̃ malitia & cõtẽp-
tu in uita sua. Et subdit: & post hæc ad inferos deducent̃.
Natura enĩ humana tã natalit̃ depuata est: ut ex se muta
ri non ualeat. q̃re necesse est eã comitent̃ mala: sequãt̃ ad-
uersa. Hinc idem sapiens: nequã est natio illorꝝ & natura
lis malitia ipsorꝝ: qm̃ nõ poterat mutari iniqtas eorum

impperuū: semē enī illoꝝ erat maledictū ab initio. Sed di
ces iuste quidē malos mala sequunť. bonis uero pmia non
supplitia debenť. Sed audi qd sanctus Iob dicat: si impi-
us fuero: ue mihi. & si iustus: nō leuabo caput saturatus af
flictione & miseria. Primis enī afflictio pœna est. secūdis
medicina. illis supplitiū: istis exercitiū. oīm tamen ut ait
sapiēs: multa est afflictio. Quod apostolus nō negauit in-
quiens ad thimotheū: oēs q pie uiuere uolunt in christo:
christi psecutionē patiunť. Nec aliquē idē sanctus pͣtriarcha
excepit cū ait: homo natus de muliere breui uiuēs tēpore
repletus multis miseriis. Id enī hoībus sūma ratione con-
gruit. Nam cum mens humana ad eam quā creatus qetem
suspiret: agit diuina puidentia nos ad illā dirigens: ut in
hac ualle miseriæ nullis gaudiis, nullis psperitatibus me
rito qeteť: ut tāto uehemētius nos ętna illa nondū habi-
ta delectent: quādo iā ista adepta cruciāt. nec aliud impe-
rator noster uerbo & exemplo docuit: inquiēs: in modo ps
suras semp habebitis. Sup quo uerbo grego. nemo inquit
sibi pmittat: qd euāgeliū nō pmittit. Quis tā demēs il-
le est: ut sibi in quouis huiuslibet statu quietē & gaudia
pmittat: quippe tribulationes & augustias euāgelica im-
mo christi uox cōminať. ¶ Supest ut exēplis factisq cōp-
bemus: q̄ uerbis attulimus. In pmis igiť q̄ uera sint facile
intuebimͬ: si cunctas huius sæculi ętates discutimus: si deni
q nostroꝝ priscoꝝ uitas ac studia artes & exercitia psecu-
temur. Memores itaq simus dieꝝ ātiquoꝝ. cogitemus ge
neratioēs singulas. Interrogemus patres nostros: & anuntia
bunt nobis. maiores nostros: & dicēt nobis. Nam a tempo
re qn̄ diuidebat altissimus gētes: & qn̄ sepabat filios adā
oīs creatura, oīs ætas, miseriis & erūniis plena fuit. Incipe
re aūt libet a pmo nostro pthoplausto. Is a demone sedu-
ctus: q̄m male pmutauit locum: nosipsi sentimus. Vxor uero

67

eua q̃male uersutiis demonũ credidit: nosipsi patimur: qui
bus ꝑtimas afflictionũ miserias infœlicit̃ trãsmisit. q̃s sibi
nobisq; uitasset: si uoci creatoris obedisset. Per quoꝝ trans
gressiones ab ipsa mũdi origine oẽs morti dediti: non mõ
mali: sed boni. nõ ꝑuersi: sed & iusti, recti, & innocentes: ñ
nisi sudoribus miseriis & laboribus uitã duxerunt. Abel
enĩ eoꝝ filius innocens a nocente occidit̃. Enoch iustus ab
hac uita trãsfert̃. Cain sagitta ꝑfod. t̃. Lamech ꝑ̇mus biga
mus excæcat̃. Tubalcaiim laboribus implicat̃. & faber, ma
leator, atq; in cũcta oꝑa æris & ferris multiplicit̃ fatigat̃.
Mathusalẽ sicut ꝑtimis ãnis uixit: sic multa frigora mul-
taq; sensit discrimina. Noe ab ea quã plãtauit uinea irri-
det̃. atq; centũ annis in arce fabrica desudauit. uiditq; tre-
mulus cataractas cęli aꝑtas: ruptosq; abissi fõtes. Nẽbroch
tyrannus maledicit̃. & ꝓ̃sũptio turrim ędificantiũ cũ eorum
supplitio reꝑ̇mit̃. Abraam temptat̃ & circundit̃. Capitur
Loth in bello. Sarrę uero sterili deficiũt muliebria. Agar
expellit̃. Bellis insudat Ismael Isaac imolandas ꝑ multas
miserias senuit. Decipit̃ Esau suis ꝑ̇mogenitis. Primogeni
tus ipse a frẽ frustrat̃. Sodomoꝝ tabernacula uorax ignis
ꝯsumpserit. Vxor Loth curiosa sciẽdi ꝓhibita: salis ꝯuer-
tit̃ in statuã. Rebecca desyderio filioꝝ ꝑ̃mit̃. Iacob luctat̃:
a fratre insidias patit̃. Lia licet fecũda: lipposa dolebat.
Rachel pulchra doloroso partu spirat. Dina indigne uiola
tur. Sichen mechat̃. Ioseph a fratribus uenũdatur. Ruben
maledicit̃. Simon & leui a patre uasa iniqtatis appellan-
tur. Dan uero coluber. Isachar asinus. Beniamin lupus ra-
pax. Et ut breuius agamus: filii Iacob de scelere pessimo
accusantur. Pincerna pharaonis impie incarcerat̃: pistor su
spenditur. A dñа carnalibus stimulis Ioseph angitur. Po-
pulus israel in luto, palea, lateribus, ac seruilibus oneri-
bus ꝑ̃mit̃. masculi iubent̃ interfici. obstitrix timore falsũ

dicit· Moiises cistæ a quisq̃ cõmittit᷑· Egiptius in sabulo sepelit᷑· Cęteros intempestiua mors affligit· Musca ꝑcutit ĝuissima· ranaꝝ multitudo, culices, brucus, lapides, grãdi/nes, uexant· Tandẽ rotę curruũ subuertunt᷑: atq̃ in ꝓfundũ ferunt᷑: & tenebrosus uorax pontus absorbet· populus sitit, esurit: sit & murmurat in deserto· De porta ad portã ĝrun tur idolatræ iugulãdi· Cremat᷑ Nadab· Murmurãs popu/lus succendit᷑ flãmis· Dathan & abirõ t̃ra absorbuit· Core ad centrũ terrę ruit· Igniti in populũ seuiũt serpẽtes· occi/dunt᷑ cananei· Morit᷑ Aaron in monte· Impugnat᷑ Balaam Moiises dilectus deo extra patriam morit᷑· Hierico cor/ruit· Lapidat᷑ Achor· Succendit᷑ Au· & eius rex sub acer/uo lapidũ submittit᷑· Pugnat Iosue· senserit de cęlo lapides Amorrei· Aioth in uentre pĩguissimo gladiũ dereliquit· Sexcentos occidit uomere Sangor· ꝑimunt᷑ sebee & Salma na· Abimalach septuagĩta fratres sup̱ lapidẽ regnãdi cupi dine occidit· eiusq̃ cerebrũ nõ multũ post mulier cõfregit· Iepte filiã immolat· dicẽtes thebolech iugulant᷑· Philisti/ni asini mandibula sternunt᷑· Alii cũ Samsone tẽpli ruina cõsumunt᷑· Filii Beniamin occidunt᷑· Moritur Abimelech Flet ãna· Cęsus est israel· Finees & ofini moriũt᷑· cecidit Heli· Golias ꝑimit᷑ a Dauid· Periunt philistei· Cadũt sa/cerdotes· Percutit᷑ Nabal· ꝑimit᷑ Ionathas· Saulis armiger se fidelit̃ ne dixerim imprudent̃ necat· Transfoditur Asa/el· Abner occiditur· Misyboseth claudus decollatur· Io/sobeth ꝑcutitur· Oza uĩcitur· Suri ꝑditur· Vrias bene ser/uiẽs luget· Thamar Amon pœnas luit· Pendet Achito/phel· Lancea foditur Absolon· Dauid pr̃ dũ hostẽ cernit: occisũ filiũ plãgit carissimũ· Currit Achimas ad malum· Decollatur Suba· Enuẽrati a Dauid pereũt· sine culpa int̃/ficitur Adonias· occiditur Ioab· Idolatrat Salomõ· q cun/ctos sapiẽtia uincit: a muliercula deuincitur· Spernit᷑ Ro·

68

boan. Ieroboam maledicitur. Dolet Assa. Vrit Zambri. Timet Helias. occiduntur prophetae. Micheas sagittatur. cecidit Ochozias. uruntur quinquagenarii. Irridetur caluicio Heliseus. Pueri ursis lacerantur. Leprosos Naaman anxius medelam querit. Punitur Giezi. corruit Ioran. Feritur Senacerib. Egrotauit Ezechias: dies ei mortis predicitur. eruuntur oculi Sadechie. Dolet Esdras. Luget Neemias. abiicitur ut bestia Nabuchodonosor. occiditur Balthasar. innocens accusatur Susanna. Ionas in pelago recluditur. Thobias dolet cecitate. prostatur Anna. Sarra lachrymatur. In periculo Iudith constituitur. Olophernes quem uix terra sustinebat: a foemina capite truncatur. Vasti repellitur. Pallet hester. Suspenditur Aman. decidit potens Alexander. Opprimitur Eleazar. Occiditur Anthiochus. Perit Lisias. corruit michanor. Iudas occubuit. Perditur Ionatas. Simeon perimitur. Eliodorus flagellatur. necatur Omas. occiditur Lisamachus. machabei torquentur. Iob diuersis plagis percutitur. & in sterquilinio tanquam dulci lecto meditatur. Paucula ex multis sufficiant eorum qui in ueteri lege afflicti & tribulati sunt. Taceo eos annumerare qui sub euangelio & lege gratie diuersis poenis, cruciatibus, miseriis, & malis afflicti reperiuntur. Quis enim apostolorum plagas: quis martirum ignes: gladios: quis innocentum enses & prematuras mortes enumerare posset: Quorum alii caesi: alii septi: alii lapidati sunt. Alii plumbatis: alii sagittis: eculeisque rubricantur: rotis lacerantur: lignoque affiguntur. alii bestiarum dentibus traduntur. Liberet illud conuiuium hic inserere: quod cipriano nonnulli attribuunt. in quo ex scripturis sacris plurimos introducit: qui non escas: sed corpora, membra, sanguinem, pericula, & labores ad conuiuium conferunt. ¶ Ex premissis igitur attingere libet series & causas malorum & dolorum quibus mortales corporaliter afficiuntur. Adeo ut apertis oculis conspiciamus, nullum hominum genus erumniis & miseriis caruisse: nullumque tempus a dolori

Salomon

bus & laboribus uacasse: ut recte rex & sapiēs Salo. dicere ausus sit: uidi calūnias q̄ sub sole generant̄: & lacrimas innocentū: & cōsolatorē neminē. & laudaui magis mortuos: q̄ uiuos. & fœliciorē utroq̧ iudicaui: q nōdū natus est: nec uidit mala q̄ sub sole sūt: quoniā uniuersa uanitas & afflictio. Et rursus in ecclesiastico: quid de uniuerso labore hominis: nisi cruciatus & afflictio: Et subdit: cūcti dies eius doloribus & erūnis pleni: nec p noctem mente requiescit.

Ca. xliii. in quo ostendit̄ hoīes in quouis statu uiuētes nō solū pœnas exilii, cruciatus, & mortes, & cætera corporalia incomoda assidue pati: sed & alias diuersas intrinsecas mētis afflictiones: ut nusq̄ uita aut sorte sua ɔtenti sint. Et breuit̄ tāgit pticularit̄ oēs fere huiusmodi animi querelas & molestias ad utranq̧ partem.

POstremo par est mortalibus q̄s pauloante enarrauimus miserias: ne dixerim supplitia, calamitates, & pœnas corporales perpeti: nisi ptimis aliis mētis intrīsecis erūnis & assiduis cruciatibus p̄mantur. Vehementius enim inuisibiles animorꝫ morbos: q̄ corporeos aut uisibiles affligere ɔstat. q̄re eos difficilius curari posse pspicuū est. Quā itaq̧ diuersis & aduersis affectibus secum pugnet mortaliū animus. nō aliū q̄ se interroget: sibi q̧ ipse respondeat. quatio, q̄q̧ reci proco mentis impulsu, modo huc rapitur: mō illuc: ut nusq̄ unus nusq̄ integer existat. Quippe secū ipse dissentiēs, seipsū discerpit: q̄tenus sine ulla requie ab ortu homīs usq̧ ad exitū fluctuet mortalis uita: quācunq̧ uiuēdi formulā eligat: ut recte de eo Iob dixerit: qa homo repletus multis miseriis, fugit uelut umbra: & nunq̄ in eodē statu pmanet. Sed ut cętera taceā: nō pua mortaliū miseria putāda est, nlla ratione effici pos-

se: ut cuiq suæ uitæ formula placeat: cuius ꝑtimos habet inuidos. nulli sua ars applaudat. nullũ sors lætũ teneat: sed querulus aliena ꝑoptet: q sua non satis meruit: age ut ea ipsa q̃ maxime cupierat, assequat̃. Certe cũ fauorabilis incipit esse fortuna: illico mẽs emolita timidior & suę sor tis obliuiosa fieri incipit. ut nõ a casu flactus dixerit: bñ ferre disce fortunã. Inexplicabilis certe miseria est, se miserũ sp̃ putare: nec a miseria eripi posse. atq̃ illa calamitas (ut ita dixerim) oĩm calamitosior est: q̃ñ a calamitate respirare nõ licet. quippe cui q̃cquid accidat etiã si lætũ iocundũq̃ existat: cõtinuo crudet. In p̃mis itaq̃ uellem illud humanus cõsyderaret animus: q̃d ante oculos ɔspicit. Ego uero plures uidisse sum memor q dãna: q pauperiẽ: q supplitiũ: qui mortẽ carorꝫ: qui peiores morte uidelicꝫ g̃uissimos morbos ęquo animo tulerũt: q tñ diuitias: q honores. qui potentias: q faustũ: q laudes: q famam: qui aliorꝫ siue inuidia ꝑconia atq̃ triũphos q̃eta mẽte ferẽt: nullũ. Quas siq̃dem animi passioẽs & si apostolus op̃a carnis appellet: q̃a tñ a fõte cordis ꝓfluũt: recte morbi animi cẽsendi sũt. Quid enĩ aliud ambitio est: q̃d cupiditas nisi sup̃bia: Vt enĩ Augusti. inquit: nõ est ambitio sine elatione: nõ est cupiditas sine sup̃bia. q̃a oĩs sup̃bus cupidus est: & oĩs ambitiosus elatus. q̃ õnia recte animi uitia sũt: ueluti ex affectu & desyderio ꝓcedentes. Nam Isidoro teste: cupiditas desyderio auget̃: cũ scriptũ sit: insatiabilis est animus cupidi. Digne igit̃ imp̃ator noster apd̃ Matheũ ait: q̃a ex corde exeũt cogitatioẽs male. Tãge si uis simul & discute oĩm mortaliũ querelas ac uarias animi afflictiones. Verũ audi ilico causas atq̃ rationes: ut liquido agnoscas tanto maiores pectoribus humanis in esse miserias: q̃nto magis obcęcati sint. ut cur eas patiant̃ aut ignorẽt: aut non satis intelligere uelint. Quidã .n. nõ parꝫ aĩo torquent̃ sup̃ am

plioris fœlicitatis, psperitatis ac fortunę carētia: sed certe
ignorāt quot piculis ac infinitis & inexplicabilibus curis
plenę sint. Alii tristant̄ etiā post adeptas q̄s optarūt pro/
speras fortunas: sed forte aut eas qđ difficile est ferre non
nouerūt. aut recte ↄspiciunt eas bonis moribus aduersas.
Alii murmurāt de aduersitate infortunio & calamitate:
sed certe nisi fallor nō cogitāt q̄ in cogniti hoīs nota esse
calamitas nō potest. Alii de eius fortuna ne dixeri incō//
stantia, sed fallacia uehementius quęrunt̄: q̄ adeo cū eis lu/
dit: ut illos in patria sua uno ꝓpe tēpore dominos effece
rit simul & exules. Sed certe hi integrā fortunę amicitiā
non amplectunt̄: cū eius leges aspernant̄: q̄ in altū nihil
diu manere statuit. Adde: indignū fore ut mores ludosq̄
illius respuat: cui se totū deuouit. Alii deniq̄ pœnas sen/
tiūt in huius mortalis uitę incolatu ac ꝓlongatione. sed
certe hi p̄maturam mortem in experti: id optāt quod ue/
nisse doleret. Alii quęrunt̄ se psecutiones, impugnationes
atq̄ iniurias diuersas, tormēta deniq̄ & exilia perpeti: sed
quid si aut aliis ipsi ea intulerūt aut meruerūt? Alii la//
mentant̄ quia temptationes flagella patiunt̄: sed certe eis
exercitari minime nouerūt. Alii turbant̄ plurimū: quia ua
no honore inaniq̄ gloria nō fruunt̄: sed hi aut uerā glori/
am non nouerūt: aut forte eos latere melius tutiusq̄ foret.
Alii q̄ despecti humilesq̄ ab hominibus reputentur: sed
forte lōgeplus deiicerent̄: si plus eleuarent̄. Alii detracti
ones infamias & oppbria molestissime ferūt: sed hi falsis
laudibꝰ tumēt. Alii angunt̄ sup tēporalis potestatis, aut
dignitatis siue mūdani dominii carētia: sed his uirtus for
tassis non supest: ut ea assequant̄ & ferant. uel hi corruptū
habēt gustū: talia falso putātes diuīna. Alii de nata con/
q̄runt̄, ob parētelę & magni generis seu nobilitatis defe//
ctū: sed hi uerā nobilitatē n̄ satis nouert̄. Alii pauptatē

& diuitiarꝫ inopiam implacabilit̃ ferunt: sed certe hi fal lunt̃: putãtes diuitias ipsas possessores suos fœlicitare: nõ cruciare. Alii de ꝑditione rerꝫ. de naufragio ruina aut tẽ poraliũ bonorꝫ damno & defectu ꝑtimũ angunt̃: sed forte his expediens fuit illis carere: q̃ causã maioris ruinę ꝑsta bãt. Alii amicorꝫ uel carorꝫ amissionẽ uel separationẽ de plorãt: sed certe putandũ est amicos nõ satis se amasse: qui a uitæ ꝑiculis euaserũt: nec perierunt. Alii de iniqua soci etate torquent̃: sed forte eos bona nõ oblectauit. Alii de carentia humani fauoris ꝗrunt̃: sed quid si odium eis lõge plus ꝓfuisset? Alii ꝙ ab amicis derelicti existant: sed qd si primo ipsi eos relinquerunt? Vel forte dignum fuit: ut quos uirtus nõ fecit: fortuna dimitteret. Alii rursus simi milit̃ lamentant̃, ꝙ tam cari pauloante hominibus uisi sũt: ut certati in eorꝫ amicitiã uenire niterent̃: idem tamẽ ipsi de nulla alia re concordes: in suũ excidiũ q̃si cõmunicato cõsilio conspirarũt. Sed hi de amicitia equocant: aut forte cessauit utilitas: cuius gratia amici assumpti sunt. Alii ꝙ amicis tediosi aut onerosi existãt: sed quid si grati atq̃ be niuoli fieri uoluerũt aut renuerũt? Alii ꝙ inimicitias sĩ causa patiunt̃: sed quid si uirtutẽ non habent recõciliantẽ? Alii summa tristitia afficiunt̃: qa nõ satis uoluptatibus de litescunt: sed hi fallunt̃ qui contumeliosos hostes amicos reputãt. uel forte ociositatẽ illas afferentem ꝑscindere no lũt. Alii ꝙ refectione tẽperata careant: si hi ignorant eã male digerentibus ꝓdesse. Alii ꝙ ieiunio & abstinentia uti non possunt: sed certe quia ne possint: uolunt. Alii su per famis & sitis media queruli sunt: sed qd si illis saturi tas inimica est? Alii sup ample & delicate habitationis carentia tristant̃: sed his angustus forte locus uirtutes do nat. Alii sup asperis & duris lectisterniis lamentant̃: sed certe quos mollia ad luxum inertiamq̃ prouocarent. Alii

de uilibus uestibus querunt: sed hi in domibus regũ esse cuperent: q mollibus uestiunt. Alii ꝙ cęteris humanis solaciis careant. Sed hi satis ignorãt plus tristia q̃ lęta quibusdam cõferre. Alii ꝙ cũ hoĩbus nõ conuersent aut fabulent: sed indubie tales ignorant sollicitudinis dona: uirtutesq silentii. Alii de omni tristabili euẽtu q̃runt: Sed certe quia cuncta illis ad uotum successere: qbus sese experire non licuit. Alii non modo turbant, sed incõsolabiliter torquent: quia mali in hoc sæculo melius habeant q̃ boni: sed hi nõ facile credunt malos nihil habere in cælis: sicut bonos paꝝ in terris. Alii ꝙ in seruitutẽ redigant seu captiuent & in carcerant: sed hi ignorant ꝙ potior pars hominis idest uoluntas libera est: cui p̃ncipes nõ dominant. Alii tristant ꝙ oporteat eos diu iugum subiectiõis portare: sed hi p̃esse, nõ subesse optant. nec obediẽtiæ fructum satis gustarũt. Alii quęrunt de obseruantia diuersoꝝ pręceptorum: sed hi certe apte demonstrãt ꝙ eos trangressio delectat. Alii de reuerẽtia supioribus exhibenda quęruntur: sed hi illã recipere non exhibere cuperẽt. Alii de carentia ꝓprie uoluntatis: sed certe hi tales ignorant q̃graue malum existat propria uoluntas. Alii de uoti emissiõe: sed hi certe non satis nouerunt ꝙ fœlix necessitas q̃ ad meliora compellit. Alii ꝙ sęculum derelinquere nõ ualeãt: Sed certe his ideo ualitudo deest: qa uolitudo non adest. Alii ꝙ religionẽ ingressi pseuerare nequeant: sed hi certe incepisse dolẽt. Alii ꝙ excõmunicati existãt: sed hi certe ecclesię censurã nõ medicinã sed pœnã falso putãt. Alii ꝙ irregulares sint aut inabiles: sed hi certe nõ satis humiliari nouerũt. Alii ꝙ diuinis officiis & sacramentis careant: sed his forte utilius foret deuotione & fide suscipere. Alii ꝙ lectio aut usus sacræ scripturę eis auferat: sed certe qa eis aut ad quæstum aut ecclesiæ discrimine utebant.

71

Alii de exauditionis tarditate anxii sunt: sed forte nō sa
tis sciunt, qa qui differt cibū: auget esuriē. Alii de rerum
tēporaliū petitionis frustratione angunt̃: sed certe quia ali
ena sunt a uera interioris sui homīs salute. Alii de impe
dimento cōtemplationis queruli sunt: sed quid si ad pie-
tatis actiua opera sūt efficaces? Alii de augmento negoci
ationis: sed forte contemplationi inepti sūt: aut illa eis ꝑ
molesta est. Alii ꝙ uirtutibus careant: uitiis se dedant:
sed uerum est, non nisi a seipso quis ledit̃. Alii ꝙ facilit̃
uitia sequant̃: sed hi uitiis resistere nolūt. Alii difficulter
uirtutes amplectunt̃: sed certe quia cōfragosa & ꝑdifficilis
ad uirtutes uia est: dulcis ad uitia. Alii mœstissime ferūt
stimulos carnis: sed hi forte eos ꝑ̄ueniunt. Alii de erra-
nea seu nimis arta ꝯscientia angunt̃: sed certe hi supiorum
exēplis aut pręceptis iuuari spernūt. aut quia suo sensu re-
gunt̃: Alii ꝙ semꝑ læti & iocundi & nunq̃ tristes: neqꝫ in
aliquo consciētia stringant: sed certe hi timorē dei abiici-
unt: & latam simul & lætam uitam sequunt̃ uitioꝝ: q̃ du
cit ad mortem. Alii ꝙ plurimū audaces existant. Alii ꝙ
pusillamines & timidi: sed certe hi & illi extrema ꝓ me-
diis capiunt: nec cogitant quia multa ex timiditate sunt
dimissa: q̃ ꝑ audaciam sunt commissa. Alii ꝙ mortem: alii
ꝙ fulmina & tēpestates timeant: sed certe hi timere de-
sinerēt: si uere sperare incepissent: aut eos criminis consci-
entia non accusaret. quia ut sapiens ait: magna securitas ē
nihil inique egisse. Alii de sua ꝑ̄destinatione & salute he
sitant: sed parum hi laborāt: ut sua sit certa electio. Alii
plusq̃ oportet de dei bonitate sperāt: sed hi futuram dei
iustitiā non satis credūt. Alii ꝙ ob grauia ab eis cōmissa
desperare formidēt: sed certe neminē g̃uissima peccata cō-
dempnant: si non placeant: si non uis desperare: desine pec-
care. Adde quia utrisqꝫ uidelicet nimiū sperantibus & de

sperātibus: timor deficit & spes. quare utrisq; utrūq; est ne
cessarium: scilicet ut deum timeant: & in eum sperent. Ti
mor enī sine spe inducit desperationē. Spes uero sine timo
re indissolutionem scđm hugo. Alii de timore inuasionis
hostium uisibiliū & inuisibiliū angunt̄: sed hi congrua re
media scienter aspernant̄. Alii ob bonorum corporis defe
ctus aut deformitates querunt̄: sed hi non satis consyde
rant fatuū esse qui seruum lasciuire poptat aut ornare cu
pit. Alii senectutem grauiter ferūt eiusq; calamitates de
testant̄: sed hi par͡ꝝ fore putant cupiditates reliquisse: atq;
id non posse: quod nolle deberent. Alii de corporis debi
litate & diuersis morbis p̄sertim de oculoꝝ, auditus, odo
ratus, aut loquelę carentia siue defectu: sed certe hi cūcta
ad corpus referunt. ignorātes defectus ipsos plus ꝓfecisse
animę: q̄ offecisse corpori. Alii sup uitæ breuitate & tem
pestina morte incōsolabilit̄ torquent̄: sed his bonos actus
q̄multos dies congregare consultius esset: cum non multū
sed bene uiuere sit laudabile. Alii de eadem imminente
de ꝓpinquo morte, & de instāti agone spiritu angunt̄: sed
hoc ideo: quia non satis consyderāt rudem esse tyrannum
qui a pœna liberat: quē punire se putat. ¶ Hæc paucula
forte & multa de huius uitæ diuersis artibus formulisq;
uiuēdi. & eaꝝ erumnis & afflictionibus a me diserta sūt.
Quæ quidem longiora aut breuiora dici posse scio. Verū
nec breuitati admodum studui ne copię: sed ꝓut ex cōmu
ni omnium mortaliū uita se obtulerunt, scriptis diserui:
ne legentes uel inopia uel fastidio fatigarē. ut cernat unus
quisq; mortaliū, in quauis sorte aut arte cōstitutus sit: qd
ad utranq; ptem dici ualeat. Nec illos blanda resoluant:
nec afflictiua cōturbent. Atq; ut dulcia pīter & amara de
spiciat. sed paratus sit semp ad oīa: ꝓmptus & ad singula
Absoluam iam fili mi hūc primum ad te pollicitū li
72

brum. de cunctis uitę huius temporalibus artibus & exercitiis. eorumq; miseriis & erumnis. Verꝝ ex his quæ ultimo dixi: sensi plane tuum animũ non parꝝ titillare. Voluis enĩ in mente quimo ut ita dixerĩ inter dentes mussitas: ne dixerim murmuras. Cum enĩ audiuimus satis turẽtis sæculi huius calamitates aduersitates & supplitia tribulationesq; multas & malas: quas passim supra tetigimus bonis & reprobis, facinorosis & innocẽtibus cõmunes esse: eaq; ꝓh dolor non tam legimus q̃ experimur: quarꝝ rerum causas quasdam in genere deduxisti: uerum tantę tam graui querelę specialiores urgẽtioresq; causæ cõgruerunt. Demum quid remedii. quid solaminis mortalibus in tantis erumnis & uitę laboribus esse possit: nondũ adduxisti. Vtinam enim tam ꝓmpta congruaq; ad eas omnes calamitates leuandas remedia attulisses: q̃ certa huius uitę mesta supplitia deplorasti. Vsq; adeo ut bonos uirtutiq; ꝺditos uiros absq; culpa affligi, torqueri qppe ab immortali deo relictos putemus: sicut & malos ꝓsperari in altumq; ꝓuehi indigne cõspiciamus. Quo fit: ut diuinã ꝓuidentiam incusemus. q quosdã inculpatos uariis supplitiis infortuniis & pœnis cruciari: alios culpæ noxios fœlicitate permittat. Si enĩ calamitates huiusmodi ueluti supra disseruisti nõ nisi ex culpa mortalibus ꝓueniri contendas: indecens plurimũ diuinę iustitię uidet: ut innocens ab eodem fonte affligatur: quo reꝑbus & iniquus pœna releuat. Nec aliud deplorabat hieremias inquiens: iustus quidem tu es domine si disputo tecum: ueruntamen iusta loquar: q̃re uia impiorum ꝓsperat: Et subdit: prope es tu ori eorꝝ & lõge a renibus illarꝝ. Prope inq̃ (teste Augusti.) dando eis quicq̃d uolunt & petunt. Et longe a renibus eorum: in nullo uidelicet eis displicendo: aut illorꝝ animos conturbãdo. Sic & Abacuck ꝓpheta eam ipsam depromit querelam. Qua-

re inquit deus non reſpicis contemptores:/ & cur taces de-
uorante impio iuſtiorem ſe:/Quę omnia tanto animos ho-
minũ in maiorẽ ducunt admirationẽ:/q̃nto ꝑ eundem hie-
remiam de diuina iuſtitia ſcriptũ legimus:/ſcio domine de
us quoniã malum iniuſtumq́ꝫ non libenẽ reſpicis:/ nec po-
teſt quis de tua iuſtitia dubitare. Hic eſt fili mi effectus
murmuris tui & cunctorum fere mortalium. Et ueluti ue-
tus querela ſit & multoꝝ animos exagitat:/ſic multis ege-
ret uerbis. breui tñ ſermone faciã ſatis ueritati:/ q nullis
uerbis humanæ opinioni reſpondere poſſem. Mirari igiẽ
& conqueri tu cæteriq́ꝫ mortales deſinetis:/ſi rem ipſã alti
us repetitis. In primis itaq́ꝫ illud animo fixum teneamuſ:/
neminem abſq́ꝫ culpa aut cauſa affligi aut torqueri oporte
re. cum ſcriptum ſit:/oculi domini ſup iuſtos. Et iteꝝ:/uul-
tus autem domini ſup facientes mala:/ut ꝑdat de terra me
moriam eorũ. Super quo uerbo Caſſiodorus:/ errat inquit
malus dicens ſecure facio mala:/ ſed diſcat quia uultus dñi
ſup faciẽtes mala. quaſi dixerit:/ iuſtos & iniuſtos deus re-
ſpicit:/ſed diſpariẽ. Iuſtos enĩ reſpicit:/ ut pie eos exaudi-
at. ſed malos:/ut puniat:/ perdatq́ꝫ de terra memoriã eoꝝ.
Quam ſiquidem punitionẽ ſiue iacturã memoriæ uitæ, &
quorumuis temporaliũ minime abſq́ꝫ culpa mortalibuſ cõ
tingere credendũ eſt:/ niſi culpam nõ putes illis abuti:/aut
ea ad luxum, ad auaritiã, ad ſupbiam, ad pompam cõuerte-
re:/q̃ iuſtiſſimus deus tanq̃ uirtutũ inſtrumenta hoĩbus cõ-
ceſſit. De qbus grego. pulchre dicere uiſuſ eſt:/quia ſumma
& decora iuſtitia eſt:/ut cõceſſa ꝑdat:/qui in cõceſſa captat.
Rurſus ut eſt ſanctoꝝ doctorum ſententia:/mali non utiq́ꝫ
impune tranſeunt. tum quia in fine punienẽ:/ tum quia ea
temporalia bona quibuſ iniqui in hac uita gaudent:/deus
illis cõcedit ob paucula quę geſſerunt bona. Sed ſpiritua-
lia bona quæ reſpectu temporalium magna bona exiſtũt:/

73

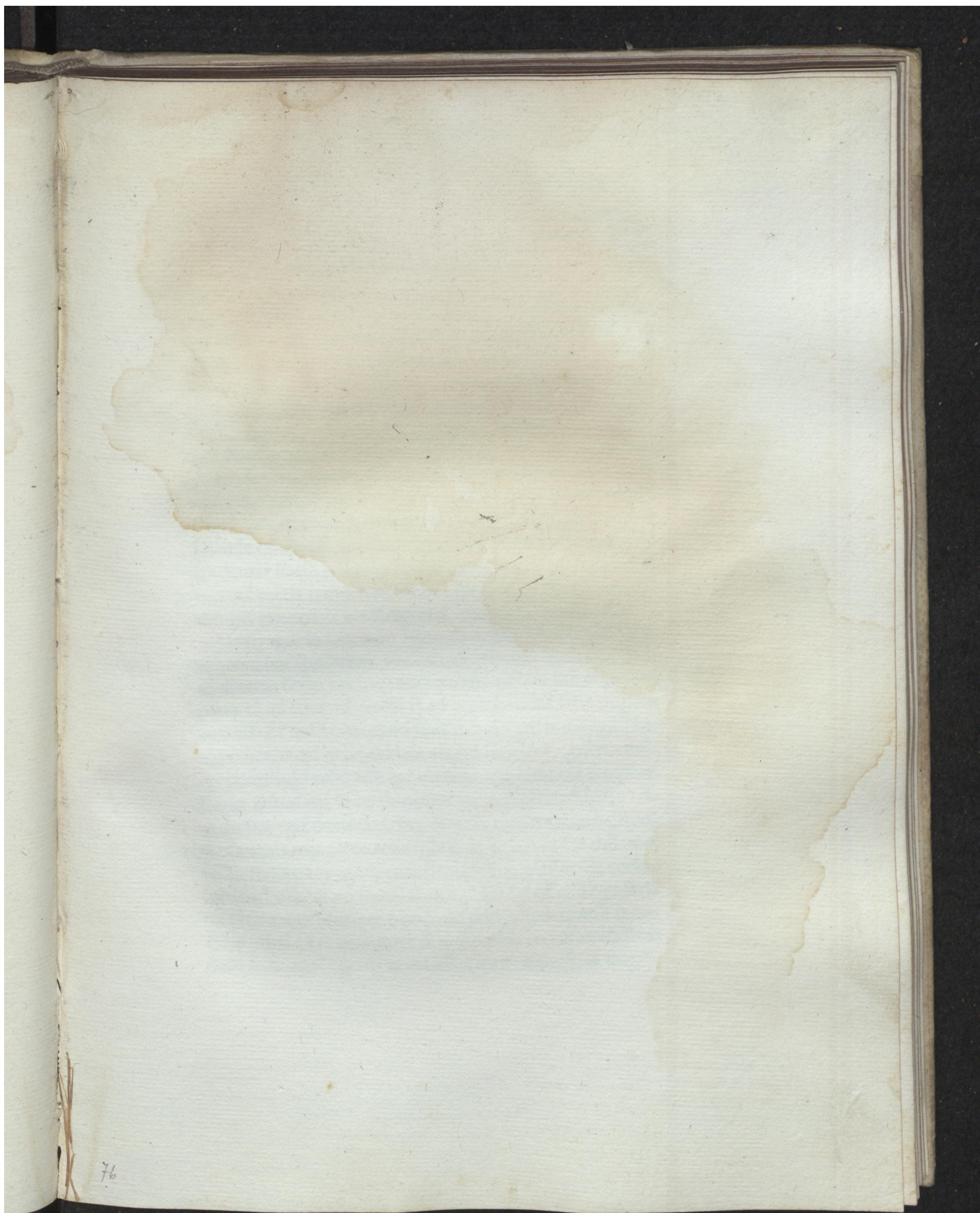
iustis uirtutiq; deditis reseruat tanq̄ equissimus iudex·cui maxime cōgruit: ut bonis det spiritualia tanq̄ potiora bona·de reliqs uero caducis & tēperalibus bonis seu pœnis & supplitiis, tm̄ uitis bonis ministret: quantū sufficere cōspicit ad uirtutē·Quod p alia uerba pulchre Augusti· deducit in p̄mo & quinto de ci·dei·qa habētes politicas & humanas uirtutes: iuste rebus huius mūdi p̄miant̄·Qui uero diuinis pollet uirtutibus: p̄miat̄ in rebus dei· Et subdit Augusti·respōdens q̄rentibus, qbus p̄miis romani falsoꝝ deoꝝ cultores orbis imperiū meruerunt· Ait enī qa bonis moribus hec tēporalia meruerūt·qa ueluti nullū malum impunitū: sic nullū bonū irremuneratum· Licet idem Augusti·aliam causam assignet in principio huius libri· Vt igit̄ ad conceptū sermonē redeamus: aspera plerunq; & amara deus iustis immittit: ne in illis timeat̄ aduersitas: sed & malis, fortune bona concedit: ne in istisquerat̄ fœlicitas: q̄ ipsi reprobi obtinent·Ceteꝝ in hac reꝝ uicissitudine agit deus ut prudentissimus medicus: qui cuncta ordinat ad infirmi obedientis bonā uoluntatē·Is·n·sepe secat & urit infirmū: nec illū exaudit deprecantē: ut auertat ab eo dolorem necantem·Adde: quia scd̄m grego· occulta sūt dei iudicia: sed occultiora sunt: cū boni mala recipiunt & mali bona·Sed si curiose causā iuestigare libet: ideo malos bona recipere putandum est: quia cum boni hi delinquunt: iuste hic mala recipiunt: ut ab eterna damnatione eripiant̄·Sed & mali bonis hic fruunt̄· ut inde posteꝝ ad tormenta trahant̄·Et subdit grego· exempla p̄clara: scilicet de uitulis & infirmis· De uitulis inq̄: nā ueluti qui mactandi sunt uituli: liberi in pascuis relinquunt̄: sic impius ad mortem currens: effrenatis uoluptatibus relinquit̄· Econtra uero iustus a transitoriæ delectationis iocunditate restringit̄: sicut & uitulus ad laboris usū deputatus: sub

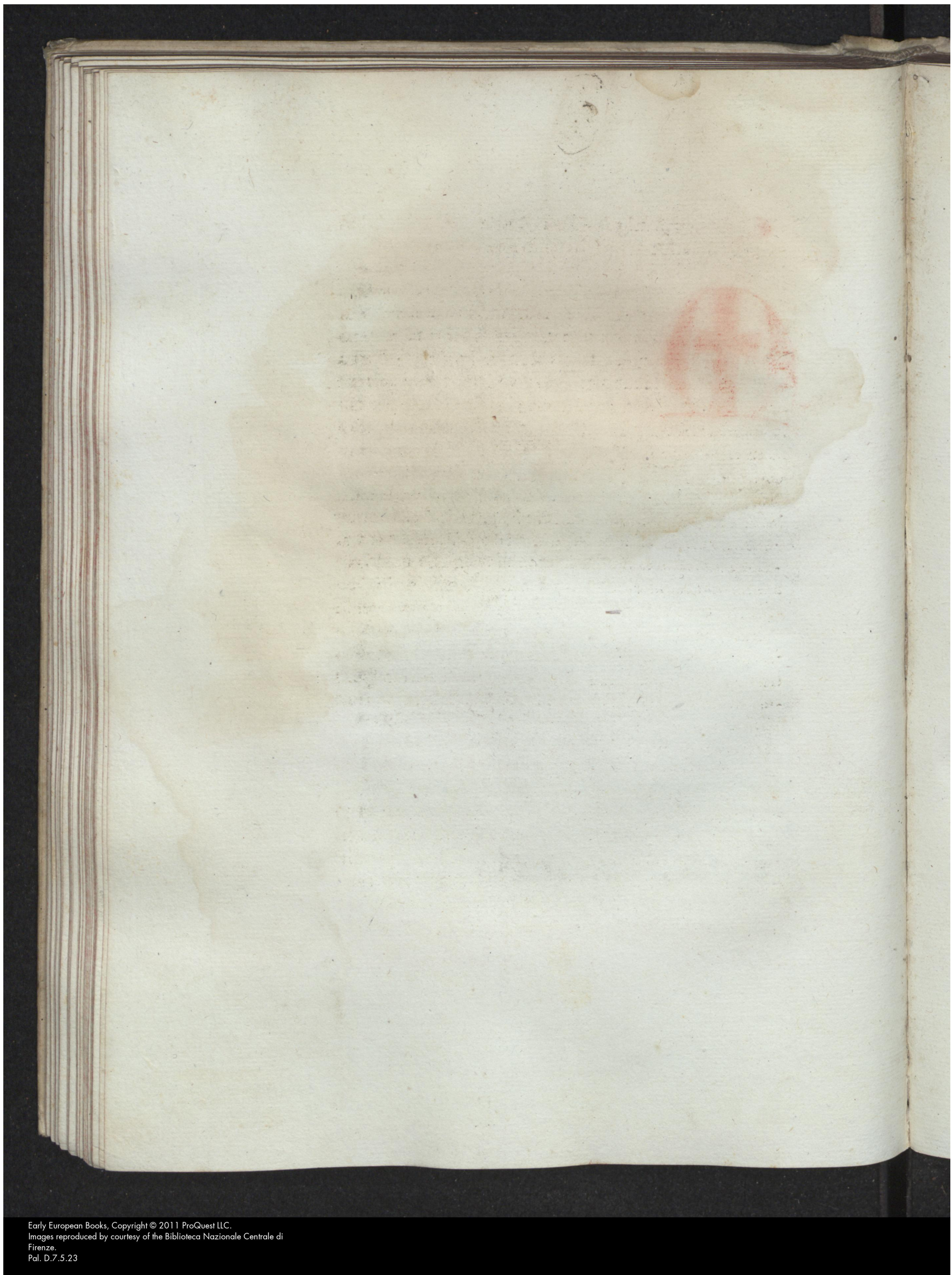
doloroso iugo retinet. Deniq; exemplo infirmorum idipsum
pbatur. Negant enim iustis in hac uita temporalia: quia
ægris quibus spes uiuendi est: nequaq̃ a medico cuncta quę
appetunt conceduntur. Dantur autem reprobis bona quæ in
hac uita appetunt: quia desperatis ægris omne qd desyde
rāt non negatur. Et concludit: perpendant ergo iusti mala q̃
iniquis permanent: & nequaq̃ eorum infœlicitati inuideāt:
q̃ percurrit. Quæ uerba omnē mortalibus admirationē &
quærendi causā submouent. Ceterum scdm Augustinū sup
canticis quinq; modis & totidē causis: calamitates & fla-
gella mortalibus cōtingere pspicuum est. uel ut iusti me-
rita per patientiam augeantur: ut Iob. Vel ad custodiā uir-
tutū: ut apostolo Paulo. uel ad corrigenda facinora. ut mar
thę lepra. Vel ad initium pœnę: ut herodi: q̃tenus hic in-
cipiat: quod in inferno sequitur. uel ad gloriā magnificādā:
ut de cęco nato. Ex quibus liquido constat neminē in hoc
sęculo sine culpa premi: uel absq; eius utilitate affligi.
Quæ omnia agunt: ut in his quę diuina puidentia morta-
libus mittit psperis aut aduersis: non murmur nobis sit
non querimonia: sed mens bene conscia, potius illis conso-
letur: q̃ turbetur. ¶ Multis. n. uariisq; argumentis facile agno
scemus: quia plurimum expediētia utilia quippe & necessa
ria nobis sunt laborum calamitatum, & pœnalitatū omniū
flagella: & quęq; huius mundi supplitia. ¶ Primo enī di-
latant cor hominis ad magna dei dona recipienda. Nam
ueluti martellus fabri dilatat metallum ad id quod arti-
fex desyderat: sic deus aurifaber humanę creaturæ, per mal
leum persecutionū & tribulationū cor iustorum dilatat: ut
fructū ex eis pcipiat: & ducat ad ueriora bona. de quo di-
ctum est. ¶ Secundo: ueluti aqua uinum temperat: sic ad-
uersa & quæcunq; huius uitæ pœnalia uinum temporalis
letitię moderatur: ne homini noceāt. Quod pulchre Aristo

teles nō tacuit in ethicis. Ait enim quia uirtuti deditus moderate se habet erga hæc bona fortunæ, aut adipiscēda uel amittenda. nec gaudiosus erit bñ ꝓsperatus: nec infortunatus tristis. q si aqua tribulationū non tēperat uinū ꝓsperitatis: extinguit potius q̄ iuuat. In cuius figurā scriptū est in exodo: operuit aq̄ tribulantes eos: unus ex eis nō remansit. ¶ Tertio ueluti medicina necessaria est mortalibus: sic aduersitas & afflictio: unde Augustinus: intelligat homo medicum esse deum: & aduersitates medicamentum esse ad salutē: non pœnam ad damnationē. Et subdit: sub medico ureris: secaris: clamas: nō audit medicus ad uoluntatē: sed audit ad sanitatem. Quare fideles coqueri desinant de asperitate infortunii ꝑsecutionis aut pœnalitatis. quia ea omnia signa sūt potissima diuinę electionis: ut per aduersa asperꝫ sit iter nostrum. ne ut ait Augustinus: magis delectet diu ꝑgere: q̄ citius peruenire. De qbus scriptum est: in paucis uexati: in multis bene disponentr. Quarto utilis est fidelibus quippe & necessaria aduersitas tribulatio & ꝑsecutio in hac uita: quia ad meliora cōpellit. Vnde Gregorius: mala quæ hic premunt: ad deum ire compellunt Quod non ignorans rex & propheta dicebat: multiplicatæ sunt infirmitates eorum: & postea accelerauerunt. Vnde Augustinus: nullus seruus cristi sine aduersitate tutus uiuit. Et subdit: si putas sine persecutione uiuere: nondū cępisti esse christianus. ¶ Itaq tam utilia ex huius sæculi ꝑsecutionibus & calamitatibus colligentes: gaudeamus affligi: q speramus frui. Et ut inquit Bernardus: non timeamus nos esse derelictos: quinimo semꝑ memores simus uerbi christi ad nos dicentis: cum ipso sum in tribulatione. Et iterum: iuxta est dominus his qui tribulati sunt corde. ¶ Actum est fili mi de cunctis uiuēdi artibus quibus in hac mortali uita secularitr uiuitr, tam nobi

libus q̃ ignobilibus/ magnificis & plebeis/ publicis & pri
uatis/ maximis & infimis. Audisti deniq eorundem uitæ
generum dulcia pariter & amara. Sed & actum est de omni
bus fere malis, incomodis, pœnis & calamitatibus, suppli
tiis & afflictionibus, corporalibus ac mentalibus omniũ
fere magis nominatarum personarum/ incipiendo a nascentis
mundi origine. Rursus actum est de causis & rationibus cur
nocentes pariter & innocentes, boni simul & mali tot affli
ctionum & pœnalitatum genera patiuntur. Sed & audisti cõ
solationes & congruentia remedia ad eas omnes releuãdas
mœstitias/ quibus mortales in hoc sęculo afficiuntur. Quæ
omnia fili mi opto sollerter cõsyderes. Ex quibus tu cęte
riq mortales liquido agnoscetis/ quid boni aut sinistri om
nis uita temporalis obtinet. ¶ Verum quia opposita iux
ta se posita teste philosopho, clarius conspiciuntur/ super est
iuxta policitum ordinẽ, ut cum in hoc primo libro de sæ
cularibus officiis & humanę uitę artibus me audisti loquẽ
tem/ te auscultem in sequenti libro de spirituali statu di
serentem. Ad te enim expectat de spirituali uita agere.
quę in duos diuiditur status/ uidelicet in statum ecclesiasticũ
episcoporum & & clericorum/ deinde in statum religiosorum.
Age igitur si placet de his duobus uitę humanę generibus.
& de exellentia & cõparatione utriusq/ de dulcibus & ama
ris uniuscuiusq/ ut tandem legentes apertis oculis ueluti
in lucidissimo speculo conspiciãt/ quid lateat sub omni ui
tæ humanę genere. Quo fiet/ ut securius unusquisq eliget/
quæ frequentius legit ac maturius digessit/ ad laudem dei
omnipotentis qui est benedictus in sęcula;

¶ Finit Liber primus/ de õni statu & uita tẽporali.

76

Incipit Liber Secundus: de Statu & Vita Spirituali, ecclesiastica & Regulari;

IRABITVR Forsan Sanctitas tua Beatissime pater ac clemētissime domine: q̄ in hoc opusculo recti ordinis rationē peruerterim. Et cum iuxta Gregoriū: status spiritualis, tāto temporali sit dignior atq̄ excellentior: q̄nto solis splendidissimus fulgor tenebrosis densitatibus: & aurū plumbi metallo p̄stat: prius de temporali statu egerim: q̄ de spirituali. Sed certe natæ ordo ad id compulit. Primo enim temporales nascim̄: sed & p̄us in temporali statu uersam̄: priusq̄ illū experim̄. Deinde temporalis status imp̄fectiōe cōspecta: trāsimus ad spiritualē statū. Adde: q̄ nō satis exellentiā: p̄fectionem & internā mētis tranqllitatē status spiritualis agnosceremus: nisi p̄us temporalē uitā: atq̄ eius incomoda experti essemus.

Postq̄ igit̄ in superiori libro de cunctis temporalibus & terrenis siue secularibus statibus, & uiuendi modis, artibus, ac diuersis hoim̄ exercitiis actum est: in quo pro utraq̄ sui parte tā ad cōmendationē: q̄ ad reprobationē satis disputatum est. Et quid boni, quid sinistri, quid utilitatis, quid incōmoditatis, qd q̄etis, qd laboris, qd securitatis, qd periculi qd honesti, qd inhonesti, qd uirtutis, qd uitii oīs temporal̄ status & secularis uiuendi modus habeat: plene discussū est.

In hoc igit̄ Secundo libro dimissa matris introductiōe: & ↄsanguineorū altercatiōe: q̄bus de re incognita disserere nō licet. Decreui ego spiritualem ordinē p̄fessus: de eodem spiritual̄ uitæ statu breui aliqua disserere. Faciā ego satis nō tātæ rei debito. nec tuæ. S. desyderio: sed conatui meo. Atq̄ utinā tā digne. utilit̄ & diserte: de eo eminentissimo statu a me agat̄: q̄ illius maiestas atq̄ immensitas exigit.

77

Subalternat̃ itaq; uitæ spirituali duplex status· qa ipsa ui-
ta spiritualis: in duos distinguit̃ Status· Alter est Episco-
poꝝ & Sacerdotũ: ac ecclesiastici ordinis ministroꝝ· Alter:
est manachoꝝ siue religiosoꝝ· De his ergo duobus statibus
& uiuendi moīs: hoc libro agendũ est· Et quia ad dicendũ
campus latus est & materiæ ipsæ non tã diffuse & ꝓfuse: q̃
a multis tractatoribus ꝯfuse reperiant̃: qnimo ꝓpꝫ uarias scri
bentiũ opīones: uix legentes ꝓficere possũt: multa deniq; in
his materiis: intacta aut non satis diserta inueniant̃: decre-
ui sub quodã breui compẽdio· in hoc Secũdo libro flosculos
quosdã circa hos duos status inserere· ubi utriusq; status &
uitæ normã· natam seu efficatiã necnõ exellentiã· laudes· cõ
mendationẽ· & demum eoꝝ labores· difficultates· aculeos &
pericula adducã· Demũ ṽo int̃ se· & alterius ad alteꝝ: dr̃ñas
& comparatiões breuit̃ ꝑstringã· Incipiẽs a Statu ecclesiasti
co & ꝑmo a Sũmo pontifice qui culmen & uertex est toti-
us spiritual̃ status· Deiñ a Sacrosancto Romanæ ecclesiæ car
dinalibus· Rursus descendã ad statũ archiepiscopoꝝ, episco
poꝝ, cætoꝝq; prælatoꝝ, curatoꝝ, & clericoꝝ sub ecclesiasti-
co ordine degentiũ· In quo libro materias in tab̃la in ꝑnci-
pio ꝑmi libri descriptas discutiã· Diligẽs igit̃ lector ex mo
tiuis auctoritatibus & rõnibus quæ inserent̃: nõ statim uin-
cat̃ ad cõmendationẽ uel improbationẽ alterius status: sed
motiua, rõnes & autoritates, quę ꝓ alio statu & uiuẽdi ge-
nere adducunt̃: accurate ꝯsyderet· uidebitq; q; ii duo ꝑfectis
simi & exellentissimi status: oĩm alioꝝ statuũ & uitę huma
nę generꝝ supant dignitatẽ· Qm̃ & si int̃ gremiũ fidei catho
licæ existẽtes, in quocũq; degãt honesto statu: si pie uixerit:
saluari possit· Hi tñ duo spirituales uiuendi modi: singula-
rius suos sectatores deo ꝓximiores reddũt· Etsi uterq; sta-
tus sanctus & deo acceptus est: alius tñ alio ꝑfectiõe & di-
gnitate præstat· sed & alter alteris placet & cõuenit scd̃m

naturam, qualitatē, ac uires psonarꝝ. Inť se tñ circa eorꝝ pfectio nem: habēt se sicut excedēs & excessa. ut latius pdiscursum eorꝝ quæ tradenť in hoc libro, uidebiť. Ea ergo de qbus in hoc Secūdo libro agendus est sermo: in infra scripta capitula distinguunť;

¶ Capitulū pmum: de sublimitate & exellentia dignitatis Summi pontificatus. & de incomphensibili eius auctoritate & potestate. & de illius necessitate & utilitate & de altissimis eius misteriis.

SVmmi pontificatus exellentiā, dignitatē & auctoritatem huiusq sacratissimi Status laudes, præconia attollere: illiusq necessitatē & utilitatem ondere: hodie munus suscepi. grāde qdem negociū: sed paruū īgenium. Cuius tāta est sublimitas & eminētia: tāta immēsitas: ut nullus mortaliū nedū comphendere aut satis expmere: sed nec cogitare posset. Obtūdit. n. oēm humanū intellectū illius sacratissimi: & oīm eminētissimi status maiestas & exellentia. quia scriptū est, scrutator maiestatis oppmeť a gła. Si enī teste Ambrosio. nihil in hoc sæculo exellentius atq exelsius inueniri pōt statu & dignitate simpliciū sacerdotū & particulariū psulū, q p diuersa orbis loca in partē sollicitudinis assumunť: qd cogitandū est de eo sūmo pōtifice qui uices ueri dei gerit in terris: qui ad plenitudinē status: qui ad apostolicū thronū: q ad culmen oīm dignitatū assumiť. Ex q̄ certe ut riuuli a fonte: rami ab arbore pcedūt. q non ad humanū tm̄ pncipatū: sed ad diuinū. nō ad pncipandū solum mortalibus: sed & immortalibus. nec mō hoībus. sed angelis. nō ad iudicādū uiuos: sed mortuos. nō in tra solū: sed in cęlo. nō ad psidendū solū fidelibus: sed infidelibus. Et ut paucis agā: q ad eāipsā dignitatē: ad eandē iurisdictionē & coactionē ac uniuersalē: toto orbe supmū pncipatū a summo

78

deo· & eius loco sup cunctos mortales institutus & effectus est· De quo p Iob scriptū est: q̄ corā eo curant q portāt orbē & reges sęculi atq̄ tyrāni ridiculū sūt· q solus oēm potesta tē ambit· Et sicut scripta cōmemorat: vnus est, & secundū n̄ habet· Et iterū de eo scribit: tu solus, & nullus tecū· Et rur sus: potēs sup omēs potētes· Cuius teste pphā, suæ sūt iusti tiæ· potestas & imperiū· Quē iterū Dauid signt ingens: dedit ei potestatē & regnū· & omēs ppli & linguæ seruiēt ei· Qui vt canon ait· terreni simul & cælestis imperii iura suscepit· Cuius sūmæ dignitatis fastigiū atq̄ maiestas, nō mō apud ātiquos ueteris legis effulsit: ac dignius apud catholicos di uina institutiōe refulget atq̄ pēminet: sed & apud gētiles sūmū oīm bonorū & pncipatuū culmen tenebat· Nam vt ait Varro: exordiatissimo atq̄ eminētissimo gradu pōtificum & sacerdotū gentiliū: resultat qdā exellentissimus & sublimis simus status in vno sūmo pōtifice· Hinc Isidorus: distinctio inquit gduū & ordinū int pōtifices & sacerdotes: a gentili bus maxie iuenta est: qn suos sacerdotes alios simplicit fla mines: alios pthoflamies appellabāt· & aliū q cunctis flami nibus psideret in sūmo gradu locabāt· Quē vt idem Varro uoluit: iouis assumpta ueste insigni curuli & regia ad orna tū diuinitatis: plurimū in eo putātes pmaxie colebāt· Cic· quoq̄ sublimitatē ac exellentiā sūmi pontificatus gentiliū· ex illius misteriis oñdit: dū in cultu & religiōe suscipiēda pmus oīm erat: atq̄ vnus ad interptandū: quę uolūtas esset deorū immortaliū· vt statim in seqnti Ca· tāgemus· Huius deniq̄ sūmi pontificatus sublimitas, & utilitas atq̄ ncitas: nō facile explicari ualeret· Sed vt cæta taceā: n̄ satis plene recteq̄ vniuersitati orbis a christo puisū foret: nec ecclesię quā christus sāguine redemit morē gessisset: nisi talem tanq̄ eminentē in tris uicariū reliqsset: q in ea potestate & auto ritatis integritate toti orbi prsideret: qua ipse christus in

terris manẽs· qppe qui per ꝓphetã dixerat: qd potui facere vineæ meæ: & n̄ feci· ❡Accedit: qm̄ solus ipse dirigit oẽm humanã creatam in finẽ pfectissimũ· Q̄ꝛobrem sibi vni christus claues cõtulit regni cęloꝝ ac pottestatẽ ligãdi atq; soluendi in cælo & in t̃ra· Rursus sũmi põtificatus sublimitas & exellẽtia: atq; utilitas & necessitas in eo ↄspicit̃· quoniã teste phõ: nõ posset hic mũdus regi: nisi vnus esset summus p̃ncipatus· ad quẽ vnũ pueniendũ est· ex quo singula dirigũt̃ & gubernant̃· cuius motu & dispositiõe om̃s ierarchici actus ordiant̃· Et tãdem huius orbis dispositio dirigat̃: ad instar cælestis monarchiæ· Nã teste Dionysio: necessarius est summus ierarcha: q quos regit: illuminet· Periret enĩ oĩs ordo reꝝ: nisi vnus sũmus pontifex foret· q eũipsũ ordinẽ vt ita dixerim ordinet: dirigat & exequat̃· Teste enĩ phõ· vbi est ordo & g̃duũ ascensio: ibi necesse est ↄstitui vnius exellentiam· Periret rursus & mortaliũ oĩm hoĩm cõmertiũ: nisi foret vnus pontifex uice dei in t̃ra monarcha, in quo omnes vt in glutinio quodã partiũ ad corpus misticũ copulent̃· & in quo singuli vt membra sub vno capite gubernent̃· Periret fidei vnitas, & ecclesiæ vnanĩts, & cõcordia simul & pax, q̃ nihil dultius excogitari aut inueniri põt: nisi foret vnus sup̄mus põtifex· qui cunctos mortales ad vnius fidei & vnitatis vinculũ reduceret· dicente hieronymo: ob eã rem in remedium scismatis actum esse: vt vnus oĩbus p̃sit· Periret deniq; illa cunctis mortalibus necessaria ad deũ meditatio· Teste enim scriptũra: romanus põtifex lõge pfectior, lõge dignior & efficatior, int̃ deũ & populũ mediator existit· ãtiquo illo balbutiẽte: scilꝫ iusto moyse, ac fratre eius aaron: qui n̄ solũ in vno ppl̃o, in vna gente: sed & sup t̃renis mediatiõis officio fungebant̃· Sũmus uero nr̃ põtifex (teste apl̃o) ex hoĩbus assumptus: tñ ꝓ hoĩbus ↄstituit̃ in his q̃ sũt ad deum: vt offerat sacrificia & dona ꝓ peccatis· Hic igit̃ dignus salubriusq;

79

mediator existit ppli ad deũ. Hic sacrificia: hic holocausta ñ hircorum aut uitulorum: sed ueri sacratissimiq corporis christi deo patri offert. eosq in eodẽ misterio instituit: q itidem faciãt in orbe vniuerso p delictis pplorum. Hic igit peccata diluit. hic aĩabus fideliũ pœnas condonat: supplitia relaxat. Hic ueniã lapsis impartit. hic errãtes corrigit. delinquẽtes cũ expedit: reducit. Hic incorrigibiles punit. & tandẽ peccatores sũmo deo cõciliat. illũq iratũ placat. De quo Sapiens ait: ecce sacerdos magnus, q in tpe iracũdiæ factus est reconciliatio. Periret rursũ iustitiæ uirtus: quia eodem phõ teste: nisi vnus in orbe foret q eã cunctis mistraret, & negligentium uicẽ suppleret: quicqd iustũ est pclitaret. Vñ Augustinus: sine iustitia nõ põt regi hæc Resp. humana. Neq enĩ ẽa aut recta põt esse Resp: nisi vnus oĩbus psit: q gubernet & regat: qui summus pontifex, est immortalis dei uicarius.

¶ Periret tandẽ illa potissima iustitiæ pars, quã Aristote. Epykeiam uocat: cõmuni bono vniuersi orbis pnecessaria. per quã sũmus monarcha dirigit iustũ legale, & plerumq scriptam rigidãq iustitiã moderat: dispẽsat: detrahit: p vt rerum cõtingentiũ suppetit diuersitas. & boni cõmunis necessitudo expostulat. Periret demũ alia iustitię nõ infima pars quam distributiuã uocãt: quæ vnius ppe est sũmi pncipatus. qua vnicuiq scdm eius dignitatẽ & merita certa pportiõe pmia elargit. Dignitates, pncipatus, regna & impia p meritis donat atq instituit. p demeritis ũo trãsfert de gẽte in gentẽ. Quare & si cẽtra taceã: huius sacratissimi & eminẽtissimi status summitas, maiestas atq fœlicitas sit & necessitas, ac utilitas, in eo facile comphendit. Nã si (vt aiũt) nulla maior est fœlicitas q̃ multos fecisse fœlices. Hunc statũ beatissimũ tãto fœliciorẽ dixerim: q̃nto plures sup oĩs mortales facilius & vt ita dixerim fœlicius: fœliciores agere potest.

¶ Patet igit huius sacratissimi status exellentia, dignitas,

& utilitas atq; necessitas. Patent eius laudes & preconia nõ mõ ex auctoritate instituentis: ex dignissima institutiõe: ex causis dignissimis: sed ex fine optatissimo. ex beatis misteriis. ex ppinquitate ad deum. ex fructu desyderãtissimo. ex cunctorum mortaliũ utilitate & foelicitate redundantissima.

Ca. ii. De spiritualibus incommodis: amaritudinibus: miseriis: aculeis: necnõ mẽtis afflictiõibus: piculis & laboribus sũmi põtificatus. ubi plurime sũmorum põtificum calamitates & spiritus pertbationes narrant.

STupore nõ paruo audita est illa õnium dignitatũ supma dignitas. & cunctarum potestatũ emiẽtissimus pncipatus sũmi uidelz põtificatus. uisaq; est tãti numinis celsitudo. & auscultata tãte lucis splẽdidissima claritas. cuius radiorum iubare, totus orbis lustrat atq; uegetat. Sed & aĩ nostre mentis oculos ɔtemplata est tãti culminis pro gatiua dignitas atq; excellẽtia. & tãti tribunat supma auctoritas. cognita est illius sacratissimi atq; diuinissimi status sũma utilitas atq; necessitas. Demum audita sũt breui eius status laudũ pconia. discussæ sũt eiusdem culmĩs utilia & comoda, dulcia & pspera. Verum quia alťne sũt rerum oĩm uicess: nec aliqd ita psperum est, qd grauissimis aculeis nõ tangat: idcirco iuxta pollicitũ & ɔsuetũ ordinẽ: eiusdẽ altissimi status adducẽda sũt incomoda, amaritudĩes, labores, & pericula atq; pmentia: ut cernat quisqs qui in ea sedet: qppe in se experiat. Cernãt rursus & cæti mortales q in illo status culmĩe sũmã oĩm foelicitatẽ collocãt: uerissimũ esse qd Sapiens ait: quia extrema gaudii luctus occupat, & risus dolori miscebit. Et ppterea ɣm esse illud eiusdẽ Sapiẽtis: gaudiũ & foelicitatẽ dixi errorẽ. Et foelicitati improperabat dicẽs: cur frustra deciperis. In ea igit disserenda re: bipartita erit orõ. In pma qdem: huius sũmi põtifici status incõmoda & infoelici-

80

tates, amaritudines & pericula, labores & miserias spirituales uidelicet & mentales: breui (sed amaro) calamo describemus. Secundo in loco: temporales siue corporales miserias eius status, labores & incommoda, ac interna latentia & apta pericula differemus. In primis enim illud antiquum (sed uerissimum) sapientum uerbum nostris mentibus repetendum arbitror: quia quicquid in orbe preeminet atque precellit: multis internis doloribus suos afficit ac premit possessores. sed & infinitis pene mentis aculeis ac amaritudinibus excruciat quos demulcet. Ceterum discernenda est (ut puto) dignitas a persona: accidens a subiecto: qualitas ab obiecto: dignitas certe eius est excellentiae eius culminis, uti audiuimus: quippe de quo sanctorum patrum habent editiones, quia nemo sane mentis dubitat sanctum esse: quem apex tantae dignitatis attollit. in quo si desunt bona acquisita per meritum: sufficiunt quae a Petro loci uidelicet precessore testantur. Addequia ea ipsa dignitas teste Symacho Papa: aut claros ad haec fastigia erigit: aut qui eriguntur, illustrat. Persona uero cui tanta dignitas haeret utinam sic sanctitatem uitae ex ea dignitate contingeret: sicut ex loci prerogatiua nomen sanctimoniae recipit. Sed prohdolor altitudo dignitatis: uirtutis: personae innocentiam non inducit. Quod si illud eiusdem Symachi quis obiecerit: quia Petrus apostolus perhennem meritorum dotem cum hereditate innocentiae transmittit ad posteros. Id (nisi fallor) de eis summis pontificibus plane intelligitur: quos par sanctimoniae splendor illuminat. Transmisit igitur Petrus sanctitatem status: non uitae. transmisit sanctimoniam cathedrae: non personae: ut haeredes essent futuri pontifices suae bonitatis. atque causam occasionemque bene recteque uiuendi: sancte presidendi reciperent. & sanctitas loci meritaque precessoris alium hominem faceret: quem natura genuisset. Plerumque enim teste Isidoro: dum mutatur status: mutatur mentis affectus. Accedit: quia sicut exellentiam & dignitatem, ita dignitatis sequelas uidelicet erumnas & labores Petrus transmisit ad posteros. Quas dum

in pertbata mente ɔsydero: nescio romanos pontifices tāta miseriaꝝ, laboꝝ doloꝝq; immēsitate respersos: fœlices: num potius infœlices aut miseros dixerim. Inseparrabit enim & affixus atq; ānexus est huic culmini cunctaꝝ mētis afflictionū & pbationū aceruus ḡuissimus. Idq; ipse Hierony. n̄ negauit ingens: qa nō facile in loco Petri & Pauli tenere cathedrā. Et Augusti: sicut nihil in hoc seculo excellētius: ita nihil in hac uita laboriosius: nilq; difficilius ac periculosius pōtificatus officio: si eo mō nō militet: quo imperator christus iubet. Quod an ueꝝ sit: vnusquisq; in ea sede locatus n̄ mō expert: sed patit. q plus miseriaꝝ mētisq; amaritudinū in se cōspicit: q̄ legat in codicibus. Qꝫ si tam graues huius dignitatis aculeos nō sentit: oīm eū miserrimū dixerim. Nā (vt aiunt) ꝓpriam nō nosse miseriam: summa miseria est.

¶ Quis enī oro lętus: quis fœlix in tātis miseriis esse pōt: quis securus int mille picula nō semel sed iugit iactatus: Quis rursus fœlix appellari audebit: in quē vnū oīm mortaliū etiā uilissimoꝝ hoīm ora, linguæ mordaces, cumulatissime & impune armant: quæ utrūq; suū hominē uehemētissime conꝝbāt. Quis oro Gregorium magnū, vnū int sūmos pōtifices post Petꝝ clariorē: sanctiorē: aut fœliciorē negabit: Iis tn̄ ḡuissimis mētis tempestatibus & diuersis aduersitatibus siue infœlicitatibus urgebat. Nā curaꝝ sarcina: demum emuloꝝ detractiōibus pertbatus: in seq; pene distractus (vt canones eius hn̄t) in seipsū idignatus, dicebat. Infœlix ego in ecclesia ista qd facio: vbi me episcopi despiciūt & detrahunt: oīpotenti deo grās ago. ¶ Quid igit est qd fœlicior post Petꝝ pōtifex se infœlicē appellat: Aut qs in pōtificatu fœlix erit: qui Gregoriū non habet in fœlicitate consortem: Aut cū quo rursus aliqs fœlix sit: qui cū Gregorio nō scit esse infœlix: Eqdem tāta miseriaꝝ, & pbationū mole hic beatus sūmus pōtifex refertus fuit: tot mentis pertba-

tionibus & cruciatibus cōstrictus: ut (q̄admodū de seipso in registro ait) tædio rerꝫ uictus nullū maius suppliciū: q̄ il-lam sūmā fœlicitatē putabat. Dicebat rursus spinosam fore cathedrā romani pōtificis: fastigiūq; illud sūmū acutissimis usq; q̄q; cōsertū aculeis. adeo ut corona, & purpuratū fugium nō tā aurea q̄ ignea censeatᷣ. Idq; & Adrianus papa n̄ nega-bat. Referebat enī sæpe (teste Policrato) quia nō iocundis, lætisq; g̃dibus ascendisset: sed in incude & malleo dilatas-set eū dn̄s. quē p̄cabatᷣ, ut dexterā apponeret: quo insuppor-tabile onus, tanq̄ infœlicē (ut ita dixerim) fœlicitatē ferre posset. ¶ Rursus (iuxta quendā Sapientē) qa dupx se offert mortalibus uia q̄ gradiendū est: altera ad laborē: altera ad miseriā ducit: eligat igiᷣ quā sibi uult sūmus pōtifex. aut enī sese miserꝫ, aut ex libero seruum agnoscat necesse est. Quo fit: ut apud semetipsū q̄etem, animiq; tranqllitatē op-tās, & reqem nō inueniēs: descendisse, nō ascendisse recte ar-bitrabiᷣ. Nā curis multiplicibus implicatus: ascēsiones su-as afflictiōes potius, & spiritus molestias extimabit. qa te-ste Gregorio: q̄nto qs altior erigiᷣ: tāto curis grauioribus oneratᷣ. eisq; populᷣ mēte, & cogitatiōe supponiᷣ: qbus p̄po-niᷣ dignitate. Quo fit: ut q̄ntocūq; ingenio polleat: in tāto curarꝫ tumultu, & aduersantiū sibi rerꝫ assiduo cōflictu, quo se ferat ignoret. Quippe ad spiritualia reddatᷣ imbecillior: qui sibi in t̃renis uideᷣ diligētior. qa (ut aiunt) facile cæle-stia amittūᷣ: cū terrena diligūnᷣ. ¶ Rursus q in eo fastigio sedet, dū securitatē uitæ æternæ captat: ad interitū, ad piculum currit. Quid ergo fœlicitatis habet: cui nihil est securi-tatis: Quis enī securꝫ sūmū pōtificem arbitrabiᷣ: q de por-tu sciens fugit ad naufragiū: Si enī in parua aq̄ cū tempesta-te piculose nauigatᷣ: q̄nto piculosior erit nauigatio in mari magno, & spacioso: ubi reptilia, quorꝫ nō est numerus: quorꝫ quædam blādiendo (Sirenarꝫ more) miseros decipiūt. quos

dum eleuāt: deiiciūt in ꝓfundū maris. Quædā reptiliū genera vt glutiāt, appropinqāt. quæ sua sunt ꝗrūt: nō quæ salutis nauigātiū. Quædā deniqꝫ minus lædūt: dū aperte insidiant᷑. Quædā (more beluaꝝ) sb̄ amicitiæ colore nauia aꝑpinquāt: vt illā dorso subuertāt. quā rectis membris inuadere nō ualuissent. Et (vt paucis agā) qd esse pōt in tanta tempestate secuꝝ: Nam (teste Gregorio) qd est aliud potestas culmīs: nisi tempestas mentis: Distrahit certe tātæ dignitatis cura: tāta reꝝ solicitudo: quæ mēti pōtificis (etiam si ferrea marmoreaqꝫ sit) cōfusionē ingerit, & suiipsius ignorationē. Nam (iuxta Grego.) sæpe suscepta cura regimīs ꝑ diuersa & aduersa in seipsa collidit᷑. & imꝑfectus quisqꝫ inuenit᷑ ad singula: dū cōfusa mente diuidit᷑ ad multa. ¶ Demū in his q̄ diximus si illud infœlicitatis, & ꝑiculi genus addideris: nihil est cur sūmi pōtificis fœlicitatē, infoelicio‑rem & miseriorē cunctis mortaliū miseriis nō cōtendas. Obstat enim suæ suꝑmæ excellētiæ, suæ momētaneæ foelicitati, interioris sui hoīs ignis inextinguibil, ↄscientię remorsus, assiduus v̄mis. q nō ↄsumit nec ↄsumit᷑: sed cruciat. Quæ ōnia tāto ꝑmūt grauius: q̄nto q̄ suo congruūt officio: aut non egisse, aut neglexisse damnabilit᷑ nō ignarat. Deniqꝫ si illū ꝑiculo ꝓximū dicimus, q paucaꝝ aīaꝝ curā suscepit: quo pacto letus, quo securus erit: q oīm curas in se vnū transtulit: fortes certe illos humeros dixerim: nisi leuē putet sarcinā. Quos pulchre Bernhardus tāgit ingens. grauiori & ꝑiculosiori debito tenent᷑ astricti: q multis aīabus rōnem sūt reddi‑turi. quia (iuxta ꝓphetā) de manu pastoris peccata populi reqrunt᷑. Idipsū ꝑiculū sūmi pōtificatus magnus Gregorius plāgebat: atqꝫ in ipsa sua assumptiōe ꝗuissime deplorabat. vt ex eius registro colligit᷑. Ait enī Cor meū dereliqt me. nolite uocare me Noemi. filios enī ꝑdidi: idest opera per terrenas curas. Prius erā sup altitudines t̄ræ: sed post curaꝝ

fluctibus & tempestatibus sum depressus. Et subiicit. Quis ad hoc sufficit onus: Simia uocari leo pōt: sed nunq̄ fieri. q̄si dixerit. Vocari in ecclesia possum summus pōtifex: sed opere fieri nō ualeo talis: nisi q̄ tali dignitati ɔgruūt digne peragam. ¶ Hæc paucula inter nimia de sūmi pōtificis spiritualibus miseriis, laboribus, curis, & mentis amaritudinibus a me breui diserta sunt. Adde quæ infra tangentur: cum de episcoporum, & aliorum ecclesię ministrorum aculeis, laboribus, & periculis sermo erit.

¶ Ca. iiii. ¶ De plurimis temporalibus & corporalibus incōmodis, amaritudibus, & miseriis & calamitatibus Romanorum Pōtificū. & de illorum ꝓmptis, & ei ɔiunctis laboribus & ꝑiculis: anxietatibus & inseparabilibus ęrūnis.

QVi aures audiendi habet: non sine magno mœrore audiuit eas spirituales miserias & mētis afflictiōes paucul as qdem ex multis: sed ueras atq; pergraues: easq; spiritus amaritudines: incōmoditates ac labores: sed & pericula q̄ sūmū pōtificē comitantur. Superest (iuxta pollicitū ordinē) vt cætera incōmoda, aduersa & ꝑicula tēporalia: quæ eosdē sūmos pōtifices dū in hoc laborioso uitæ pn̄tis certamine militāt: tēporalit siue corporalit ꝑmūt, breuissime audiamus. In q̄ re magna nobis se offert ad dicendum copia: si esset qui tā grādi negocio parem dicēdi vim accomodaret. Demus igitur atq; ꝓ constāti fateamur (quod perq̄ difficile contingit) & fingamus alicuius sūmi pōtificis tantā aliqn̄ fuisse aut esse posse gloriā: tantā ꝟtutem, moderationē, atq; industriā, vt ei cuncta succedāt ꝓspera: demū honoratus plurimū sit, & in omni orbis plaga laudatus & adoratus: cui oē genu (vt debitū est) flectatur: obstāt tn̄ his exterioribus fœlicitatibus plurima: quæ potius cruciāt, q̄ satiāt. nec tm̄ delectent q̄ ꝑmāt. Primo qdem obstāt domesticæ curæ. obstat rursus

iniqssima auiditas. & (vt ita dixerim) rabidissima rabies ꝑpinquos exaltãdi: atq carne & sãguine reuelãtibus: familiam. genus. stirpem ꝑpetuãdi. Volũt eñ nõnulli sũmi põtifices: vt a se iam nõ vna, sed plurimę insignes familię & nomiatissimę domus incipiãt: illustres ꝑncipatus nascant. quo tũ desyderio nõ deerũt ꝑscoꝝ exẽpla põtificũ & lõgeminus qui huiõi ꝑposito faueãt. Nã docti parit & indocti idipsũ suadebũt. alii fabulas: alii scriptas allegabunt. auctoritates retorquebũt prurientes põtificis auribus. ecce ingent, nemo carnẽ suã odio habuit. Christus quoq (cuius actiões sũmus pontifex illius uicarius imitari debet) cum dilexisset suos: usq in finem dilexit eos: qui sibi ɔiunctos exaltauit: sed ad crucem dixerim. Multi multa dicẽt, vt placeãt: q̃a idipsum placere põtifici nõ ignorãt. Plurima suadebũt vt decipiãt. fateor tñ. facile est decipere uolentẽ. Sed plerunq decipiuntur in adinuẽtionibus suis. & inde punire eos diuina ꝑuidentia ordinat: vnde peccatũ insurgit. Nõnunq̃ eñ ingrati sunt nepotes & cõtribules: ingrati ꝑpinq. vt a rege Libiæ sumere exemplũ libet: cui nepos aduersus fuit: & ꝑpinqui uitę insidiatores ac fratꝝ interfectores. Demũ si grati erũt: heredes q̃dem pecunię erunt: sed deheredes ṽtutis. Adde: q̃a si ṽtuti dediti, si studiosi fuerint, atq merito diligẽdi: hi ꝑ eoꝝ uirtute plerunq ęmulos hñt: totaq cõtra eos armat indignoꝝ t̃ba. Id tñ raro cõspicimus: q̃nimo sæpius q̃lificatũ sanguine ꝑ̃ferunt q̃lificato sapiã & uirtute. putãtes ex caritatis ordine excusatos: q̃ a se & suis incipe aiunt. Quo fit: vt dũ sũmus põtifex eũipsũ caritatis ordinẽ seruare se simulat: in eũ cõmittat. Cũ itaq ordiãta caritas id ꝑmũ exigat: vt cõiunctos sanguine sapiẽ & uirtuti ꝑditos diligamus: eosq spiritualibus honoribus cæťis ꝑ̃feramus. Quibus non similibus nõ beneficia, nõ ꝑmotiões, sed patmoniũ si egent relinq̃mus: nañq, nõ carni subueniamus. Ecõtra plerũq fit.

83

Exaltāt enī indignos: ꝑtereunt dignos. Sed nō diu transit multa tam improba ꝑsonaꝝ acceptio. aut enī talit̄ exaltati, ditatiq illa oīa breui ꝯsummūt tempore: q̄ alibi lōgo cruciatu pōtifices luituri sūt. aut repentina morte eripiunt̄: eosq in momēto perdūt, quos lōgo studio, maximisq impēdiis, & animæ ꝑiculis in altū ꝓuexerūt. & quos exaltarūt in uita: seruare a morte nō ualent. Quippe quos heri & nudiustertius ad magna læti duxerūt fastigia: hodie mœsti ad parua ducūt sepulchra. Et (ut paucis agamus) conspiciūt assiduas fratꝝ, nepotū, & caroꝝ præmaturas mortes: ne dixerim cedes. Taceo q sūmis pōtificibus hæres incertus est: successor ingratus, atq nō placitus: ne dixerim ęmulus. ¶ Quod si ais. quid ne id pōtifici officit: q dū uiuit, sup cunctos mortales ꝑtam & imperiū obtinet: & oms uiuentes iudicās a nemine iudicat̄: quippe q in eū solū obloquūt̄: sacrilegi reputant̄. Quibus facile respōdemus. Primo enī sublimitatē & potentatū nō negamus. Sed illud attēdere libet. qa quo sublimius qs sedet: eo grauius descēdet. Vix enī ex alto sine periculo, aut labore descendit̄. Sed (ut qdā sapiēs sapient̄ ait) hoc int̄ prudētes & ignauos interest. qa illoꝝ descensus est: istoꝝ uero ꝑcipitiū, atq ruina. Nā (teste Augustino) q̄nto gradus altior: tanto casus grauior. Et rursus: quo plus cæt̄is quisq pōt: eo magis scit sibi esse metuēdū. Quod rursus dū romanū pōtificem sup mortales, ꝑtam honoris & laudis nomen obtinere: neminēq in eo nec uerbo ꝓrumpe: in quē sinistri aliqd cogitare nephas punibile iudicat̄: fatendū est qa nō deerūt q laudēt, & in cælū usq eius nomē & gestoꝝ suorum facta extollāt, colāt, uenerent̄, & adorēt. Et (ut qdā ex modernis dicebat) nec deerūt q obsideāt & circumstēt summo pōtifici. q demū absistāt: ne dixerim resistāt. Sed nec deerūt q serico terram sternāt: cælos apponāt mobiles: ut sub umbra gloriosus ꝑtranseat. Sed uersa uice n̄ deerūt q inter

ea omĩa obsequiorꝝ genera, in eum vnũ oculos figant: de eo iudicẽt: obloquanť: actus arguãt, quos corã extollũt: uerba distorqueãt, quæ pauloante impræsentiarꝝ plena sapientia, ac sensũ ꝯsummatum dixerũt. Nec deerũt: qui famã in theatro lacerent: quam in palatio laudãt. uitã seorsum carpãt: quam corã illo commendãt. Et quicqd mali, quicqd aduersi accidat: sibi vni vulgus attribuet. Si pacẽ, si concordiã, sũmi põtificis opera populi suscipiũt: nõ deerunt qui id negent. alias enĩ (ut inqunt) futũm erat. Si quid uero belli, si quid discordiarꝝ (etiã sine pontificis culpa) acciderit: ipse vnus & causa, & fomentum erit. ¶ Rursus si vis eisdem romanis põtificibus cuncta eis uotiua, & ꝓspera succedãt: aliq̃ tñ immo plurima eisipsis oĩa habentibus deerũt. Deest ꝑmo natalis uidelꝫ libertas: qna se ex libero seruũ ꝯstituit. quia merito liber esse neqt: qui seruus esse maluit. Quo enĩ pacto dum cathenis quis vinctus est: liber esse potest: aut quomõ piscis liber inť hamos erit: Aliud deniq̃ romano pontifici deest: etiã cuncta possidenti. forte inepte dixi. Quid enĩ omĩa habenti deesse potest: Certe qui dicat ei uerꝫ. a minimo itaq̃ usq̃ ad magnũ oĩs adulatiõi studẽt. artificiose ei loquunť: ut decipiãt. in dolo suadent: ut vincãt. fraudulenter supplicant: ut optata ꝑtingant. Et (quia adulationẽ sine dolo esse nemo dubitat) dolose sese blanditores confœderãt: ne alter alteri cõtradicat. & ueluti oratoris finis est persuadere uerbo: medici farmatia curare: sic adulatoris finis est persuadere uerbo doloso. Nam fistula dulce canit: dum auceps decipit auem. Et (iuxta Hieronymum) nec uenena danť: nisi melle circumlinita. Hi pares faciunt deo pontifices: diuinos profiteň. sed (nisi fallor) in eo se pontifices plurimũ diuinitatis habere comprobarenť: si tales rapi faceret ad tormenta: & in eo se dei cultores agnoscerent: si tales deceptores grauissime punirent.

¶ Ca. iiii. ¶ De alia infoelicitate, & calamitate romanorum Pontificum: videlicet quia diu nō viuāt in pontificatu. & de causis, & rōnibus huius breuitatis uitæ in eisdem sūmis pōtificibus, potiusq̄ in aliis monarchis & pncipatibus.

FOelices & perbeatos sese summi pontifices arbitrarentur: si his tm̄ calamitatibus, miseriis, & amaritudinibus (quas pauloante narrauimus) nō pmerent. Sed ultra cęteras, ea vna oīm grauissima nusq̄ a mente decidit: animo cōtinue affligit, urget, & crucuat. cuius comparatiōe reliqua oīa incōmoda, labores & picula, leuia qdem, & tolerabilia, sed & dulcia ab eo reputant. Cum enī scriptū sit quia pellem p pelle dabit hō: & cuncta dabit p uita sua. Eo fit vt breuis uita, & præmatura mors sicut ultimū est oīm terribilium: sic cunctis pericul & laboribus grauior atq molestior existit. Cunctas enī calamitates & captiuitatis miserias populus Israheliticus pati uoluit: vt solū viueret. Dicebat. n. melius vt captiui viuentes seruiamus Nabuchodonosor regi. Est ergo sūmorum pōtificum (vt aiunt) illa sūma infoelicitas, & tāto statui coniuncta infoelicissima calamitas. qm̄ & si cunctis affluāt bonis: nunq̄ (vt aiunt) diutius in pōtificatu viuāt. vt de eorum quolibet scripta dicere uideat: quia añ ruinam exaltabit cor. Et iterum exaltatus cito cōsumatus: & in breui expleuit tempora multa supple quibus alias viuere debuerat. Et iterum: in eoipso q pmatum sup omēs mortales tenet: illud recte impleat: quia omis potentatus uita breuis. Rapiunt qdem sūmi psules & citissime post assumptionē moriunt. adeo vt post eorum pcessorem Petrum aptm: qui per quinq circit ānorum lustra ecclesiæ pfuit. nullus post eū successor hoc spatiū pōtificatus æquit. Quinimo si moderna libet tempora cōtemplari: uix ad romanū sedis culmen euehit: qui paucorum metas transcendat annorum. Quæ siquidem breuis uitæ

necessitas cū dignitati annexa uideat᷑: merito apud homines
nata ipsa uiuere cupidos: p̄cipue sedentes in ea cathedra ō-
nium mortaliū infœliciores, & calamitosiores reputādi sūt.
¶ Verꝝ quia hęc nō recens est quęrela, sed antiq̄ ꝯcertatio:
& apud maiores nostros tā mōstruosa & ꝓdigalis calamitas
nō solū in stuporē adducta est: sed eius rō, & causa sæpe q̄si
ta: nec tamē arbitratu meo satis inuestigata reperit᷑: decreui
succincto sermone disserere. Num ea res ita sit: demū an suf
ficiens rō, siue causa breuitatis uitę romanoꝝ pontificatum:
potius q̄ alioꝝ p̄sidentiū assignari ualeat. ¶ Inter scriben-
tes igit᷑ repetimus Petꝝ Damiani, in scriptis diuinis erudi
tum, ac uirꝝ eloq̄ntissimū (ut eius q̄dam habet ep̄la) interro
gatum fore ab Honorio sūmo p̄sule. quid causę tātę esset in-
fœlicitatis. Is igit᷑ causas, & rōnes inuestigare conatus: id-
circo arbitrat᷑ diuinā ꝓuidentiā ita disponere: ut humano
generi metū mortis incutiat: & q̄ despitienda sit temporalis
uitę glā, in ipso gloriæ p̄ncipatu euidenē ońdat. q̄tenus dū
p̄cipuus, & supmus oīm hoīm tā angusti temporis cōpendio
moriat᷑: tremefactus quisq; ad prestolādi sui obitus custodi-
am ꝓuocet᷑. Et arbor humani generis, dū cacumen & uerticē
suū tā facile corruisse cōsyderat: flatu cōcussa formidinis, in
suis undiq; ramusculis cōtremiscat. ¶ Sed q̄spiam fortassis
obiiciet: cur & regibus, cæsaribusq; hæc eadē uiuendi breui
tas ñ occurrat: Nam & Octauianus augustus (quo imperāte
Saluator mūdi de uirgine nasci: & Dauid Rex. (de cuius stir
pe dignatus est ꝓpagari) alter qnquaginta sex: alt᷑ q̄dragin
ta ānoꝝ circuī regali fastigio floruerūt. Et post Christi ad-
uētum Iustianus qnquaginta fere ānis imperauit. Post quos
& alii uidelꝫ utriusq; regni p̄ncipes, & si minusculo, nō tamē
ad instar romanoꝝ pontificum breuissimo regnauerūt tem-
pore. Ad quod facile Petrus damiani rn̄det. quia cum unus
omni mundo papa p̄sideat: reges aūt plurimos in orbe traꝝ

85

sua cuiusq regni meta ꝯcludat: & qlibet imperator ad pa-
pæ uestigia corruit: qui rex est regum, & pnceps imperãtiũ.
ac cunctos in carne uiuentes, honore & dignitate precellit.
Quo fit: vt quolibet rege defuncto: solũ regnũ eius destitua
tur administratiõe. Cum uero sedis aplice pontifex morit:
vniuersus (ueluti cõmuni patre) mundus orbat. Quid enim
Africa de regibus asiæ: aut quid Ethiopia de hispaniæ pn
cipibus sentit? Nã siue moriant, siue viuãt (qa pcul a se re
mota sũt) vtrunq indifferent ignorãt. Est & aliud. Cur mors
cuiuslibet regis non magnopere sit trori: qm seculares pnci-
pes (qui tbis popularibus psunt) sępe gladiis pmunt. Nam
(vt de multis paucos adhibeã) Caius, Claudius, Nero, gal
ba, Otto, Vitellius: oms isti imperatores p ꝯtinuã sũt seri-
em vnus post alterꝝ pncipati. & (excepto claudio) cuncti sũt
vel suis, vel hostium gladiis intempti. Postmodũ quoq (si-
cut romana tradit hystoria) Antonius, Alexander magnus
Gordianus, Detius, Gallus, Volusianus: oms hi seriatim sibi
met p cõtinuũ ordinem succedẽtes: gladio trucidãte pstrati
sunt. Seculares ergo pncipes, quia diuersę mortis casibus ex-
ponunt: cor audientiũ eorꝝ exitu nõ terret. Papæ uero uita
quia sola naturalis obitus lege concludit: eius ex hac uita
transitus sine graui formidine nõ audit. Porro quia terreni
pncipes regni sui quisq (vt dictũ est) limitibus includunt:
causa nõ est, cur p alienas mundi puintias eorꝝ obitus diffũ
datur. Papa vo (quia solus est oim ecclesiarꝝ vniuersal pla
tus) cum luce priuat: mors eius pampla terrarꝝ regna diffũ
ditur. Et sicut Sol (quia solus lucꝫ) si ecclipsim forte sustine
at: psto necesse est, vt tenebras totus ubiq mũdus incurrat:
sic Papa cum ex hac uita recedit: illico (quia vnus in mũdo
est) lõginqua regnorꝝ spatia mortis eius fama pcurrit. Et ꝯ
sequens est: vt quos tã sublimis singularisq psonæ casus ob
turpat: ppe quoq uocatiõis exitũ tremefactis uisceribus ex-

pauescat. ¶ Vbi notandũ: q̄ uelit omĩpotens deus Romani pontificis uitã hominibus in ędificatiõe ꝓdesse: cuius etiam mortẽ decreuit saluti gentiũ ministrare. q̃nto studio debet lucris aĩaꝝ dum aduiuit intendere: cuius mors prouideť ad creatorẽ suũ animas hoĩm reuocare. ut dum se patrem orbis esse cõsyderat: ab impetrãda tot filiis hereditate desidia ñ torpescat. ¶ Hæc est illius sapiẽtis sñia, quæ & aliis ꝑsuasiuis, causis, & rõnibus iuuari põt. Primo ꝗdem. quia cũ diuina ꝓuidẽtia nihil in orbe agat, cuius legitima causa nõ ꝑce dat: pie arbitrandũ est, ꝗ non nisi ex iustis causis in diuina mente recõditis: uitã sũmoꝝ põtificũ abbreuiat. Et inť cæteras ut Christũ imitenť in uitæ ꝑiodo: quẽ imitari debẽt in uiuẽdi mõ. Et uicarius patronũ sequať: qui intẽpestiue, & in dimidio ãnoꝝ suoꝝ ab hac luce subtractus est. Ipse. n. dixit qui mihi ministrat: me sequať. Rursus immortal deus iudex rectus uitã donat, & adimit, scd̃m suã (nob̃ incognitã) iustissimã distributionẽ. sed & cum ęꝗssimus arbiť existat: ita suis ministris & fidelibus uitã distribuit: ut nec alť ex recepto beneficio suꝑbiat: nec alii eius fœlicitati inuideant. Obliq̃reť siꝗdem eadẽ diuina & æꝗssima distributio: si cuncta fœlicia, & ꝓspera quæ simul singuł denegat, uni cõcederet. Ea igiť diuina ꝓuidẽtia oĩa in mẽsura & põdere æqãs: papæ uicario suo sũmũ oĩm fœlicitatũ culmen donauit. sed ne tãta fœlicitate intumescat: longã adimit uitã. Cæťis ũo mortalibus qđ illi uni negauit, recte indulget. ut ille habeat: quo istos excedat. & illi obtineãt: de quo ille inuideat. Accedit qm̃ cũ oĩm mortaliũ studia ad uiuendũ tendãt: ordinat iustissimus deus, ut tã uehemẽs uiuẽdi studiũ mors ꝑueniat. in eo ꝑ̃sertim qui cęteris potiusq̄ sibi uiuere optãdus esset. Quare in eo tãto celerius uitã eripit: q̃nto studiosius illã cupit, atq; custodit. quia (iuxta Greg.) q̃nto mens humana se ꝑ desyderia dilatat: tãto ad receptionẽ effectuũ

angustat. Et iter𝔯 hæc humana uita p̄ mometa deficit. & cū plus uiuendi desyderiū crescit: ipsa uiuendi anxietas desyderio t̄minat̄. Quo fit: ut ipsi romani pōtifices oīa hn̄tes facile agnoscāt: q̄ decipiunt̄ in cogitatiōibus suis: dū sibi lōgam uitā ꝓmittūt. Et qui nō ignorāt qa nō est homis uita eius: discāt ea desyderare quę ꝓsint. Et dū p̄ potentiā stare se putāt: q̄facile cadāt aduertāt. Demum negat rectissimus deus uicario suo: quæ optat ad eius solius utilitatē. cui donat q̄ sūt ad eius uerioꝛē salutē. Nam (iuxta Greg.) multa incōmoda incurrunt sæpe homies diu uiuendo. Ex his itaq; causis putarūt nōnulli sapientes, & curiosi uiri, romanos pōtifices nō diu in pōtificatu uiuere. An autem rationes ipsę urgeant: statim subiiciemus.

Ca. v. De uerissimis causis breuitatis uitæ Sūmor𝔯 pōtificum. & an sit uer𝔯 uniformit̄: q̄ par𝔯 in papatu uiuāt. & an in hoc Ro. pōtifices differāt a cęteris mortalibus.

Assignatæ sunt causæ, & rōnes breuitatis uitæ Summor𝔯 pontificū ꝑ ut q̄busdam sapientibus placuit. quæ & si ueræ & exemplares ac rōni satis consonæ uideant̄: ꝑ eo maxime q̄ timorē moꝛtis ac ↄtemptū culminis dignitatū ꝑsuadere uideant̄: & ob eā rem aures demulceāt. quia tn̄ in mente diuina recōditæ sūt: cuius iudicia (ut abissus) multa nob̄ incognita sūt. Rursus nō auctoritatibus sacrar𝔯 scriptar𝔯: sed potius ꝑsuasionibus innitunt̄. Credimus rōnes ipsas nō usq; adeo militare aut satis sufficere: ut fateri oporteat statui & culmini sūmi pōtificatus generalit̄ tributum esse: aut uniformit̄ inesse: ut tm̄ apicem ascendentes digni aut n̄ digni: sancti aut repꝛobi: ꝑ eo solū q̄ in pōtificatus culmine sedet, uita lōga, aut alias eis a diuīa ꝓuidē tia destinata frustrari debēt. Ne aūt eos imitemur qui dum aliena refellūt, sua nō cōprobāt: altius rem ipsā repetētes,

plurimis & nostro iudicio ueridicis fundamētis deducemus: alienū esse a facti ueritate cunctis uidelicȝ sūmis pontificibus, uniformiť insitū, & ꝓpum esse: ut parꝝ in pōtificatu uiuant. Idq̃ nedū alienū a reiueritate, sed nec recta fide fore credendū arbitramꝰ. qnimo in eaipsa uiuendi conditiōe, aut breui aut lōgeua, ipsos sūmos pōtifices a ceteris hoībus nō differre. Et si forte (ut plurimū) diutius eos in pontificatu uiuere nō cernamus: id nō ex natura, aut infœlicitate status siue dignitatis aplicæ: sed aliunde ueluti in cæteris mortalibus, cōtingere. ¶ Deducemus igiť pmo luce clarius aliūde Romanos pontifices. & ex aliis potioribus & notioribus causis: diutius non uiuere. In seqnti uero capitulo: breui compendio rōnes afferemus. q̃re sūmo pontificatui nō insit uniformiť: ut illū assequntes parꝝ uiuant. Primo igiť putamus facti ꝑsnppositū ueritate carere. qnimo si sūmorꝝ pontificū ānalia: si illorꝝ assumptionū tēpora: si ætates animo recensemus: utiq̃ repiemus eosdē pontifices nō mō breuiori, sed lōgiore tēpore cætis fidelibus uixisse. Quippe cum (ut plurimum) nō nisi senes ac maťæ ætatis uiri, sed & ualitudinarii ad sūmū eligant pontifitiū: quid mirꝝ si parꝝ in papatu sedeant, qui diu aň illū uixerunt? Nihilominus plurimos in senectute assumptos legimus diu sedisse. Linus enī. xii. annis uixit in papatu. Cletus totidē. Leo q̃rtus licȝ senex. xv. ānis. Fabianus. xviii. Pascalis, & Damasus, Virgilius, Innocentius, atq̃ liberius totidē. Leo q̃rtus licȝ lōgæuus ætate & ualitudinarius foret, cum cathedrā ascendit: xx. tñ annis ꝑfuit. Alexāder. xxi. Beatus uo siluester. xxiii. ānis sedit. Rursus Adrianus pmus. xxiiii. uno minus mēse ꝑsedit. Leo uero pmus. xxv. fœliciť ꝑfuit annis. sub quo duo ycomenica apud calcedoniā fuerunt cōgregata concilia. Quid igiť sibi uult illorꝝ insulsa positō: qui cunctis in cathedra Petri sedētibus uitā adimunt? cum tñ unius hoīs ad oēs ꝓportione

87

habita plus cæteris viuere cõprobent. nisi uelimus eos solum q Petri cathedrã tenent: longiore uita p̃ cætis viuere. Aut forte uelimus illos tũc natalit nasci: tũc viuere incipe cum assumunt. Aut forte cõquæram: (exẽpli grã) Calixtum secundũ post. Lxxx. assumptũ annũ præmate raptũ. quia q̃driennio fere tm̃ p̃sedit. qbus illud nicodemi in euangelio facete, simul & uere dici põt: quomõ enĩ homo põt renasci: cũ sit senex: aut quomõ viuere incipiet: is cui natalit viuere desinendũ esset? Satis igit (vt putamus) viuũt sũmi põtifices: si recte viuũt. longeue p̃sident: si diu se viuere & p̃esse arbitrant. Sed (nisi fallim̃) ideo nõnulli sũmi pontifices mori præmate arbitrant: quia citius q̃ uellent. sed forte tardius q̃ debẽt moriunt. Mira certe res est. Volunt sũmi põtifices p̃ceptum a deo esse vt viuant: sed nolunt qdam viuere, vt p̃ceptum est. Recte igit cum eis agit diuina ꝓuidentia. qui in eoꝝ uitę cupiditatis pœnã, tãto celerius rapiunt: q̃nto (vt p̃diximus) uitã cupiunt, atq̧ custodiũt. quia (vt inqt Greg.) male viuũt: qui diu se viuũtos desyderãt. Et Soccrates dicebat. viuere nõ meret: cui nihil est in mente nisi vt viuat. de quo tãgemꝰ infra in Ca. vii. Si igit recte, si uẽ, atq̧ catholice in ea re loqñdum est: indubie fatendũ erit breuitatẽ aut lõgitudinẽ uitæ pontificis, sicut & cuiusuis alterius ex illius p̃sona aut ꝓpria natã pẽdere. ñ qdem ex statu: sed ex reatu. nõ ex pontificatu: sed ex actu. nec ex dignitate sed uitæ q̃litate: nec ex culminis exellẽtia: sed gẽtis animi indigẽtia. ¶ Et (vt paucis agamus) tres arbitram̃ potissimas atq̧ urgentissimas breuitatis uitæ quorundã põtificum cãs, rõnesq̧ cõmunes oĩbus: nõ plus sũmoꝝ põtificum, q̃ infimorum hominũ. Quaꝝ p̃ma est nata discõueniẽs. secunda culpa puniens. tertia curatum t̃ba uitã minuens. ¶ Prima siqdem causa. natalis discõueniẽtia. Cũ enĩ sũmus pontifex (veluti cæteri homĩes) ex quattuoꝛ sit elementis compactus: natura

in eis vim suam, æquo exercet uibramine. nisi forte summi pōtifices cōtendāt a natura ipsa exemptos. idq ipsi sūmopere optarent: vt corporis dolores, & cruciatus uitarēt. Cōstat autem lōgioris & breuioris uitæ causā naturalem fore. Nā (Augustino teste) & si in manu dei sit oīs uita & mors: ipse tñ naturæ plasmator sic cuncta gubernat & regit: vt naturam motus suos naturales exercere sinat. Causa igitur naturalis, lōgioris aut breuioris uitæ hominis, secundum quorundā philosophorum sententiā: spiritus, siue aer est. eo q illum uideamus instrumentū esse uirtutis operatiuū, & uitæ inductiuū. quare secundum spiritus proportionē: sic proportionatur & uita. qn quidem paucus existit: tūc debilitare uitā abbreuiet: sicut in melācolicis. qn uero multus: (eo casu exsufflādo) calorē extinguit: ueluti uētum uidemus extinguere lampadē. Cū aūt grossus erit: utiq uirtutū uitaliū operationes impedit. sicut & qn nimis exilis: tunc. n. defacili spirat. quo fit vt mortem abbreuiet, & inducat.

¶ Aristotelis uero & aliorum philosophātiū schola indubitata conclusio est: calidū & humidū, principia & cās fore lōgioris & breuioris uitæ hoīm. quanto enī tēpore calidū in humido nō cōsumpto: aut nō depurato, ualet subsistere. & quantotēpore humidū reduci pōt, atq a calido conuerti: tātotēpore indubitanter uita cuiusuis mortalis durat. Quæ siquidem mēsura circa tria potissime attenditur. uidelicet circa quantitatē. item qualitatem ipsius calidi & humidi. tertio secundum qualitatē membrorum atq uasorum in quibus operatur. prout latius in libro de morte & uita philosophus tradit. Qn igitur in humano corpore adest illa discōueniētia: aut cōtingit caliditatis & siccitatis excessus, ipso humido radicali. aut cōsumpto, aut deprauato: necesse est, vt uita hoīs abbreuietur. Cōtingit aūt uariis ex cāis excessus ipe: siue humoris depuratio, secundum naturaliū & medicorū traditioēs. Id tñ facilius in principibus conspicimus. q putāt se ita eē dños stomachorum & uentrium suorum: sicut & oīm subditorum.

88

Quotidie siqdem preciosis atq; splẽdidis sapidisq; cibis, uariisq; modis p̄paratis: passim uescunt. vinorumq; uarietate potant. Et quia maiore q̃ntitate sumit: qđ auidius & sapidius deuorat: necesse est ex multorum diuersorumq; ciborum uarietate grauet stomachus. Quo fit: vt ædendo, ædendi appetitus amittat. generentq; uentositates, inflationes in uentre: tremores in membris, ac febres. & tandẽ præmatura mors accidat. Hinc Aristoteles de secretis secretorum ad Alexandrum: nihil est (inquit) quod magis uitã ꝓlonget: q̃ cauere a superfluitate ciborum. Nec est quod magis abbreuiet: q̃ cõmestionem, cõmestioni supaddere. Ipocras .n. adeo dietas seruabat: vt debilitatẽ corporis ex industria sustineret. malẽs debilis uiuere: q̃ robustus & pinguis mori. Dicebat enĩ: quia mallebat cõmedere, vt uiueret: q̃ uiuere vt cõmederet. Addens: quia alimẽta hoĩbus natura dedit, ꝑpter durabilitatẽ: nõ durabilitatẽ ꝑpter cibum. Hinc sapiens Salomõ ait: æqua uita hoĩbus, in sobrietate. & q abstinẽs est: adiiciet & uitã. False igit culpa psonæ, dignitati attribuit. indigne sũmi põtificatus dignitas: propt uẽtris ingluuiẽ diffamat. Sed rectus est deus, & rectũ iudiciũ suũ. pœna certe tenet auctores suos: q̃a scriptũ est. anima (idest uita) quę peccauerit: ipsa moriet. & cõsonum rõni est, vt qui peccat in uitã ꝓpriam: in ea puniat. Ridiculũ ergo uidet asserere, mortales & naturales homĩes: determinatũ quendã statũ, aut dignitatis culmen assequẽtes: a legibus naturæ exemptos fore. & p̄sertim sũmi dei uicarium, hominẽ purum, & naturę subditũ: qui, q̃nto deo ꝓximior existit tãto legibus naturę (vt legibus patroni sui) astringit. Natura enĩ: lex dei est: qua eius uicarius ligat. ¶ Secundã & p̃ncipalem causã breuitatis uitæ sũmorum põtificum: sicut & cæterorum hoĩm: culpã punientẽ diximus. Nihil enĩ magis uitã hominũ abbreuiat q̃ peccatũ. idq; plurimis diuinis testimoniis comprobat: quod in eisdẽ romanis põtificibus facile repiri

libet. Nam ad quendã ex sũmis & ueteribus sacerdotibus: (qui tipũ ꝓ eo tẽpore sũmoꝝ põtificũ gerebat) deũ per ꝓphetã dixisse legimus. ꝓcepta mea, coꝛ tuũ custodiãt: lõgitudinẽ enĩ dieꝝ, & ãnos uitæ, & pacẽ apponẽt tibi. Demũ in expresso alibi: sũmo pontifici longa a deo uita ꝓmissa est. Siqdem alius ꝓpheta: (sũmum sacerdotẽ designãs) sup aspidem (inqt) & basiliscũ ãbulabis, & ꝯculcab leonẽ & traconẽ. Et statim subiicit: eripiã eũ & glorificabo eũ: ac lõgitudine dieꝝ adimplebo eũ. Nec eb re qdem. cum enĩ scriptũ sit: qa opus iustitiæ uita est: merito sãcti, iustiq; põtifices: longa ꝑfruunẽ uita. Vñ alibi scribiẽ: si in lege mea ãbulaueris: longos faciã dies tuos. Et iteꝝ: qrite deũ, & uiuetis. Iniusti ꝰo & repꝛobi e uestigio uita ꝓuanẽ. quia ad oĩs illa uox dicta est: uiri iniq ñ dimidiabũt dies suos. Et rursũ: iniusti mox sicut honorificati fuerint: & exaltati deficiẽt. Et alibi: uidi impiũ exaltatũ & eleuatũ sicut cedꝝ: & transiui & ecce non erat. Quæ siqdem auctoritas ꝓprie sũmũ põtificem signat, cum dicit exaltatũ sicut cedꝝ: quæ cunctas plãtas eminẽtia & altitudine uincit. Talibus certe cõminaẽ ꝓpheta dicens Fiant dies eius pauci: & episcopatũ eius accipiet alẽ. Vnde uita homĩs (pulchre Aug. inqt) media est int uitã peccatiũm hominũ & innocẽtium & angeloꝝ. Si uiuit homo scdm carnem: peccatoribus comparaẽ: qui nõ dimidiabũt dies suos. Si uiuit scdm spiritũ: ꝑ diuẽnam uitã angelis comparaẽ Sed dicet quispiã plerunq; reprobi & iniusti diutius: boni ꝰo partius uiuũt. Qđ & fateoꝛ: & antiq qrela est a ꝓphĩs & sanctis uiris: deo soli reseruata. qntum tñ ipsa diuĩa ꝓuidẽtia sanctis suis intelligere, nosseq; ꝑmisit: illud utrisq; ꝯuenit. Illis: ne ãplius peccent. istis: quia id sibi expedit. Non enĩ eis mors ipsa pœna est: sed remediũ. ut molestiæ & mũdi miseriæ quæ eos ꝑmunt, & alias uinci nõ poterãt: uitæ suæ breuitate uincanẽ scdm Ambꝛo. Vñ Seneca: quæ uideẽ

intempeſtina morſ: iuſtis eſt completa uita. quia miſeriarũ
finis eſt. Quare ſubdit: rudis ſatis uidet̃ tyrãnus: cũ potius
a pœna liberat: quẽ punire ſe credit. Rapiunt̃ igit̃ boni põ-
tifices: ut requieſcãt a laboribus ſuis. & ne malitia mutet in-
tellectũ illoꝝ. Adde: quia ſcd̃m Gregoriũ papã de ſe loq̃n-
tem. quoſdã magis delectet pergere: q̃ manere. magis citius
ꝑuenire: q̃ morari: ne, dum oblectent̃ in uia: obliuiſcant̃ qd̃
deſyderãt in patria. Et iteꝝ idem Greg. aliq̃n ſecreto iudi-
cio agit̃: ut electoꝝ uita abbreuiet̃: ne uiam ꝓ patria dili-
gamuſ. Vt igit̃ paucis agamus: tunc ſũmi põtificeſ ſummi
erunt, tunc fœliceſ, tunc uere beati. tunc gloriã, tunc famã di-
latãt. tunc nomem ꝑpetuant. tunc longos & incolumeſ uide-
bunt dieſ: ſi eccleſiæ (cui præſunt) ꝓmouent honorem: ſi fi-
dem (quam exaltare profeſſi ſunt) augere conant̃: ſi religio-
nis dilatãt cultum: ſi moreſ emendãt: ſi ſuperboſ humiliãt:
ſi exaltant humileſ: ſi ſunt munifici in egenos: in copioſos
frugalioreſ: ſi ſapiãm, ſi uirtuteſ, p̃mio: ſi uitia æqua pœnaꝝ
lance compenſãt: ſi iuſtitia uſq̃quaq̃ ambulat ante eoſ, & im-
ponũt in uia prudentiæ cunctos greſſus ſuos: ſi tyrannidem
uirilit̃ reprimãt: ſi ad pacẽ orbiſ inuigilãt: ſi ab oĩbuſ extre-
mis æquo ſpatio diſcedũt: ſi ceſſat in eis ꝓdigalitas, abeſt
omnis auaritia: quia illa eccleſiã uaſtat, hæc gloriam metiri
ueritatiſ nõ põt. Scriptũ eſt: qui odit auaritiã: lõge fient di-
eſ eius. ¶ Tertiam cauſã breuitatis uitæ Sũmoꝝ põtificum,
nõ q̃dem ipſũ pontificatũ dixerim: ſed urgentiũ atq̃ p̃men-
tiũ t̃bam curaꝝ. ac aſſiduã mẽtis agitationẽ. quia ſcriptũ eſt
triſtis ſpirituſ exſiccat oſſa. Et iteꝝ: dep̃mit terrena inhabi-
tatio ſenſũ multa cogitantẽ. Hinc Auguſtinus ſuꝑ illo uer-
bo Iacobi q̃rto: (uita noſtra uapor eſt admodũ parens) ait:
curæ & aſſiduæ cogitatiões: corpus extenuãt. & mentis fati-
gatiões, reꝝ inextricabileſq̃ q̃ſtioneſ: humoreſ oĩm mẽbroꝝ
exſiccãt. freq̃ntia hoĩm: morbidat. triſtitiæ: cõſumũt. negoci-

orum solicitudo coartat. Hinc & Cassiodorus: nihil est quod uitæ hominis magis officiat. & dies eius abbreuiet: quam tristitia mentis, languor animi, & rerum solicitudo multarum. Nam sicut (teste Sapiente) lætus animus floridam reddit faciem, & sicut iocunditas cordis, uita est consumata hominis: ita anxius, & curis fatigatus animus corpus macerat, & uires minuit: humidum consumit: caliditatem auget una cum siccitate. Ex qua te appetitus perditur, & tandem mors accelerat. ut pauloante in prima natali causa deduximus. ¶ Has igitur putamus causas uerissimas: has rones: hæc fundamenta, breuitatis uite summorum pontificum Non quidem ipsius culminis statum & eminentiam: quæ sancta est, & in nullo peccauit: sed qui ea abutitur;

¶ Ca. vi. ¶ In quo assignantur causæ, & rones: quare illorum opinio non sit tenenda: qui putarunt Summis pontificibus bonis, & reprobis: uniformiter insitum & proprium esse, ut in pontificatu parum uiuant;

Ceterum: (ut huic articulo finem demus) ne de illorum simus numero: qui ab aliis maturæ tradita, leuiter refellunt: nec causas reddunt) breui: rones & motiua adducemus: quibus aptissime probatur opinionem non esse ferendam: nec recta fide tenendam, uidelicet summis pontificibus uniformiter insitum esse: ut parum in pontificatu uiuant. ¶ Primo igitur. idipsum: probant ea, quæ supra detegimus. Secundo quidem. quia facti ueritas: longe aliter rem demonstrat. Tertio. ea uitæ breuitas: quatenus nostram tenet notitiam, in nulla alia totius orbis monarchia: imperio aut principatu: ecclesiastico aut mundano, reperitur. quinimo: si ueteris legis summos pontifices, reges, monarchas recolere libet: non eos tali lege, talique censura constrictos reperiemus. ueluti de Melchisedech, Moyse, Aaron Heli, Eliazaro, & plurimis: qui longo admodum tempore in

90

sũmo ſacerdotio uixerunt. ut p̄cedenti capitulo tactum eſt. Quarto. quia (niſi fallim̄) qui uitæ breuis neceſſitatẽ ſũmiſ pontificibus imponũt: deũ arguũt acceptorẽ pſonaꝝ. Nam cũ oĩm hoĩm (ut ſcriptũ eſt) uita eſt in uoluntate dei, in quo om̃ſ uiuimus, mouem̄, & ſumus. & ita iudicat magnum ſicut paruũ: quia ſcriptũ eſt: puſillũ & magnũ ipſe fecit. & æq̃lr̃ cura eſt deo de oĩbus. q̃nimo: de hoĩſ uita loq̃ns ꝓpheta ait nõ accipit perſonã p̃ncipis. Et iteꝝ: nõ ſubtrahit perſonam cuiuſq̃ dñs: qui eſt oĩm dñator. Subtraheret itaq perſonã: ſi præmatr̃ uitæ eius p̄ſidentẽ, citius q̃ alios uita p̃uaret: atq a terra ſubtraheret. Quinto. nõ eſt uerisimile, ſed a ueritate alienũ: deuũ (cuiuſ cura eſt de eccleſia ſua, de qua per ꝓphãm dixerat: quid potui facere uineæ meæ, & nõ feci) uellequouis mõ parare occaſionẽ, ſciſmatibuſ & p̃iculis: atq eã diſcidiis & diuiſionibus patenter exponere. quod eſſet ſi lege æterna, & uniformiter ordinaſſet: uicarios eius in terris, præ ceteris hoĩbus paꝝ uiuitos. Ex crebris enĩ huius ſedis uacationibus ſciſmata: pleraq p̃icula eccleſiæ imminere, & ſæpe accidere: perſpicuũ eſt. Abſit enim a diuina bonitate, ut hoc faſtigiũ apl̃icæ ſedis: a deo ꝓ cõmuni eccleſiæ utilitate, euiſq unitate inſtitutũ: in eis diſcidiũ, periculũ, & detrimẽtum cõuerteret. & ex eo ſtatu neceſſario ſciſmata ꝓueniunt, & in quo ſedenteſ, neceſſario breui uiuendũ eſt. Nã (ut ait Hieronymus) In remediũ ſciſmatis actũ eſt, ut unus oĩbus præſit. Et ob eã rem, ſanctoꝝ uiroꝝ ẽditioneſ, & ſacri canoneſ, uacationeſ huius ſedis, & obitus ſũmoꝝ põtificum: plurimum formidarũt. Sexto. abſit q eccleſia dei in ẽditionibꝫ & cõſuetudĩbus ſuis quouiſmõ erret: quæ ſpũ ſancto regit̃. Ipſa tñ p totũ mũdũ diffuſa: ſine intmiſſione ꝓ uita & incolumitate romani pontificis ad deũ aſſidue orat. Nã (ut pulchre canon ſancti bonifatii martiris) ꝓ romani põtificis uita, atq ppetuo ſtatu: uniuerſitas fideliũ tãto inſtãtius orat:

q̃nto suã salutẽ post deũ ex illius incolumitate animaduer
tit ꝓpensius pendere. hęc sũt uerba canonis. Ecce formalia,
quæ oẽm dubitationẽ tollũt. erraret vtiq̧ ecclesia, & impro
uide ageret, atq̧ deo cõtradiceret: orãdo ꝓ illius lõga uita
& incolumitate, qui ex diuĩa dispositiõe: quæ eũ uoluit, &
præsciuit parꝝ viuere. & sic necessario breui moriturus est.
Septimo. ex ea breui & certa necessitate moriẽdi: auferẽ sũ-
mo põtifici magna utilitas: sed & grãde meritũ, quod ex in-
certitudine tẽporis mortis cunctis fidelibus ꝓuenit. Nã (vt
inquit Greg. super illo uerbo: qua hora nõ putatis & cęta)
tempus mortis ideo dñs nobis uoluit esse ignotũ: vt semper
possit esse suspectũ. & dũ illud tempus ꝑuidere ñ possumus:
ad mortẽ sine intermissione ꝑparemꝰ. Si ergo Papa parꝝ se vi-
uere sciret: ꝑ ꝯseqñs mortẽ ꝑuidere posset. quo fieret vt fru
straretẽ tãto bono videlicꝫ timore mortis. quia scd̃m Greg.
tãto plus mors timetẽ: q̃nto minus ꝑuideri põt. Prætea cum
papa sit in statu oĩm ꝑfectissimo: indignũ est, vt ꝑpt eandẽ
ꝑfectionẽ alio ꝓximo bono priuetẽ videlicꝫ grãdi merito qd̃
ex longa uita iustis ꝓuenit. Quãto enĩ iustis uiris magnis
ꝓlongatẽ uita corporat: tãto fœlicior redditẽ in effectu ꝑmii
salutaris. Nã teste Augustino: hæc ualt miseriæ, fit eis ual
lis ubertatis bonoꝝ spũalium. Fit etiã campus certamis &
pugnæ uictoriosæ. Est enĩ uita nr̃a scd̃m Bern. locus lucra-
tiuus. Ea de re Paulus longã uitã optauit simul & ꝓcurauit
cum submissus in sporta ꝑ muꝝ persecutoris insidias decli-
nauit. Deniq̧ ipse Christus dulcissimæ matri suæ post eius
passionẽ longã uitã ꝓmisit patiẽ & donauit. Sed & Iohanni
euangelistę, quẽ Christus plurimũ diligebat, & ad aptatum
uocauit: nõ tñ sine suo & plurimoꝝ ꝑfectu ad cẽtesimũ usq̧
annũ vno minus uitã ꝓlõgauit. Quod ergo Christus dile-
ctis suis ꝓmisit, donauit, atq̧ laudauit: idipsum uicario suo
negare nõ debet: pro illius ampliori merito & ecclesiæ suę

91

utilitate. Octauo. hæc põtificis mors quã præmatam dicũt: aut est in illius pœnã, aut in p̃miũ, aut est ꝓpium cathedræ. Nõ qppe in pœnam: quia nllus sine culpa punit. Scriptũ est enĩ: absit a te dñe, ut perdas iustũ cum impio. Iustus ergo & rectus pontifex: si paꝝ in pontificatu uiueret, puniret sine culpa. quod est incõueniens. Sed & alia rõne hæc breuitas uitæ: nec in pœnã, nec in p̃miũ esse põt. quia ex eo q necessario futm est: quia qd quis uitare nõ ualet: nõ conseqt, nec pœnã, nec p̃miũ scdm Augu. Si uero sedi annexũ est: tũc sequat absurdũ necesse est: ut uidelicz aliunde q̃ ex uolũtate ꝓpria qs mereat aut demereat: cõsequat pœnã aut p̃mium. Adde: quia christus romanã ecclesiã instituit duratam usq in finem seculi. Indignũ itaq uidet: ut in sede ppetua sedes breuius uiueret: q̃ in ceteris ꝓphanis & tẽporalibus cathedris sedẽtes. immo ɔgruum esset: ut longioris essent uitę: & quod eis a nata ꝓuenit: deus (cuius est uicarius) n̄ auferat. Incõueniẽs. n. uidet: ut p̃sidens in sãctissima cathedra diminutionẽ uitę suscipiat a cathedra: quã bñuiuẽdo honorat: & in ea uiuens fidelibus ꝓficit. Sed neq est largitati diuinæ cõsentaneũ: ut abbreuiata sit manus eius in uicario & ministro suo. De quo (ut supra tetigimus) per ꝓphetã ꝓmissũ est quia si inpręceptis suis ãbularet: eriperet eũ, & glorificaret eum & longitudine dieꝝ impleret illũ. Cõfirmant p̃dicta. quia si põtificatus esset ꝓpium paꝝ uiuere: papa (dei uicarius & minister) esset peioris & durioris cõditionis q̃ cæteri homiẽs. & in hoc duobus. Primo: cũ cęteris, immo oĩbus hominibus a deo dictũ sit: ecce dedi añ faciẽ tuã uitã & mortẽ, bonũ & malũ. si uniformit breuis esset mors papæ: auferet ei illud bñficium & istud bonũ: ut sit añ faciem eius uita & mors. Secundo: cum deus in dicta auctoritate appellet uitã bonũ, & mortẽ malũ: tũc ea sola rõne quia eius est uicarius & minister: reciperet ab eo odia & mala: cũ potius bona sũ-

mere deberet. quia scriptũ est: qui ei ministrat, uita viuet.
Et iterum: ministros eius non derelinquet. ¶ Absit enim vt deus reddat pro bono malum;

¶ Ca. vii. ¶ In quo respõdet motiuis illorum: qui dixerunt papã parum viuere in papatu. & quo sensu sit intelligẽda prædicta opinio. & quomõ cum ueritate possit saluari;

POstremo: (vt de Statu Romani põtificis nos absoluamus) quanq̃ ex supdictis luculent̃ rñsum sit rõni bus & motiuis in pñcipio adductis: qbus aliqui sapientes & cõtemplatiui psuadere potius q̃ pbare uisi sũt, romanis pontificibus vniformit̃ datũ esse, vt parum in papatu viuãt: nihilominus particularius satisfaciemus pdictis rõni bus. Deinde vt morẽ pdictis sapientibus geramus: qui positionẽ huiusmoĩ affirmarũt: deducemus breuissime quo intellectu: quo sensu eadem positio ĩtelligẽda sit, videlicet Romanos põtifices nõ diu in papatu viuere. Primo igit̃ dicimus rõnes, psuasiones, & motiua pdictorum scribentiũ ad vnum tm̃ fundamẽtum referri. Aiunt. n. utile esse fidelibus: romanorum põtificum breuẽ habere uitã. p eo maxime: quia illius breuis periodus, ceteris fidelibus terror est: vt sese ad mortẽ pa rent: agãtq; de commissis pœnitentiã. Rursus: vt dignitatũ culmina facilius cõtempnãt: quæ oĩa vnico uerbo soluunt̃. Dicimus enĩ qa hac utilitate ex tali uerisili timore pueni enti ñ eget ecclesia: psertim cũ illius expsso dispẽdio & vni ta tis incõmodo. ac capitis nr̃i crebra piculosaq; subtractiõe: longe siqdem magis ẽroris atq; timoris mortalibus ex mul torum: q̃ vnius interitu incutit̃. Plusq; mœroris & plurimorum florentiũ iuuenũ præmatura morte cõcipimus: q̃ ex senis vnius natali morte: maximis curis & sollicitudinibus ɔstipati. Ad cõtemptũ vo dignitatũ: alia nob sunt tradita efficaciora

92

documenta. Adde: quia illarum natura, potius quam possidentium mors ad eorum contemptum inducere uidetur. Cuius illa (teste boetio) contemnendi summa ratio est. quia recte superanda est dignitas: quam maligni plerunque assequuntur: & quam plurima pericula comittantur. Ceterae uero rationes: persuasiones uerius sunt, quae contrariis & potioribus persuasionibus tolluntur. ¶ Accedamus ad secundum quod policiti sumus: videlicet discutere & declarare quo sensu intelligenda sit praedicta conclusio eorum qui dixerunt romanos pontifices uniformiter parum viuere in papatu. Dicimus igitur quod multipliciter praedicta positio ad uerum sensum reduci posset. Pro quorum intelligentia inferimus breuissimas duas conclusiones. Prima est: quod romanus pontifex recte & pie praesidens licet paucis annis post papatum in mundo fuerit: longo tamen tempore viuit. cuius ratio est: quia totum tempus sui pontificatus sibi lucratus est. fuitque sibi idem tempus viuum. Secunda conclusio est: quod si romanus pontifex non recte nec pie in papatu vixerit: licet centum annis in eodem pontificatu fuerit: tamen non diu immo breuissimo tempore censendus est praesidere. Cuius ratio est: quia residuum immo totum sui pontificatus mortuum est. Vixit ergo mundo longo tempore: sed deo, sed fidelibus, sed sibi breuissimo respectu fructuose praesidentiae. Est ergo intelligenda positio praedictorum scribentium secundum hanc ultimam conclusionem: utputa, quia uerissimum est quod romanus pontifex non pie nec recte: sed inutiliter praesidens, quantocunque tempore in papatu fuerit parum tamen in effectu viuit. Nam primo sibi modicum vixit: cum totam pene uitam inutilibus occupationibus perdidit. parum etiam deo vixit: quo ad spiritualem fructum. Probandus igitur ac roborandus est huiusmodi articulus. Primo igitur dicimus, quod romanus pontifex licet longissimo tempore in papatu praefuerit: si tamen plurimis occupationibus inutilibus: & curis & solicitudinibus terrenis tentus sit: parum viuere dicendus sit. Pro cuius declaratione praesupponimus, quia secundum nostram Senecam non accepimus breuem uitam:

sed fecimus. nec inopes eius sumus: sed prodigi. Nam ueluti amplę & regiæ opes si ad malū dnm̄ uenerūt: in momento dissipant̄: si uo (licet paucæ) bono custodi traditæ sunt, usu crescūt: ita ętas nr̄a bn̄ disponēti lōga est. immo si ea uti scimus: longissima est. si uo nescimus: breuē uitā fecimus. Papa igit̄ si inutilit̄ & reprehensibilit̄ in papatu uiuit: par̄ uiuit. Nā ut aiunt iuristę: nihil & inutile ęqparant̄. & p̄sidere n̄ dicit̄: qui inutilit̄ p̄sidet. Ait enī scripta: quia cōqnærebat̄ sanctus Iob, qre impii diu uiuūt. sed statim subiicit: uerumtn̄ nō sūt in manu eius bona illius, & numerus dier̄ illius dimidiat̄. qsi dixerit: nō repugnat q̄ diu uiuāt & modicū uiuāt. Nā non diu uiuūt: qui diu in sua impietate uiuūt. qa scriptū est: abhominatio est deo uita impii. Itaq̄ quo ad deum & effectualit̄, paruo tempore uiuit. Et hoc est quod sub paucis (sed elegantibus) uerbis refert sapiens Salomō. Ait enī si quid impior̄ lōgæ uitæ fuerit: in nihilum computabit̄. Ex quo patet: q̄ uita eius (licet lōga) breuissima reputat̄. quod idem Sapiēs cōfirmat: ait enī, ætas senectutis uita immaculata. quia uita longa quæ p̄ senectutē designat̄: p̄p̄e est uita immaculata. Ex quo sequit̄ q̄ nō uiuere aut parum uiuere censet̄: qui inutilit̄ aut maculate uiuit. Ceter̄ par̄ uiuit papa. qui t̄renis occupatiōibus transigit tēpus. Si enī papa ad memoriā reducit, qntum uitæ sibi auferūt lites inutiles: causar̄ strepitus: qntum illa officiosa oīm rer̄ quę in orbe sunt notitia: qntum morbi quos manu sibi facit: uidebit q̄ paucissimos annos sibi habuit. & par̄ ac breuit̄ usus seipso fuit. Quomō enī lōgo tempore uiuit: qui nō sapiæ, nō laudatis studiis, nō paci, non quieti christiani populi uacat. cū scriptū sit: eruditio & sapīa uerā uitā tribuit. Non ḡ diu uiuit: cui districtus animus est. qui nihil speculatiuum: nihil intellectuale recipit. sed quicquid admittit: actiuum & t̄renum est. oīa uelut inculcata conspicit. qnimo ut qdam

93

sapiens ait: uiro occupatissimo nihil minus est q̄ viuere.
Si uero papa nihil ex suo tēpore inutilit̄ labi ꝑmittit: sibiq; uacat: eius uita lōgissima est: licet paucis sit ānis com putata. Itaq; vt putamus: hic ē sēsus illius elegātissiē Salo. sentētiæ: senectus (inqt) uenerabil̄ est. n̄ diut̄na nec numero ānoꝝ cōputata. Ecce (inqt) senectus uenerabil̄ est. n̄ diut̄na diu viuēdo: sed sibi uacādo. n̄ diut̄na plurimis ānis: sed actio nibꝰ sanis. nec numero ānoꝝ cōputata: sed v̄tute & ocia ad- ornata. Itaq; lōgissimo tēpore viuit: qui breui tēpore (tamē sibi uacās) viuit. quia q̄ntumcūq; viuit: id sibi totū tribuit. Romano uero pontifici q ꝓpt oꝝ curis angit̄, necesse est tem pus deficere: quia illius uitā ꝓp̄s tollit & eripit. quo fit: vt parꝝ ille viuere censendus sit: quia nullū aut modicū tē- pus in suos usus cōuertit. Et hoc est qd̄ idem Seneca dicit: quia decipit̄: qui ꝑpr canos & rugas in fronte putat diu vi xisse. Non enī nauigasse putandū est: quē sæua tempestas a portu huc atq; illuc tulit, totūq; orbē egit. de quo dicere ue rum est: quia ille nō multū fuit ꝑegrinatus: sed plurimū ia- ctatus. Itaq; cū romano pōtifici nō desunt (vt dictum est) in- fœlices & miseræ solicitudinis causæ: adeo vt per tot occupa tiones nō solū uita nō gerat̄: sed optat̄ ad negociandū: me- rito tā inutilibus occupatiōibus pressus: breuissimo tēpore viuit. quia q omne tēpus ꝑdidit: paruissimo tēpore viuit. Adde: quia oē tēpus aut fuit, aut est, aut fut̄m est. Papa enī si pie n̄ regit: si t̄renis occupatiōibus deditus: nec sp̄ualibus intentus sit: nō uacat respicere preterita: & si uacat, molesta est recordatio. Quomō enī iocunde recordabit̄: si ābitiose cō cupiuit: si superbe ꝑfuit: si arrogant̄ cæt̄os ꝯtemsit: si auare cōgregauit: ꝓdige effudit: necesse est vt harꝝ reꝝ memori am teneat. Nā ōnis ætas, aut ꝑteritoꝝ obliuiscit̄: aut illoꝝ cū molestia recordat̄. Cōstat tn̄ quia ꝑteritū certior est pars nostri tēporis. præsens uero tēpus perbreue est. ante desinit

q̄ incipiat. solū tñ hoc tēpus papa habet: qđ tam breue est: vt teneri nō possit. futūm uero dubiū est. Quo fit: vt romano pōtifici omē tēpus pbreue sit. Nā pñs tēpus ꝑpt sui breuitatē: aut ñ sentit, aut negligit. futa timet. ꝑterita cruciāt: sic omē tēpus breue est. Rursus alio sensu papa non diu viuit: quia paꝝ viuit: qui assiduo timore mortis astrīgit̄. Facit enī ipse timor romanū pōtificē uitā pdere: quod est non viuere. quia iuxta Catonē. qui metuit mortē: qđ viuit pdit idipsū. Nō sic apłs paulus timebat mortē: sed plerunq͂ optabat. Ille enī quia pie & iuste ꝑfuit: quia nihil sibi ɔscius erat: intrepide dicebat: cupio dissolui: & esse cū christo. mori nō timebat mūdo: qui optabat christo viuere. sed& alibi uitā pœnam putabat: & mori lucꝝ. Ad hūc sensum dicebat Sapiēs: quia iustus cito perit: impius aūt multo viuit tēpore in malitia sua. ¶ Iustus inq̄ cito morit̄: quia q̄nq̄ paucis diebus in sęculo māserit, multo ꝑmioꝝ cumulo floruit. Itaq͂ quo ad numeꝝ dieꝝ: breuis eius fuit uita. sed quo ad fructum & meritū: longissima. Nam (vt inquit cipanus) iustus magis lætat̄ q͂ breuē (sed bonā) uitā egerit: q̄ q͂ longā non uiderit. Impius uero longo tēpore viuit in malitia sua. qa licet multis ānis in sęculo uitā egerit: paruū tñ fructū peregit. qua de re in effectu breuissimo tēpore viuere iudicandus est. Vel aliomō impius lōgo tempore viuit: quia cum cogitatiōes suas in lōgum ordinat: diesq͂ sibi multos ꝓmittit: meditatiōe & desyderio suo longo tempore viuit. Vel aliomō: impius longo viuit tēpore: idest toto uitę suæ tempore viuit in malitia sua. Totum enī tempus uitę alicuius licet breue sit: multū dicit̄ sibi. ueluti alias dicit̄, quod multum dat qui totū dat. Nec intelligēda uerba sunt vt sonāt q͂ impius longo annoꝝ tēpore viuat: ne ɔtradicat ꝓphetæ sñæ qui ait: uiri impii ñ dimidiabūt dies suos. Deniq͂ alio sensu Papa ñ diu viuit. quia q diu viuere cupit: diu viuere

94

non uidet. Vnde Crisostomus: maximũ uitæ impedimentũ est viuendi cupiditas. Et Cipanus: illius est in mundo remanere uelle: quẽ mũdus oblectat. Et (vt sup diximus cum Greg.) male viuũt: qui diu se viuitos desyderãt. Desyderanti enĩ diu viuere: oĩs ætas breuis uidet. qppe qui nullã mortis diem uidere uellet. Nõ sic uitã cõcupiuit rex & ppheta Dauid: quia enĩ pie & iuste pfuit, ñ desyderabat diu viuere. quinimo dolebat q incolatus suus plongatus esset. Cum g romanus pontifex pie regit: semp in eius meditatione mortẽ pstolat. illãq exoptat. qre recte par viuit: quia par uitam extimat. Non sic de impio. de quo ait sapiẽs: o mors q amara est memoria tua homĩ iniusto habenti pacẽ cũ substantia sua. Et (vt paucis agamus) sancti pphetæ & qui pie popul pfuerũt: clamabũt desyderãtes liberari de carcere mortis huius. & tanq inuiti detinerent: uoluntarie moriebant. Quo fiebat: vt iuxta eor desyderiũ par viuerent in sęculo. Romani uero põtifices ecõtrario mori timẽtes: clamãt desyderãtes viuere: quanq plurimis ãnis viuant: cũ tñ pter eor mentẽ moriunt. nõ tanq exeãt de uita: sed tanq extrahant. clamant par uixisse: quia nunq mori uellent. Fatem tñ qa si papa ad fructũ spũalem, & ad lucr aĩar ac fidei incremẽta occupatiões recipit: lõgissime viuit: licz breuissimis diebus pfuerit. Idq aget: si (iuxta quendã sapientem) totius orbis rõnes admĩstrat, tã parce q alienas: tã diligent q suas: tam religiose q publicas.

¶ Lõge diffusius: q putauimus egimus de Romani põtificis statu: illiusq sublimitate & exellẽtia: necnõ de eius infœlicitate: psperis & aduersis: dulcibus & amaris. ¶ Superest vt trãseamus ad statum sequentẽ pfectum & exellentẽ: uidelicet dominor Cardinalium. Deinde ad omnes alios gradus & ordines ecclesiastici & spiritualis status;

¶ Ca. viii. ¶ De exellentia & ꝓrogatiua Status & dignitatis Cardinalatus. & de laudibus & præconiis eius.

CArdinalatus siquidem dignitas & exellentia, post Summūpōtificatum ultra omnes ecclesię dignitates supeminet: ac culmen, gl'am, & potentiam obtinet. quippe qui eodē sūmi pōtificii splendore coruscat. Quis. n. radios splendidissimi sol, ab eius lucis claritate: a glorię & laudis immēsitate diuellere conabit'? Aut quis mēbra a corpore: ramos ab arbore separabit? Nisi forte qs dicat: quia plurimū int' hos & illos intest. Truncata siqdem altissima cedro: rami arescunt. eclipsato sole: radii densant'. mortificato corpore: mēbra motu frustrant'. Sed in Cardinalibus mistici corporis ecclesiæ eclipsato morte pōtifice: illoꝝ officiū nō decrescit: sed dignitas uirescit. nō ꝯfundit': sed magis diffundit'. qnimo in seipsis tota pene ecclesiæ auctoritas refundit'. Dum tñ agit in humanis: illius & illoꝝ tanq̄ capitis & membroꝝ una est laus. quoꝝ una est uirtus. una exellētiæ gloria. eadē inseparabit unitas. Tāta est eni int' romanum pōtificem & cardinales cōmunio: tāta unio: ut oīs sūmi pōtificatus exellentia, & culmīs eminentia, illoꝝ esse uideat': ut unū corpus reputent'. Nec mō unio int' eos unitissima ꝯsistit: qnimo (ut ita dixerim) eadem idemptitas. adeo: ut qd uel fauore uel odio illā sedem cōcernit: & cætū cardinaliū ueluti partes corporis sui, tāgere censendū sit. Hinc sapientes uoluerūt ex eaipsa idemptitate, cardinales sūmo prąsuli fidelitatē aut obedientiā iurare ut ꝓstare n̄ oportere: ueluti nec a seipso qs fidelitatē reqrit: cū int' petentē & dantem debeat esse distinctio. Ea igit' de re romanus pōtifex in numero cardinaliū se cōnumerat: sicut impatorem legimus in senatoꝝ numero cōputari. Hi sunt ꝓclara ecclesiæ lumīaria & candelabra splendore lucis & decore exellentię radiātia.

35

de qbus scriptum est: quia luminaria cardinũ dederũt lucem Hi sunt de qbus Zacharias ꝓpheta ait: qa tanq̃ filii splendoris assistunt dñatori vniuersæ terræ. Hi sunt bases & columnæ ecclesiæ sacrosanctæ. vtpote qui suoꝝ ꝟtutibus meritoꝝ, uicarii ihesu christi latera tenent. & illius ãplissimi hostii sunt firmissimi cardines: qbus totus uoluit̃ orbis. Hi sunt sacerdotes leuitici generis: qui exellẽtiore iure q̃ leuitico: (idest diuina auctoritate) in executiõe põtificat officii romani p̃sulis, & aplici throni coadiutores existũt. Hi sunt qui vt nubes uolãt p altitudinẽ status & eminentiã dignitatis. & q̃si columbæ p puritatẽ ad fenestras suas: idest ad sensuũ corporaliũ cohertionem. Hi sũt magni cõsiliarii sũmi pontificis: quoꝝ sapia mundus regit̃. qui ex obscuris apta faciũt. ex paruis magna. ex ptibus tota. qui in p̃uato publicũ agunt negociũ. & plus uacãdo utilitatis afferũt: q̃ alii actiones exercẽdo. ueluti nauem gubernãtes, licet qeti sedeant in puppi: tñ multo maiora & meliora agunt cęteris nauigãtibus, & cuncta corporis mẽbra mouẽtibus. Hi ex toto orbe t̃raꝝ, pauci ex multis: singulares ex omibus assumunt̃. atq; a vulgaribus officiis educti: ad ipsius orbis regimen euehunt̃. & in marcido corpore exercent mẽtis uires: eo sapientię & prudentię magis apti negociis: quo in exercitiis corporis minus possint. Hos gentilitas p̃signabat: quos ꝓthoflamines appellabat. Nã istoꝝ typũ gerẽtes: magno honoris cumulo fungebant̃. Et nedum actu: sed habitu & ornatu a cæteris Reip. ducibus differebãt. quippe qui eoꝝ nomina aureis merito litteris scripta erãt: apud quos erat auctoritas oĩm gerendoꝝ. Hi sũt p̃ncipes nomiati in orbe p̃ncipes leuitaꝝ offerentes sacrificia. Hi sũt p̃ncipes qui ꝯgregati sũt cum deo Abraam dei uicario patre multaꝝ gentiũ. Hi sub nostro christo optimo imperatore p̃ncipes sunt cõstituti sup omnẽ terram. non vtiq; in hac ut illa ciuitate siue ꝓuintia:

sed super omnē terrā. Quæ res agit: ut nō de episcopis pn-
cipatus ipse intlligi debeat: qui determinatas hñt puintias.
Si igit unius urbis rectores in sūma gloria habent: quāto
erit gloriosius totius orbis pncipes fieri. Hi ad statū pfectū
assumpti christi uicario assistunt. in quo assistentiæ genere
aplorū typū repsentāt. atq assistēdo sanctitatē participant.
quia scriptum est: quos elegit appropinqbūt ei. & sanctifi-
cat in his qui sibi assistūt. Et ueluti in cælesti ierachia che
rubin atq seraphin cetaq cælestiū spirituū agmina, singula
ri qdam assistētiæ progatiua cætis āgelis missis exellentio-
ra sunt. Nec alit in ecclesiastica ierachia, cardinales statum
assistentiū tenentes: cetis episcopis & ecclesię platis: q misso
rum statū gerūt: dignitate & gradu merito pcedunt. Cōgru
um enī atq dignū uidet, ut ueluti romana ecclesia prior di
gniorq oīm existit tanq dña & magistra: sic & illius mini-
stri singulari qdam honoris progatiua, & dignitatis exellē
tia cætis pfulgeat. Hi certe a cardine nomē ducūt: quia ue-
luti in materiali hostio templi, dupx esse cardinum genus:
superius uidelicz & inferius: sic in uiuis cardibus dupx con
sistit misteriū supius & inferius, spiritualiū uidelicz & tem
poraliū sedula administratio. Vtrunq igit in iis cardinibꝰ
uoluit: quia utrunq ecclesiæ expedire agnoscit. diuerso tam
calle. Alterū qdem, ut instrumentum admittit. alterū, ut fru
ctus quærit. Deseruit ācilla dñæ. & illā sequit & obsequit.
Per eosdē certe hostii cardines, dña intrat & serua. sed fini-
to ancillæ ministerio: aut forte ut altera Agar supbiente:
eiicit ācilla foras. & recumbit dña cū sponso. serua nō expel
lit dū ministrat: sed festiuat. quia seruit: ideo seruat. quia
decorat statū dñæ. de qua scriptū est: cū ācillis gloriosior ap
parebo. Absit tn̄ ut filius ācillæ sit heres cum filio liberæ
dñæ. Diuersus est utrisq finis. modesta tēporaliū occupatio.
dum exteriora sine culpa sollicitat: duribiliora ornatioraq

96

ſpiritualia facit. Sacra enĩ cum auro ſplendẽt. ſordeſcũt ſine gemmis. Nec tñ ea tẽporaliũ cura, exellentiã aut ſtatus pfectionẽ in cardinalibus minuit. dũ nõ ſit affectãda pro libito: ſed utilis. ſed officioſa p miſterio. qnimo plerunqȝ perfectionẽ auget: dũ per eadẽ tẽporalia pximorȝ ſaluti puidetur. Paulus ſiqdem aliqñ ad tẽpus cõtemplatione caruit: ut p extrinſecas actiões plurimorȝ pdeſſet utilitatibus. Hi ſũt alii ſeraphin qui ardẽtes interptant̃ ſiue ſuſtinẽtes: quia eorum aſſiduo obtuitu & familiari cõſeruatiõe freqñtibus obſequiis ſponſi eccleſiæ ardẽtiſſime intendũt. & ſup eorȝ humeros nõ mõ romanæ urbis: ſed orbis uniuerſitas, & totius eius machinæ põdus inſidet. de qbus ſcriptum eſt: quia dñi ſunt cardines terræ: & poſuit ſup eos orbem. Hi ſũt uigiles hi cuſtodes p oĩm ſalute. quia dormiẽtibus nob̃, ipſi puigilãt: qſi rõnem p nob̃ reddituri. Dum enĩ dormitare eos putamus: uigilãt animo. hoſtiũ inſidias, infideliũ machinamẽta, & perſeqñtiũ eccleſiã fraudes explorãt ſagacit̃. Hi ãticipãt cõſilia malignãtiũ. dephendunt laqueos. elidũt tendiculas. reciacula diſſipãt. iniqua impiorȝ cõſilia fruſtrant̃. Hi tandẽ oĩa tollerãt: orãtes p ppło & ſancta ciuitate. Verȝ quia eccleſia ciuitas eſt ppr collectionẽ: ſponſa ppr dilectionẽ: grex propt̃ paſcua: cardinales eccleſiæ recte cuſtodiæ & cõcordię inuigilãt: quia ciuitas eſt. inuigilãt paſtui: quia grex eſt. inuigilãt ornatui: quia ſponſa eſt. De qbus pphẽta ait: ſuper mures tuos conſtitui cuſtodes. Et iterȝ cardines hoſtiorȝ domus dñi interioris ſancti ſanctorȝ: & hoſtiorȝ domus templi ex auro erãt puriſſimo. ¶ Ex his igit̃ apertiſſime noſcit̃ huius ſpiritual ſtatus eminẽtia, ſublimitas & exellẽtia: illius qȝ neceſſitas & ſũma utilitas. Colligit̃ deniqȝ qnta ſit huius ſtatus fœlicitas & cõmoditas. ¶ Supereſt tandem: ut illius calamitates & miſerias, infœlicitates atqȝ pericula breuiſſime audiamus.

Ca. ix. De pluribus anxietatibus & aculeis, laboribus & periculis status & dignitatis cardinalatus. & de oneribus quae incumbunt huic dignitati;

FOElix certe & totius psperitatis honoratior atq beatior esset cardinea dignitas: nisi plures longae miseriae atq calamitates illā pmerent. q̄m fœlicitatis & dulcedinis cumulus demulceret. Quo fit: vt qui rectus qui iustus, q aequus huius rei censor exciterit: vtiq reperiet statū illū multis calamitatibus & amaritudībus respersum esse. vt de eisipsis in hoc status culmīe sedētibus Aug. dicē uideat: quia sūmis fœlicitatibus deus amaritudines inmiscz vt alia queraē fœlicitas: cuius dulcedo nō est fallax. Fallax certe istius status sublimitas est: fallax gloria: si se falli pmiserit: nisi illius dulcia vt amara cōsyderet. Illa enī si mēte reuoluerit: experieē vtiq quia potius grauat: q̄ subleuet. plus pmat: q̄ pmiet. Cuius est ppum: (teste Crisost) vt sic suis applaudat, vt noceat. sic in via fortunatos demulceat: vt in fine pnitiem opeē. ab initio siqdem ppinat dulcia: vt cū inebriati fuerint: laetale uirus commisceat. In pmis itaq fatem hūc statū cardineū sublimē fore atq gloriosū: si bene in eo voluiē orbis: si ita ecclesię status uoluiē: vt nō potius inuoluaē: si in eo iustitiae rectitudo immobiłr uoluiē, & cōstanē fertiē: vt cū expedit uolubiliē pmaneat. Vn̄ Hiero. qui eodem decore fulgebat: de se & illis dicere uideē: grādis est (iuquit) dignitas: grāde officiū: si quae illo digna sūt pficimus. Et rursus: laetam̄ de ascensu: sed n̄ timemus lapsū. Et subdit: nō. n. tāti est gaudii excelsa tenuisse: q̄nti moeroris dignitatis onera nō impleuisse. Itaq (vt putamus) qui in hoc statu lętabūdi sedēt: lętari desinent: si illius sarcinas si onera, si miserias recta mente pensauerit. idq si q̄dam supina aut affectata ignorātia ignorare uoluerint: in ea tem-

97

pestate eos piclitari necesse est. Vt enī inquit Augu. æger eo morti ꝓpingor est: quo a ꝓprii morbi cognitiōe est remotior. Agnoscāt ḡ qui hoc culmen tenēt, dignitatis naturā: q̄ plerunq3 possessoꝝ aīos pabrupta elationis rapit. Et quia eo quisq3 extollit, quo se supra alios uidet: in supbiā & abusionē erigit. nō curat ꝓdesse: sed gloriat̄ p̄esse. p̄sumit se meliorē: quia se cernit supiorē. priores dedignat̄ amicos. notos ignorat. ꝯtemnit āntiquos. uultum auertit. ceruicē erigit. grādia loquit̄: cū exigua opet̄. sublimia meditat̄. subesse nō patit̄: qui p̄esse molit̄. Vtinā ex cōsyderatiōe ueri dominii decrescerct tumor suæ dn̄ationis: ut dicere posset: nec ābulaui in magnis. nec in mirabilibus sup me. Rursus glari desinēt: si pōdus seruitutis, si molē solicitudinū, si t̄bem curarum & anxietatū ad mentē adduxerit. De qbus ait Iob: ecce gigātes gemūt sub aquis. Vbi Greg. q̄nto quis altior erigit̄: tāto curis ḡuioribus onerat̄. Et seq̄t̄: homo in sublime positus, tātos sup̄ se sustinet: q̄ntos dignitate p̄cellit. Ideo gigātes in ecclesia potentes, uidelicz cardines: recte gemūt sub aquis, idest sub popul. quia scriptū est: aquæ multæ, populi multi. sub qbus ꝯtremiscūt: quia illoꝝ assidua cura grauant̄. & illoꝝ peccatis dānant̄. Deniq3 nō glorient̄ cardines ipsi: quia spōso ecclesiæ assistūt: eiusq3 adiutores atq3 ꝯsultores instituti sūt. Si enī ad mentis aciem reduxerint, q̄ntis laboribus plena sit ac erumnis ea romani pōtificis assistentia: ea cōsulēdi & iuuādi necessitudo: q̄ntisq3 pericul referta sit illa desyderata ad papā ꝓximitas: cithara gaudii ūtet̄ in luctū. Quāto enī lucifer fuit deo ꝓpinquior: tāto ḡuius peccauit atq3 ruit. Nimia plerunq3 propinqtas nocet. nec ignis lędit: nisi approximātē. Cognoscāt igit̄, quia assistentes sūt nō insistentes: ne dixerim obsistentes. coadiutores: nō impeditores. assistētes bono: resistētes malo. applaudātes bonis: impugnātes puersos. ut sint de qbus scripta ait. qui assistit:

assistat q̄si Gyon in die vindemiæ. Gyon, cōflictus vt lucta
dicit̄. In vindemia uero, mali fructū rapiūt. Qui igit̄ sūmo
pōtifici assistit: cōflictū aggredit̄ cōtra eos qui fidem & ec-
clesiā impugnant. Assistere ergo q̄ppe & resistere iuuareq̄
omī tēpore sint cardines parati. nō mō in ꝓsperis: sed aduer
sis. ne de illis romanus pōtifex recte cōqueratur: quia ei assi-
stunt. nō aūt in oportunitatibus. nō in tribulatiōe. Cū autē
tribulatio ꝓxima est: nō est qui adiuuet. Demū ꝓpinq sint
vt cōsultēt: nō vt cōsumāt: sicut scriptū est: quos eligit apꝓ
pinquabūt ei. nec derelinq̄nt eū. Vtinā qui tā ꝓximi sunt
in dignitate: ꝓpinqui sint in sanctitate. vt de eis romanus
ipse pōtifex recte dicere possit, q̄d in leuitico ad leuitas di
cebat sūmus sacerdos: sanctificabor (inquit) in his qui apꝓ-
pinquāt mihi. Sed ꝓhdolor ferendū est potius: ne nimia ꝓ
pinq̄tate ipsi dracones sint iuxta arcā dn̄i. ne de illis dicat
ecclesię spōsus: aduersus me appropinquerūt. Videāt rursus
q̄a difficillima res est tanto tribunali assistere: difficilius sic
ꝯsulere: vt simul ꝓsint & placeāt. & longe oīm difficillimū
vt in assistēdo sit animus, in cōsulēdo liber: nō odio affectui
n̄ passioni obnoxius. Nā (iuxta quendā sapientē) apud ma-
gnum tribunal difficile est sic cōsiliari: vt sit in uerbo ueri-
tas, in ꝯsilio fides, ī cōmisso silentiū. Ille siq̄dem (teste Am
brosio) recte cōsulit: qui utilit̄ assistit. qui seipsū formā &
exemplū exhibet in doctrina, in ḡuitate: vt sit eius sermo
salubris. cōsiliū utile. uita honesta. sn̄a decora. Deniq̄ q̄ntū
curæ, q̄ntum sollicitudinis, q̄ntumcūq̄ miseriæ, laboris atq̄
ꝑiculi in ea assistētia uertit̄: illud apte indicat. quia quicq̄d
ægrꝫ, quicq̄d marcidū, quicq̄d t̄bulentū aut ingetum in orbe
erit: totū eis curandū tribuit̄. Quicq̄d deformatiōis, aut mo
rum corruptiōis in mūdo erit: sūmo pōtifici sit & cardinali-
bus imputat̄. Si pestis, si fames, si in deū & ꝓximos fideles
peccauerit: si uitia excreuerit: eis imputabit̄. qui (vt scripta

ait) cōmedūt peccata pplorum. Nā iuxta Ambro. cū ppls indisciplinatus repit: signū est quia sacerdotiū nō est sanum. Vñ Greg. in q̄dam omelia: ubi subiectus ex sua culpa moritur: ibi is qui p̄est, mortis causa inuenitur. Et (ut paucis agamus) tot sūt cardinaliū miseriæ & calamitates: tot mentis & cōscientiæ remorsiones: quot sūt p̄ceptorum & rerum eis incūbentiū trāsgressiones. Quæ oīa enumerare perq̄difficile foret. Ceterum cōgruit gradui, cōgruit ordini cardinaliū, expedit honori, cōuenit oneri & piculo: ut cōsyderet se cardines fore atq; custodes hostiorum domus dei. per quæ nemo facile intrat: nisi per cardinum ministeria. Ad eos igitur circunspicere ptinet quis ingreditur & egreditur. Conentur itaq; ut intrēt habentes uestes nuptiales, & qui digni reputentur: claudātq; indignis. Clausa erat ierico, ubi positi erāt principes: ut uiderent intrātes & egrediētes. Et in libris iudicum: custodes uigilabāt clausis diligētissime hostiis domus dei. Sed caueant ne claudāt hostia his qui intrare deberent. percutientes eos qui foris sūt. Quos scriptura cōmemorat: quia claudūt hostium cum intrinsecus fuerint. Rursus inuigilent custodię cardines ipsi. Duo enī Simones eis occurrēt assidue inuicem cōtendētes: quos non æqua lance amplectantur. alterum sequantur: alterum psequantur. Simonē magū corrumpe nitētem expellāt. Simonē petrum ei maledicētem admittāt. Simonē magum & filiam eius eiiciāt. quia ad eosdem cardines scriptura ait: claudite hostia: ne sinatis eam intrare. Et iterum in libris regum eiice eā & claude hostiū. Vterq; Simon negociatur ut intret. sed longe disparitur Simon petrus iniq̄ domus dei cōmertia damnat: alter Simon admittit. Ille trena uendit: ut cælestia assequatur. iste spiritualia emit: ut temporalia adipiscatur. Ille dum gratis accipit: gratis dat. iste id pretio uēdit: quod p̄tio emit. simon magus ait: accipe nūmos, ut habeā gratię dei largitionē. simō petrus ait: pecunia tua tecū sit in pditionē.

Ille nihil hn̄s treni: multū diuini muneris elargiē cum ait:
quicqd habeo tibi do. iste plurima hn̄s nihil dat uirtutis:
quia extimauit domum dei posse pecunia comparari. Intret
denicq Simon petrus. cuncta uisitet & operet. Pellat simon
magus qui vulnerat nec medet. Ille claudos sanat & ægro
tantes. iste sanos efficit claudicātes. Ille curat alioꝝ oculos.
iste implet suoꝝ loculos. Ille intret qui ait: surge & ambu
la. alter expellat dicens: qui uenerit ad me nō eiiciā foras.
Ille in nomīe Ihesu nazareni suscitat mortuos. hic in nomi
ne zabuli mortificat viuos. Demū expedit cardinalibus:
iactantiā & ornatū exteriorē fugere. Nō sicut de illoꝝ nu
mero: in qbus cernit uestiū cultus p̄timus: ꝟtutum aūt nul
lus aut exiguus. Pompa enī uestiū tolerāda ꝓ tēpore: nō af
fectāda ꝓ libito. pmittēda ꝓ status decētia: dimittēda pro
scādalo. Auaritiā vt scorpionē, cardines fugiāt. quia de illis
scribit: pcute cardinē & cōmoueant sup liminaria. quia aua
ritia in capite & plateis eoꝝ. ꝓpꝑea nouissima eoꝝ ꝯsumā.
Post auꝝ non eāt. Christū non q̄situ sequant. affluentiā reꝝ
nō q̄rant: nisi ꝟtutum & donoꝝ spūaliū. Vitent mēsaꝝ lu
xuriem. cōgeriem uasoꝝ. quia hoc nō est ornare ecclesiā: sed
spoliare. nō est decorē maiestatēq custodire: sed pdere. non
est defendere: sed exponere. Rursus exponāt se muꝝ ꝓ do
mo domini. Exeāt ex aduerso potētibus sæculi. Regibus se
exhibeant impertritos: vt Iohannē, iniustis: vt moysen, egi
ptiis: fornicātibus, vt fineesl idolatris, vt heliam: auaris, vt
Elizeum: vt petꝝ, blasphemātibus: vt Paulum, psequtibus.
vulgum nō spernāt: sed instruāt. diuitē nō palpēt: sed treāt
pauperem nō grauēt: sed foueāt. dignos ꝓmoueāt: indignos
expellāt. Et (vt inqt canon) quærāt eos in ecclesia colūbas
erigere: quos plus cognoscūt ꝓdesse. nō quos vt ipsi amant:
vel quoꝝ sūt precibus & seruitio deliniti: vt ꝓ qbus vt p̄
lati fiant: muneribus impetrunt. Et cū aptoꝝ typū teneāt:

distribuatᷓ dignitas ꝓ meritis: nõ ꝓ uolitis. distribuat vnicuiqꝫ ꝓut opus est, non sibi sed populo. Iuuenes doceãt: non exaltẽt. minas pncipũ nõ paueãt: sed cõtemnãt. ecclesias non spoliẽt: sed ornẽt. marsupia nõ exhauriãt: sed corda reficiãt & crimina corrigãt. studiosos diligãt. ignorãtes ignorẽt. qa scriptũ est: ignorãs ignorabitᷓ. De dote uiduæ & pr̃imonio crucifixi pauperes pascãt: nõ in cõspectu hoĩm, sed dei. Nec rep̃hendimus quosdã qui pauculas escas egenis erogãt: quæ de sua & suoꝝ sustent mensa. sed eos inculpamus: qui p̃ciosiora recõdunt, more illoꝝ de qbus matheus ait: quia decimãt mentã & anetũ ac ciminũ: & relinqũt quæ g̃uiora sunt. qm̃ hæc oportet facere: & illa nõ omittere. Iubenᷓ deniqꝫ cardines uiriliᷓ stare ꝓ afflictis. & iudicare æqtatẽ ꝓ man suetis terræ. Iubenᷓ deniqꝫ uacare moꝝ correctiõi, insistere cõcordiæ, inuigilare paci, infideliũ expugnatiõi & fidei argumento intẽdere: eamqꝫ vsqꝫ ad sanguinẽ tueri. in cuius ty po rubei pilei insigniis decorãtᷓ. Sint deniqꝫ in loqñdo modesti, in aduersitate securi, in ꝓsperitate deuoti, in hospitio nõ dissoluti, in cõuiuio nõ effusi. Demũ sint põtifici fideles: in fidelibus comportabiles. sint ad petendum uerecundi: ad negãdum iusta, difficiles. Sint grati postq̃ acceperunt. Sint largissimi exhibitores: & parcissimi ꝓmissores. Et vt finem uerbis (sed nõ mẽtis dolori) imponamus: tales interius exteriusqꝫ cardines ecclesię existãt: qles se uelle esse ꝓfessi sũt Tales sibi appareãt: qles ab hoĩbus reputari cupiũt. hoc sit illis pudor, alios esse: & alios apparere. Fuere qdem multi qbus expediens mĩme fuit apparere & cõspici. Sed ꝓdolor in omni statu experimur alios esse: alios apparere: vt illud Anticlaudiani, apud om̃s ueꝝ sit: quia aliqñ nõ sũt homĩes quod uidenᷓ. Sępe uero pluris sũt: q̃ appareãt: vt glorię eis sit ascẽdisse. Postremo id uellẽ cardinaliũ cordibus semꝑ defixum sit: quia si tandẽ diuersis illecebris delitescũt. nec eis

oneta incumbētia ptimescūt: uereor ne illud Amos pphetæ audiāt. Stridebunt (inquit) cardines domus dei in illa die. Et iter illud Isaiæ: sup muros tuos constitui custodes. ipsi uero sicut locustæ vineam depasti sunt ;

Ca. x. De sublimitate, exellētia, & dignitate status patriarcarum, archiepiscoporum, episcoporum, prelatorum, presbyterorum & ministrorum ecclesiæ. & de pfectione status eorum ;

Cogit ordo policitus vt attingamus cæteros status Ierarcicos uitæ spiritual. uidelicz priarcarum, archiepōrum, episcoporum, archidiaconorum, curatorum & aliorum clericorum sub ecclesiastico ordine degentiū. Cuius status, dignitas, & exellētia: nō satis a mortalibus laudari, extolli, & cōmendari pōt. Cōficeremus qdem magna uolumīa: si ea oīa adduceremus: quæ illorum exellentiā & sublimitatē demōstrāt. Paucula tn̄ sub quodā breui epilogo pstringemus. qntum pstertim ad ppositi rōnem ptinet. qm̄ latius exellentiā huius status deducimus in libro defensorii status ecclesiastici. vbi pdicta comprobamus: nō solū ex fundamētis iuris natalis: sed testimoniis & exēplis ueteris legis. ac etiā ex ipsa gentiliū obseruātia. necnō testimoniis nouæ & euāgelicę legis: & demū auctoritatibus & fundamētis iuris humani. Nam vt cæta taceā. quis dubitat pōtificem ac sacerdotalē dignitatē pncipiū sumpsisse ex ipso natali iure: quo (vt inqt philosophus in politicis) hoīes natalit inclinant ad sacrificia. q̄ nō nisi p pōtifices & sacerdotes. etiā ipsa antiqtas instituēda, celebrādaq duxit. Sed & illa gētilitas natali iuri innitēs, hāc pontificū & sacerdotū sūmā sup oms mortales dignitatē & exellentiā nedū institutis: sed humili ac deuota obseruatiōe pfessa est. Nam (vt Plutarcho placuit & Policratus refert) apud gētiles eos qui religionis cultui

ꝑerant, quos pōtifices appellabāt: q̄si typū animæ, in corpꝫ humano tenētes: sup om̄s mortales uenerabant̄, eisq̧ subiici ebant̄. Sicut itaq̧ anima totius corporis habet ꝑncipatum: cunctaq̧ mēbra uegetat, eiq̧ obsequunt̄, & illoꝝ gerit ꝑnci patū: ita pōtifices quos ipse Plutarchus etiā ꝑfectos diuino cultui uocat, toti corporis cōmunitati ꝑsint oportꝫ. Subdens: quia & Augustus cæsar sacroꝝ pontificibus eousq̧ subiectus fuit: donec & ipse (ne cui mortaliū subesset) Vestalis creatus est pōtifex. Demū in ipsa ueteri lege hic exellentissimus ordo inchoatus est, & in noua plenius cōfirmatus: ut inquit Isidorus. Nā sancti doctores sacrificiū: & ꝑ cōsequens sacerdotiū ab Abel & Chayn incepisse aiunt. qui ꝑmo sacrificauerūt deo. Vn̄ credit̄ Adā in spiritu & iussu dn̄i docuisse filios sacrificare deo. q̄re dicunt ordinē sacerdotii tunc primo incepisse. Sed putamus utrunq̧ recte stare posse. quoniā an̄ legē sacerdotiū & sacrificiū incepit ab Adā & filiis eius: uidelicꝫ implicite & sub q̄dam figura. Sub lege uō, explicite & exp̄sse iussu dn̄i incœpit ab aaron. Alii a melchisedech. iuxta illud: tu es sacerdos inet̄nū scd̄m ordinē mel. Sed (ut diximus) sub lege Aaron primus iubente domino, uictimas obtulit: ut inquit Isidorus. Quocūq̧ mō sit: ex ipsa tēporis ꝑmitate & diut̄nitate ac institutēis exellentia & sancti status sanctitas atq̧ sublimitas aptissime comprobat̄. Demum uero ipsa pontificalis & sacerdotalis exellentia & sanctimonia ex hoc agnoscit̄: q̄m sublimiori noīe q̄ cogitari pōt: in sacra scripta episcopi, sacerdotes, & ecclesiæ ministri noīant̄. Appellant̄ eni di. Vn̄ in exodo scribit̄: dis nō detrahes. per deos, ep̄os & sacerdotes intelligēs: ut ait q̄dam canon. Rursus ordo ac status ipse in eo eminentissimus atq̧ sanctissimus est: quia typū tenet cælestis ierarchiæ. Nā ipsi ecclesiæ ministri ecclesiasticā cōficiūt ierarchiā. Ipsi quoq̧ in sorte dei electi sunt: & ipse sors illoꝝ est. Ipsi deniq̧ tātæ

exellẽtiæ & dignitatis existũt. ut merito a cunctis seculi pn
cipibus, & christianæ fidei cultoribus pres appellant̃. Unde
Greg. quis dubitet ecclesiastici ordinis uiros uenerãdos fo
re: quos regũ & pncipum oĩmq; fideliũ pres & magistros cẽ
seri comptũ est. Et seq̃t: nõne miserabil insaniæ esse uidet̃:
si filius prem, discipulus magistrꝝ nõ honorẽt: & iniquis ob
ligatiõibus illũ potestati suæ subiicere: a quo credit nõ so
lum in terrã: sed in cęlis ligari posse & solui. Et iterꝝ idem
Greg. circa pncipiũ pastorat ingt: honor & sublimitas nllis
poterit cõparatiõibus adeq̃ri. Si regũ fulgore compares, &
pncipum diademati: lõge inferius erit: q̃ si plũbi metallum
& auri fulgorẽ cõpares. Quippe cũ uideamus regũ colla &
pncipũ submitti genibus sacerdotũ. & osculata eorꝝ dextra:
orõnibus eorꝝ credãt se contineri. Et Ambro. in pastorali:
magna est exellẽtia & sublimitas epõrꝝ. quæ, sicut maxima
est: ita maximã debet hr̃e cautelã. quia honor grãdis: grãdi
ori debet sollicitudine circũuallari. Et rursus idem Ambro
sius: nihil in sæculo exellẽtius sacerdotibus: nihil epĩs sub
limius repiri põt: ut cũ dignitatẽ eorꝝ oculis demõstramus:
digne noscamus qd sumus. & qd sumus pfessiõe: actiõe etiã
demonstremus: ne sit gradus excelsus, & deformis excessus.
Deniq; Iohãnes Crisost. huius status gradũ & exellentiã si
gnans ait: sacerdotibus ecclesiæ deus cunctos uoluit esse sb
iectos. ad quos uniuersa quę in ecclesia occurrũt: uoluit p
tinere. Et Aug. clericorꝝ statũ & ecclesiastici ordinis subli
mitatẽ & sãctimoniã designãs, ait ad Mauritiũ: sacerdoti
bus & leuitis ecclesiæ nõ ex trena potestate: dñs nr̃, sed ex
cellẽti potẽtia ppt eũ cuius serui sũt: ita eis dñat̃, ut debi
tã eis cuncti reuerentiã impendãt. Et subdit: nã in diuinis
eloq̃is ecclesiastici ordinis clerici & sacerdotes aliq̃n di: ali
q̃n angeli uocant̃. Nã & ad moysen (de eo q ad iura dedu
cendus erat) dicit̃: applica eũ ad deos, uidelicz ad sacerdotes

Et rursus scriptū est: dis nō detrahas & seculi sacerdotibus. Et iterū: ego dixi di estis. Et ppheta ait: labia sacerdotum custodiūt scientiā: & legem de ore eius reqrāt: quia āgelus dn̄i exercituū est. Quid ergo mirū si reges, si p̄ncipes, si cuncti fideles eos honorēt: qbus in suo eloq̄o honorē tribuens: aut āgelos, aut christos, aut deos, deus ipse appellat: Grandis ergo est exellētia status & ordinis p̄sbyterorū & pōtificum. ueluti qui eius locū tenent sup terrā: qui cælū & trā cōdidit & oīa quæ in eis sunt. qbus tātam tribuit potestatem: ut quos ipsi absoluūt ut ligāt sup terrā: ipse ligatos, solutosq̄ habet in cælis: dicēte eis saluatore: quorū peccata remiseritis: remittunē eis. Sed quid de huius ecclesiastici status dignitate & exellētia dicere phas est: potius certe tempus q̄ dicendi materia deesset;

Ca. xi. De differētia & comparatiōe ecclesiasticorū: videlicz epo͠rū. & aliorū inferiorū p̄latorū, & clericorū int̄ se adinuicē. & quis gradus alīo sit dignior & perfectior;

EXigit ḡ idem ordo policitus: ut ecclesiasticorū siue clericorū ordinem int̄ seinuicē discernamus, & comparemus: quod breuissime tanq̄ manifesta absoluemus. Aliq̄ eni in minoribus ordinibus sūt cōstituti. aliqui subdiaconi. alii diaconi. alii p̄sbyteri. alii epi. alii archiepi & p̄triarchæ. Inter quos lōga ualde drīa est. Nam etiam ex christi institutiōe: maiorū & miorū sacerdotū discretio facta est. qn̄ aptos tanq̄ maiores: & septuagīta duos discipulos q̄i minores sacerdotes instituit. ut patet Luce. x. Vbi glosa: q̄ sicut in aptis forma epo͠rū: sic in. lxx. duobus forma p̄sbyterorū q̄si secundi ordinis est pscripta. Postea aūt apti hāc formam secuti sunt. & in singul̄ ciuitatibus epos in parrochiis presbyteros ordinarūt. Procedente ūo tempore & crescente

messe dñi: apostoli ordinarũt diaconos · quorũ maximus fuit Sthephanus · subdiaconus uero & alios minores ordines eccle sia per tẽporis discursũ sibi cõstituit · quãuis nõnulli dicãt sub-diaconatũ ab aptis fuisse institutũ: sed per eos int̃ sacros nõ numeratũ · postea tñ ab ecclesia aggregatũ · Veruntñ Diony sius qui pauli discipulus fuit: in ecclesiastica ierarchia tres tm̃ ordines describit: epõrũ, p̃sbyterorũ, & diaconorũ · Episco porũ ordinẽ dicit maximũ & pfectiuum · p̃sbyterorũ uero, il-luminatiuũ · diaconorũ, purgatiuũ · Nec solũ distinguit̃ quo ad sublimitatẽ, & exellentiã dignitatis: sed etiã q̃ntum ad pfectionẽ status · nõ p exellẽtia & pzogatiua dignitatis: sed put inducit q̃ndam seruitutẽ ppr deũ oppositã statui liber-tatis · Nã scdm s̃nam doctorũ, circa istos gradus tria possunt cõsyderari: sicut tribus modis pfectio status aut uitę sancti-tas acquirit̃ · Primo, pfectio status sumit̃ cõmunit̃ & large: per actus dilectionẽ · Secundo, magis pprie: p officii admini strationẽ · Tertio, ppissime: per uoti ppetuã obligationem · Primo igit̃ mõ, omñ in caritate existentes: sũt in pfectionis statu · quia (ut apts ait) sola caritas uinculũ est pfectionis · Et hoc mõ perfectio opponit̃ ruinæ peccati, & culpæ · scdm quẽ modũ dicit aptl: qui existimat se stare: uideat ne cadeat Secundo uero mõ, omñ qui assumunt̃ ad officia ecclesiastica: possũt dici esse in statu pfectionis respectu laicorũ · Sunt · n · ipsi q̃si medii int̃ deũ & populũ · Vñ q̃nto deo sunt ppinq-ores rõne officii quod ministrãt: tãto pfectiores · Vnde in ca none scribit̃ · non solum epĩ: sed p̃sbyteri & diaconi debent magnopere puidere: ut cunctũ pplm cui pręsidẽt: obseruatio ne uita & doctrina excedãt · Id etiã agere debent inferiores gradus puta exorcistæ lectores, & alii · Sed tertio mõ, solum episcopi, archiepĩ, & pñarchę, ac etiã religiosi illi uidelicet qui per uotũ in ppetuã seruitutẽ sese tradũt ad seruiendum christo, & hoĩbus propt̃ ipsum in his quæ sunt circa opera

102

pfectionis: tales sunt ꝓpriissime in pfectionis statu. Et hoc mō in hac parte accipit status: vt uidelicz sonet in quādam seruitute oppositā statui libertatis. quia per talē statum fit mutatio status libertatis in ppetuā christi seruitutē: vt sup dixims. Et hic ꝓpriissime est status pfectionis uitę aplicæ in hac parte. scdm quē modū accipit status. ii. q. vi. si qn in causa capitali vel status intpellatū fuerit: nō inquit per ꝓcuratores: sed per seipsos est agendū. Cæteri ergo ministri ecclesię indubie sunt in statu pfectionis propt officii administrationē: talis tn perfectio status magis accipit comparatiue q̄ ꝓprie. Nam canones, inferioꝝ clericoꝝ statum magis appellāt gradum q̄ statum. Vnde dicit in quodam canone: pro gradu officii vnumquemq; studere oportet ad meliora. Et hoc dictum sit quantum ad episcopos & ministros ecclesiæ: inter seipsos comparatos.

¶ Ca. xii. ¶ De plurimis difficultatibus & aculeis laboribus & periculis, status archiepoꝝ, epoꝝ & cæteroꝝ clericoꝝ. & de malis ministris ecclesię. ac de mltis abusibus, uitiis & inordinatiōibus illoꝝ: in genere & in cōmuni.

Visa exellentia, dignitate & sublimitate status ecclesiastici in genere: ac dr̄na & comparatiōe int se: superest agere in cōmuni de eius periculo aculeis & difficultate. Et adducent in mediū auctoritates & rōnes: q̄bus n̄ inepte ꝓbari uident huius status difficultates, ꝑicula & incōmoda. Dignū. n. uidet: vt si quos episcopos aut clericos huius status sublimia, & dultia delectant: amara & aspera moderent. Nec in eo statu securos se reputātes, plurimum extollant: qui tam ꝓximi ruinæ insistunt. ¶ In p̄mis itaq; nemo sibi blandiat ex sanctimonia huius eminētis status ecclesiastici. nemo certe de eius exellētia extollat. nemo

de illius dignitate cōfidat. Cogitet eni quia (ut inquit canon) nō loca, nō dignitates, nō cathedra statū faciūt: sed uita & mores. Vñ ex officio & dignitate nō licentiā peccādi: sed necessitatē beneuiuēdi ecclesiastici uiri se nouerit assecutos. nec ex eminētia status audaciā delinquēdi sibi sumant. pro eo maxime: qa (ut in pcedētibus diximus) nullus sanctū dubitare debet: quē apex tātę dignitatis attollit. In quo si desūt bona acqsita per meritū: sufficiūt quę a loco & cathedra testanť. Et iterū: cathedra aut claros ad hæc fastigia erigit: aut qui erigunť illustrat. Ad quæ dicimus plurimū falli eos: qui de loci dignitate lętanť. Nā Symachus papa seipsū declarās, pdicta de illis intelligit: qui per bonos actus sanctos pdecessores imitanť. Vñ subdit: q ea quæ de cathedræ sanctitate dixerat, ad illos ptinent: quos cōuersationis splendor illuminat. Sed pro tāto sanctos uocat: quia propť loci & cathedrę sanctitatē boni & sancti pręsumunť. Vnde Hierony. nō sanctorū filii sunt qui tenēt loca sanctorū: sed qui exercēt opera sanctorū. Itaq nō reddat ecclesiasticos uiros securos dignitatis fastigiū: sed potius repmat aut humiliet iminens ecclesiastici status periculum. Vnde Greg. nos qui psumus: nō cathedræ, nō dignitatis, nō ordinis, uel gentis pogatiua: sed moribus ɔfidere debemus. quia ut inquit canon: non dignitates aut ordines creatori pximos faciunt: sed nos aut ppria merita coniungunt: aut mala disiungunt. Non ergo lætenť epi ex sanctitate cathedrę: nō sacerdotes confidāt ex sacerdotii dignitate: sed potius cōtremiscāt ex immineti calamitate & piculi pronitate. Quid. n. dignitas affert: si uita obest? Nam teste Greg. quid paradiso altius, dutius atq iocundius? Quid cælo securius? Et tñ homo de paradiso, peccādo: angeli de cælo: ceciderūt. ut posteris cederet in exemplū: quia nō loci nec dignitatis āplitudo securitatē tribuat: sed uitę innocētia. Quia ut idē Greg. subiicit:

103

iustum quippe est ut nobilitate loci ac dignitate officii nõ iuuet̃: qui dignitatẽ dei a se abiicit. Vnde Crisost. ad epos de dignitate exellentia se efferentes, nec illius iminentia pericula ꝓuidentes, pulchre ait: uidete inq̃ fratres q̄ ñ sedeatis sup̄ cathedrã: quia nõ cathedra facit sacerdotẽ: sed sacerdos facit cathedrã. nõ locus sanctificat hoı̃em: sed homo locum. nec omı̃s sacerdos sanctus est: sed oı̃s sanctus, sacerdos. Et sequit̃: qui bñ sederit super cathedrã: honorẽ accipit cathedrę. Et iterꝝ: malus sacerdos ex sacerdotio suo crimen acquirit: nõ dignitatẽ. ¶ Secundo: ecclesiastici status incõmoda & onera, difficultates & aculeos, erumnas atq̄ ꝑicula, ex ipso noı̃e satis cõphendere possumus. Si enı̃ episcopi sacerdotis aut clerici nomẽ solũ perterret: q̃nto ãplius ipsius rei defectus q̃ nomen importat: Episcopus enı̃ supintendẽs aut speculator dicit̃. Sacerdos q̄o dictus: q̄ sacra det aut doceat Clericus ideo appellatus: q̄ in dei sortem electus sit. Qui ergo nõ supintendit: qui nõ speculat̃: qui a longe nõ ꝓspicit incõmoda subditorꝝ: nõne epı̃ falsum nomẽ usurpat: Sed & qui sacra nec dat nec docet: nõne falsum sacerdotis tytulũ sumit: Clericus uero quõ sors dei dictus est: quem mũdus, quẽ sęculi, quẽ deniq̄ ipse infernus de illo uerius sortiunt̃: hos itaq̄ pulchre Bern. describit. mirꝝ est (inquit) q̄ clerici aliud uideri cupiũt q̃ sint: uidelicet habitu milites: quæstu clerici: actu neutrꝝ exhibent. Non enı̃ pugnant ut milites. nec euangelisant̃ ut clerici. nec laborent ut ministri. Cuius igit̃ ordinis sint: cum utrũq̄ esse cupiũt: & utrunq̄ deserunt & ꝯfundũt: Et sequit̃: vnusq̄sq̄ (inquit apl̄s) in ordine suo resurget. sed isti in quo: Sed certe quia nullũ tenent ordinem: sine ordine peribũt. Et cum sapiẽs deus (ut ueracit̃ credit̃) a sũmo usq̄ deorsũ, nihil inordinate reliquerit: uereor certe nõ alibi esse ordinãdos, q̃ ibi: ubi nullus ordo: sed sẽpiternus horror inhabitat. Ad hos preterea sic nominatos

pastores, & pastoralem curam deserentes: per prophetā deus acerbissime cōminatur. Ait enī. si nō fueris locutus ut se custodiat impius a uia sua: & ille iniqtate sua morietur: sanguinē eius de manu tua exquiram. Quod ergo maius periculū cogitari pōt: q̄ aliorum iniqtate damnari? In cæteris siqdem statibus seu uiuendi modis, culpa tenet auctores suos: qlibet proprio suo peccato punitur. quia scriptū est: anima quæ peccauerit: ipsa morietur. In hoc tn̄ periculoso uiuendi genere: nedum suo sed aliorum scelere pastor plectitur. Damnantur enī pastores: propriorum iniqtate. Quis ergo sane mentis ad illud uitæ genus aspirat: ut aīam suā teneri, obligariq̄ baratro eligat: si alii peccauerit? In exordio humani generis. Cayn ipse licet reprobus, tātæ tn̄ intelligētiæ fuit: ut uitæ alienæ curā abiiceret ingens: nunqd ego custos fratris mei sum? Repellebat ille a se caute fratris curā: ne incautius pro fratre teneretur. Ille etiā uterini fratris curā recusabat: nunc prohdolor ad extraneorum curā cū aperto periculo properamus. Quis(oro) tam sibi impius? quis tā sui oblitus existit? quis sponsorē, seu alienæ uitę se constitui fideiussorem optat: qui uitā propriam uix tueri potest? Aut quid tā insanū: quid tā incōsyderatū: q̄ alienarum culparum strictā rōnem sese redditurum promittere: qui sua, aut nō uidet, aut nō intelligit? Quid tam dementię proximum: q̄ alienorum facinorum fieri diligēs indagator: qui suorum est negligentissimus inqsitor? aut quis aliena peccata portare se pollicetur: qui suis p̄mitur? Quis purgandi alios onus suscipit: qui purgatore indiget? aut illuminādi plurimos officium accipit: qui cæcus est? & qui se nō uidet: quō alios cōsyderat? Periculosa certe atq̄ grauis sarcina, est cura pastoris. Nā cuiuslibet ouis deperditio: illius periculum est. ad quē propheta ait: & erit anima tua pro aīa illius. Demū illius status periculū in eo cōspicitur: qm̄ teste Greg. Prælati tot mortibus digni sūt: quot ad suos subditos per-

104

ditionis exempla transmittunt. Inter cætera uero detestanda exempla, unũ illud est: qm̃ & si scriptũ sit: seruos dei non oportet litigare: episcopi tñ & clerici qui spirituales sunt: & lites ac cõtentiões uitare specialius iubent̃: ꝓhpudor tã acerbe, tã impie, tã crebro litigãt: ut omẽs uincãt in ↄtendẽdo laicos. & sub colore iustitię obrepit impietas. Iam ñ mõ ꝑ epãtu litigat̃: sed bellat̃. nõ mõ pro sacerdotio cõtendit̃: sed pugnat̃. Et plerunq̃ nõ sine orbis & urbis periculo bellat̃ in ecclesia: quæ pacem filiis ut pia mat̃ ꝓmittit. Aiunt eni: gloriã nostrã non damus alteri. qui dum uanã retinent: uerã & æternã amittunt. ad gloriã currũt: sed gloria eoꝝ in cõfusione erit. Christus iubet tunicã ꝓximo dimitti, quippe & in facie percuti: ne litiget. isti eligũt ꝑcutere: q̃ parcere. malunt periclitari ecclesias: q̃ non honorari. ¶ Tertio: ille hoĩm status nedum difficilis & laboriosus, sed & ꝑiculosus uidet̃: ex quo plures seductores & scismatũ seminatores in ecclesia oriunt̃. quos certe ex sacerdotum & episcopoꝝ statu prodisse cõperimus. Vñ Hierony: ueteres perscrutãs hystorias repetire nõ ualeo, alios ecclesiã dei scidisse: populos seduxisse: ꝑter eos qui sacerdotes appellati sunt. Accedit: qm̃ ille uidet̃ ꝑiculosior, difficilior atq̃ incomodior uiuẽdi modus: de quo plures cadũt, & plures periclitant̃. Constat aũt plures cadere in uia salutis. & longe plures ex statu ecclesiastico ꝑiclitari: ꝑ̃pr plurima: & ꝑ̃sertim ꝑ̃pr tẽporaliũ affluẽtiã. Sicut certe plures deuiãt in prosperis: q̃ in aduersis. de qbus putandũ est ꝓphetã dixisse: cadent a latere tuo mille & decẽ milia a dextris tuis. Dexterã qdem, honoratiorẽ partem: episcopi & p̃lati in ecclesia tenẽt. cæteri sinistrã. Si igitur de cæteris statibus ad sinistram cadent mille: ꝑfecto de istis cadẽt decem milia. ¶ Quarto: eligere curã aĩaꝝ nihil aliud est: q̃ exponere se ad manifesta & indubitata ꝑicula. quia (ut inquid Greg.) talia appetere: est mentis tẽpestas.

Nam nihil aliud est potestas culminis: q̄ tempestas mentis
Quis enī tā audax, aut uerius quis tā temerarius est: qui in
alto & tempestuoso mari nauigare ꝑoptat: Quis illius na-
uis cupit fieri gubernator: quā periclitā de ꝓximo cōspicit:
Teste Greg. quieto mari imperitus nauta nauem dirigere
potest. t̄bato aūt tēpestatis fluctibus etiā peritus nauta se
cōfundit atq̄ pert̄bat. Profecto nil aliud est curā aīaꝝ susci-
pere. sacerdotiū aut pōtificatum sumere: q̄ scient̄ se naufra-
giis mergere. Solent hoīes de tēpestate in portum fugere.
Qui uero aīaꝝ pastores fieri desyderāt: de portu in tēpesta
tem libent̄ fugiūt. De qbus ꝓpheta dicere uidet̄: qui descē
dunt mare in nauibus facientes operatiōes in aquis multis
& descendūt usq̄ ad abissum: qm̄ anima in eis tabescit pro-
pter negocioꝝ multipliciū ꝓcellam. q̄re t̄bati sunt & moti
sunt sicut ebrius. & tādem omīs sapiētia eoꝝ deuorata est.
Miꝝ certe uidet̄, ut nō satis difficile aut graue uideat̄, uni
episcopo unius animę curā sumere: nisi oīm curas in se susci
piat. Vn̄ qdam sapiens de tam graui sarcina dicebat: fortes
humeri qui talia sustinēt. aut fortis ambitio ad id animos
cogens: ubi futuꝝ periculū sciunt. Quod si pontifex in altū
se locatū gaudeat: cōsyderet, quia tāto erit ei casus grauior
Vix enī ex alto sine labore aut periculo descendit̄. Sed ut
paucis concludā: cura aīaꝝ si recte gerit̄: sūmus est honor.
sed sūmus labor. sūmū onus. sūma seruitus. Si ūo male agit̄
summū aīę periculū. summū malū. quia anceps ex omni par
te negociū est. ¶ Quinto: nō est ꝓposito alienū ꝯsyderaré.
qm̄ (ut ait Crisost. in canone) homo christianus fortit̄ cadit
in peccatū propt̄ duas causas. aut propt̄ magnitudinē pecca
ti: aut propt̄ altitudinē dignitatis. Hæ igit̄ duę periclitādi
causæ ecclesiasticos uiros fortit̄ ruere cogūt. Primo: magnitu
do peccati. scient̄ enī & ex cōtemptu peccāt. Nā qui scit uo
luntatē dn̄i & non facit: (iuxta uerba saluatoris) uapulabit

105

plagis multis. Secundo: altitudo dignitatis. quia quantum dignitas altior: tanto casus grauior. Et teste Greg. quanto quis in sede superiori locatus est: tanto in maiori periculo uersatur. Et Aug. sublimitas honorum: magnitudo scelerum est. Et Hiero. in maiori gradu: maior est sine dubio pœna. Et iterum crisost. in canone: honoris magnitudo his qui indigne uiuunt honore: maximus cumulus incipit esse pœnarum. Et iterum aug. clerici officium: si perfunctorie geritur: nil apud deum miserius, tristius, & damnabilius. ¶ Sexto: ex eporum & clericorum administratione: pericula, difficultates, & incomoda: aptissime demonstrantur. Non enim episcopi & clerici: domini sunt bonorum ecclesiæ: sed (ut Hierony. ait) procuratores seu dispensatores rerum alienarum. & uelut sacrilegos plectendos esse: si quod pauperibus est erogandum, sibi retinent plusquam eius statui sufficit. Quomodo ergo securi sunt clerici: qui non solum ex mala aut desidiosa administratione: sed ex cupida retentione damnantur. Unde pulchre de se & cæteris presbyteris dicebat Hierony. quomodo possumus aliena fideliter distribuere: qui nostra timide reseruamus. Hinc Aug. ad epos & presbyteros ait: esurientium panis est: quem tu detines. nudorum uestimentum: quod tu recludis. miserorum redemptio est pecunia: quam tu refodis. infirmorum solatia sunt delitiæ: quibus tu lasciuis. tantorum ergo scias bona te inuadere: quantis posses prestare quod uelis. Sed & Bern. in epistola ad fulconem ait: ne tibi o pontifex, o sacerdos, blandiaris: quo tuis contentus, alia non arripias. Rapis enim cum luxuriaris: ut de altario superbias. de quibus quod preter necessarium. ac simplicem uictum retines: tuum non est. rapina est & saccilegium. habentes (inquit apostolus) uictum & uestitum: non uictum & ornatum. non delitias, non uestes: quibus lasciuiamus. Et iterum idem Bern. ad senonensem archiepiscopum: clamant nudi. clamant famelici. conqueruntur pauperes. dicunt: dicite pontifices in inferno: quid facit aurum nobis fame, frigore, miserabiliter laborantibus. Quid conferunt

tot imitatoria uel extensa in porticis: vel plicata in manicis: nostrum est quod effunditis. nobis crudeliter subtrahitur: quod inaniter expenditis. Hinc & Hierony. (pontifices & clericos cominans) ait: ecclesię principes qui deliciis affluunt, propheticus sermo describit: quod eiiciendi sunt de spatiosis domibus, lautisque conuiuiis. Et sequitur: si uis scire quo eiiciendi sunt: in tenebras uidelicet exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium. Item idem Bern. ad clericos ait: multiplica prebendas. habe archidiaconatum. aspira ad episcopatum. gradatim ascende. & in puncto ad inferos sine omni gradu descendes. ¶ Septimo: pericula, incommoda, aculei, & difficultates huius status ecclesiastici: ex eo euidentius apparent. quoniam si prophetarum, si patriarcharum si totius sacrae scripturae repetuntur annalia: nullum reperiemus genus hominum, quos deus uehementius arguat: & seuerius comminetur: & crudelius puniat: quam pontifices, pastores, & sacerdotes. Discurre per prophetas. & scripturam legem: quid audis nisi pastores populi mei praeuaricati sunt in me: propterea adhuc in iudicio contendam uobiscum. Et iterum: stulte egerunt pastores. Et sequitur: propterea euellam eos de terra. Rursus ad eos: omnes pastores meos pascit uentus. Et alibi: ve pastoribus qui dispergunt gregem meum. Et iterum: ve pastoribus israel qui pascunt seipsos. Et sequitur: collidam in te pastorem & gregem. Denique ad Iohelem prophetam transi: quid nisi comminationis poenas: quid nisi clamores plangentium sacerdotum & pontificum audis: Ait enim: plangite sacerdotes. ululate ministri altaris. Ausculta Ezechielem: ve pastoribus israel qui pascunt seipsos. Et iterum super pastores iratus est furor meus. Malachias quoque non tacet eorum exterminium. Ad uos inquit sacerdotes qui despicitis nomen meum: ad uos est mandatum. O sacerdotes, ecce ego proiiciam uobis brachium irae meae. & dispergam super vultus uestrum stercus. Et iterum: dedi uos contemptibiles omnibus populis. Sed & Amos propheta: quam dure praelatos & pastores ecclesiae

106

comminet᷑: audiamus. Ait enim: ue uobis qui opulenti eſtiſ in ſyon, & cōfiditis in monte Samariæ: optimateſ capita populoꝝ: ingredietēſ pompatice domum dei: qui dormitis in lectis eburneis. & laſciuitis in ſtratis ueſtriſ. Deinde contra huius ſtatus & uitæ homīeſ ſcriptum eſt: quicūqꝫ deſyderauerit ꝑmatum in terra: inueniet cōfuſionē in cęlis. Et iterꝝ: int̄ ſeruos dei nō cōputabit᷑: qui de ꝑmatu tractauerit. Sed & Chriſtus in euāgelio has illiſ pœnas & cōminatiōeſ confirmat. Ait enī: ue uobiſ qui diligitiſ ꝑmas cathedraſ. Sed quid hęc cōmemoramus? Plena eſt ſacra ſcripťa huiuſmōi increpatiōibus & cōminatiōibus. Quis ergo dubitat periculoſum, difficilem, & cunctis aculeis miſeriis refertum eſſe illū hominū ſtatum: cui tot maledictionū & anathematum: tot cōminationū genera: tot pœnarꝝ & ſuppliciorꝝ mala: ꝓphetæ, patriarchæ, ſancti, ipſe quoqꝫ deus: in ſcripťis ſanctis imprecant᷑? Vn̄ Criſoſt. (ſup illud obedite ꝓpoſitis ueſtris) O pontifex, o pręlate: cōſpice q̄nto igni ſupponis caput tuum. Et ſubiicit: miror ſi quē cōtingat ſaluari de hiſ q ꝑncipant᷑ & ꝓſunt in tātis minis. & in tāta pigritia: in tātis increpationibuſ & in tāta deſidia. Video tñ̄ currenteſ & ſponte ſe ſubmittēteſ in pericula. contra quos duriſſimū iudiciū his q præſunt ſcilicꝫ male. De bonis uero ſcribit᷑ ꝓuerbiorꝝ. xii. nouit iuſtus anīaſ iumentorꝝ ſuorꝝ. Sed quid de periculo, & incōmoditate, & aculeis eccleſiaſtici ſtatus dicā cum ep̄is & clericis ipſa ſymonia (quę hereſis appellat᷑) tā familiariſ & cara ſit: ut uix ſine illa in domo dn̄i incedāt? Quibus etiā inuidia domeſtica, auaritia ānexa, libido, ira & ſuperbia in rerꝝ abundātia uidet᷑. Sunt in hoc ſtatu patriarchæ pompoſi ep̄i negligēteſ. decanus timidus. archidiaconus elatuſ. canonici extra chorꝝ uacāteſ. uicarius in litibus. tabellio falſus. p̄ſbyter imprudēſ. curatus ignarus. cōfeſſor leuis. diaconus euāgelia neſcienſ. Subdiaconus ep̄tam ignorat. cātoꝛ latrat.

thesauratius fabricat, defraudat. sacerdos sacramenta uẽdit. capellanus uenalis: ut statim latius tangemus in capitulis seq̃ntibus. ubi singulatiẽ de quolibet gradu & officio ecclesi astici status succincte agemus;

¶ Ca. xiii. ¶ De dignitate & pr̃rogatiua officii decanatus in ecclesia. & de illius honore & ueneratiõe. & de his q̃ ei competunt. Demum de pluribus oneribus & afflictio nibus ac defectibus & periculis Decanorum;

AVdita sunt preconia, laudes, necnõ exellentia, præeminentia ac sanctimonia status ecclesiastici in genere & communi. Audita deniq̃ sunt eius uitę forulę, incommoda, calamitates & miseriæ, afflictiões & pericula. Quo fit: ut facile eiusdem status dulcia & amara cuilibet recte intuenti patere possũt. Verũ quanq̃ ea quæ in ca re breui diserta sũt: ad omñs ecclesię status scd̃m ordinum & officiorũ differẽtias applicari possũt: qui omñs clericorũ nomẽ & ministrorũ officiũ in ecclesia sortiti sũt. quia tñ particula rius ep̃os & prælatos respicere uidenẽ: supest ut ad cætos inferiores ecclesiæ status. gradus & ordines breuis & singularis sermo decurrat. Cõsuetũ igiẽ ordinẽ seq̃ntes: unũquecq̃ inferiorũ clericorũ gradum siue statum tãgemus: & quid laudis, quid exellẽtiæ, quid utilitatis. demũ quid calamitatis, afflictiõis & periculi habeat. sed & quot defectus in eos dã nabiliẽ committanẽ: succincte afferemus. ¶ Primo igiẽ post ep̃m decanus siue præpositus existit. nec id rõne caret. quia (ut inquit canon calixti papæ & martyris) decanorũ dignitas recte maior post pontificalem appellaẽ. Nã decano post pontificẽ maior ac p̃ncipalior cura & collegii administratio cõgruit. Rursus p̃ximior est ep̃o dignitate & honore: cui p̃pinquior est in cõsilio & assistentia. Ipse collegium necnon

107

personas ac res collegii iudicat & tuet. Hinc in exodo: int iudicantes uniuersitatē decanus cōstitui iubet. quare sacri canones uenerādā eam dignitatē decreuerūt. Est eni decanus: collegii caput. de quo scriptū est: cōstituit eū dñs in caput, ñ in caudā: quod cęteris corporis membris auctoritate & iudicio pręcellit. idq primitas loci in ecclesia indicat. Habet deniq decanus in capitulo & collegio pmam uocē. pmas salutatiōes. pmos recubitus. Sed iam audi huius dignitatis onera: huius status calamitates, miserias, defectus & picula. Impmis igit fateor: grandis est huius status ꝑrogatiua. Sed utinā tā bene huius dignitatis onera agnoscerent: quā ipsa appetit. Dicam uerius: tā utilit ei incumbētia implerent: q ab oībus sciunt. Gaudent certe decani & ꝑpositi de honoris excellētia: sed utinā dignitatē uirtus sequeret. Virtus enim (ut qdam ait sapiens) non solet esse iactatrix aut sui miratrix: sed alieni imitatrix nō, de extrinseco honore: sed de cō scientiæ onere cogitat. si illud delectat: istud cruciat. Virtus nō de se cōfidit. nō arrogat. scit hoc esse tempus militiæ & laboris: nō delectatiōis. nō pompæ. nō faustus. Fateor deniq: Decanus collegii & capituli caput existit: sed uide ne dignitas ipsa qua tātopere delectaris: cōteret caput tuum. Sic age: ne de te ecclesia dicat quod scriptū est: caput meum doleo. Videat decanus qui se collegii caput iactat: ne cæti de improuido capite capita sua moueāt. Cernat si eius facta ingerūt commotionē capitis in pplis: quia omē caput lāguidū a pede usq ad uerticē ñ est in eo sanitas. Caueat decanus: ne sit illud caput de quo scriptum est: facti sūt hostes eius in caput eius. Aduertat decanus ne caput serpentis sit cætera membra nedum uegetās sed inficiēs. quia deus cōstringet capita draconū in aquis. Verendū est plurimū: ne sint illa capita de quibus scriptū est: in uniuersis capitibus eius caluitium: idest deformitatis uitiū. Decanus siqdem si recte

agat: episcopo odiosus sit necesse est. adeo: ut illius sit ho-
stis: si collegii amicus esse cupit. Si uero a p̄sule amat̄: a ca-
pitulo odiet̄. Pro eo enī caput capituli est cōstitutus: ut nō
nunq̄ cupiditatibus aut episcopi insolētiis resistat. qui p̄ui-
legia: qui libertates: qui bona: qui redditus ecclesiæ plerūq̄
usurpat. Ideo certe Decanus, caput est: ut collapsa collegii
erigat. sparsa colligat. recuperet pdita. deformia deformet
Caput tūc esse desinit: cum singulorꝝ de collegio crimīa pal
pat: ne eorꝝ fauores perdat: atq̄ ut eum eligāt: honorent &
uenerant̄. Sed fateor labiis honorabūt: non animo. cor autē
longe est ab eis. Collegiū rursum regendū decanus suscipit
immo uerius ferā indomitam gubernādā. Parua enī domus
ægre & difficul̄t regit̄. Magna collegia præsertim sine sapi
entia aut uirtute tāto regunt̄ difficilius: q̄nto quot sūt sin-
guli: tot singularibus ferunt̄ opinioībus. Si igit̄ decanus l̄g
tat̄ de honoris dignitate: metuat onera. metuat pericula. q̄
sunt: ut enarrari facile nō possunt. Quis enī est decanus qui
ep̄o n̄ sit grauis & cōtumax: quin potius ɔtra eum ɔspiret:
qui in eius cōtemptū nō abstinet a diuinis. qui sigillat lit
teras sine capituli assensu. qui sibi cōmunia ecclesiæ appro-
priat. qui non residentes agit ut percipiāt fructus: licet non
facientes seruitiū. qui grauat subditos. qui eos nō defendit.
qui eos tolerat pro pecunia in peccatis: qui inhoneste ince
dunt: inhonestius uiuunt. ¶ Paucula huius dignitatis onera
pericula & afflictiōes atq̄ defectus enarrauimus. quia in se-
quentibus ecclesię officiis & gradibus, plurima adducemus:
quæ merito eidem dignitati aptari possunt. Qui igit̄ aures
habet audiēdi: audiat. & int̄ tot periculorꝝ anfractus, sit cau-
tus. Facile enim uitabit cruciatum: si uelit uitare reatum.

¶ Ca. xiiii. ¶ De dignitate & p̄rogatiua officii archidia
conorꝝ. ac de honore & ueneratione ei debitis. & de his

108

quæ ad eum spectant. Demũ de plurimis oneribus & afflictionibus. defectibus, & periculis Archidiaconorum;

ARchidiaconi dignitas non paruam in ecclesia militãdi prærogatiuã, nec infimũ honoris gradum habere dinoscit. Ipse enĩ pcipuus oculus episcopi dicitur: peo qꝫ cuncta ad epm expectãtia: uidere ac solert puidere tenet. ueluti qui a canonibus uicarius est illius ꝯstitutus. Ad Archidiaconũ siqdem præceteris ecclesiæ gradibus pro singulari q̃dam exellentia examinare ptinet ordinãdos. idoneosqꝫ admittere. inabiles uero repellere. Qui (ut canones aiunt) prælatus merito existit: quia post epm pemineñtiã, iurisdictionẽ & auctoritatẽ obtinet: psertim cohertiuã & cõtentiosã. Rursus illi corrigẽdi atqꝫ uisitãdi nõ tã clerum: q̃ pplm fas est. Ipse deniqꝫ psidere debet: cum archipsbyter eligit. Ipsũqꝫ instituit & p meritis destituit: si cõtraria non extet cõsuetudo. Ipse tãdem tãtæ dignitatis est: ut coadiutor episcopi ecclesiæ pncipis recte dicat. Sed & ad eũ pertinet uacantes custodire ecclesias. Ex qbus, prefatæ dignitatis eximius honor simul & utilitas: facile cõphendit. Verum audi amara huius status: tu qui dulcia degustasti. atqꝫ imprimis ea repete: quæ sup pxime attulimus. signant in pcedentibus capitulis: ubi de epis & clericis in genere egimus. Sed & illa hic uisere: quæ pauloante de Decanis diximus. Adde: quia fateor archidiaconi ampla, sed & honoranda est dignitas. si tu ea dignus existis: non parua est pemineñtia. si quos potestate regis: uirtute pemines. Honoris est prrogatiua: si cęteros humilitate pcellit. Quod si secus agis: utiqꝫ experieris illud sapieutis senatoris: quia dignitas ipa parem uicem improbis reddit: quæ non tã a possidẽte deturpat: q̃ ipsũ deipat. deniqꝫ nõ parum eos cruciat ipsa assidua diraqꝫ ãbientiũ crux. Quis enĩ est archidiaconus: qui nõ prępositus

aut decanus: ille episcopus aut archiepus: ille patriarcha: il
le cardinalis: ille tādem romanus pontifex assumi ñ uelit.
Quis archidiaconus preficit: nisi ut potētior aut ditior sit:
& cōtra iustitiæ precepta pesse quærat: qui pdesse nescit: &
magnæ classis gubernacula querat: qui paruā scaffā dirigere
non nouit. Taceo intrinsecas eorū calamitates: qui plerunq
spem emūt dignitatū. & ut qdam sapiens dicebat: uertigo
est oīm pessima: ut ad eā nunc currāt certatim homīes: quæ
fugere iubent. ab hisq retrahi nō uelint: quæ olim aspnari
cōsueuerūt: quippe & debuerūt. Fateor rursus: archidiaconus
oculus episcopi describit: nōnunq tn̄ tales ipsi præsules sūt
talesq eorū oculi: ut alter altero orbari uellet. adeo: ut eps
de eisipsis oculis dicere cogat: cōtenebrati sūt oculi mei. Et
iterū cum alio pphéta: nihil respiciūt oculi mei: nisi mala.
Quibus alius pphéta ait: dedit tibi dn̄s deficiētes oculos.
Et Hieremias: oculi eorū pleni sūt puluere: qui aptis pal-
pebris nihil uideāt. quia oculos hn̄t & non uidebūt. Quis
enī eps de his ocul gratias agit: ut dicere ualeat nec elati
sūt oculi mei: qui ita episcopi sui neglīgētias suppleāt: ut
de eis dicat: impfectū meū uiderūt oculi mei: idest archidia
coni. Hi certe sūt oculi de qbus ait pphéta: ponam oculos
eorū sup malū & nō super bonū. Quid enī aliud uident ar-
chidiaconi: nisi munera. Cōferunt bn̄ficia, nō meritorū: sed
pecuniarū cumulo. nō uirtuti: sed sanguini. qui ad sacros or
dines deordinādos: ordināt. implent inutilibus atq ignaris
ministris ecclesias: ut bursas repleāt. Hi pter obseqa, de-
licta nō impuniūt. arcas: nō personas uisitāt. nec ad lucrum
aīarū: sed quæstū & grauamē uisitādi officiū uertunt. Hi res
pauperū pauperibus nō erogāt. sese secularibus exhibēt. qui
cōtemnūt psbyteros. qui pncipum curias sequunt: ut ad cathe
dram pestilentiæ pestilent ascendāt. Hi certe (ut cum pphe
ta loquar) uiuificant morituros: & mortificant uiuituros.

103

excõmunicant sine cognitione· absoluũt excõmunicãdos· Hi magis lauta cõuiuia: q̃ diuina sequunt̃ officia· Adde: quia q̃ ad eos ptinent: negligunt· aliena uero usurpãt· & cũ eoꝝ tota pene iurisdictio ex cõsuetudine pendeat: cõtra ep̃m ꝓscribunt· in eius ordinariã messem: extra ordinariã falcem mittunt· Taceo eoꝝ pudicitiam· quæ tãta est: ut subditos agat impudicos· qui facile maioꝝ imitant̃ exẽpla· Ad quos Hieremias in trenis ait: subtrahũt ministri domus dei a tẽplo auꝝ & argentũ· & erogant illud in semetipsos· Et sequit̃: dãt aũt ex illo ꝓstitutis & meretrices ornãt: hi ñ liberant̃ ab erugine & tinea· Illos certe signat Malachias: recessistis (inquit) a uia uestra: scãdalisatis plurimos in lege: ꝓpterea dedi uos cõtemptibiles & humiles oĩbus pp̃lis· ¶ Paucula certe ex multis huius officii calamitates & afflictiones, miserias, defectus atq; pericula enarrauimus· cum longe plura sint: q̃ scribere libeat· quę cũ quis in eo ↄstitutus ordine: secum ipse cõsyderat: nihil est cur non intus plurimũ crucieẽ: cuius aptissimi sũt defectus & paucissimi ꝓfectus· Quare q habet aures audiẽdi: audiat· & in tãtis periculis constitutus sit cautus· nõ enĩ timebit supplitia: si studebit fugare uitia;

¶ Ca· xv: ¶ De dignitate & prærogatiua officii Cantoris· & primicerii· & de honore ac ueneratione ei debitis· & de his quæ ad eum ptinent· Demũ de plurimis oneribus & calamitatibus, defectibus, & periculis Cantorum;

CAntor siue Primi cerius: singulari honoris & dignitatis prerogatiua in ecclesia fungit̃· cuius ministerium ad cælestes laudes: ad cultus diuini augmẽtum ꝓncipalius ordinat̃· Hic: (ut canonica tradit institutio) accolitos, & cætos ecclesiæ inferiores gradus ac ministros ad diuina dirigit officia canendi, legẽdi· hymnos & psalmodiam

præuidet atq instituit. Sed & quicqd diuinę laudis in com muni choro decãtatꝰ: per eũ sollicite pordinatꝰ. psallẽdi or/ dinẽ: orãdi modũ ipse cõmittit. neglıgẽtes aut discolos punit. Et vt paucis agamus: eius oneri incumbit: vt diuina officia gnanit & ordinate altissimo persoluantꝰ: vt iuxta aptm omĩa scdm ordinẽ fiãt in ecclesia. Tanto igiꝰ cãtoris dignitas apud deũ dignior, acceptiorq est: qnto pncipalius cælestibus laudibus occupatꝰ. Nemo enĩ dubitat qntum deo nostro sit iocunda, decoraq laudatio. Hinc amico dei moysi p speciali qdam exellentia dictũ est: elige ad iudicãdũ pptm uiros qui oderunt auaritiã. tu aũt insiste in his quæ ad deũ sunt: vt laudes & cerimonias offeras deo tuo. Sed & Isaias sup cuncta quæ in ecclesia dei geri psignabat, modernis ministris dei ait: tu (inquit) bene canta. frequenta cãticum. Et iterꝶ scripta ait: uociferabuntꝰ leuitæ: & ego exaudiam eos. Verꝶ: heu heu dixerim: cecidit corona de capite eorꝶ. & cãtus illorꝶ uersus est in luctũ. quia carmẽ lugubre in ore eorum. Cãtores siqdem moderni in ecclesia nec canũt deo laudes: nec vt alii eos psoluant, efficiũt. Quos cõminatꝰ scripta ingens: nõ claudas ora canentiũ: deo enĩ gratũ est obsequm eorꝶ. Hi ex officio canere debent dño: quia bona tribuit sibi. Hi nequaq dicere pñt: exultabũt labia mea cũ cãtauero tibi. Quõ enĩ tacent qui cantare iubentꝰ: qbus ppheta ait: psallite dño in uociferatiõe. Cantãt plerunq: sed nõ cũ grauitate & modestia. Qui vtinã ex eorꝶ numero essent q dicere possẽt: in pplo graui laudabo te. Non enĩ cantat dño: qui ex corde nõ psallit. cuius uiæ impiæ sunt: & ad sæcularia debaccantꝰ. Quẽ, & similes: alius ppheta signat ingens: uoces & uictimæ impiorꝶ, non placent dño. Et iterꝶ: cantica eorꝶ qsi panis lugentiũ. Et rursum alibi: non psallebãt ad me in corde suo ministri altaris: sed ululabãt in cubilibus suis. Quõ. n. ecclesię cãtores septies in die laudẽ dicũt dño:

110

qui utinā ſemel chorꝝ ingrederent̃. Quippe uerecundum ho
die putāt canere dño: qui cātoreſ appellari geſtiunt. Oppo
ſitum apponūt in obiecto: & monſtro ſimile temptāt: cū cā-
toreſ eſſe uolūt: & cātare dedignant̃. Non igit̃ canētes aut
pſallenteſ: ſed potius ſilenteſ dicant̃. quare nec ut canenteſ
mādu͏cent: quippe ut ſilenteſ mēdicent. Magna itaq; miſte-
ria: magna calamitas: ſed & magnū periculū eſt id neglige-
re quod ſūt: & ita agere: ne nomē cōſonet rebus. Canebant
enī antiq ecclesiæ miniſtri: ſed diuerſo calle. Nōnulli enim
pſallebāt cum gaudio: quia ſuū pſoluebāt miniſteriū. quos
rex & pphéta ſignat ingens: exultate iuſti in dño: quia re-
ctos decet decātatio. Alii uero cātabant dño corde & uoce
nec eos tenebat pſallendi faſtidiū: quos delectabat puenien
di deſyderium. Sic canebat Dauid inquiens: cātabileſ mihi
erāt iuſtificatiōeſ tuæ in omni tempore. Hos certe cātores
laudat, extollit, & commēdat ecclesia. nō utiq; eos: qui totū
pſallendi finem in uocis dulcedine collocāt. Qua de re ſan-
cti uiri & ſapienteſ: diuerſas circa ecclesiæ cantū, tulere ſen
tētias. Athanaſius enī (meditās cātilenas) aīos hoīm plerū
q; inaneſ, uanoſq; efficere poſſe: cauendū canendi uſū, in eccle
ſia interdixit. Meminerat enī ſanctus uir canēdi delectatio
nem uanos nōnunq̃ gignere cōceptus: memor multorꝝ noīa
torꝝ pncipum, qui incredibilem curā uocis habuere: uelut de
Caio cæſare legimus. Taceo de nerone: qui ultima uitę ſuę
hora: pma inter quęrelas quas ppinqua morſ afferebat, illa
fuit: nō q; tātus pnceps: ſed q; tātus muſicuſ periret. Verun-
tamen beatiſſimus præſul Ambro. pietatis appetēs, diuini
q; cultus auctor & inſtitutor: ut in ecclesia caneret̃ inſtituit
Aurelius ꝰo auguſtinuſ utrūq; ſe paſſū ait. difficileq; nego-
ciū iudicauit: ut in libro ꝯfeſſionū aſſerit̃. Adde q̃ dicemus
cū de canonicis agemus. Qui igit̃ aureſ habet audiēdi audi
at. ac ſi int̃ tāta pericla ꝯſtitutus ſecure incedere cupit: agat
iuxta præcepta ſui gradus: nec uſq̃ erit ei finiſ paruus;

¶ Ca. xvi. ¶ De dignitate & honore officii thesaurarii vel custodis ecclesiæ. & de his quæ ad eũ ptinent. Demũ de plurimis oneribus & calamitatibus. afflictionibus, defectibus, & periculis illorꝝ qui talia officia habent.

Thesaurarius, siue custos: pcipua qdam prrogatiua ac honoris peminentia in sacrosancta ecclesia fulget. Illorꝝ enĩ dignitati & officio basilicarꝝ pmo incumbit custodia & tuitio. hostiariorꝝ institutio. lumiariũ incensio & preparatio. Cura deniqꝫ ꝯficiendi ꝯseruãdiqꝫ baptisma tis, dirigendi baptisterii. Vasorꝝ quoqꝫ sanctorꝝ ac sacerdotaliũ uestiũ: necnõ sacrarꝝ reliqarꝝ. & tandem totius ecclesię thesauri ad eum pncipalius ptinet custodia. sed & int ecclesiæ ministros ꝑ mõ obsequii & psonarꝝ differentiis redditus, & oblationes diuidit. Merito igit sancta synodus id ipsum dignitatis officiũ, vt vnã ecclesiæ columnã sũmo studio eligendã honoriqꝫ habendã decreuit: vt nullus in ea nisi sanctior & melior ordinet. ¶ Sed ordo exigit policitus. vt huius dignitatis onera, afflictiones & pericula breuissie audiamus. Impmis igit sacristæ siue thesaurarii ecclesiæ aut cuiusuis Reip. recte stomacho corporis natalis comparant. Veluti enĩ stomachus recipit, quippe & cõseruat sũma diligentia alimenta humano corpori necessaria. quę tñ refundit uirtualit & effectualit in membra singula. nec alit thesaurarius cõseruat ecclesię thesauros. & sua dispositiõe expensarum subsidia infundunt, aut in ærarium ecclesiæ: aut in singulorꝝ necessitates: principis aut cõmunitatis iussu. Et ueluti stomachus pestifer est qui multa recipit, & recepta minime refundit in membra ꝑ eorꝝ nutrimẽto: sic thesaurarius aut ecclesiæ custos multa ab ecclesia recipiẽs, & nõ ꝯseruãs: nec æqliter pro singulorꝝ utilitate distribuens: pestifer est. multosqꝫ morbos in corpore ecclesię generãs. Et de talibus

ait Hieremias: uentrem meum doleo. Et iter Isaias: transgressorem ex uentre uocaui te. Si uero fideliter conseruat, atque pro membrorum & personarum ecclesiae qualitate & praesidentis dispositione utiliter distribuit: tanquam saluberrimus commendandus est. Hinc Policratus, recitat fictam sed facetam ac utilem fabulam: de altercatione & discordia inter membra & stomachum: eoque ille deuorabat omnes labores eorum. nam (ut ait ecclesiasticus) omnis labor hominis in ore ipsius. Tandem cum uenissent ad iudicium coram ratione, quae erat iudex, & ratio iudicasset: membra nihil debere dare stomacho. Illico membra debilitata sunt: & tremores in cunctis membris aderant. quare eisdem membris conquaerentibus: iterum ratio iudicauit: ut alimenta stomacho a membris ministrarentur. Quo facto: membra reuocillata sunt: & pax confirmata est. Et ob eam rem Policratus subdit: quod thesaurarii ecclesiarum, & qui principum tenent erraria: non sibi sed comunitati & totius corporis Reip. coaceruare debent thesauros ipsos, & ecclesiae redditus. Si enim aut sibi tenaciter conseruat: aut nimia largitate exinanitus fuerit: nihil habebit quod ministris & ecclesiae membris distribuat. ¶ Sed iam specialius ad huius officii labores, difficultates, incomoda atque pericula descendamus. Thesaurarii itaque siue custodis dignitas fateor perdulcis est. Idque eius nomen indicat: ab auro dictum. nec mirum si nomen delectet: cuius rem mortales tam auide petgrimus. Delectantia certe nomina: sed difficillima officia: si recte gerantur. alioquin periculosa plurimum atque mortifera. Iocundum nomen: sed moestus effectus atque promptum periculum: si reddenda est aliquando de receptis ratio. Taceo de neglectu: cum scriptum sit: maledictus homo qui agit opus domini desidiose. Basilicarum igitur sacrorum, quae utensilium ac uniuersi ecclesie thesauri custodia atque cura illius unius prohpudor tuitioni uerecunde committitur: qui plerumque sui non rectam gerit custodiam: qui aut puer est aut minus ad idoneus: nec satis notus. Et quod periculosius est: cui nec aetas

nec ingeniũ, nec mores, nec industria: ad paruæ domus custo
diam satis sufficeret: matricis pncipalisq ecclesię templa: nõ
mõ tribus vnita, sed sacris pciosisq iocalibus ditissima: illo
rumq cõseruatio: intrepide demãdat. Mira confidentia aut
magna dementia. mirãda facilitas aut stulta securitas. Ve-
reor ne hi sint illi custodes: quos daniel signat ingens: custo
des tui qui locustę. Sed oro: quo pacto luiaria in ecclesia accẽ
dent: ne lucis in domo dei desit splendor, qui semp obscuri
existunt: aut quõ qui dormiũt in tenebris & vmbra mortis
aliis lucebũt: Quõ rursus sacra tuet: q pfana intuet: quõ re
liquiarum sanctarum pciosa pignora uenerabit: qui tytulũ nõ ui
dit: nec eius auris audiuit: nec in cor ascẽdit, de reliquiis &
uenerationẽ sanctorum: quõ dñicum corpus reuerent tenet: qui
spurcitiis adheret: quõ solert prestabit exactã custodiã cęte
rarum rerum spũalium: cui assidua est cura rerum secularium: Adde
cui saccariũ carcer est: altare exilium. Iubent siqdem custo-
des (vt in libris numerorum legit) excubare in custodiis taber
naculi. quippe custodiã ɔtra custodiã diligẽtissime adhibere
Sed hi (vt alii filii Heli) cõcubinas mittunt ad custodiã do
mus dei. Deniq redditus ac oblatiões thesaurarius recipit.
quas vtinam æqua lance diuideret. Sed forte male dixerim
diuidũt inq: sed nõ vt apli put vnicuiq opus est. sed hñti
dãt: & non hñti subtrahũt id quod habere debeat. nõnunq
uero nõ seruienti: sed absenti tribuunt. Diuidit inq a fratri
bus: non a se. sic ptes distribuũt: vt totum retineãt. expẽsas
graues defalcat: qui lucra sensit. nõ parua damna suppotat:
qui ultra sortẽ extorsit. & more pditoris dispensatoris: sa-
crum de sacro eripit, atq dignitatis emolumentũ in sacrile-
gium uertit. ¶ Ex quibus huius officii defectus, calamitates
& pericula facile ɔspicies. Si igit aures habes audiendi. au-
dias. & int tot discrimina & picula uersatus: sis puidus. Tu
tus. n. in hac uia gradieris: si quod ordo reqrit: sequeris;

¶ Ca. xvii. ¶ De dignitate & prærogatiua officii Scholastici in ecclesia. & de his quæ ad hoc officium spectant. Demum de plurimis oneribus, afflictionibus, & calamitatibus. ac defectibus & periculis Scholasticorum.

SCholastici officium siue dignitas: nō modo honorāda, sed sūme necessaria in ecclesia fore dinoscit. Vt enī ait honorius in canone: scholar magistri uelut stellæ in ppetuas æternitates: doctrinæ lumen infundit. Hos merito ecclesia honorat atq̧ prębendis atq̧ redditibus non mō pmiat: sed ditat. vt in vnaquaq̧ cathedrali ecclesia clericos & cæteros scholares pauperes gratis instruant. Quare illis ea de re tam opulent puidet: vt & docētis releuet necessitas: & uia pateat discentibus ad doctrinam.

¶ Sed huius officii calamitas, defectus, afflictio, & periculum: breui audire libet. Atq̧ impmis Scholasticus qui a sapiente schola, nomen trahit: nequaq̄ (vt puto) tā fastuoso nomine oblectaret: si uera sapiētia fulgeret. Vt enī ingt Laureatus poeta: nō eget tytulis sapientia solida: per seipsam clara est. Quis lucernam vt uideat, soli adhibet? Plurimi scholastici doctoris aut magistri dignitate insigniti: cū his tytulis obscuri & absq̧ illis clarissimi euasere. Sed uer est quia hodie mortales: tytulos quærūt, nō rem. laudem petūt pmium certe inane, exiguū atq̧ sordidū. Quæ res egētis ingenii signū est: quia vmbris gloriari: ac opīone nō ueritate duci uolunt. Rursus necesse est vt illud noscat qui scolastici dignitatē assumit: quia docendi, nō lasciuiēdi: nomē assumit Docere enī eū oportet nō nuda litterar instrumēta: sed morum pclara documēta: vt quod docet: in se teneat. Sed ph dolor assumunt qdem scholastici in hac tēporis tēpestate ad huiusmōi ecclesiæ officiū: vt honoris assequant dignitatē: licet nullā sciētiæ habeāt facultatē. Appellant quod nō sūt.

nec unq̄ didicerunt: quod docere cōtendunt. & quod uerecū
dius dicā, & periculosius est: qui nusq̄ scholas uiderūt: scho-
las regere ꝓfitent̄. Magistri uocant̄: qui nondū fuerunt di-
scipuli. aut (si uelis) magistri sunt erroris: qui nunq̄ fuerunt
discipuli ueritatis. Peritiā docendi pollicent̄: q̄ aperte igno
rantiā cōfitent̄. Facundiā dicendi hoc officiū exigit: qui bar
barismis utunt̄. Subtilitatē deniq̄ sacras int̄pretādi scriptas
ea dignitas exq̄rit: qui utinā simplicē intelligerēt litterā.
Magna certe miseria, magna est magistri cōfusio: id ignora
re quod uocari delectat. ut recte ei ap̄ts dicat. qui aliū do
ces: teipsum nō doces. Hos q̄dem ignorantiæ p̄ceptores mo-
net sapiens cū ait: anteq̄ loquaris & doceas: disce audiendo
Quid enī tam t̄pe: q̄ ꝓfiteri artem quā nunq̄ nouit: Et in
eam cōmittere: quæ eū decorat: Taceo eoꝝ mores omni sa-
nę doctrinæ aduersos: cum dicat Boetius: uas putridū corrū-
pit aquas. & omnis doctrina uilescit ex ignomīosa uita do-
centis. Sed utinā quod per se nō ualent: per doctos ꝓbosq̄
uiros explerēt. Sed ueꝝ est quia hoc habet oīs ignorās: ut
tales ceteros appetat: doctosq̄ ꝑsequat̄. quia nō facile p̄ cæ-
teros explet: quod ipse oderit. Qui igit̄ habet aures au-
diendi: audiat. atq̄ int̄ tot calamitatū & defectuū pericula
cōstitutus: sit cautus. quia nulla ei nocebit aduersitas: si nul
la dominat̄ iniquitas.

¶ Ca. xviii. ¶ De preeminentia & utilitate officii archi-
presbyteri. & q̄ntæ sit ueneratiōis. & de his quę ei com
petunt. Demum de plurimis oneribus, & afflictionibus,
defectibus & ꝓmptis periculis Archipresbyterorum.

ARchipresbyter non paruum honoris & pꝛerogatiue
gradum in dei ecclesia obtinet. Hic enī maioꝛ pꝛe-
sbyteroꝝ dicit̄: quia illis pręest: & in eos iurisdi-
ctionem & coertionem exercet. cui uisitatio (ut sacri habent

canones)aliqñ personarum regularitẽ uo ecclesiarum ac fabricæ competit. Sed & qua deuotiõe, quo ue ordine baptismus, ceteraq a p̄sbyteris cõferantẽ sacramẽta cura ei pertinet. Hic ex singulari p̄rogatiua, absente episcopo missas sollennes in ciuitatibus celebrat. sacerdotesq ad missas & diuina officia decãtanda deputat. Hinc largo nomĩe prælatus licet ruralis nuncupetẽ. magna certe dignitas cui magna committuntẽ.

Uerum q̄nta sit huius officii & status calamitas q̄nta afflictio q̄ntum periculũ ex eo cõspicere libet. quia ipse archipresbyter qui maior p̄sbyteris nomĩatẽ nomẽ solũ retinet rem aũt ipsam diu perdidit. atq utinã ceteris presbyteris nõ minor esset uita & idoneitate ipse qui gaudet nominis maioritate. Maiores sũt ut potestatẽ exerceãt. nõ qdem in rectitudine & humilitate sed in rapinis superbia & abusione. Sacrum est archip̄sbyteri nomẽ sed exercens p̄fanus. clarus tytulus obscura res. Magna certe calamitas est. Ex dulci fauo amaritudinẽ fundere. Uisitat archip̄sbyter qui plerunq uisitãdus esset. corrigere ↄtendit qui ad uitia tendit. eclesias uisitat ut eas spoliet nõ ut ornet. fabrice curam gerit sed domus suæ nõ murorum templi. Hi sũt quos p̄pheta cõmemorat suscitabo pastorẽ qui delicta nõ uisitet. Adde quia si uisitãt nõ qdem in uirga iniq̄tatis subditorum aut in uerberibus peccata eorum nec ea uisitatiõe qua scriptũ est requirã oues meas & uisitabo eas sicut pastor uisitat oues suas sed uisitãt bursas. palpãt delicta. qui merito audiẽt uos dispersistis gregem deiecistis eos & nõ uisitastis. quod crassum est commedistis. quod infirmũ nõ uisitastis. q̄re (inquit p̄pheta) uisitabo p̄uaricatiões syon. Et iterum uisitabo super uiros defixos fecibus, uoluptatibus, uidelicet & auaritiæ.

Qui igiẽ habet aures audiendi audiat. & in tãtis periculis ↄstitutus sit cautus. agat iuxta eius officio incumbentia & uitabit cuncta discrimina nocentia.

¶Ca·xix. ¶De p̄rogatiua & magna utilitate officii Canonicorum· & quātum sit honoris & reputationis· & quid eis congruat· Demū de innumeris huius status oneribus, & afflictionibus, defectibus & periculis.

CAnonicus sicut honestum habet nomen: sic saluberrimū in ecclesia ministerium gerit· Dictus est enī a Canone uel regula: quæ cuncta ordinat & dirigit· Canonici itaq̧ regulati & disciplinati dicunt᷑· quippe q̄ sua electione, regulatiōe ac dispositiōe ep̄os eligit᷑: qui est uertex & norma cuiuslibʒ ecclesiæ· qui & sc̄dm sacros canones, cunctorum est p̄ordinator· Nec ab re sancti patres, canonicos cōsiliarios ep̄i fore decreuerūt· quare in corpore Reip· cordi recte comparant᷑· Nam ueluti a corde in corpore natali est uita & regimē: sic a canonicis ep̄m eligētibus & ei cōsulentibus, & oīm pene in ecclesia agendorum: regimē & directio p̄cedit· Quæ res agit ut n̄ parua sit canonicorum honoris & tytuli p̄rogatiua· qui p̄mum in ecclesia gradum eligunt simul & dirigunt· quare huiusmōi status & uitæ forma nō mō honoris: sed & emolumēti in dei ecclesia plurimū habet· Demum hic uiuendi modus tranq̄llus atq̧ securus admodū est: nullā curæ aīarum sarcinā hn̄s· quo fit: ut minor doctrinæ atq̧ ætatis idoneitas eis sufficere uideat᷑· Adde quia libertatis obtinet satis· nec ad sacros artat᷑ ordines· quippe q̄bus ad seculum redire & sub sancto uiuere m̄rimonio libet· ¶Verum huius uitæ miserias, cruciatus & defectus· calamitates & pericula tuipse audi: qui tā libent᷑ huius status dulcia auscultasti· Imp̄mis itaq̧ canonicus: qui (ut ais) nomē a regula traxit: an sub regula uiuat oro cōsydera· atq̧ hic repete q̄ sup̄ de ep̄is & c̄tis clericis in cōmuni diximus: duodecio huius libri cap̄to· Demū: quo pacto canonicus a regula dicat᷑ ignoro: qui canonice, & sub regula nō uiuit· qui (ut c̄ta taceā)

114

cōtra regulas canonum: plures p̄bendas obtinet. & unus ipse plurimorum forsan meliorum loca occupat. quippe cum nō satis est ut unus seruiat: dānabilit̄ multorum seruitia intercipit. Demū q̄nto liberiores sūt canonici: tāto licētius in plurima debacant̄ uitia. Nec una, uni sufficit muliercula: nisi retentā in domo habeat ut uxorem. cōcubinas uero & adolescētulas quarum n̄ est numerus. Sed & quō sub regula uiuāt non uideo qui episcopis nō obediūt: sed resistunt. sæpeq; in eos cōspirāt. armaq; mouēt atq; ne iuste ab ecclesię p̄ncipibus puniātur: iniuste se p̄ncipibus sæculi federant̄: sed & famulantur. Et (ut paucis agā) in tribus locis canonici uersat̄ officiū: in altari, in choro uidelicet & in capitulo. In altari inq̄ reuerentia exq̄rit̄. In choro honestas & diuinorum deuota decātatio. In capto morum correctio, ac agendorum unitas & utilitas. Pro his, canonici in altari irreuerētiā uēdicāt. in choro, dissolutionē. in capto lites. ¶ Ad altare inq̄ irreuerent̄ accedunt. qui (ut ait Hubo) licet ablutis manibus, lota facie, albis uestibus appropinquēt: tamē peruerso ope, polluto ore, immūdo corde christi corpus: sacra uasa pertingere n̄ erubescūt. Deniq; ad altare accedit elatus ad humilem. iratus ad mitem. crudelis ad clementē. Accedit seruus ad dn̄m: nō caritatis supernæ amore: sed pdendi corporal stipendii timore. nō deuotiōe: sed coactiōe. Accedit rursus t̄batus ab aliquo: aut alios t̄bans. accedit inq̄ canonicus ad altare uanus curiosus, uoluptati subditus. accedit ad mensā christi: nō nisi aliq̄d tēporalit̄ acceptus. Sed uerum est quia accessit ad Iesum Petrus: t̄n accessit & iudas. Sed quo pacto deuote accedēt: qui legem dn̄i nec sciūt nec discunt? Vacāt enī ocio & cōmessatiōibus. nō libris. nō cōtemplatiōi. nō utili actioni studēt. terrenis inhiāt. tēporalia sapiūt. assidui in plateis. in ecclesia rari. tardi ad p̄dicandum. parati ad leporis uestigia inuestigandū. ueloiores ad cōgregādos canes: q̄ ad alen-

dos pauperes·plures illis ad mensã seruiũt: ad missã nullus Cifus eorꝝ calice preciosior·equus missali carior· cappa eorꝝ casula pulchrior·camisia delicatior alba· Nõ igit̃ eorꝝ sacrificiis deus placat̃: sed indignat̃·quia scriptũ est·oratio iusti impinguat altare· depcatio impii nõ liberabit eũ·Et iterꝝ spreuit dñs altare suũ ꝑpt iniqtatẽ ministrantiũ· Rursus qualit̃ in choro uersent̃ discutiendũ est·ubi tãto deteriores inhonestioresq; canonici degũt: q̃nto honestiores esse deberent· ubi mente uagi, attoniti oculis, habituq; dissoluti: ꝓspiciunt per cãcellos nõ pauperculas: sed mulierculas·aliud cantãt·aliud cogitãt·In choro sũt corpore: in foro sũt mente·mane in theatro: sero in ecclesia·ubiq; nũc intus, nũc foris exeũt ingeti·psalmorꝝ ũba ñ ꝓnuntiãt: qbus cãtare pudori existimãt·q; si ũba aliqñ proferũt: eorꝝ sensum nõ attẽdunt·nescientes illud Greg: qui uox psalmodię: cum ex cordis deuotiõe agit̃, deo per intentionẽ mẽtis cõiungit̃· Alii cantãt·sed nõ q; libri habeãt: sed cantãt ut placeãt populo magis q̃ deo·tãta qbusdam leuitas est uocis: q̃nta & mentis frangit uocẽ qui nõ frangit uoluntatẽ·seruiat cõsonantiã uocum nõ morꝝ·Quibus ait Greg: quid ꝓdest dulcedo uocis: si adest asperitas mentis: Tandẽ cantãt ñ cum Dauid iuxta arcã dñi: sed in palatio cũ herodiade: ut placeat discumbentibus·Merito igit̃ chorus eorꝝ nõ exultatiõis: sed deplorationis effectus est·ut dicere cogant̃ cũ Hieremia: uersus est (inquit) in luctum chorus nr̃·Sed qd hæc: Vereor ne uerꝝ sit: canonicos nr̃i tẽporis fructus nõ facere suos·cum plurimi chorꝝ ñ essent ingressuri: nisi aliqd extorq̃rent·Alii unicæ interessẽtes horę: totius diei emolumẽta rapiũt·Alii sterilibus officiis sterile exhibent obsequm·pinguiora uero officia frequentãt·Alii falso infirmant̃: ut distributiões pcipiant: & in domibus dilitescãt·Alii (ut ita dixerim) infortunata hora qua intersũt ñ diuinorꝝ decãtatiõi: sed sæculariũ

115

negociationi. nec diuinis officiis: sed humanis commerciis. nec orationi: sed uanæ cōfabulationi uacāt. ¶ Deniq ad capitulum cananici accedunt: sed ut litigent. ut ꝓhdolor ubi litigia sopiri deberent: ibi nascant. ibi culpa augeatur: ubi deleri debuit. ibi discordias gignunt: partes constituunt. Et (ut paucis agam) quotiēs canonicus capitulum ingredit: totiens domū periurus redit. Preceeni aut precio, odio, fauore, aut timore longe aliud consulit: q̄ aut cōscientiæ aut ecclesiæ utilitas exposcunt. ibi non modesta discussio: sed clamorosa cōfusio. fitq captm officina discordiæ: cū esse debuit mater cōcordiæ. Cōgregant nō ut se corrigāt: sed detrahāt. nec fit de aīabus sermo: sed ipsi loquunt de extrinsecis. ducunt ad captm oues & boues. Et ibi: (ut paucis cōcludā) nec Maria locum habet, nec Martha compescitur: quia nec bona actio uentilat. nec Mariæ silentiū custodit. Taceo de electione epoꝝ. in q̄ caro & sanguis ac māmona iniqtatis longe plus possunt: q̄ ordo iustitiæ & unitatis. Cum ēo captm canonicos creat aut cęta cōfert beneficia: nō ad merita: sed ad uolita dirigūt uota sua. nec ad lōgioꝛa obsequia: sed ꝓpinqora trahūt cōmertia. Veluti unus ex sanctis ecclesiæ doctoribus nō tā elegant, q̄ facete: in ecclesia argētina accidisse refert. In ea enī cū de ꝯferendis certis in ea ecclesia uacātibus ꝓbendis canonici discordarēt: altero nepotē pueꝝ: altero filiū: altero ignobilē fratrē noīantibus: qdam romanus inibi canonicus, asellum qui plusq̄. xx. ānis ei seruierat: noīauit. asserēs in ꝯsciētia: quia ꝓpt diutna seruitia quę asinus eclesię fecerat: dignior cunctis noīatis erat. Quis igit ea oīa recolens: iocundus, tranqllus, aut securus esse pōt? Et (ut inquit Bern.) quis in tātis pericul ꝯstitutus: ac tātis bonis destitutus: nō intra urget. nō uiit. n̄ cruciat? Qui igit habet aures audiēdi audiat. & inter tot miserias, laqos & pericla sit cautus. uiuatq sub regula: qui a regla nomen accepit. Non. n.

timebit æterna supplicia: si studebit uitare seculi uitia;

Ca. xx: de preminentia, necessitate & utilitate officii Sacerdotũ curatorum: rectorum curã aĩarum hñtium. Demũ de ptimis huius status laboribus. & calamitatibus, defectibus & picul

RECtoris, curatiq; sacerdotis: eximia est dignitas atq; pernecessariũ: saluberrimũq; misteriũ. Habet enim imprimis illũ familiarissimũ atq; salutiferum ad ueri corporis christi accessum assiduũ: in quo est redemptio, uita, & salus nostra. Deinde q̃nti honoris & emolimẽti tẽporalis hoc ecclesiæ officiũ existat: beatus aug. patent insinuat. Nã illud apli exponens: psbyteri qui bñ psunt duplici honore digni habent: sic ait: presbyteri qui bene psunt uita & doctrina: digni certe habent a subditis duplici honore: scilicet ut spũaliter eis obediãt: & exteriora bona ministrent. Nec solũ honore sublimi pmiari debent: sed & terreno. ut nõ cõtristent indigẽtia sumptuũ tẽporaliũ: & gaudeãt obediẽtia spũalium. Demũ ex eo rectoris & curati dignitas honor & utilitas cõprehendit: qm̃ (ut inquit Greg. nazazenus) spirituale est eius officiũ: meditatorẽ esse ppli apud deũ. Vnde rabanus: nõ q̃liscunq; dignitas sacerdotũ est. Huic enĩ sorte datum est: ut meditator sit inter deũ & hominẽ: ut per eos genus humanũ creatori recõciliet. Adde: hic p pplo orat. hic sordes eius abluit. hic uice christi peccata condonat. hic claues regni cælorum pœnitentibus aperit. hic baptismũ quo christi noĩe censem̃ & ei cõiungim̃, cętaq; ministrat salubertima sacramẽta. ut merito de illo dici posset quod scriptũ est quia ipse cõmedit peccata pplorum. Supest ut huis officii calamitates, afflictiones, defectus & picula succincte narremus. quorum plurima in. xii. huius secũdi libri capto disseruimus. cum in cõmuni clericorum oĩm miserias, onera & labores

116

tetigimus. sed & illis nõnulla addenda sunt. quæ inesse cæ-
teris ecclesiasticis officiis diximus: ps̃ertim cum de canonicis
egimus. Parua tñ ex multis singularius eis cõgruentia affere
mus. ut unusquisq; nisi mente obcęcatus existat: facile huius
uitæ formulæ, calamitates, & pericula cõspiciet. Fateor igit̃
sũma est dignitas. sũmus honor, curã aĩaꝝ habere. quod ex
eo facile cõspicit̃: qm̃ sũma est honoris p̃rogatiua corporꝝ, re
rumq;: qbus nõ parꝝ animæ p̃stant, regimen gerere. Sed oro
cõsyderet rector q̃lis ipse debeat esse: qui cætos regendos
ĩmo corrigẽdos suscipit. qđ tãto ẽ piculosius: q̃nto pauci sese
corrigãt. Attẽdat curatus uires suas q aĩaꝝ sarcinã sp hume
ros portat. Nõ enĩ (teste Chrysost.) dignitas, nõ officiũ fa
cit sacerdotẽ: sed sacerdos officiũ. nec locus sanctificat hoẽm:
sed homo locũ. Ideo subdit: quia malus sacerdos aut rector
de suo ministerio crimẽ acqrit: nõ dignitatẽ. Qui enĩ alios
purgãdi curã suscipit: aliis sanctior purgatiorq; esse debet.
Vñ idem Chrysost: magna est cõfusio, magnũ piculum sacer
dotum: qñ laici inueniunt̃ fideliores eis, atq; iustiores. Quõ
autẽ nõ erit cõfusio: illos esse inferiores subditis: quos etiã
æquales esse cõfusio est? Sed int̃ cæta in eo sacerdotũ curato
rum ĩminens piculum uersat̃. quia nõ mõ sua: sed ut ait Isi
dorus: pp̃loꝝ iniqtate dãnant̃: si eos aut ignorãtes nõ eru-
diunt: aut peccãtes nõ corrigũt. Quod & beatus Greg. testa
tur. Ait enĩ quia sacerdos causa est ruinæ pp̃li. Quis enim
se pro pp̃li peccatis intercessor obiiciet: si sacerdotes (q eam
curam habẽt) grauiora cõmittant? Quare merito grauissimo
supplicio sunt destinati. Sunt enĩ (eodẽ teste Greg.) ueluti
aquæ sacri baptismatis. quę peccata baptisatorꝝ diluẽs: illos
ad regnũ cæloꝝ mittit: & ipsa in cloacã descendit. Qui enĩ
alioꝝ delicta in se suscipiũt: non tam suã q̃ alioꝝ uitã in-
spicere debent. quia quoꝝ sudoribus uiuũt: quoꝝ sanguine
laute pascunt̃: dignũ est ut eoꝝ culpis plectant̃. Hinc idem

Gregorius: qui de oblationibus fidelium uiuunt, quas illi ꝑ peccatis suis obtulerũt: si comedunt & tacẽt: eoꝝ ꝓculdubio peccata mãducant. Quare nõ tã rectoꝝ dignitas extollenda est: q̃ illoꝝ periculũ deplorandũ. Quod Bern. sũmis eiulatibus lacrimatᷓ ingens: egressa est iniqtas a Sacerdotibus tuis dñe: qui uidentᷓ regere pp̃lm tuũ. Nõ est iam differẽtia. ut pp̃ls: sic & sacerdos. Heu heu dñe deus: quia ipsi sunt in ꝑsecutione tua ꝑmi: qui uidentᷓ in ecclesia tua pp̃lm regere. Quis enĩ aĩaꝝ rector intus nõ affligetᷓ: cum sciat curam subditoꝝ suo ꝑiculo suscepisse: De quo scribit Sapiẽs: defixisti extraneũ manũ tuam, illaq̃tus ex uerbis oris tui. Quis est curatus aut rector, q infirmatᷓ cũ infirmo subdito: Quis cum scãdalisato uritᷓ: Quis cupit fieri ꝓ fratre anathema & subdito: Quis ponit aĩam suã ꝓ subditis: Quis curatus est Samaritanus: qui ligat uulnera Subditi: Quis facit secum misericordiã: Quis ducit eũ in stabulũ ecclesiã dei: Quis reddit quæ ultra ei necessaria sũt: qui utinã uitæ necessaria ñ auferret: Quis curatus hodie est alter Ioseph, qui frumẽta in egipto diuidat. cum sint ꝓmptuaria eoꝝ plena: Quis liberet pauperẽ a potente. & inopem cui nõ est adiutor: Quis rector est hodie mœrentium ꝯsolator: Quis (ut alter Iob) de uelleribus ouiũ suaꝝ immo ecclesiæ: calefacit pauperes: Quis uiatoribus hostia aperit: Quis curatoꝝ dicere potuit cum moyse: tu scis bñ quia nec asellũ, nec qd aliud acceperim ab eis: nec quemq̃ afflixerim: Quis cũ Samuele audaci aĩo dicet subditis: loqmini corã dño & corã christo eius. utꝝ bouem cuiusq̃ tulerim aut asinũ: si quẽpiam calumniatus sum: si oppressi aliquẽ: si de manu cuiusq̃ munus accepi: illudq; restituã uobis: Quis cum Ambrosio uasa sua cõflat: & dat captiuis & pauperibus: Quis cũ Paulino, Nolano episcopo (ut inquit Greg.) ꝑ redimẽdo filio parrochianæ uiduæ: mitrã, baculũ, & indumenta pontificalia uendit:

117

Sed certe iam mutatus est color optimus· & dispersi sūt la-
pides sanctuarii·qui merito sūt ecclesiarꝫ rectores/qui dis-
persi sūt·nō solū in plateis/sed in capite platearꝫ·quia pu
blice honorari uolūt de imagine sanctitatis/in qbus nō est
uirtutis existētia nec ueritatis·Sunt enī fermēto pharisaeorꝫ
(quod est hypocrisis)saginati/qui mœsto uultu cum fletu ad
altaria dn̄i uirtutū accedūt·in qbus spūssanctus nō habitat
qui(ut inquit scripta)effugiet fictum/merito repellit eum
dn̄s & munera eius/quia nō uero corde accedūt·Quos pul-
chre malachias signat/operiebatis(inquit)lacrimis altare
dn̄i/& fletu,& mugitu gemebatis/ut uos ppl's sacrificaret·
Et(ut paucis multa ptingam)solū eis curati & rectoris no
men relictū est/cura ipsa atq; regimē periit·Deficit eis pie
tas·mansit anctoritas·qui galli erant/castrati effecti sunt·
canes nō ualentes latrare·rectores plebiū uaccę samarię sūt·
& ditati non mugiunt· nec uia regia gradiunt·Hi(ut dicit
Bern·)nō tā facile optarēt honores/si curæ cōsyderarent la
bores·Nec mō ea quæ diximus pericula,rectores & sacerdo
tes comitant/sed alia ɔtra ordinis & officii sui naturam dam
nabilit āplectunt·Sunt enī inuidi & inobediētes superio-
ribus/qbus inuidēt & detrahūt·Rursus nouū curati facinus
cōmittunt·Non enī cōtentant cæteris rectoribus uiuos/sed
mortuos subtrahere parrochianos·pcurant enī sibi in testa-
mentis aliqd relinq·Taceo q sacramentū pœnitētiæ mini-
strantes/in ipsū sacramentū cōmittūt·Imponūt enī pœnitē-
tibus missas/quas ipsi pecunia se celebraturos pollicent·pœ-
nitētias nō discretas imponūt·nulli sūt illis casus reserua-
ti·certatim omīs de oībus absoluūt·missas,& cæta eis incū-
bentia p defunctis onera/nō psoluunt·celebrāt nō recōcili
ati·uocati cōfessiones non audiunt·plerunq; sine sacramentis
subditi eorꝫ negligentia moriunt·admittūt excōmunicatos
ad diuīa·nō p̄dicant pplo/sed a pplo p̄dicant·Quo·n·pacto

predicabunt: qui litteris operã non dederunt? Aut quomõ alios docebit: quem nullus docuit? Sed uerum est illud cæle-stini in q̃dam epła quod ante Hierony. dixerat: quia abiie ctissimæ artes addiscunt̃: solũ sacerdotiũ uilius est: quod añ sumit̃, q̃ addiscit̃. auidius q̄rit̃, q̃ cognoscit̃. facilius tribui tur, cum tñ difficilius impleat̃. Deniq rectores aĩarum facti sũt corporum suorum crassatores. Impinguati enĩ, dilatati, & in crassati. buccas rubentes hñtes, diuersis epulis saginati: facile (ut inquit Hierony.) spumãt in libidines. Sed quid tã pfunctorie loquim̃ de uinolentia, de crapula, ac cæteris gulæ irritamẽtis sacerdotũ, & aliorum qui ecclesiastico nomĩe cẽ sent? Qui aiunt comedamus & bibamus & moriam̃. qui ui-uunt ut comedãt. quorum deus uent̃ est: quia uentri uacant. & ad uentrẽ (ut ad eorum summã fœlicitatẽ & finẽ) cuncta ordinant. nec eis satis est uti cibis qui in ea qua degunt patria nascunt̃: sed deũ & naťam emendant. Nam ultra matinis & forensibus uinis, ac cum magnis impensis adductis ferculis, saginant̃. quibus nõ una sufficit puintia. diuersitate uinorum lætant̃. nõ cõsyderãtes. quia unius uini potus patriarcham Noe per sex centos ãnos sobriũ: temulentũ fecit. Et ut hie ronymus ait. Loth per ebrietatẽ insciens: libidini misciuit incestum. & quod dictu mirabile est: quẽ Sodoma nõ uicit: uina uicerũt. ¶ Sacerdotibus enĩ lex phibet uini usum: sed & cæteris qui p̄sunt: ne obliuiscant̃ iudiciorum dei. modernis uero sacerdotibus & ecclesię ministris lõge magis mera abhorrẽda forent: q̄bus dignitas honorabilior est: & operatio sanctior. qui uinolẽtia, ac ipsa exq̄sita epularum auiditas: ministeriũ uilificãt. psonas dehonestãt. cõuersationẽ depant. & postremo cæteris lasciuiẽdi cãm p̄bent. Teste enĩ Greg. cũ maiores uoluptati deseruiũt: nimirum mĩoribus lasciuię fre na laxant̃. Taceo cõmemorari dilectã ab eis Philargiã: id est amorẽ pecunię. Plurimi certe eorum aurum sitiũt. aurum bibũt

118.

at cōseruent carni & sanguini. Rectores moderni nō pastores: sed raptores: ouiumq; tonsores: nō ad uiridia pascua ductores. nō piscatores: sed negociatores. nō dispēsatores bonorum crucifixi: sed uoratores. sic sua falso quærūt: ut quæ uera sua sūt perdat. ꝑ pecuniis celebrāt. corpus christi uendūt cum Iuda. de māmona iniqtatis sacramēta ministrāt. Vereor satis an rem sacramēti ꝯferāt. sacra emunt. sacra uendūt: sed gratiā nō infundūt, quā n̄ habent. aiunt nihil accipimus gratis. nil damus gratis: dicentes quod cōparauimus uendimus. quia mercatores parati sūt uēdere: quæ carius ipsi emerunt. sed his lucꝝ est in bursa. damnū in ꝯscientia. nulla in eis grauitas. & ut ait canon: nihil in eis defēdit industria. Sed audi ꝙ acerbe eos cōminat̃ ecclesia quā offendunt. Ipsa enī clamās ad sponsū ait: duplici cōtritione cōtere eos dn̄e deus noster. quia tāta rapacitas, tāta ꝓteruitas, tāta segnities, duplici eos pœna conterit, anima & corpore: dum hic egere: & in labore inutili uiuere: & bonis suis gaudere nō sinit. tandē gehennā usq; perducit. Qui ergo aures habet audiendi audiat. & inter tot pericula positus: uiam quærat securitatis. qui tā ꝓpinquus est discrimini tēpestatis. narrata pericula nō pauebit: si curā subditorꝝ digne tenebit. Paucula certe de cunctis ecclesiastici status dignitatibus, officiis & ordinibus enarrauimus: dulcia parit̃ & amara tangētes. Quare iam faciemus finē. quia finis nō esset: si quis conaretur plene narrare cunctas miserias & labores aculeos, & pericula huius status, uidelicet pontificalis & sacerdotalis.

Veruntn̄ ne quis ista legens ex tāta multitudine laborꝝ & ꝑnitate ꝑiculorꝝ statū ecclesiasticū perfectū & dignū, aut reprobet aut damnet: intelligat sane predicta uera esse de illis ep̄is & clericis: qui male, negligent̃, & ꝑfunctorie curā pastoralē gerūt: ꝗbus predicta & maiora ꝑicula parata sūt Si tn̄ digne admīstrāt: eo maiora g̃tæ p̄mia hn̄t destinata.

Et hoc est quod paucis uerbis dicit Aug: quia nihil periculosius, aut dānabilius in hoc sęculo epī & p̄sbyteri officio: si pfunctorie agat̄. sicut nec beatius & deo acceptius: q̄ si eo mō militet̄: quo imperator nr̄ iubet. Itaq; nō est periculum in statu: sed abutētibus statu. nec est reprobatio in dignitate: sed in desp̄antibus dignitatē. in qua nimir͡ꝝ si sit multitudo laborꝝ: ubi est exellentia honorꝝ & premiorꝝ;

Ca. xxi. De Secundo statu spirituali uidelicet religiosorꝝ. & de motiuis & autoritatibus ad pbandū statū ecclesiastici ordinis simplicit̄ p̄ferendum esse statui religionis. & per cōsequens ecclesiasticū ordinē p̄eligendū;

SVperest agere de Secundo Statu Spirituali uidelicet Religiosorꝝ. & p̄mo adducunt̄ rōnes & motiua ad pbandum statum ecclesiasticū simplicit̄ p̄ferendū esse statui religionis. & per ꝯsequēs uidet̄, ꝙ epī & ministri ecclesiæ in dignitate & perfectiōe status sint religiosis præferendi. Primo enī illud apte pbare uidet̄ Hierony. Nam & ad Rusticū monachū sic inquit: uiue in monasterio: ut clericus esse merearis. Et iterꝝ alius sapiens: uix bonus monachus mediocrē clericū facit. Et iterꝝ ad heliodorꝝ: alia est cā clerici: alia monachi. Clerici oues pascūt: ego pascor. illi de altari uiuūt: ego ut securis q̄si ad radicem arboris infructuosæ ponit̄, si munus ad altare nō offero. Et iterꝝ: mihi ante p̄sbyterꝝ sedere nō licet. Illi: si peccauero licet me tradere sathanæ. Vides ergo dignitatē: & exellentiā clericorꝝ sup monasticā uitā. Deniq; quis dubitat bonū publicū p̄ferendū esse priuato. Constat autē clericorꝝ & prælatorꝝ uitā magis pp̄lo fructuosā fore q̄ religiosorꝝ. Vt enī dicit Greg: nullū deo magis acceptabile est sacrificium: q̄ zelus aīarꝝ. Clerici ergo cum magis fructificent. merito ergo eorꝝ status mona-

119

sticæ uitæ præferendus est: qui ꝓprie duntaxat saluti intē
dit. Demum nemo hesitat, quin helias longe ꝑfectior fuerit
quocunqȝ monastico uiro. quod ex eo maxime constat: quia
christus Iohannē (quo int̄ natos mulieꝝ alius nō fuit maior
in ꝑfectione) inducit. Dicens in euangelio Lucę: ipse p̄ibit
ante illū in spū & uirtute heliæ. Et iteꝝ in matheo dicit
Si uultis scire: ipse est helias. Super quo uerbo Chrysosto.
pulchre ad ꝓpositū loquēs: si talem aliq̄n mihi adducas mo
nachum: qualis (ut exaggeratione dicā) helias fuit. nō tamē
illi comparādus est: qui traditus pp̄lis & multoꝝ peccata
ferre compulsus: immobil̄ ꝑseuerauerit & fortis. Hi aūt sūt
ecclesiastici & prælati: qui popl̄oꝝ saluti continuo student.
Sed nec illud obmittēdū est: q̄m cui āplius committit̄: ille
magis meret̄, si bn̄ ministrat: q̄ ille cui minus cōmissū est.
Constat tn̄ ꝙ uiris ecclesiasticis & pręlatis āplius est cōmis
sum: q̄ monasticis uiris. Accedit: q̄m perfectio seu sublimi-
tas alicuius status nō acq̄rit̄ sine caritate: iuxta illud: si ha
buero omnē scientiā & fidem, ita ut mōtes transferā: carita-
tem aūt nō habeā: nihil sum. Constat tn̄ caritatē ꝓximoꝝ
magis inesse clericoꝝ statui: ꝓpt aīaꝝ curā quā hn̄t. Prætea
si meritū utriusqȝ status cōsyderare libet: illud uerissimū est
q̄m meritū hōis cōsistit in liberādo innocētes de manibus
fortioꝝ & tyrānoꝝ. in quoꝝ persona dicebat Iob: contere-
bam malos ab iniquo, & de dentibus illius auferebā prędā
Quod magis fit per statū clericoꝝ & prelatoꝝ: q̄ monacho
rum. Vnde Hierony. ad Paulinum ait: ꝙ sancta simplicitas
solū sibi ꝓdest. & q̄nto plus ædidificat ecclam dei ex uitæ
merito: tāto plus nocet si cōtradicētibus nō resistit. Demum
magnitudo meriti cōsistit in magnitudine conatus, ad uincē
dum magnam ꝓmptitudinē & incitamentū ad peccatū. quia
inquit ecclesiasticus, ꝑfectus & beatus est: qui potuit trans-
gredi: & nō est transgressus. facere mala: & non fecit. Talis

ergo magnitudo conatus potius est in statu ecclesiasticorum q̄ religiosorum. ¶ Possent in hac re plurima adduci. sed bre-
uitatis gratia p̄dictis rōnibus cōtentor: qbus qdam ꝓbare
uident̄ ep̄os, & ceteros ministros ecclesię: in status & digni
tatis eminētia, & pfectione p̄ferendos esse religiosis. & per
cōseqn̄s ecclesiasticū statū esse præeligendū. Veruntn̄ quid
tenendum sit: in sequentibus capitulis explicabitur.

¶ Ca. xxii. ¶ De p̄ma Camparatione horum duorum Statuum:
uidelicet qualiter hi duo status clericorum & monachorum
se habent, alter ad alterum comparatus. & quis eorum sit
simpliciter eligibilior, quātum ad eminentiam & perfe-
ctionem status: ac etiam uitæ & sanctitatis.

Onsyderādum rursus occurrit atq; discutiendum: q̄-
liter hi duo status seu uiuendi modi, ecclesiastico-
rum uidelicet & religiosorum: inuicē se hn̄t, alter ad
alterum comparatus: respectu eminentioris uitæ & pfectioris
status. In quo articulo licz ptima dici possent: breuissime tn̄
& sub quodā epilogo dicendū est scd̄m sanctorum doctorum sen
tentias, illud esse uerissimū: uidelicz ep̄os nō solum cæteros
om̄s ordines & ministros ecclesiæ militantis: sed & cunctos
religiosos. & regulares uiros pfectiori mō rep̄sentare aptos
& ideo sup om̄s eminentiores & in pfectiori statu fore. Nā
manifestū est, q̄ ep̄i succedūt aptis in regimīe ecclesiæ. Vn̄
Paulus ad eos ait: attēdite uobis & uniuerso gregi: in quo
spiritussanctus posuit uos ep̄os regere ecclesiā dei: quā acq̄
siuit sanguine suo. Pro qua re apertius declarāda, p̄supponē
dum duximus: q̄ quattuor p̄ncipalit̄ & singularit̄ fuerūt col
lata aptis a christo, & ep̄is eorum successoribus: quę magnā in
eis exellentiā, & status pfectionem designāt. & in qbus ep̄i
apostol succedunt: & eos præ cæteris imitant̄. Primo: uirga

120

potestatiua in susceptione temporalium stipendiorum. Vnde in matheo legimus: præcepit eis ne quid tollerent in uia: nisi uirgã: ut nomine uirgæ potestatẽ a christo receptã: de recipiẽdo tẽporalia stipẽdia intelligamus scdm augustinũ. Secundo: claues in iurisdictione administratiõis sacramẽtorum. Vñ ait christus Petro: tibi dabo claues regni cælorum. Tertio: data est insufflatio Spiritus, in remissionem peccatorum. Vnde apud Iohãnem legimus. insufflauit & dixit: accipite spm̃sanctum. quorum peccata remiseritis & cætera. Super quo uerbo Greg. inquit. licet intueri inq̃ntum culmen glæ perducti sũt apli: ut uice dei q̃busdã peccata relaxent: q̃busdã retineãt. quorum nũc in ecclesia epi locum tenẽt. Quarto: data est dispartitio linguarum in p̃dicatiõe ũbi dei: ut in actibus aptorum legimus: quia apparuerũt aptis dispartitæ linguæ ad p̃dicãdum uerbũ dei. In his ergo quattuor: epi aptos excellentiori mõ reprẽsentãt, q̃ q̃cunq; religiosi. & ideo sunt in perfectiori statu. Adde q̃ntum. p̃pt uotum p̃petuæ curæ ouium suarum: usq; ad animã & sanguinẽ. In qua re p̃fectiori mõ aptos rep̃sentat: q̃ om̃s religiosi. Quod uotũ curæ aiarum in cõsecratiõe sua fecerũt uouẽtes aĩas suas ponere pro ouibus suis. in quo uoto tam excelsæ caritatis om̃s religiosos excedunt. quia teste redemptore: maiorẽ caritatẽ nemo habet: q̃ ut animã suã ponat quis p amicis suis. Summus ẽ gradus p̃fectionis est in epis. quia eorum dignitas p̃fectã caritatẽ iã acq̃sitã req̃rit: nõ acq̃rendã. ¶ Si uero (seclusis epis) p̃sbyteros & cæteros ministros ecclesiæ ad religiosos cõparare uolumus: hoc tripliciter consyderare & intelligere possumus. Primo q̃ntum ad humani conatus uoluntatẽ. Secundo q̃ntum ad operis q̃litatẽ. Tertio q̃ntum ad utriusq; status q̃dditatẽ seu p̃mitatẽ. ¶ Primo mõ p̃ferẽ opus operi uel status statui ex uoluntate operantis. Qui enĩ p̃mptiori uolũtate & cum maiori conatu facit opus ad quod tenetũ: maioris p̃fectionis

& maioris meriti est. Si ergo isto mō opera religiosorum & p̄sbyterorum ad inuicem cōparentur: incertū est, quæ opera sint maioris meriti & maioris pfectionis. quia planū est, q̄ illorum opera maioris meriti & pfectionis sūt: qui cū pmptiori uolūtate, & cū maiori conatu ipsa operantur. Secundo uo mō q̄ntum ad operis q̄litatem: uirginitas p̄ponitur coniugali ut uiduali cōtinentiæ in bono. In malo uero homicidiū p̄ponitur furto. Similiter uita actiua p̄ponitur cōtemplatiuæ: q̄a fructuosior. Cōtemplatiua uo p̄ponitur actiuæ. quia merito maior & pfectior. scdm quem modū cōparando aliq̄ opera particularia quæ faciunt p̄sbyteri: sunt pfectiora aliq̄bus operibus particularibus: q̄ religiosi faciūt. sicut magis est intendere saluti aīarum: q̄ ieiunare, q̄ silentium tenere. Et aliqua opera quæ faciūt religiosi: pfectiora sunt q̄busdā operibus, quæ faciunt p̄sbyteri. Et ita istomō hn̄t se sicut excedens & excessa. ¶ Sed tertio mō comparando opera religiosorum ad opera p̄sbyterorum, in ordine ad p̄mā q̄dditatem & radicem a qua pcediuntur: puta in ordīe ad radicē illā qua religiosi totam eorum uitam deo fouere: & se, & sua in christi obsequium perpetuo tradiderūt: lōge sunt pfectiora quocunq̄ singulari operæ p̄sbyterorum. Et eodem mō in perfectiōe: uita religiosorum ad uitā p̄sbyterorum comparatur: sicut infinitū ad finitum: ut dicit anselmus in libro de similitudinibus. Quis. n. in bono abstinentia sumptiōi cibi p̄ferat: sumere tn̄ cibū cū aliquo p̄pter caritatem: p̄fert abstinētiæ. In malo uero quāuis ad ulteriū p̄feratur furto: furari tn̄ gladium ad occidendū, est grauius q̄ adulteriū. Sic q̄uis p̄sbyteri in aliquo particulari opere pūt p̄ferri religiosis: ex adiūcta tn̄ radice ppetuæ obligatiōis, qua se in christi obseq̄um religiosi tradiderunt simplr̄ in perfectiōis statu p̄ferendi sūt. Et hāc opinionem aliq̄ eximii doctores tenent. Alii uero affirmāt archidiaconos & Curatos & alios inferiores ecclesiæ ministros esse in

exellentiori perfectionis statu. & maxime propter tria: quæ eis specialit̃ coueniũt. Primo propt̃ potestatẽ. Secundo ꝓpt̃ admĩstrationẽ officii. Tertio ꝓpt̃ honoris preconiũ. Potestatem enĩ receperũt a christo in ꝑsona discipuloꝝ: qñ dictũ est eis Lucę. x: ecce dedi uobis potestatẽ calcãdi sup serpentes & scorpiones: & sup omnẽ uirtutẽ inimici: & nihil uobis nocebit. ac si diceret: dedi uobis potestatẽ eiiciẽdi omẽ genus immũdanoꝝ spũum ab obsessis corporibus: ne putaret̃ esse dictum de bestiis: ut Chrysost. exponit. Istud aũt repręsentant ꝓ̃sbyteri in sacramẽtoꝝ administratiõe. Administrationis uero officium receperũt: qñ dictũ est: in quacunq̧ domũ intraueritis: ꝑmum dicite pax huic domui. Quia. n. bonoꝝ oĩm pax mater est, sine qua cętera inania sũt. ideo christus discipulos ꝑmo pacem iussit offerre: tanq̃ bonoꝝ oĩm inicium: quoꝝ ministros eos faciebat: ut chrysost. dicit. Hos aũt repręsentãt ꝓ̃sbyteri in euãgelii ꝓ̃dicatiõe in quo ꝑmo nũtianda est pax. iuxta illud ad rom. x. q̃speciosi pedes euãgelisantiũ pacem: euãgelisantium bona. Istud aũt repręsentãt ꝓ̃sbyteri in plebis curæ susceptiõe. ꝓ qua donec ipsã tenẽt animã: & uitã ꝓꝑam tenent̃ exponere. Sed honoris ꝓ̃coniũ receperũt: qñ reuersi cum gaudio dixert̃ dño. demones etiã subiiciunt̃ nobis in nomĩe tuo. Gaudebãt enĩ ut glo. dicit: q̧ q̃si sublimes effecti: terribiles hoĩbus & demonibus erãt Hoc aũt repręsentãt ꝓ̃sbyteri in subditoꝝ iurisdictione & cohertiõe. a qbus si bñ eis præsunt: duplici honore debent haberi: ut dicit apl̃s. i. thimo. v. ¶ Per hæc igit̃ quæ ꝓxime dicta sunt: cõcludunt aliq doctores, etiã inferiores ministros ecclesiæ, in eminẽtia & in ꝑfectione status: religiosis ꝑ̃ferẽdos esse. uel saltẽ eos foꝛe in perfectiõis statu. Hãc itaq̧ opinionem prędicti doctores roborare uident̃ per rõnes & autoritates superius allegatas: cum de exellentia & perfectione episcopoꝝ & ministroꝝ ecclesiæ actum est. ad quas

qui religiosos inferioribus ecclesiæ ministris præferunt: respondent. prout in uicesimoquarto capitulo uidebitur.

¶Ca. xxiii. ¶De alia comparatione illorum duorum statuum Clericorum & Religiosorum inter se adinuicem. uidelicet quis sit eligibilior tanquam simpliciter humanior & tolerabilior.

POst prædictam comparationem horum duorum statuum uidelicet ecclesiasticorum & religiosorum quantum ad perfectionem status: alia comparatio succedit: quis uidelicet horum statuum clericalis uel regularis eligibilior sit: tanquam simpliciter humanior & tolerabilior. In qua re (ut mihi sane uidetur) quæstio ipsa facti est. Vterque enim uiuendi modus excellentissimus atque sanctissimus est. in quorum quolibet diuersæ uiæ ad salutem reperiri possunt. Nec enim christus sponsus ecclesiæ plene illi prouidisset: nisi secundum diuersas infirmitates, seu uires suorum fidelium: sic diuersos uiuendi modos ad unum tamen dei cultum tendentes instituisset. Hinc ipse ait: in domo patris mei mansiones multæ sunt. Et iterum scribitur: in uia domini alius sic, alius sic ibat: omnes tamen non ad diuersos fines: sed ad unum properantes, & ut deo (diuersis tamen gressibus) famulentur. & si alius currat: alius plane uadens ei non inuideat: cum uterque metam attingat. quæ diuersitas, unitas est: quia ad unum dei cultum diuinitus ordinata. Ea igitur decora diuersitate atque fulgida unitate floret atque splendet dei ecclesia: tam pulchra fidelium suorum unanimi uarietate. Nihilominus tamen inter istos status seu uiuendi modos (ut supra tactum est ex diuersis casibus & respectibus) alter istis: alter illis eligibilior est. Vnde ait Dionysius: nonnulli sunt in uia perficiendorum. & ad perfectionis acquisitionem aliquo indigent: quod aliis non expedit. Nam ad deprimendas passiones: arta uita uidelicet per abstinentiam ac exercitia & uigiliarum expediret. Aliis uero non habentibus illas

122

passiones: non congrueret. qui forte defectus suos alio exer-
citio, uel diuinæ gratiæ auxilio supplere possent. Nam ue-
luti scdm doctrinā apli: in uno corpore multa sūt membra
nō idem officiū hñtia: & quod uni ꝯgruit, alteri plerunqȝ est
nociuū sine offensiōe corporis: sic plerunqȝ una uiuēdi forma:
quæ aliq̄bus est ad salutem: aliis cedit in pernitiem. & ecō
tra. Profecerūt certe sibi & multis in ordine ecclesiastico: cō
plures quos numerare opʼsū foret. adeo ut dicere mihi re-
cte posset aliq̄s tanq̄ de stellī cęli: numera si potes. Sic Ni-
colaus fulsit. sic greg. sūmus ipse pontifex. sic paulinus ep̄us
nolanus licȝ opulētissimus: sed & in regłari & monastica ui-
ta effulsit. Item Basilius. Benedictus. Hierony. Dominicus
atqȝ Franciscus. & plurimi q̄bus domus dñi referta est. Inť
quos nōnulli aut diuino motu sup̄naqȝ inspiratione uocati:
aut uariis ex causis ex altero statu ad alteꝝ exspirarūt. in
quo beati euasere: sine tamē p̄oris status diminutiōe. Hinc
Benedictus. hinc Dñicus & q̄plures studiore feruore deo fa-
mulari cupientes, & sæculi cōsortia fugiētes: ex clericoꝝ or-
dine ad regularē uitā trāsierunt. Hinc rursus Augustinus,
Gregoriusqȝ eadem uocati inspiratiōe & ꝓficiendi fidelibus
uberibus zelo succensi: ex monastica religiōe ad ecclesiasticū
ep̄alis ordinis gradū sancte & meritorie cōmearunt. Vnus
quisqȝ igiť (ꝓut scdm aplm destinauit in corde suo) sic hanc
uel illā uiā eligit: uires suas cōsyderās scdm finem sibi in-
tentum. Est enī uterqȝ status (ut tactū est) nō p̄cepti. sed cō
silii & supererogationis. nec imperať: sed suadeť. Et ueluti
de ꝟginibus apls ait: qui potest capere capiat. & de matri-
monio scdm eundē aplm: plerūqȝ melius est nubere q̄ mori.
Ita in hiis statibus dicendum est. In q̄busdam forte utilius
foret: ut per spirituale matrimoniū ecclesiæ nubant: q̄ ultra
uires inexpertas sub stricta regulari uita retro respiciētes:
uitā deserāt inceptā. Itaqȝ inexpertis, imbecillibus & infir-

mis putamus: ꝙ status ecclesiastici ordinis tanquã humanior & tolerabilior est preeligẽdus: nisi altiori inspiratiõe quis desup ad aliã uitã uocatus: aut spũali & corporali adiumẽto roboratus fuerit. Accedit ad hoc: quia eligere actus est uoluntatis & uirtutis. uirtus ergo ipsa ↄsyderãda est (iuxta phm̃) scdm electionem medii quod in recta rõne ↄsistit. Ecclesiasticus itaqȝ status attẽta humana fragilitate & ꝓmptitudine peccãdi: q̃ndam uiã mediã & rõnabilem uiuendi hr̃e uidet̃. Habet enĩ religiositatis satis. habet & aliqd humanitatis seu laxitatis. Quod: si forte dicat̃ religionis uitam etiã eodẽ respectu simplr̃ foꝛe eligendã: ꝓeo ꝙ habȝ tolerãtias & moderatiões suas ad iudiciũ prelatoꝝ: nec ultra precipit̃: q̃ rationabilit̃ supportari possit: & quod dato ꝙ quis in religione cadat: habet resurgendi remedia ꝑpr intentionem ad deũ erectã: habet deniqȝ fratres a qbus iuuari põt. Fateor illud uerꝝ fore: tñ illud idem quod eisdem religiosis ex permissiõe fit: seu indulgẽtia clericis: fit ex iure communi. Quod enĩ tolerat̃ aut indulget̃: cõstat legi derogare atqȝ aliqñ ꝓhibitũ esse. & si aliqñ sine cã indulgeat̃: cõsciẽtia urget̃ & intus bellum nascit̃: ubi qetari sperat̃. maxime ꝓpter instituta & artissimas cuiuscȝ religionis ↄstitutiones, qbus se artari uouerunt: & ad multa alia quoꝝ transgressio aut contemptus mortale plerunqȝ inducit peccatũ: quae oĩa nõ ita acriter clericis cõtingũt. Demum eaipsa remedia: quae religiosis competũt ex tolerãtia uel fratꝝ presidio: etiã clericis communia esse pñt. ¶ Circa Secundũ uero quis status seu uiuendi modus predictorum praeeligendus sit tanq̃ sanctior & perfectior: dictum est in praecedenti capitulo;

¶ Ca. xxiiii: ¶ Assignant̃ rñsiones ad obiecta cõtra religiosos pro tuenda opinione illoꝝ: qui sentiunt religiosos esse in perfectiori statu: q̃ sint Decani, Archidiaconi, &

alii inferiores clerici post epm. ubi discutit: quae sit perfectior uita: actiua, uel contemplatiua. & de earum adinuicem comparatione. & de aliis hanc materiā tangentibus;

Libet igitur pro tuenda illa opinione quae habet inferiores ministros ecclesiae, post epos nō aequari religiosis quo ad statum perfectionis rndere ad nōnulla obiecta superius adducta: quae pbare uidentur archidiaconos, curatos, & predictos inferiores ministros ad religiosos comparatos pfectiorem, aut saltem aeqlem statum in ecclesia obtinere. Et quanq per ea quae dicta sūt, satis rōnes ipse solutae uideantur: particularius tamē ad singulas, singulae fient satisfactiones. Primo igitur dicebatur: quia monachis licitū est trāsire ad statū psbyterorum: tanq ad perfeictorē. quia ut inqt Hierony. & trāssumptiue in canone. xxiii. q. i. dicitur. sic uiue in monasterio: ut clericus esse merearis. Rndetur enī q mona chus tanq monachus: nō habet officiū clerici exercere. uerun tn inqntum litterati & docti sūt: licite possūt pmoueri ad psbyteratū, & curā monachalē aliorum habere. perfectionem tn status nō habet ex illo transitu: sed ex perpetua obligatione uoti. Et ita licet fiat psbyter: non dimittit pfectionē monachalē. ideo subditur in prefato decreto: multo tempore disce: quae postmodū doceas: & inter bonos, semp meliores sectare. Deinde adducebat illud Hierony. ad Eliodorum: ubi dicebat Hierony. mihi scilicet monacho an psbyterum sedere nō licet. illi si peccauero: licet me tradere Sathanae. Ex quo uidetur curā aiarum hntes in pfectiori esse statu qbusuis religiosis cōtemplatiōi uacātibus. aut saltem in statu pfectionis esse. Sed dicendū est omēs ministros ecclesiae esse in pfectiōis statu: mō quo sup dictum est uidelicet ppter officii administrationem. Sed talis pfectio status scdm eos qui hāc opinionē tenent: magis accipitur comparatiue q pprie. Vnde Canones

appellãt statũ clericorꝝ gradũ quendã: ut inferius latius tã-
get. Postea uero dicebatᷣ bonũ publicum pferendũ esse bono
puato. & cum curati gerãt officiũ publicũ: quia curã aĩarꝝ:
quo zelo seu officio scdm Greg. nullũ est deo acceptabilius
& religiosi solum intendãt pprie saluti: uidetᷣ curatos esse
in pfectiori statu. Quibus rñdetᷣ: ꝙ q̃uis absolute intẽdere
bono publico: sit maioris pfectionis q̃ intendere bono pua-
to. hoc est in genere operis pfectio. intẽdere tñ pfecte bono
puato: uel saluti pprie: prefertᷣ illi qui impfecte intendit
bono publico. Zelus enĩ aĩarꝝ sacrificiũ est acceptum deo: si
ordinate fit. qui ordo est: ut quis pmo habeat curã salutis
sue. & postmodũ aliorꝝ. quia ut scribitᷣ mathei. xvi. & tran-
sumptiue in canone. quid pdest homini si uniuersũ mũdum
lucretᷣ: animæ uero suæ detrimentũ patiatᷣ. Deniq respõdent
alio mõ uidelicz: ꝙ ea quæ dicta sũt bene pbant curatos, &
inferiores ministros ecclesiæ si recte agãt: posse esse in pfe-
ctionis opere: sed nõ in pfectionis statu. Quia pdicti mini
stri ecclesiæ nõ suscipiũt plebis aut parrochiæ suæ curã cum
ppetuo obligatiõis uoto. quod ex eo patet: quia eam dese-
rere pñt. aut renuntiãdo. aut per religionis ingressum. soli
ergo epi cũ uoto ppetuo suscipiũt curã aĩarꝝ. & ideo sine li-
centia aplicæ sedis illã deserere nõ pñt. Rursus quod obii-
citᷣ de helia de quo Chrysost. dicit: si talem aliquẽ adducas
mihi monachũ, q̃lis helias fuit. nõ tñ illi comparãdus est:
qui ẽditus est cure pplorꝝ & cetera. Ad qd dicitᷣ: ꝙ Chrys-
ostomus nõ intellexit de simplici p̃sbytero: sed de episcopo
Qz si loquatᷣ de simplici p̃sbytero: nõ intẽdit preferre sta-
tũ p̃sbyteri statui religionis: sed intẽdit ꝙ piculosioꝛ est sta
tus hñtis curã aĩarꝝ: q̃ religiosi in cõtemplatiõe uiuẽtis. &
per cõseqñs seruare se innocentẽ in maiori piculo: iudicium
est maioris uirtutis. Sed q̃uis maioꝛ uirtus requiratᷣ ad hoc
ꝙ aliqs se preseruet immunẽ a peccato intᷣ pplos q̃ in reli-

124

gione: maioris tñ uirtutis est uitare pìcula religionẽ intrã-
do: q̃ nõ uitare picula int̃ pplos uiuendo. Item obiiciebat̃:
quia p̃sbyteris & ministris ecclesiæ magis committit̃ uidelꝫ
cura aïarꝝ: q̃ religiosis. & per conseq̃ns status est maioris p-
fectionis & meriti. Ad quod dicit̃: q᷑ aliq̃ agere uel admi-
nistrare dupliciť contingit. Si enĩ ille cui plus est cõmissum
maiora faciat, aut plus seruiat: indubie plus meret̃: q̃ ille
cui minus committit̃, & minus faciat. Sed si ille cui minus
committit̃ maiora, & pfectiora faciat & plus seruiat: magis
meret̃ q̃ ille cui magis est cõmissũ & minus seruit. In utroq;
igit̃ statu clericorꝝ & religiosorꝝ ista duo reperiri pñt. per
quæ uis argumẽti soluit̃. Ad aliud autem quod dicebat̃ de
merito & perfectiõe quod ↄsistit in cura aïarꝝ: sup̃ rñsum est
in solutiõe ad argumẽtum, quod fiebat de publico & cõmu-
ni bono p̃uato preferendo. ¶ Subseq̃nter ñ obstat quod di-
cebat̃ quia liberare innocẽtes de manu perfidorꝝ maxime p-
fectionis & meriti est. adducẽtes etiã illud Hieronymi: qa
sancta simplicitas solũ sibi ꝓdest: sed tãto plus nocet: si cõ
tradicẽtibus nõ resistit. Dicendũ est q᷑ illa magnitudo meri
ti intelligit̃ ex parte mentis. qñ quis tm̃ ꝓficit in cõtem-
platiõe: ut ꝓpꝫ deũ uelit intendere saluti ꝓximorꝝ. etiã cum
aliquo detrimẽto cõtemplatiõis. Hoc enĩ mõ certum est q᷑
ad maiorem perfectionẽ caritatis pertinet q̃ simpľr uacare
cõtemplatiõi. Et hoc est quod Isidorus in libro de sũmo bo
no ait: bonũ est igit̃ corporaliť remotũ esse a mundo. meli-
us tñ remotũ esse uoluntate. Optimũ aũt & perfecti meriti
est: utroq; esse semotũ. Quod etiã dicebat̃: quia magnitudo
meriti cõsistit in magnitudine conatus ad uincendũ ꝓmpti
tudinem peccãdi. quia beatus est qui potuit trãsgredi & nõ
est trãsgressus. quæ ꝓmptitudo magis inest ministris eccle-
siæ, q̃ in religiosis. Dicendũ est q᷑ magnitudo meriti hoĩs
erga deũ ex tribus põt insurgere. Primo ex parte merentis.

Secundo ex parte principii formalis quo quis meret̃. Ter-
tio ex parte operis meritorii. Si igit̃ magnitudo meriti pẽ-
set̃ ex parte merentis: qñ aliqs cõtemplatiõe dei & in chri-
sti amore tm̃ creuit: ut ad tẽpus cupit detrimentũ pati suæ
fruitionis ꝑpter christi gloriã, ad ꝓcurandã ꝓximoꝝ salu-
tem mõ quo dicebat apts ad Rom. ix. cupiebã ego esse ana-
thema a christo ꝑ fratribus meis. de quo Chrysost. dicit in
libello de laudibus eius: ꝙ sicut ferrũ in ignem missũ non
est aliud q̃ ignis: sic aĩa Pauli diuĩa caritate incensa: ñ erat
aliud q̃ caritas. Talis ergo puto magis meret̃ in uita actĩa
saluti ꝓximoꝝ intẽdens: q̃ in uita cõtemplatiua: cõtempla
tioni uacãs. Vñ Paulus hoc elegit tanq̃ maioris caritatis &
maioris meriti. Electio enĩ nõ est nisi de maiori bono. Vñ
dicit ad Phil. pmo: coartor enĩ ex duobus desyderiũ habens
dissolui & esse cũ christo: quod mihi multo melius est. per-
manere aũt in caritate: necessariũ ꝑpter uos. Et hoc cõfidẽs
scio quia ꝑmanebo oĩbus uobis ad ꝑfectum uestꝝ. Sup quo
uerbo dicit glõ. quod elegit Paulus nõ qđ sibi melius erat:
sed quod multis expediebat ꝑpter caritatẽ quæ supeminet
oĩbus. Si uero cõsyderet̃ pncipium formale quo quis mere-
tur: putant aliq ꝙ maioris meriti est cõtemplatiua uita q̃
actiua. Cum enĩ pncipium formale merendi sit caritas: sicut
magis meritoriũ est diligere deũ scd̃m se: q̃ diligere ꝓxi-
mum. sic maioris meriti est uita cõtemplatiua, quæ directe
de suo genere ordinat̃ ad dilectionẽ dei. scd̃m quẽ modũ in-
telligit̃ illud Greg. vi. moral. ultĩo ca. martæ cura nõ rep-
hendit̃. Mariæ uero contemplatio etiã laudat̃: quia magna
sunt uitæ actiuæ merita: sed cõtemplatiuæ sũt potiora. Ve-
rum si cõsyderat̃ opus meritoꝝ: uident̃ se hr̃e sicut exellen
tia & excessa. quia respectu meriti accidẽtalis: cũ tale meri-
tum det̃ scd̃m genus operis. maioris meriti põt esse actiua
uita potior q̃ ꝯtemplatiua. Et istomõ nedum epĩ: sed p̃sby-

teri & sacerdotes curã animarum habentes: in exellentiore & perfectiore statu sũt: q̃ religiosi. Et de istis loquit̃ august. Valerio: nihil est in hac uita difficilius: piculosius: laboriosius episcopi p̄sbyteri, aut diaconi officio: si pfunctorie agat̃ Sed apud deũ nihil beatius: si eo mõ militet̃ quo nr̃ imperator iubet. Si uero utrunq̃ seu utranq̃ uitã sũmimus respectu meriti essentialis, quod rñdet caritati tanq̃ radici meret̃ di: putant aliq̃ simplicit̃ maioris meriti esse cõtemplatiuã q̃ actiuã. Alii uero famosi & moderni doctores cõparando istas duas uitas adinuicem: distinguunt. quia q̃ntum ad eorum substantiã simpl̃r potior, & per cõseq̃ns p̃ferẽda est cõtemplatio: ut dicit̃ in ca. nisi cum pridem. de renuntiatiõe. Ipsa est enĩ secntior & magis suauis. paucissimis indigẽs, & ꝑpter se eligẽda tanq̃ q̃etissima. quorum cõtraria cõtingũt operibus actiuæ. & scd̃m hũc modũ comparãdi ꝯtemplatiã simpl̃r est melior, & præferenda actiuæ. Si uero comparant̃ q̃ntum ad eorum usum: tũc distinguũt. Nã quia usus respicit operis executionem: executio aũt actionis duo respicit: scilicz ipsos ad quos est scilicz subditos: & ipsũ exeq̃ntem scilicz prælatum. Si ꝑmomõ cõparent̃: sic actiua p̃ferenda est ꝯtemplatiõi. quia pluribus utilis est. & magis fructuosa: ut dicit̃ in dicta decretali: licet illa sit securior & magis suauis. quia in fecũditate sobolis: lippitudo Liæ, Rachaelis pulchritudini est p̃lata: ut dicit Greg. sup̲ Ezechielem exponẽs illud: erat Lia lippa, sed fecunda. Si uero comparent̃ secundo mõ: aut est ad illud dispositus & idoneus. aut nõ. si nõ: tunc melior est sibi usus cõtemplatiuæ. quia sibi põt ibi ꝓficere. sed in actiua: nec sibi nec aliis. Si uero est idoneus: aut accedit uocatus & necessitatus: aut ꝓpa uoluntate. Si secũdo mõ ꝯtemplatio præcellit. quia actiua nõ præcellit: nisi ꝓueniat ex coactiõe & necessitate. si uero coactus: tũc simpl̃r actiua p̃cellit quo ad usum eius. & sic siue cogat̃ ab homine uel ex

caritate: uel ꝓpter necessitatem ꝓximorum & talibus melior est actiua, quam cõtemplatiua. Nam per talem actionẽ augetur caritas. & ad perferendũ aduersa: & cõtemplãdum optima. & sic sua actio est melior aliis: quam sua cõtemplatio. est etiã maioris meriti. Et sic patet quod quo ad usum uitæ præsentis talis actiua est simpliciter melior. & status eius, & etiã opera magis meritoria. Fatemur tñ quod cõtemplatio est realiter præeligẽda. quia plures inueniuntur ad hoc idonei: qui in actione deficerent. Si tamẽ homo esset assecuratus, quod ppts indigeret: & quod bene gereret illã curã: etiã sine periculo peccati posset illam desyderare & se ingerere: & uelle magis hoc fieri per se quam per aliũ. neque hoc esset præsumptuosũ. quia licitũ est appetere maius meritũ: sicut fecit Isaias. Itaque talis uita tanquam bona simpliciter est præeligẽda. Ex quibus aperte mõstratur quõ intelligendæ sũt rõnes adductæ pro parte illorum: qui putãt statum clericorum, inferiorum ab epo: perfectiorẽ esse statui religionis;

Ca. xxv. De Exellentia & Laudibus uitæ Monasticæ & Religiosæ. Et de pluribus causis ꝓpter quas præeligenda sit quam alius uiuendi modus;

MOnasticam Religiosamque uitã: preconiis laudibusque efferre, nõ puto aliud fore: quam lucem ipsam, facibus adiuuare. Habet enim hoc uitæ genus ea omnia quæ ad bene, beateque uiuendũ cõferunt: quæ ad uerã fœlicitatem cõducunt. & ut paucis oĩa comprehendã: id habet ꝓprium religiosorum uita: ut deo ꝓpinquior, acceptiorque cæteris esse uideatur. Qui enim (inquit apts) adhæret deo: unus spũs est cũ eo Nam & Hierony. fatetur meliores nõ posse inueniri: quam qui in monasteriis ꝓfecerunt. Unde & Augst. in libro de operibus monachorum, illos sanctiores esse testatur: qui a cõspectu hoim separati: paucis ad se præbent accessũ: sed deo contemplantur.

126

Quis enim dubitat quin deserentes mũdum & tumultũ sæculi: & se a sæculi oblectamẽtis segregãtes: christo cõformẽtur & ab eo facilius cõfortent᷑: Quod latius ipse Augusti. ꝓsequit᷑ sup illud apocalip. mulier fugit in solitudine: sed neq͂ illud ꝑmittendũ est: q̃m in cæteris huius uitæ occupatiõibus & uiuendi modis, illud hoĩbus cõmune est: ut tẽpora transeãt & nõ redeãt. Religiosi tñ uiri illud facile agere possũt. nõ tm̃ ne tẽpus fugiat: sed ne pereat. Occupant᷑ quidem religiosi aliq̃n lectiõe plerunq͂ orõne. nec altera alteram impedit: sed auget. Succedit demũ diuini uerbi p̄dicatio: qua deo nulla gratior occupatio esse põt. Demũ itur ad bonaꝝ artiũ studia. Discunt enĩ aut docent scribuntq͂ posteris doctrinã ad erudiẽdos saluãdosq͂ homines. nullũq͂ illis tempus uacuũ est. Et cum (teste Cicerone) nihil dulcius bñ impensi tẽporis memoria: hac locupletissimi sũt religiosi. In cæteris siqdem uiuendi modis ↄsyderemus hoĩm tempora. Primo infantiã ipsã siue pueritiã in uanos ludos. adolescẽtiam & iuuentutẽ in libidinẽ & auaritiã. Senectam uero & Seniũ in quærelas: in cruciatus & doloris corporis. in suspiria: in lamẽta ↄsumimus. Religiosi uero infantiã in artibus addiscẽdis, in diuino cultu imp̄mendo: adolescentiã uero in altioribus studiis: senectutẽ uero in docẽdo, p̄dicando, deoq͂ uacando & cõtemplando: fructuose expendunt. Et ut paucis agamus int᷑ monasticã uitã & cæteras uiuẽdi formulas, illd̃ interest: quia quo magis illi nitunt᷑ ut salui fiant: tm̃ isti conant᷑ ut pereãt. Quinimo q̃ntum illi nos ad saluãdũ inuitant, adiuuãt, atq͂ cogũt: tm̃ nosipsos ĩpedimus. ❡ Cæteꝝ Religiosoꝝ uita ex quinq͂ causis exellentior atq͂ ꝑfectior cęteris uidet᷑. Primo qdem quia dignior: ueluti quã christus eligere uisus est: & apti secuti sunt. Secundo quia securior. nam ut inqt Aug. pro mille cadẽtibus in religione: cadent decem milia in sæculari uita. ❡ Tertio exellentior est uita

monastica: quia dultior atq iocundior. nõ enĩ habet amaritu
dinem cõseruatio eius. nec tedium cõuictus illius: sed gaudi
um & lætitiã. Quarto quia sanctior & deo pximior per ad-
hesionem cõtemplatiõis. Vñ qdam sapiens religiosor uitã
recte per dexterã designat. sæculare uero uitã per sinistram
unde super illo: leua eius sub capite meo: & dextera illius
amplexabit me: recte inquit sæcularis uita sub leua eccle-
siæ ponit: quia iuuat ad sustentationẽ. Sed dextera idest ui
ta religiosa, christũ sponsum ecclesiæ ãplexat: dum eius in-
nocentiæ & cõtemplatiõis ãplexibus delectat. ¶ Sed & his
alia quinq addenda sunt: pter que monastica uita pfectis-
sima atq exellentissima habet. Primo quia tẽporaliũ sollici
tudinis minus habet. Secundo quia ad spũalem adhesionem
maiorẽ habet aptitudinẽ. Tertio quia maiorẽ recõpensatio-
nem ab ea sperat. Quarto quia in ea maiorẽ unusqsque ha-
bet sui potestatẽ & fruitionẽ. Quinto quia in ea unusqsque
facilius uitat humanor piculor pmptitudines. Rursus mo
nastici uiri nedũ in his: sed plurimis aliis cunctis uitæ mo
dis pferunt. Alibi enĩ negociãtes foris qetem querũt: quam
religiosi intra se habẽt. Illi tẽporalibus studẽt: sæcularibus
implicant: uanitatibus inuoluunt: & dum inferiores pluri-
mos habere delectant: ab interioribus & superioribus elõ
gant. Distrahunt alibi hoĩes pter ea quæ foris sunt. & in
fœlicit amittunt preciosiora quæ intra se sunt: ut recte cum
Bern. dicãt: quãto magis ad mundũ accedimus: tãto magis
a deo recedimus. Desyderãt enĩ qui extra religionẽ degunt
uideri sapientes: dũ oper bonor penuria, & uera sapientia
stulti efficiunt. Credũt foris lucrari: dum seipsos perdũt. cæ
lestia appetere uident: dũ carnei eis oculi sunt. Quãto ma-
gis in tẽporalibus reddunt solliciti: tãto magis a spũalibus
efficiunt mendici. Cæci quippe sunt & duces cæcor. Omnia
enim disponere, ordinare & scire presummũt: dum seipsos

distrahũt. Illa præterea drña int saeculares & religiosos apertissima est: qm (ut inquit Hugo de sancto uictore) in illis uigilat spũs dei: dum in cæteris dormit. uiget in illis rõ: in istis sensus: in his rõ extinguit. feruet in illis amor dei in istis amor mũdi. hi mũdum diligũt: dum illi relinquũt illi oĩm obliuiscunt: & unusquisque unicæ matris suæ otinuo recordat: isti uero oĩm quæ sũt mũdi recordant: & se obliuiscunt. Illi caduca. hæc & terrena ãplectunt: & ad ea summopere aspirãt: dum isti ea quæ supra terrã sunt desyderãt. Hi gressu ppo currunt ad interitũ: dum monastici ad salutẽ festinãt. Religiosi oĩa pter deum dimittũt: dum tẽporales uiri deũ relinquũt pter oĩa. Sed certe non fallunt. ea enĩ funesta cæcitas uicem eis reddit. quia cum pter eos omnia deus fecerit: isti pter illa deum dimittũt. quare iuste eos oĩa dimittũt. Sæculares denique prudentiores uident. in quare huius sæculi se hoĩes comprobãt. quia (ut scriptũ est) filii huius sæculi prudẽtiores sũt filiis lucis. Isti ad ea quæ dei sunt tardi, pigri, tepidi atque inertes sũt. nec cogitãt quo tẽdere debeãt. uiã sciunt: sed scient deuiãt. & si qui eã nesciũt illã nõ inqrunt. Quinimo religiosorum uitã: quia humilem: quia sæculo abiectã: quia mollibus nõ indutã, abiiciunt. & uitã eorum putãt insaniã. Qui paulopost uidebũt quõ computati sunt in numero sanctorum & sors illorum inæternũ. Patet ergo huius regularis & monasticæ summa exellentia & perfectio, super cæteros temporales status.

Ca. xxvi. De Difficultatibus uitæ Religiosæ. & de laboribus & aculeis religiosorum in genere.

Religiosam atque Monasticam uitã laudabilem atque perfectã, & deo acceptã esse: nemo est qui ãbigat. Verum alia aliis congruunt. & diuersi ad diuersa

aptiores sũt. Deniq; aliud est religiosũ esse: aliud religiose uiuere. Multi nomie religiosi sũt: pauci re. Plurimi religiose uiuere cœperunt: qui supstitiosa uita finierũt. & ut qdã ait sapiens: dulce negocium, iocundũ nomen religionis est: sed pgressus difficilis: ueluti in quo uitę statu hoĩ libertas, uolũtas, ac uoluptas, & affluẽtia adimit. & ut breuibus dicam: ipsa quoq; q̃ nã cã ɔcedit: sancta religio phibet. Fateor in monasteriis deus ipse noscit: ibi dei notitia, amor, & cultus habent: ea tñ in cæteris uitæ statibus impleri pussunt. & utinã tã digne: tã recte implerent ab hoĩbus, q̃ sciunt. Scit enĩ unusqsque quõ placere deo possit. idq; si agat: uere religiosus est. Se enĩ deo ille religat: qui in pietate & humilitate deũ colit: & insolentias stirpat. Fateor ea commodius in monasteriis fieri: si facultas corporis aĩq; uires suppetunt. Deniq; qetem animi in religione monastica inueniri aiunt. Quibus ego dicere possem: si qetem animi speras aut optas: cur ergo in bello stas? Quocunq; igit in statu uiuas: quis tibi bellũ infert: nisi tu unus? Quod ergo tu tibi aufers: quare in alio statu speras? Deniq; cõsydera illud Isidori: qm̃ ad dei qetudinẽ nõ accedit passibus corporis: sed mentis speculatiõibus. Vidisti tu plurimos religioso habitu indutos per ingetudines discurrẽtes. apostatãtes: & alios ppter inopiam rerꝝ necessariaꝝ ab incepto opere cadentes. De qbus scriptum est: qm̃ ppter inopiã multi deliquerunt. Quanq̃ illud fateor non sacræ religioni: sed eoꝝ improbitati imputãdum est. uerumtñ deliberatiõe & cõsilio nõ paruo opus est. Quare (ut ego puto) monastica, religiosaq; uita ab illis potissime eligẽda est: qui casum nõ timẽt. Imperfectis enĩ & fragilibus, & nõdum uitioꝝ mortificationẽ superantibus, experiendũ dixerim: nõ pfitendũ: aut uerius differendũ. Præterea Religiosi nõnulli huius temporis ab utero regulæ suæ aberrãtes. Quo enĩ mõ ɔuersent: quo ue obedi-

128

entiæ paupertatis & castitatis tramite religionē obseruent: tu ipse nosti. In qbus (ut mihi uidetꝰ) maior est piculi timor q̄ spes pficiendi. Hinc qdam sapiēs illud trenoꝶ exponens Lapides sanctuarii dispersi sunt. Plangunt (inquit) religiosi implicati temporalibus negociis: quia nō est actio sæcularis uitę: quā hodie nō administrent religiosi. discurre singuloꝶ occupationes & officia: religiosos adesse uidebis. Sæcularia enī negocia sæculariter pertractāt. ad quæ utinā pficiendi gratia: aut uocati accederēt. Sed phdolor sese ingerūt cupiditatis uel adipiscēdæ dignitatis gratia: aut forte lasciuitatis & habendæ exemptiōis: ut excutiāt collum ab obediētia suoꝶ prelatoꝶ: agentes ꝯtra pncipalia eoꝶ uota: per quoꝶ obligationē positi sūt in statu perfectiōis. Et quanq̄ prauorum hoīm facta, bonos a bono nō retrahāt: qnimo sicut pœna suos actores: sic innocētia suos tenet sectatores. Nihilominus hęc quorundā religiosoꝶ praua exempla, & si aliquos a religione penitus nō arceant: cogūt tn̄ ut differāt quousq; se experiantꝰ. Quibus colligitꝰ hunc statum non parꝶ laboris & difficultatis habere.

Ca. xxvii. Particularius & Latius De Promptitudine periculoꝶ huiusmodi Status in specie. & de malis Religiosis. & abusibus illoꝶ.

POst difficultates & labores predictos, quos nōnulli in genere adducunt: circa monasticā uitā afferūt. & alia particularis de pmptitudine piculi huius status. Aiunt enī quia picula monasticæ uitæ ex plurimis conspicere libet: eo p̄sertim: quia cum peccata effugere uix possimus: cōstat in eodem genere peccādi lōge grauius religiosos peccare q̄ cæteros hoīes. Quis enī dubitat (ut Sanctus Thomas refert) religiosū grauius peccare fornicando contra

uotum continentiæ: grauius peccare contra uotum pauperta
tis: grauius deniq peccare, inobediẽdo cõtra uotũ obedien-
tiæ? Deinde quis dubitat religiosũ grauius peccare ex con-
temptu. quia (ut sancti aiunt doctores) per cõtemptũ uidet
ingratus beneficii recepti: cum per religionẽ sublimatus sit
ad pfectionis statũ. qnimo & dei filiũ cõculcat atq uitupe-
rat per cõtemptum. Cõtra quos Hierony. cõquæri uidet in
quiens illud Sapientis: quid est q dilectus meus in domo
mea facit scelera multa? Deniq g̃uius peccat ppter pmpta
scãdala: cum multi eius uitã ut speculum respiciunt. Quos
idem Hierony. signat. Ait enĩ cũ ppheta hieremia: uidi si
militudinẽ adulterii. & iter mendacii. & cõfortauerũt ma-
nus pessimorum. nõ ut cõuerteret unusq̃sque a malitia sua. Cõ
fortauerunt inq̃ manus pessimorum: quia malo eorum exemplo
mali quodãmõ cõfortari uident: eos uidelicet seq̃ndo in sce-
leribus: quos sequi debuerũt pie & sancte uiuẽdo. Est igit
piculosus cõtemptus in religioso. quia (ut thomas ait) cum
religiosus uenit in cõtemptum: incorrigibilis efficit: & om
nium est pessimus. adducẽs illud Hieremiæ: ↄfregisti iugũ
& dirrupisti uincula mea. Vñ Bern. ad eugeniũ: quę maior
puersitas: qui maior cõtemptus: q̃ post perfectiõis uotiuam
pmissionẽ: uoluntariã obligationẽ: post sacri habitus suscep
tionem: post exemplorum ũtuosorum patrum multitudinẽ & perfe
ctionem: redire ad peccata sicut canis ad uomitũ. Illorum præ-
cepta cõtempnere: quos totius uitæ & actionis suæ iudices
loco dei elegit. Et sbdit: magna monachi dignitas: sed ma-
gna eius damnatio: si quæ sũt monachi, agere prætmittit.
¶ Ceterum huius status labores & difficultates non negauit
augustinus, ad Vincentiũ donatistã. Ait enĩ: fateor caritati
uestrę corã dño deo nostro, qui testis est super aĩam meã, ex
quo deo seruire cœpi: quoniã difficile sum expertus melio-
res posse inuenire q̃ qui in monasteriis profecerunt: ita nec

peiores q̃ qui in monasteriis defecerunt· ut hinc arbitror in apocalipsi esse dictum: iustus iustificet adhuc: & qui in sordibus est, sordescet adhuc· Attendenda ergo sũt Augustini uerba· Fatetur enĩ meliores non reperiri q̃ qui in monasterio pfecerunt· sed nec peiores q̃ qui defecerũt· Constat enĩ longe plures deficere q̃ pficere· Nam (ut hierony· inquit) rara est uirtus, atq; difficilis: & a paucis appetitur· Sed & phũs in Ethicis ait: difficile admodũ fore tenere mediũ ũtutis· quare lõge plures deficiũt, q̃ attingũt· ueluti sagittãtes ad signum mediũ: plures deficiũt q̃ signũ tangãt· Vñ qdam sapiens nõ miratur quare plures hoĩes sint uitiosi q̃ uirtuosi: maxime qa peccare multis mõis cõtingit: & unico defectu quis redditur uitiosus· sed nequaq̃ quis uirtuosus & innocens erit: nisi omĩ cõcurrente uirtute quæ inuicẽ cõnexe noscuntur· Vñ Saluator multos fore uocatos ait: sed paucos electos· Et ppheta clamat: quia multi quoq; defecerunt: Et iterũ: omñs simul inutiles facti sunt: nõ est qui faciat bonũ: ut bonorũ raritatẽ atq; parcitatẽ designaret· Cũ ergo in omni statu plures deficere arbitrãdum sit: religiosos grauius deficere nõ est ãbiguum· Quis enĩ nõ cernit religiosorũ tam copiosã numerositatẽ: sed quis nõ uidet tã paucorũ sanctitatẽ: Quis ñ cernit multorũ religiosorũ superbiã & elationẽ: sed quis ñ uidet paucorũ humiliationẽ: Plurimi certe sunt religiosi: sed phdolor tales (ut cum bern· loquar) sub habitu religionis animũ sæcularẽ: & sub pãnis cõuersationis hẽre inueniantur cor altũ in sæculo, & peruersum ad religionis opera· De qbus idem Bern· ait: doleo de multis qui post spretã ppti pompã cõuersari deberent in schola humilitatis: grauius insolescere & impatientes ãplius fieri in claustro: q̃ fuissent in sæculo· Et quod magis piculosũ est: pleriq; in religione nõ patiuntur haberi se cõtemptui: qui in domo sua secularitur uiuẽtes, nõ nisi cõtemptibiles esse potuerũt· Præterea in eo uersatur

q̃ maxime religiosorum periculum: quia cum sint religati deo: dum se ligatos fore dolẽt: se amittunt solutos. nõ cõsyderã tes/ q bene ligata securius custodiunt: soluta uero facile p̱ dunt. ¶ Multis rursus aculeis & laboribus: status religio nis est refertus & plurimis periculis expositus. Quis enim dubitat (teste Bern.) g̃uissimũ esse int̃ assuetas epulas esu rire: int̃ delitias præteritas macerari: int̃ uestes p̃tiosas & multas algere: & int̃ diuitias quas oñdit mũdus/ offert dia bolus/ desyderat noster appetitus eas cõtempnere. Profecto hæc grauiora existũt: q̃nto grauius a pautioribus tolerant̃. Fateor certe quia (ut Bern. ait) nõ desunt religiosi in clau stro: qui hoc pacto uolunt esse pauperes: ut nihil eis desit. Deniq uolo religiosi casti sint & pauperes. Quid tñ dices de periculo arrogãtiæ: uanæ gloriæ: quæ nõ nisi meliores tem ptat. Vñ Hierony. plus est deposuisse aĩm: q̃ cultũ. diffici lius arrogãtia: q̃ auro caremus & gemmis. His enĩ abiiectis gloriosi int̃dum tumemus sordibus: & uendibilẽ pauptatẽ populari aure offerimus. Sed ad alia trãseamus. Quis talis religiosus est. quem Bern. ipse describit: qui in nullo p̱rsus aut resistit prioribus: aut inuideat. paribus: aut subiiectis/ plene obsequat̃: sociis cõgruens: subiiectis utiliter oĩbus cõ descendẽs: fugax uoluptatis: appetitor laboris: patiens abiie ctionis: impatiens honoris: pauper in pecunia: diues in sciẽ tia: humilis ad merita: superbus ad uitia: qui ita huic mũ do morit̃: ut soli deo uiuere delectet̃. De his Eusebius di cebat: qm̃ talit̃ in monasterio uiuere/ perfectio est: sed alit̃ cõuersari/ magna damnatio est. Sed certe potius eos imitan tur. de qbus idem Bern. ait: qm̃ superbiæ/ inobediẽtiæ/ & auaritiæ student: quarum primæ culpæ casus attulit & labor. tertię lapsus timet̃. His tribus p̱iculis: tres claustraliũ ordi nes subiiciunt̃. scilicet qui sedem prȩlatiõis quærunt: & prȩ esse non ualent. Alii qui nec obediunt nec obedire uolunt.

130

Tertii familiares Iudæ loculos portantes & in oculto detrahentes. Sed ut paucis multa cõphendã: si studia, si mores, si uitã plurimorꝝ religiosorꝝ cognoscere uis: consydera, quia illis capitulũ hostis est. extra murũ & inuidia. in nocte nullas uigilias hñt. nec in die labores. Laborat monachus ut fiat abbas. Abbas uentrosus. Prior ingrassat̃. Mendicãs blandit̃ potentibus: terrena diligit. Suspitiosus claustralis. Bursarius pecuniosus. Infirmarius cõcubinarius. Capitosus sacrista. Sine orõne conuersi, fratres ad quæstum predicãt. Gardianus eqtat. Prouintialis ꝓclamat. Generalis generat. Preterea de huius status periculo uide quod Bern. dicat in q̃dam epła: moriens uix unq̃ aliquis in cella ad infernum descendit: quia uix unq̃ in celo prædestinatus in ea usq; ad mortem persistit. Item labores & pericula huius status: apertissime demõstrat Greg. in registro ingens: uos qui uiam uitę extra hoĩm freqñtia ducitis, tãto maiora certamĩa pati necesse est: qm̃ ad uos magister ipse temptationũ accedit. Ceterꝝ ex multitudĩe preceptorꝝ & onerꝝ religionum: periculũ & difficultas huius status cõphendit̃. Nã (ut dicit august.) ubi sũt multæ preceptiões: ibi multę sũt transgressiones. Habent enĩ religiosi lõgeplura precepta: q̃ quicunq; hoĩes aliorꝝ statuũ. immo plerunq; ut supra dixi: quod aliis meritũ: sibi ad peccatũ & periculũ est. Nec iuuat si dicas: nõ omĩa precepta obligant. Quibus Hierony. rñdet in q̃dam epła: nõ ideo putet qui se deo obtulit aliq̃ cõtemnẽda esse mãdata: quia leuia sũt. Tam enĩ maxima illa q̃ minima imperata sũt. & cõtemptus unius præcepti p̃cipienti: iniuria est. Et sequit̃: in quocunq; enĩ statu in quouis gradu æquale peccatũ est: uel ꝓhibita dimittere: uel iussa nõ facere. Et Bern. ait: iussa sine culpa nõ negligunt̃: & sine crimĩe nõ ꝯtemnunt̃. O q̃multa sũt hodie in religioĩbus precepta O quot uincula multiplicata. O q̃pauca & tarda remedia.

De quibus Christus dicere uidet᷑: alligant onera grauia & importabilia: & imponūt ea in humeris hoīm. Contra hos multiplicātes pręcepta, comminat᷑ deus duas maledictiōes. Prima est: ue uobis scribæ & pharisei hypocritæ: qui clauditis regnū cælorꝝ añ hoīes ubi ñ intratis nec ꝑmittitis alios intrare. Secunda est: ue uobis scribę & pharisei: qui decimatis mentā & anetum: & relinqtis quæ grauia sūt: scilicꝫ legis iudicium, misericordiā, & fidem. Forte dicet qspiam fatendum esse: plurima esse religionū præcepta: plurima onera. ex qbus necesse est plurima seqant᷑ peccata. Fatendū etiā plurima esse in religiōe pericula, incōmoda: plures difficultates & labores. Verūtn̄ ex plurimis bonis quæ religiosi agunt facilius credit᷑ absorbi posse: sed & ꝓmptius ab eis resurgere ualebūt: ꝑsertim ꝓpter intentionē quā hn̄t ad deum erectā. Accedit quia hn̄t socios a qbus iuuent᷑. ad quos dici pn̄t: quæ tetigi sup̄ in. xxiiii. ca. ¶ Demū fateor possibile illud est. sed difficile dixerim. Præcepta enī aperta sūt impletiōes dubię. mādata certa: trāsgressiones certiores. uitia nō occulta sunt: bona nō uident᷑. pericula manifesta existunt: nec sine discrimīe incurrunt᷑: remedia uero dubia. nec sine magnis laboribus quærunt᷑. Facilius cadimus: q̄ resurgamus. socii uero an iuuent eū qui se lædere uult, unusqsq; cōsyderet, de quibus qdam sapiēs ait: quid iuuat amicus: si animus amicitior lædit. Fateor tn̄ bonis & deo dicatis religiosis, pericula, difficultates, labores huiusmōi q̄dam certamina: q̄dam exercitatiōes existunt: quæ religiose uiuētes eo magis coronāt. atq; ut supra dixi: cum de piculis & laboribus status ecclesiastici egi: non est in culpa religio: sed abutētes religiōe. Nec est improbatio in religiōe: sed de͂pantibus religionē. in qua nō est mirꝝ si sit multitudo piculorꝝ ubi uiolētibus & bene militātibus est cumulus donorꝝ. Nā (ut ait hugo de sancto uictore) oī statui benigna ē religio.

abundãs pauperi·mediocribus sufficiens· tolerabilis diuiti·
infirmis larga·dedicatis compatiẽs· pœnitẽtibus miserans·
peruersis sæuera·bonis optima·Et Chrysosto: religio nunq̃
senescit· fatigationem non sentit· ¶Ex quibus omnibus a-
perte monstratur huius uitæ & status periculum: labor: &
difficultas: simul & necessitas;

¶Ca·xxviii: ¶De inclinatione & dispositiõe naturali, & diuersitate complexionũ & abilitatum hominum q̃ntum ad religionem· & de Consilio in talibus;

Ultra prædicta nonnulli cautos agunt & attentos
religionẽ ingredi uolentes: ut inclinatiões suas ac
dispositiões naẗales, & complexiões attendãt: uires
q; suas discutiãt· Tandem qdam illis circa prędicta consilia
prebent· Aiunt enĩ quia scd̃m ãtiquorum sapiẽtium sentẽtias
diuersi ad diuersos penitus uiuendi mõs: aut inclinanẗ aut
disponunẗ· Diuersitas autẽ & dissimilitudo, aut disparitas
uiuendi unius ad alterum (ut in politicis inquit phũs) ex tri
plici radice pcedit·Primo ex naẗa siue q̃litate diuersa· nõ-
nullos ex diuersitate complexiõis, loci quoq; in quo uiuiẗ:
naẗaliter ad diuersa ferri uidemus·nõnullos enim inclinari
cõspicimus ad bñ politizãdum in Rep· alios ad militãdum
alios ad artificia·alios ad sacrificia & cultũ diuinũ· nec solũ
ad hæc exercitia: sed animæ passiões diuersimode disponun
tur·qm̃ aliq ad uerecundiã·alii ad irã·alii ad tristitiã incli
nanẗ·Complexiõis ergo diuersitas & regionis q̃litas: ad di
uersa penitus inclinat·etiã quo ad mores· Qñãto enĩ huma
na complexio simplicior & purior est: tãto sensus exteriores
uiuatiores, potentiores atq; subtiliores reddunẗ· Quo fit: ut
per conseqñs intellectus hoĩs eo magis sit purior & subti-
lior·Idq; ex eo patet esse manifestum· qm̃ q̃diu sensus ipsi

exteriores uiuatiores existunt: tãtomagis intellectui deser-
uire possunt. Qm̃ intellectus ipse nihil agit aut intelligit
q̃diu in hoĩe existit: nisi cum ministerio sensus. Quare recte
Aristoteles inquit: quia animæ sequunt̃ corpora. Et alibi
in libris de anima ait: molles carne aptos mente dicimus.
Anima ergo siue intellectus humanus, nõ exercet operatio
nes suas: nisi mediãtibus organis corporis. quia eodem phi
losopho teste. Nihil est in intellectu: quin prius fuerit in
sensu. Ex qua radice procedit illa causa a multis ignorata.
q̃re intellectus humanus qñq3 fatigat̃. quod: licet impropie
dictum sit: tñ intellectum fatigari dicimus nõ scdm se: sed
scdm sensus exteriores. cum qbus agere debet intellectus
ipse. Ex qbus oĩbus constat q abilitant̃ seu disponunt̃ ho-
mines ad hunc uel illũ modũ uiuendi: scdm q peius uel me
lius complexio illo₂ est disposita. Et quanq̃ ania ipsa æq̃
perfecta existat: tñ aliqñ eligit unum uiuẽdi modũ sibi ac-
comodũ. & in eo facilius bñ operat̃: si organa corporis me-
lius habet disposita & complexionata. quæ inclinatiue non
completiue ad hoc uel illud disponunt. Secundo: diuersitas
modi uiuendi cõtingit plerunq3 ex diuersa cõsuetudine: quę
naturã imitat̃. & illa ad unũ modum uiuendi trahit alios:
alios ad alium. Tertio: hæc disparitas uiuendi cõtingit nõ
nunq̃ ex speciali diuina influentia. quæ: qñ & quomõ uult
hunc trahit ad unũ uiuendi modũ: alium ad alium. sine ta-
men offensione uniuscuiusq3 liberi arbitrii: prout suæ inscru
tabili placet ꝓuidentię. Quicunq3 ergo hoc modo trahit̃ ad
uitã monasticã: laudet deum qui traxit. & ꝓperet ad locum
quem sibi monstrat deus. & relictis urbibus & ea₂ illece
bris: uadat saluari in Segor. Ve₂ secundus modus cõsuetu-
dinarius eos repente non iuuat: qui delicate in urbibus nu
triti sunt. sed opus est consuetudinem pernitiosã cõtraria cõ
suetudine paulatim deuincere. Si uero ꝑmum modũ atten-

132

dunt: recurrãt ad complexionē: ut p̄diximus. ad naturam suam ad inclinationē, ad dispositionē interioris hominis sui, unusquisque recurrat. denique: ad uires corporis sui: & seipsos & intra seipsos diiudicent: & de se magis sibi q̄ aliis credant. Concludunt ergo & consulunt nōnulli scribentes: ut qui in deliberatione pendet, an religiosam uitam assumat: cuncta animo digerat. & id eligat: quod portare & continuare possit. Nec uolumus quæ tetigimus, dicta esse animo dissuadēdi religionis ingressum. maxime: quia nō ignoramus neminem sine graui peccato religionis uitā alicui aut prohibere aut impedire posse, iuuenibus presertim. Nam adolescenti uolenti uiam perfectionis, dixit christus: uende omnia quæ habes, & da pauperibus: & ueni & sequere me. Vnde quidā Sapiens ait: qui adolescentem a religione retrahunt: similes sunt phariseis. quibus ore Saluatoris dictum est: ue uobis: quia nec uos intratis in regnum cælorum: nec alios sinitis intrare. Veruntamē: cum religionis ingressus de consilio sit & de operibus supererogationis: unusquisque (ut dictum est) ad se recurrat: uiresque suas discutiat: fragilitati suæ, complexioni, naturæ, consuetudini: consulat. & si potest capere: capiat. Dicare enim & religare se deo optimum est. ¶ Sed cogitet qui religionem intrat: laboriosam uiam: iter arduū atque difficile aggredi. nec ad tempus: sed q̄diu uixerit religionis onera necesse est sustineat. Illudque semper in mentem ueniat: quia sic manum ponat ad laboriosum aratrum: ne respiciat retro. quia aptus non erit regno cælorum. Fatemur tñ quia ea quæ tetigimus: inclinatiue non completiue ad hoc uel illud disponunt. Potens est deus abundare & facere gratiam nobis: qui de lapidibus istis pōt suscitare filios Abrae. De lapidibus inq̄: idest de induratis & inflexibilibus animis hominū. nō solum natura uel complexione: sed etiā deprauatione & malitia potest suscitare filios abrae: idest

reddere eos flexibiles & obsequentissimos ad obedientiam & cætera onera religionum. Non tamē improbamus quin vnusquisq; fragilitatem, uiresq; suas discutiat. Et cum consilii sit religionem ingredi: (ut supra dictum est) si potest capere capiat.

¶ Ca. xxix. ¶ De comparatione religiosorum inter se adinuicem. Et primo de comparatione Solitariorum ad socialē uitam agentes: & quæ uita perfectior sit altera.

HAbita est igitur superius comparatio, & differentia horum duorum Statuum: clericalis uidelicet & regularis inter se adinuicem comparatorum. & qualiter alter alteri aut æquatur aut præponatur quo ad perfectionem statuum. & quis sit eligibilior prout perfectior aut prout humanior. Iam superest ut status religiosorum inter se adinuicem distinguantur, & comparentur quo ad perfectionis statū. Et primo de religiosis solitariis comparatis ad uitam socialem agentes. Quaātum igitur ad religiosorum statum inter se cōsyderandum, & comparādum: duplicem fore puto differētiam religiosorum. quorundā: qui solitariam & anacoriticam uitam ducunt. aliorum: qui socialem. De solitariis ergo primo dicendum est. deinde de socialem uitam agentibus. De primis itaq; a nōnullis sanctis doctoribus asseritur illos omnes cæteros religiosos exellentia uitæ status perfectione anteire. Sic de Antonio legimus. Sic de Paulo primo heremita necnon Benedicto & primis machanionibus & plurimis aliis De quibus Augustinus in libro de operibus manachorum ait: illos manachos sanctiores esse: qui a conspectu hominū segregati: nulli ad se prebent accessū. Alii uero distinguendū putant. quia uel loquimur de perfectionis statu: uel de perfectionis opere. Vtroq; autē modo solitaria uita maiorem

133

perfectionē acquirit: q̄ ſocialis. Quoꝝ ratio eſt. quoniā ui-
ta ſocialis: ſtatus eſt uolentium perfici per inſtructionem in
intellectu: & per correctionem in effectu: cum aliq̄n contin
gat a uia perfectiōis deuiare. Sed ſolitaria uita eſt perfecto
rum: & talium qui nullo iſtoꝝ indigeant. Solitarie enim
uiuenteſ, & alioꝝ conſortia aſpernanteſ, & ciuiliter, & ſoci
aliter non cōuerſanteſ: neceſſario (ut philoſophuſ ait in po
liticis) uel ſunt ut beſtiæ: uel ſunt homine melioreſ. Vnde
non ſolum ſcd̄m ſanctoꝝ, ſed & ſcd̄m philoſophoꝝ ſenten-
tias: ſolitarie & uirtuoſe uiuere, perfectoꝝ eſt. & magiſ ta
leſ debent dici quidam dii: q̄ homineſ. uel tanq̄ ſupremi &
perfectiſſimi homineſ: non ſolum honorandi: ſed potius ad
mirandi ſunt. Quanto ergo ſtatus perfectoꝝ excedit ſtatū
perficiendoꝝ: tanto ſolitaria uita monachoꝝ excedit uitam
quorūcunq; religioſoꝝ ſocialiter uiuentiū. Si uero loquam̄
de perfectionis opere: hoc idem putant. Opus enī uitæ ſo-
litariæ contēplatio eſt. ſocialis uero uitę actio eſt: uel utri-
uſq; operiſ in quibuſdā commixtio. Planum eſt autē ꝙ con-
templatio præeminet actioni: & eſt opus magnæ perfectio
nis. non ſolum propt̄ chriſti uerba, de Marta & Maria cō-
muniter recitata: ſed propter chriſti exemlpū imitādū. De
quo ſcribit̄ apud Lucam: ꝙ exiit in montem orare: & erat
pernoctans in oratione. & hoc fit propt̄ facilius diuinū au-
xilium impetrandū. Non enī dixit exiit ad turbas, aut ad
urbeſ orare: ſed in montem uaſtæ ſolitudinis. Vbi enī de-
eſt auxiliū humanū: ſolitudinis locus aptus eſt ad impetrā-
dum diuinum auxiliū. quia cum ignoramus quid agere de-
beamus: hoc ſolū habeamus refugii: ut oculos noſtros di-
rigamus ad deum. Item quærit̄ ſolitudo propter tumultū
ſæculi fugiendum. Deſerens enī mundū & tumultum ſæculi
& ſperans ſe non ſolum a uoluptatibus mundi: ſed a iocun-
ditate ſociali. ꝯfortat̄ a chriſto: ut gloſa ait ſuper illo ūbo

apocalipsis·xii! mulier fugit in solitudinem· Circa p̄dicta
tamen quæ de sanctitate uitæ solitariæ dicta sunt! dicam
quod animū pulsat· Alia est enī ratio illius antiqui tem·
poris·alia moderni· Si enī uiros solitarios consyderamus,
illos uidelicet qui in primitiua ecclesia floruerūt· uerissim̄
put! illos fuisse perfectioris & sanctioris uitæ cæteris soci
alem uitam agentibus·Eo enī tempore nō artabant̄ fideles
tot canonū & decretoꝝ præceptis,censuris,aut pœnis· Nec
erāt tunc(ut ita dixerim)tot laquei legum seu ꝯstitutionū,
excōmunicationū siue censuraꝝ! a quibus uix fideles etiam
diligentissimi & timorati respirare & præcauere possunt·
non tot ieiunia indicta·non uigiliæ·non silentia·non diur
na,pariter & nocturna diuina officia dietim ac ex præcepto
dicenda·non deniq; tot festa colenda·non tam crebra confes
sio & corporis christi cōmunicatio·non tot obedientiaꝝ prę
stationes! sicut modo fideles artant̄! aut potius inuoluunt̄·
Ita ut recte de prælatis ecclesię dici possit illud christi! qui
alligant onera importabilia! & cætera· Vn̄ si aliqua huius
modi in illa primitiua ecclesia seruabant̄·erant tamē uolun
tatis! quæ protunc trāsgredi; peccatum non erat·quia nondū
prohibita·Nunc uero ea omnia quæ diximus, & complura
alia ab ecclesia addita quotidie scd̄m hominū & temporis
malitiam·expedit ut augeant̄ & sub præcepto iniungant̄·
Quoꝝ ignorantia aliquem non excusat! & omnes etiā solita
rios ad obseruationē ligant · Cum igit̄ ea omnia non solū
facere sed & scire difficile sit, & fere impossibile! non solum
anachoritis,& in heremo uitam agentibus,qui hominū cō·
uersationes fugiunt,& omniū reꝝ necessariaꝝ penuriam ha
bent! sed etiā his qui urbes incolunt·Ideo putamus sine of
fensione ueritatis probabiliter dici posse! modernis tempo
ribus,uitam heremiticā non posse reperiri illius perfectio·
nis & sanctimoniæ! sicut priscis illis temporibus· quinimo

periculosam admodum fore: & difficulter cuncta ecclesiæ statuta obseruare posse. Nisi forte aliquis dicat q anachoritæ prædicti iam adeo perfecti sunt, & tam fixum animum in dei amore habent: ut ab his ligamentis liberi sint. & prædicta præcepta habeant in præparatiōe animi. Quibus nō facile assentio. quia cum de ecclesia sint: præceptis ecclesiæ ligari manifestum est: nisi priuilegiati reperiant: aut diuinitus aliter fuerit reuelatum.

Ca. xxx. De comparatione Religiosorum, uitam Socialem inter se agentium. & quæ Religio socialis, alteri sociali sit pfectior. Et utrū religio eoq artior: sit pfectior.

Consequens est ut religiosos uitam socialem agentes discernamus. & comparemus quātum ad eorum perfectionem. inter quos (ut Sancti doctores tradunt) longa admodū differētia est. Nam ut inquit Sanctus Thomas secunda secundæ. quæst. Clxxxviii. differentia Religionis unius ad aliam pricipalit̄ quidem attendit̄ ex parte finis: sicut si una religio ordinet̄ ad peregrinos hospitio recipiendos, & alia ad uisitandos uel redimendos captiuos Secundario autē ex parte exercitii. quia diuersi modi exercitii sunt in diuersis religionibus. puta quia in una religiōe castigat̄ corpus per abstinentias ciboꝝ. in alia per exercitium operꝝ manualium. uel per nuditatem uel aliquid aliud huiusmodi. Et quia non potest aliquid dici altero potius. nisi scdm illud in quo ab eo differt. Ideo exellentia unius religionis super aliam principalit̄ qdem attendit̄ scdm Religionis finem. Secūdario autē scdm exercitiū. Diuersimode tamē scdm eum utraq comparatio attendit̄. Nam comparatio quæ est scdm finem est absoluta: eoq finis propt̄ se q̄ritur. Comparatio autē quæ est scdm exercitium quærit̄ non

propter se: sed propter finem. & ideo illa religio alteri prefertur quæ ordinatur ad finem absolute potiorem. uel quia est maius bonum: uel quia ad plura bona dirigit. Si uero sit idem finis sed secundario: tunc attenditur præeminentia religionis non secundum quantitatem exercitii: sed secundum proportionem eius ad finem intentum. Unde & in collationibus patrum introducitur sententia beati Antonii: qui prætulit discretionem: per quam aliquis omnia moderatur: & ieiuniis: & uigiliis: & omnibus huiusmodi obseruationibus. Sic ergo dicendum quod opus uitæ actiuæ est duplex. unum quidem quod ex plenitudine contemplatiouis deriuatur: sicut doctrina & predicatio: Unde & Gregorius dicit in quinta omelia super ezechielem: quod uiris perfectis primo ad contemplationem suam redeuntibus: dicitur. memoriam suauitatis tuæ eructabunt. & hæc prefertur simplici contemplationi. Sicut enim est maius illuminare quam lucere solum: ita maius est contemplata aliis tradere quam solum contemplari. Aliud autem est actiuę uitę, quod totaliter consistit in occupatione exteriori: sicut elimosinas dare: hospites recipere: & alia huiusmodi: quę sunt minora operibus contemplationis: nisi forte in casu necessitatis. Sic ergo summum gradum in religionibus tenent: qui ordinantur ad docendum & predicandum. qui etiam propinquissimi sunt perfectioni episcoporum: sicut & in aliis rebus fines primorum coniunguntur principiis secundorum: ut dicit Dionysius septimo ca. de diuino nomine. Secundum autem gradum tenet ille qui ordinatur ad contemplationem. Tertium autem qui occupantur circa exteriores actiones. In singulis autem his gradibus potest attendi præeminentia secundum quod una religio ordinatur ad altiorem actum in eodem genere. sicut inter opera actiuæ potius est redimere captiuos: quam suscipere hospites. & in omnibus operibus contemplatiuæ: potior est oratio quam lectio. Potest etiam attendi præeminentia, si una earum ad plura horum ordinatur quam alia: uel

135

conuenientiora statuta habeat ad finem propositũ cõsequendum. Moderni tamen doctores ad eundẽ intellectũ aliter distinguunt. Tres enĩ gradus fuerunt illorꝝ religiosorꝝ uitam socialem agentiũ, presertim qui in paupertate uoluntaria propter christum assumptã regularem uitam elegerunt. Primus gradus fuit quondã. & hodie est quorundã monachorum: qui habentes possessiones in communi: de fructibus & ꝓuentibus ipsarꝝ uiuunt. & de illis sibi & necessariis uitæ suæ prouident. Secundus modus fuit & adhuc quoruudã est religiosorꝝ: qui mundum spernentes de labore manuũ suarꝝ uictitãt. ac uestium & alia necessaria sibi ex illo ministerio subministrãt. scd͂m quẽ modũ aliqñ Paulus apostolus uixit: ne offendiculum daret euãgelio. Tertius gradus est aliorꝝ religiosorꝝ: qui hodie cõmuni uocabulo mendicantes appellanẗ. qui spiritualibus principaliẗ uacantes: & predicationi & doctrinæ insistentes: de his quæ sibi a fidelibus offerunẗ: in uoluntaria paupertate deo famulanẗ. ❡ Hæ igiẗ Religiones habent inẗ se differẽtias & ꝓportiones. & aliæ aliis antiquiores sunt, & etiã strictiores. Sed quãtum est ad statũ uberioris perfectionis: non dubito ultimam (idest mendicãtium uitam) maioris esse perfectionis & meriti: ac etiã securitatis ad salutem. & hoc propẗ quattuor causas superius assignatas: cum de exellentia Religiosæ & Monasticæ uitæ in genere actum est. Primo uidelicet: quia temporaliũ rerꝝ minorem habent sollicitudinẽ. Secundo: quia ad spiritualẽ contemplationem maiorem habent dispositionẽ annexam. Tertio quia respectu maiorꝝ honorꝝ quæ fidelibus subministrant: & paruam in hoc sęculo recompẽsationem recipiunt. Quarto: quia magis christi uitam imitantur & apostolorꝝ. Scribiẗ enĩ in Luca: ꝙ mulieres multæ sequebanẗ christum ministrantes sibi de facultatibus suis: quam aliqui putant uitam mendicãtium. ❡ Fortasse aliquis obiiciet ꝙ nõnullæ

religiones artioris uitæ sunt q̄ mendicantes: ideo uidentur
eminentioris atq̃ perfectioris esse status. Nam dicendū est
(ut Sancti tradunt doctores) ꝙ ista duo simul stare possunt:
aliquam religionem esse artiorem: & tamē minoris pfectio-
nis. Quod triplici uia ostendit̃. Primo: per christi exemplū.
Secundo: per discipuloꝝ documentum. Tertio: per ecclesiæ
militātis cōmune experimentū. Primo enī patet per exem-
plum christi. Nam nulli fideliū debet esse dubium: ꝙ nul-
la regula uel religio artior esse potest: q̄ religio Iohannis
Baptistæ. de quo dicit̃ Mathei p̄mo: ꝙ uestimentum eius
erat de pilis cameloꝝ. esca autem eius locustę, & mel silue-
stre. Super quo uerbo dicit Hierony. ꝙ miꝝ erat in huma-
no corpore tātam asperitatē uitæ conspicere. Demum nulli
dubium est: ꝙ nulla alia religio aut uiuendi modus perfe-
ctior fuerit, uita & religione christi. Vnde Mathei. xi. di-
citur: uenit Iohannes baptista non manducās nec bibens: &
tn̄ dixistis quia demonium habet. Venit filius homīs mā-
ducans & bibens: & dixistis ecce homo uorax & potator ui-
ni, publicoꝝ & peccatoꝝ amicus. & iustificata est sapientia
a filiis suis. Super quo uerbo dicit beatus Augustinns: ꝙ
Sancti apostoli intellexerūt regnum dei non esse in esca &
potu: sed in ęquanimitate, & uoluntate tolerādi. quos neq̃
copia subleuat: neq̃ deprimit egestas. Et sic patz ꝙ religio
christi licet fuerit minus arta: tamen longe maioris perfe-
ctionis. Secundo hoc patet per doctrinam apostoloꝝ. Tan
ta enim fuit apostolicæ uitæ perfectio & ecclesiæ primiti-
uæ: ut cunctis possessionibus abdicatis: omnia haberent in
communi: & precia possessionū ponebant̃ ad pedes apostolo
rum. a qua perfectionis uia aliqatenus posteriores defecert̃.
quia possessiones in cōmuni (licite tamē) reseruabāt: ut ali-
bi latius diximus. presertim in eo libro quē de christi pau-
pertate edidimus. Tetigimus etiam in libro defensorii sta-

tus ecclesiastici. Nam Augustinus dicit in de doctrina christiana: nullas ecclesias gentium fecisse: quod tempore apostolorum factum est. & tamen monasteria ex gentibus conuersis congregata & possessiones in cõmuni seruantes: artioris uitæ fuerunt q̃ religio siue status apostolorum. Dicit enim Hieronymus in epistola ad Eustachium: de cibo uero & potu taceo: cum etiam languentes monachi aqua frigida utant̃: & coctũ aliquod cõmedisse luxuria est. Fuerunt ergo monachi in p̃mitiua ecclesia artioris uitæ q̃ apostoli: sed tñ minoris perfectionis. Quod patet quia ex eo q monachi predicti possessiones in communi seruabãt: augustinus uidet̃ inuere eos quodammodo a perfectione apostolorum defecisse. Tertio hoc etiam conspicit̃ per militãtis nostræ ecclesiæ experimẽtum. Tenet enĩ communit̃ ecclesia religionem siue statum epõrum perfectiorẽ esse omni alia religione tam monachorum q̃ aliorum. & tñ experimentũ docet: q quælibet religio artioris uitæ est, q̃ religio seu status episcoporum. Non ergo se comitant̃ ista: q religio quanto artior: tanto perfectior. Potest enĩ esse maior perfectio cum minori artitudine. & maior artitudo cum minori perfectione. Et licet ecclesia cõcedat trãsire ad artiorem illis qui sunt in laxiori: nõ ppterea id ꝯcedit quasi credat religionẽ tãto esse perfectiorẽ quãto artiorem simpliciter. sed credit artiorem instrumẽtaliter esse perfectiorem respectu illorum: qui per talem artitudinem dicũt cõmodius posse peruenire ad statum perfectionis. Et hæc quãtum ad perfectiorẽ statum intelligenda sunt. Quid aũt tenendũ sit quãtum ad transitum: canonistæ tractant in ca. sane. de regula. Dicunt enĩ exempli gratia: q attenta institutione regulæ Sancti Augustini: & etiã Sancti Benedicti artioris regulæ est ordo sancti Benedicti: & laxior Sancti augustini: uidelicet quãtum ad trãsitum de una religiõe ad aliam. Itaq(nisi ꝯstitutiones regulares obstarent, uel obser

uantia actualis fratrum predicatorum, & aliorum qui regulam beati Augustini profitentur) certum est eos posse transire ad ordinem sancti Benedicti. Veruntamen in ista materia quantum ad transitum ad aliam religionem: dicunt doctores quod capitur latior uel artior: habendo respectum ad actualem obseruantiam regulę: etiam ad constitutiones factas ultra regulam. Unde quantum ad dictum transitum non est solum ponderanda regula sancti Benedicti & Augustini: sed sunt ponderandæ constitutiones ipsorum ordinum & actuales obseuantiæ. Et ideo cum fratres predicatorum & sancti augustini. & aliorum qui tenent regulam beati augustini, secundum comunem modum uiuendi & seruandi regulam reducti sunt ad instar mendicantium, pondera ta ueritate: uidentur esse artioris ordinis: quam ordo sancti benedicti. & non posset transire frater predicatorum, ad ordinem sancti benedicti sine papæ licentia. Tamen quantum ad perfectionem status utriusque regulæ simpliciter assumptæ: secundum opinionem multorum: regula beati benedicti perfectioris status quam sancti augustini est. ¶ Et hæc de comparatione inter se cunctarum religionum uitam socialem habentium: breuiter dicta sufficiant.

¶ Conclusio libri totius ad sanctissimum dominum.

ACCIPE beatissime pater hoc humanæ uitæ speculum tuo nomini (sed multorum utilitati) dicatum. ut per te qui speculum & totius mortalis uitæ norma datus es: cuncti fideles in quouis statu arte, gradu ac dignitate constituti: speculentur. atque in eo uideant: quid cuique conueniat: quid incumbat. in quo ue deuiant a tramite uiæ iustæ. Nam ueluti naturale speculum cuiuslibet formę sibi oppositæ imaginariam profert similitudinem: sic hoc speculum omnium mortalium uarias uiuendi formas recipiet. & quid boni, quid sinistri ha-

beat: distinguet & intuebit. Ibi enim uitam suam speculabitur omnis homo. Nam uidebit peccator & irascet speculans preuaricatiões suas. In eo rursus uidebunt recti & lætabunt: quia cernent in quo crescant. Denique in eo uidebunt iusti & timebunt: quia putãtes se stare uideant ne cadant. Et tãdem uidebunt mortales: quia omnis caro fenum & omnis huius sæculi decor ut stercus. Dabo ergo finem qui pro rerum magnitudine uix incepi. Scio paucula forte & multa de huius mortalis uitæ diuersis artibus & uiuendi modis disserui: quæ quidem longiora aut breuiora dici posse: non ignoro. Verum nec breuitati admodum studui, nec copiæ: ne legentes aut tedio, aut nimia breuitate afficerẽ. Imitatus sapientem ecclesiastem: qui ex multis composuit parabolas sacras: quæ sunt uerba utilia: scribens sermones rectissimos, ac ueritate plenos: non sibi sed futuris prospitiens: ad laudem omnipotentis dei qui tandem tuam beatitudinem fœliciter protegat & conseruet: & tãdem post diutinum huius uitæ cursum: una cum grege (tibi credito) perducat ad uitã æternam AMEN.

Edidit hoc linguæ clarissima norma latinæ:
Excelsi ingenii uir Rodoricus opus.
Qui norma angelica est custos bene fidus in arce:
Sub Pauli ueneti nomine pontificis.
Claret in Italici Zamorensis episcopus ausis
Eloquii: it superos gloria parta uiri.

¶ Incipit Repertorium siue Tabula per alphabetum ad faciliter recipiendas materias in presenti libro Dicto Speculum Humanae uitae;

¶ A.

¶ Aduocatus qualis debet esse. & laudatur plurimum eius exercitium. ¶ Libro primo: ¶ capitulo. xvii.
Aduocatorum fraudes, incomoda, damna & picula. li. i. ca. xviii.
Aduersa & mala cuiuslibet artis in hac uita humana. libro primo per totum.
Aduersa & mala fere omnia quae passi sunt homines, incipiendo ab origine mundi: & nominantur personae. & de cam eorundem malorum. ¶ Libro primo: ¶ capitulo. xlii.
Aduersa mala & afflictiones quae homines in omni statu patiuntur intrinsecus: & satisfit quaerelis hominum . & quare nullus sua sorte contentatur. ¶ Libro primo: ¶ ca. xli.
Agriculturae laudes, necessitas, & utilitas: & de eius commendatione. ¶ Libro primo: ¶ ca. xxi.
Agriculturae incomoda, afflictiones & labores. Li. i. ca. xxii.
Ambitio. ¶ Libro primo: ¶ capitulo. xli.
Artes omnes, & diuersi modi uiuendi secularitater: & dulcia & prospera, necnon amara & aduersa illarum. breui notantur libro primo: ¶ capitulo. xxxix.
Artes liberales quare sic dicantur: & de earum laudibus & utilitate: necnon de earum abusu, laboribus, & paruo fructu. libro primo: ¶ capitulo. xxxiiii.
Artes mechanicae. ¶ Infra, in uerbo mechanica.
Archidiaconi dignitas & illius preconia ac afflictiones & pericula. ¶ Libro Secundo: ¶ capitulo. xiiii.
Archipresbyteri honor, & prerogatiua. & istius status afflictiones, labores & pericula. ¶ Libro secundo: ¶ ca. xviii.
Arismetrica laudatur. & de illius laboribus & afflictionibus. libro primo: ¶ capitulo. xxxix.

138

140

Theatricæ artis & omnium ludorum illusiones, labores, & pericula. ¶ Libro primo: ¶ capitulo. xxxi.
Thesaurarii ecclesiæ dignitas commendat. & de illius erumnis, laboribus, & periculis. ¶ libro. ii: ¶ ca. xvi.

¶ V.

¶ Vanitas nobilitatis carnis. ¶ Libro. i: ca. viii.
Vanitas & afflictio omnium quæ fiunt ab hominibus. libro primo: ¶ capitulo. xl. ¶ & sequenti.
Venatoria ars commendat: & de illius damnis, & periculis. & de artibus sub ea. ¶ Libro primo: ¶ ca. xxviii.
Vitæ humanæ artes, & officia, tam spiritualiter q̃ temporaliter. ¶ Libro primo & secundo per totum.
Vita contemplatiua, an præferatur actiuæ. ¶ Et de utraq: libro secundo: ¶ capitulo uicesimoquarto.

¶ Finis fœlix atq optatus illius breuis tabulæ siue repertorii per alphabetũ, in presentem librũ: speculum humanæ uitæ nuncupatum.

141

Bouhier